

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 73.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

REJTŐ ISTVÁN

73. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXIII.

1886. július—1886. december

1979

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XXIII.

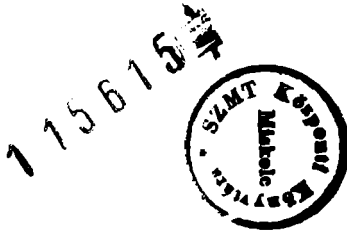
1886. július—1886. december

1979

Sajtó alá rendezte:
S. FÜRTH ÉVA
REJTŐ ISTVÁN

Lektor:
MÉBEI GYULA

Sorozat ISBN 963 05 0152 X
Kötet ISBN 963 05 1725 6

© Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979

Printed in Hungary

CIKKEK, TÁRCÁK

A GYANÚ

Azon vettem észre magamat, hogy az utcámban minden ember süvegelni kezd, a környékbeli szatócsok, szabók kézdörzsölgetve jönnek ki boltjaikból meghajolni, ha arra megyek, a házmesterem megnagysággal, a kávéházban, amelybe járok, engem kínál meg legelőbb a kávé a burnótszelencéjéből; egyszóval az egész világ előzékenyebb irányomban, mint azelőtt.

De hát mi az ördög történhetett velem? Miért növekedtem meg így egyszerre az emberek szemében?

Töprenkedve siettem a redakcióba és átnéztem az egész havi »Budapesti Közlöny«-t, hogy azalatt, míg én távol voltam, nem kaptam-e bolondjába valami Ferenc József-rendet? Mert csak ilyesvalami rúgtathatta fel annyira a tekintélyemet.

De a »Budapesti Közlöny«-ben nem volt rólam semmi. Talán nem is lesz soha; pedig váltig kérem az én kedves bátyámat, Salamon Ferencet, tegyen be már egyszer valaminek a ciceró betűs rovatjába, dehogya teszi, dehogya, pedig csak egy tollvonásába kerülne, s lehetne irántam jóindulattal, mert én tulajdonképpen az ő becses lapjában kezdtem a nyilvános pályafutásomat. Itt jelent meg a nevem először nyomtatásban. Ti. abban a petit betűs rovatban, ahol a végrehajtások vannak.

Az én tisztelt Salamon Ferenc bátyám azonban azt szokta erre a kívánságomra mondani:

— Mindennek megvan a maga formája, öcsém. Amelyik név itt elől jön ciceró betűkkel, az még bejuthat valamikor hátul a petitbe, aminthogy rendesen bele is jut, de amely nevet itt egyszer petitből szednek hátul, az már nehezen juthat ebben az életben elől a ciceróba.

Elismervén ezen okoskodás filozofikus alaposságát, ezenel örökre lemondok a Ferenc József-rendről, s nyugodt lélekkel folytatom tovább a történetemet.

Hát mondom, most még kevésbé bírtam kiokoskodni, mitől lettem én olyan nagyon tisztelt egyéniség egyszerre? Mert az elutazásom előtt még a kutya sem törődött velem.

De nini, önök azt sem tudják, hogy egyáltalán elutaztam, hát mindenekelőtt röviden meg kell mondanom, hogy az elbeszélendő történet arra az időpontra esik, mikor a tiszzaeszlári ügy tárgyalása után hazajöttem Nyíregyházáról, ahonnan néhány tárcát is írtam akkoriban a tárgyalás menetéről a »Pesti Hírlap«-ba.

Napok jöttek, múltak s még mindig átláthatlan homály fedte a nagy változást, melyen keresztülmentem az ismerőseim szemében, s mely azóta is sok föltűnő jelben nyilvánult.

Vége, mint minden homálynak, ennek is szét kellett foszlania.

Egy nagy, robusztus alak nyitott be a redakcióba egy délután, óriás, csontos fej, izmos vállakon, vörnye ges körszakáll és apró erekkel átfutott kék szemek.

A padló rengett a léptei alatt, amint a szerkesztőségi szobákon átment. A tollak percenése megszűnt egy percre, az pedig itt nagy ritkaság, ahol senki sem kíváncsi semmire, ami természetes is, mert mi már azt is tudjuk, amit az egész világ csak holnap fog megtudni.

Hanem a nagy drabális ember mégis föltűnt. Szemei lomhán fürkésztek szerte, míg végre engem pillantott meg egy asztalnál.

Felém jött és a vállamra tette súlyos tenyerét.

— Ösmersz? — kérdé nyersen.

A hangjáról ráismertem.

— Klopinszky! — kiáltám.

— Igen, Klopinszky István vagyok. Teringette, csakhogy megtaláltalak . . . Huh! huh! De kutya meleg van. Hm. Hát ez az a redakció?

— Ez!

— Hát ti íjátok azt a sok okos dolgot, hm!

— Már bizony mi.

— Az a pápaszemés is ?
— Az is.
— Mit ír az ? — szólt fitymálva nézegetvén a cingár legénykét.
— A külföldet.
— Az bírálja Bismarckot ?
— Az.
— Azzal a természettel ! — kiáltá csodálkozva. — Hm, még-is furcsa.

Sehogy sem tudott megnyugodni, idegenül nézegetett szét, míg végre megakadt egy, a falra függesztett táblácskán, melyen ez áll: »Látogatók figyelmébe. Az idő pénz !«

Odabökött a nagy bütykös kezével:

— Micsoda ? Ez nekem szól ?
— A viláért sem. Az csak az alkalmatlan diskurálók ellen van kigondolva.
— Jó, jó, nem háborgatlak sokáig, egy bizalmas szavam volna hozzád. Lehet itt ?

— Bátoran. Parancsolj ! Betegyem az ajtót ?

— Tedd be !

Magunk maradtunk a szobában, hozzám hajolt s suttogva lihegte:

— Nagy dologban vagyok, rokon; nagy dologban.

— Miféle dologban ?

— Benne vagyok a korrupcióban — mondá a szemeit szemérmatosan lesütve.

— Hogyhogy ?

— Összeköttetésbe léptem a kormánnyal.

— Mifélébe . . . ?

— Kivettem bérbe a töltéscsináló munkások élelmezését. Tizenkilenc szakácsnét fogadok, rokon . . . Tizenkilencet és a feleségemet meg szakácsné-generálisnak. Láttál te már valaha tizenkilenc eleven szakácsnét egyszerre ! Nagy dolog. Főzni fognak a munkásoknak. Jó seft.

És jelentőségteljesen hunyorított a szemeivel.

— Hanem hát — folytatta akadozva —, pénzem nincs a vállalatához . . . hát azért jöttem . . . azért kerestelek fel, hogy segíts rajtam, rokon.

— Miképpen ?

— Adj kölcsön vagy tizenötezer forintot.

Ránéztem, hogy tréfál-e vagy pedig meg van örülve.

De sem a puffadt arcán nem találtam mosolyt, sem a kifejezés nélküli szemeiben ködöt.

— Tizenötezer forintot adjak? — kacagtam fel.

— Nono. . . hiszen nem ingyen kértem. . . Nyolc percen-
tet adok tőle, aztán, ha akarod, be is tábláztathatod az össze-
get a csomaházi »skvarkámra«. (Így nevezik a szerényebb
sárosiak a domíniumaikat.) Nem akarok neked rosszat. Az is-
ten is megverne. Nyolc percent az ördögbe is! No, ne neves-
s hát. Kifutja. Kétezer gyomrot vettem ki árendába. A gyomro-
kon legtöbbet lehet megtakarítani.

— Igen, igen, de mi szükség azért velem ilyen ízetlen
tréfát csinálni?

— Ne okoskodj, öreg, szúrd ki no, azt a tizenötezer forin-
tot.

— Hagyj nekem békét — vágtam közbe türelmet veszt-
ve —, ne vedd el ilyen ostobaságokkal az időmet, sok dolgom
van.

Klopinszky arca roppant savanyúra fordult erre a szóra,
láttam, hogy csakugyan komolyan kéri a tizenötezer forintot.

— Hát adsz vagy nem adsz? — sürgeté keserűen.

— Hol vegyek én neked tizenötezer forintot?

— Ugyan ne tagadd — suttozta egészen hozzám hajol-
va —, mintha nem tudnám.

— Mit? — kérdém ösztönszerűleg megijedve. . .

— Hogy húszezer forintot kaptál a zsidóktól.

— Miféle zsidóktól?

— Amiért ezeket a zsidó szellemű tárcákat írod a lapba.
Az első pillanatban elvörösödtem a dühtől.

— Ki volt az a gazember, aki mondta?

— Mindenütt beszélnek. A Terka néni, a Muki bácsi, a
Hilinyiék, tele van vele az egész környék. Azt már hiába ta-
gadnád.

— De esküszöm neked, nem kaptam — hebegtem még
mindig fellázadva a gyanúsítás ellen. — Hogy képzelhetsz
ilyen butaságot?

S elkezdtem neki fejtegetni, hogy tiszta meggyőződésem
szerint írok; bebizonyítottam világosan, hogy a pör kimenete-

lére nincsenek semmi befolyással az én tárcáim, következőképp nevetséges volna föltenni, hogy azokért a zsidók fizetnek. Több eszük van azoknak. Ha már énbennem nem hisz, legalább higgyen a zsidók élelmességében.

Mikor már azt hittem, hogy teljesen megvan győzve, rám bámult a szitakötőéhez hasonló hülye szemével és így szólt:

— Hát akkor adjál legalább tizenkétezer forintot. Talán az is elég lesz.

Az otrombaságnak ez a csökönység olyan zsibbasztó indulatba hozott, hogy sokáig nem bírtam szóhoz jutni, még a kezemet sem mozdítani, mert talán nekimentem volna fölháborodásomban az óriásnak.

Ő nem kevésbé dühöngött ezalatt, hangosan beszélt, szemei vadul forogtak és a nyála szétfrecsegett.

— Szép ember vagy, mondhatom. Gyönyörűséges rokon. Emlékezz csak vissza, anyád hogy szerette az én anyámat. Hányszor ringatott téged az én anyám térdein. Kő van a szíved helyén, rossz ember vagy. Emlékszel-e, mikor még együtt keresgettük a madártojásokat a mezőn. Már akkor is eltagadtad előlem, ha fészekre bukkantál. Most is bezárod szívedet... Jól van! Elmegyek, ne félj... nem alkalmatlankodom neked tovább... , hanem ha majd otthon kimegyek az anyád sírjához valamelyik nap, elkiáltom magam a fejfájánál: hogy miféle madár lettél.

— Pista! — hörögtem elszörnyűközve... — Ne folytasd, ne kínozz.

Pista éppen távozóban volt már, a botját és kalapját fogta.

— Ne menj így el, kérlek.

— Hát adsz? — szólt fölcillanó reménnyel.

— Nem adok, mert nincs.

— Micsoda? Még mindig nem ismered be, hogy kaptál pénzt a zsidó kasszából?

— Azt sem tudom, hogy van-e ilyen kassza.

— Azt sem tudod? Hát az mi a mennykő, ahonnan Eötvös Károly kapta a félmilliót? Eressz!... megyek. Elég volt, uram. Ajánlom magamat.

S ezzel egy mélységesen megvető pillantással mért végig s becsapta maga után az ajtót.

Egy mentő gondolatom támadt. . . Ha az igazat nem hiszi el, hát bizonyosan elhiszi a nem igazat. Beszéljünk az ő észjárása szerint. Utána futottam.

— Pista, Pista, gyere vissza!

Gondolkozott egy percig, megforduljon-e. Lassan, hidegen megfordult.

— Mi tetszik?

— Gyere be, kérlek, egy szóra.

Bejött.

— Mit akarsz? — kérdé közömbösen.

— El akarok neked mondani mindent, úgy ahogy van.

— No.

— Eötvös Károlyt említetted azelőtt — mondám szelíden.

— Hát aztán? — dűnnyögte nyersen, bizalmatlanul.

— Csakugyan van valami abban a dologban.

— Ugye, hm!

— Mondtad, hogy fölvette a félmilliót.

— Persze hogy fölvette.

— Éppen ez a baj. Mert az igaz, hogy Eötvös mindnyájunknak húsz-húsz ezer forintot ígért, akik a zsidók mellett fogunk írni, de amint a félmilliót fölvette, azóta. . .

— Nos azóta? — szólt közbe élénken.

— Feléje sem jön a redakciónak.

(Gondoltam magamban: Bocsássa meg szegény Eötvös a bűnömet, ónála bizvást elcsúszik ez a ráfogás is, a többi mellett neki már nem árt, nekem meg használ.)

Erre csodálatosan egyszerre kiengedett a Klopinszky István haragos ábrázata, nem volt már olyan mord, leült szép csendesen mellém.

— Te fiú — mondá élénken és a kezével rácsapott az íróasztalomra —, azt a pénzt sohasem fogod megkapni attól az embertől!

— Én is kezdem már hinni. . . — feleltem szomorúan.

— Látod, látod. Hiszékeny, bohó lélek. Téged mindenki az orrodnál fogva vezethet. Olyan jó szíved van, mint a vaj. Ej, ej, gyerek, abból a pénzből nem eszel!

— Hja, bizony, bizony — sopánkodtam a szerepemhez híven, melynek sikerében egy percig sem kételkedtem, mert

látással dicsekszik a gyanú, pedig szurokkal van mind a két szeme betapasztva.

— Pedig ugye, kellene a pénz? — firtatott kisvártatva.

— Persze.

— Ejnye. . . ejnye! Nono. . . ne búsulj azért. Él még a pénzek anyja. Kölykezik az örökké. Hanem arra a húszezerre bízást keresztet vehetsz.

Idomtalan kezével gyöngéden simogatta meg a fejemet s buta szemeiben jóság, szelídség tükröződött.

— Szegény fiú! Hm. Mindegy. Ne ess azért kétségbe, öreg, ha mondom. . . ha már így van, így van. Ha te nem adhattál nekem, majd adok neked én. Nincs más mód, fölveszek a birtokomra valahol. . . Aztán no. . . hiszen tudod kicsoda neked Klopinszky István. Hát szervusz, öreg.

— — — — —
Így szabadultam meg Klopinszky rokonom sírig tartó neheztelésétől furfangos csellel, azoknak a szomorú napoknak egyikén, mikor annyira divatba jött a gyanúsítás, hogy még én, igénytelen újságíró is gazdag ember hírébe keveredtem.

Most értettem már a megnövekedett tekintélyemet az utcámban a szabók és szatócsok közt.

És mondhatom önöknek, hogy a gazdagságnak a híre nem valami nagyon kellemetes. Próbáltam.

Ami azonban magát a gazdagságot illeti, azt nem próbáltam, és nem is állítom, hogy kellemetlen lenne.

EGY ALISPÁN

(Mihálka Lászlóról)

Olyan kizárólagos megyei ember volt »Laci bácsi« (mert még a megyei írnokok is így nevezték), hogy túl nem élhette az országos híret, belehalt. Hiába ő csak megyei hírre volt teremtve, hanem abból aztán bőven kijutott a része. Több mint harminc éven át »hordta nyakán a kolompot« ahogy ő szokta magát kifejezni.

Oláh familiából származott, de vérségben állott a magyar nemességgel, melynek prototípusa volt. Igazi táblabírói tempe-

ramentum, hogy Szabolcsban sem termett soha különb. Magas robusztus férfi rokonszenves kifejezésű arccal és kecskeszakállal, melyet beszéd közben nagy előszeretettel húzogatótt, simítgatott. Azt lehetne mondani, hogy az utolsó táblabíró-alispán szállt benne sírba.

Ez a férfiú, akinek élte alkonyát oly méltatlan támadások keserítették meg, jó magyar hazafi volt és sokat használt a hazájának e kritikus ponton, mely tele van veszélyes anyaggal.

Már 1848-ban is erősen lázongtak az oláhok, oroszok e megyében és táborokba kezdtek gyülekezni a magyarok ellen, midőn egyszerre megjelent köztük egy piszkos, condrás legény és még az eddigieknél is merészebb dolgokról kezdett nekik szónokolni. Tetszettek a beszédek s a jövevény egy-két napon át táborozván velük, csakhamar vezére lett a gyülevész csordának.

Mikor már teljesen megbíztak benne, akkor aztán kezdett egy skálával lejjebb beszélni és megint lejjebb-lejjebb, míg nem apródonkint teljesen lecsillapította a lázadók nagy részét; szét is oszlottak, csak egy kis töredék mozgott még s áskálódottak a vezér ellen.

Egy nap, honnan, honnan nem, minden egyes áskálódót elfogtak a pandúrok s vitték a vármegyeházára.

Hát ott aztán találtak egy hetyke magyar urat, a domnule főszolgabíró, aki szakasztott úgy nézett ki arcban, mint a lázadók condrás vezére s aki nem sokat teketóriázott az elfogottakkal, vagy kapacitálta őket, vagy felakasztatta.

Ez is, az is Mihálka László volt.

Az egész megye bizalma benne összpontosult, senki sem tudott a nép nyelvén úgy beszélni, mint ő. Igazi zseni volt e nemben. Hanem szerette is minden osztály és nemzetiség egyaránt. Leginkább tűnt ez ki most, a Herman-féle akció idejében.

Egyszerű, jószívú ember volt, minden affektáció nélkül, bölcs és elővigyázó, de minden rendszer nélkül. Hatalmas egyénisége olyan erősen domborodott ki Máramaros megyében, hogy ide ugyan hiába hozott az ország új törvényeket és intézményeket, a megyét az öreg Mihálka igazgatta, vezette az ő akarata és esze szerint.

Nemcsak alispánja volt ő a megyének, hanem ügyvéde és bírása is. Reggel mikor kelt, tele volt a folyosója oláh és rusznyák emberekkel. Százzámra hűsöltek ott bocskoraikat megeresztve az alispáni iroda előtt. Az asszonyok a csecsemő gyerekeiket is elhozták.

Az alispán kijött és nevén szólította valamennyit.

— No mi baj, Gligor?

— Ez és ez — mondta Gligor. — Pöröm van a Lapuj ellen.

— Ostobaság. Minek költenél arra. Elveszted. Takarodsz haza mindjárt. Hát te, fiam Stepan, mi járatban vagy?

— Elhagyott a feleségem, nagyságos uram.

— Úgy? Vissza akarnád?

— Vissza, de nem jön. Mit csináljak? Bíróhoz menjek?

— Minek? Ősmerem a menyecskét, hiú, de szeret. Eredj be a boltba, ide a sarokra, édes fiam. Vegyél neki egy új tarka viganót s eredj utána, kérleld meg, hidd el, hogy visszajön a viganó után, mint a malac a kukoricás szakajtó nyomában. És te, Drakulye Borbála, mit keresel itt? Ejnye, beh vén banya lettél azóta.

Drakulye Bora is elpanaszolja a keservét, annak is eligazítja a baját a viceispán. Egyszóval míg a reggeli csibukját elszívja, azalatt rendbe hozza sétálgatás közben az egész Máramaros megye dolgát.

A csibuk elválhatatlan Laci bácsitól. Éjjel-nappal vele van, s ha sétál is, nem botot visz magával, hanem a csibukszárat lógázza. Még nagy utakra is magával viszi a csibukot. Tavaly a Tisza jubileumán láttam Laci bácsit utoljára, akkor is a csibukkal volt itt.

Mindenkit te-nek szólított és nem tűrt semmi ceremóniát. Mikor még a bíraskodás úrbéri ügyekben az alispáni teendők közé tartozott, ilyenkor tele volt az alispáni szoba felekkel, ügyvédekkel és vendégekkel. Ő el tudott azok közt igazodni. A vendégeknek bort adott és ferbli kártyát a kezébe és leültette őket egy asztalkához, az ügyvédeknek tintát adott és papírost, hadd tárgyaljanak, ő maga meg gibickedett hol itt, hol ott.

Csak néha bosszantotta meg valami, például az, ha valamelyik hosszan írt a tárgyalási jegyzőkönyvbe.

— Minek fáradsz, fiam — szólt közbe —, hát olyan boldognak tartasz te engem, akiről azt hiszed, hogy az irka-firkaítokat el is olvassa?

Laci bácsi ügyis már jobban ismerte a tényálladékat akkor, mint bárki más. Hogyne, mikor azt volt róla szokás mondani, hogy az egész Máramarost úgy ismeri, hogy minden egyes fájára emlékszik, hol áll.

— Mi vagy? — szokta kérdezni, ha egy-egy fajbelije jött hozzá.

— Oláh — mondá.

— Helyes, édes fiam, én magam is oláh vagyok, mindketten magyar oláhok vagyunk, ülj le nálam.

Hanem jaj volt, ha a fajabeli azt felelte, hogy ő »román«.

— Takarodsz ki gazember a szobámból! Romániába. . . Én nem ösmerek itt románokat!

Halála mély és általános részvétet keltett a szép máramarosi bércek közt.

»Végünk van« — írja egy barátom a bedei nemesek közül — s e szép szavakkal végzi sorait, melyek méltán illenek a derék férfiú nekrológiájába: »Ezt a széthúzó emberrajt itt, nem bírja összetartani többé senki. Az anyaméh pusztult el Mihálkában.«

JANSKYSÁGOK

Mennyi jóakarát kezd megint kárbaveszni. És mennyi rosszat nyeltünk le — hiába. A nemzeti érzület ímhol farkaszemet néz megint a k. k. Armeegeist-tal s a régi kérdés ismét közöttünk áll egész merevséggel.

A katonai vasat nem lehet hajlítani; engedelmeskedni kell neki vagy el kell törni!

Ipolyi Arnold a rokonszenves és tudós püspök pár év előtt az akadémiai székéből megleckéztette a magyar ifjúságot keményen, amiért nem törí magát a tisztí kardbojt után. Mikor több tiszt van a csehek és horvátok közül külön-külön a hadseregben, mint amennyi magyar!

Mindenki hallgatott; még csak azt sem mondták, hogy hiszen azok azért vannak többen, mert éppen — csehek és horvátok. Iparkodtunk nyelni s nem bántuk már, ha úgy

»beleszamaraznak« is bennünket a hadseregbe, csak benne legyünk egyszer. S ma már megint ott vagyunk, ahol ezelőtt 50 évvel. »Emberanyag« vagyunk, semmi más.

De csak az tudja igazán, hogy mi az az Armeegeist, aki benne volt legalább egy évig ebben a spirituszban. S akinek kiszolgáltatták azon kénkőszagú gorombaságokat, amelyeket itt a művelt magyar fiatalság részére külön tartogatnak.

A gorombasághoz azonban hozzá lehet szokni. Az első »marha« titulus, az igaz, hogy rosszul esik egy kicsit, azonban egy okos ember azt mindig elviseli — a hazáért. A hazáért meghalni sem nehéz; az össze-marháztatás pedig ennél mégiscsak kevesebb. A fül pedig sajátságos egy orgánum. Később már szinte jóleső zene néki a k. k. Rindvieh.

De sokkal nehezebb túlesni ama lenézésen, mely a hadseregben minden iránt uralkodik, ami magyar. Nem az osztrák és nem a német szellem az, amitől a magyar ifjúság hazafias érzülete a fegyver alatt legtöbbet szenved, hanem valami más. Egy harmadik szellem: a hadsereg saját külön szelleme. S az a bizonyos hang, amiből a magyar ifjúnak mindig Brennus szava jut az eszébe, ha hallja: »Vae victis!« A győző hangja a legyőzötttel szemben, mely annál sértőbb, minél inkább bizonyos az, hogy nem az a »győző« győzte le a legyőzöttet, hanem — amaz. (Itt most éjszak felé böktém a hüvelykujjammal.)

S azután a nyelv, a nyelv! Ez a csodálatos szer, mely hol összeolvaszt mindent, hol meg nem enged semmit összeolvasadni.

Valójában a közös hadsereg tisztikarában minden ismeretág előbbre van, mint a magyar nyelv. Ez ott egyszerűen nem létezik. Aki tudja, az is csak egyre használja: a káromkodásra.

De legyünk ebben is igazságosak.

Vannak a közös hadsereg tisztikarának olyan egyénei, akik nemcsak szeretik a magyar nyelvet, hanem tanulják is. Csakhogy ezek majdnem kizárólag *külföldiek*. Olyanok, akik Bajorországból, Braunschweighból, Poroszországból vagy más német államból léptek át a cs. kir. osztrák közös hadseregbe.

És itt már ne haragudjunk többé.

Magam ismertem egy derék kapitányt a szegedi ezredből, aki mindig zsebében hordozta a német — magyar szótárt és ben-

ne lapozgatva beszélt a magyar legénységgel, ilyenformán:
— Holnap korán, nélkül borjú, lesz kimenni gyakorlatnak.

A legénység már hozzászokott, s a legbolondabb parancsokat is megértette.

Szerette pedig főképpen H. kapitány a századába osztott egyéves önkénteseket s még a háborúban is megkülönböztette őket, művelt emberhez illő delikatesszel.

Egyszer nagy baj volt a században. Valami huncfutság esett és nem találkozott gazdája. A kapitány megdühösödött és kitört belőle a reglement:

— Kutyák vagyotok, betyárok, zshiványok vagyotok. . .

Hirtelen eszébe jutott, hogy az önkéntesek is ott vannak a sorban. Meg akarta őket különböztetni, azzal, hogy csak a *többségre* érti:

— Mondom zshiványok vagyotok; de nem mindnyájan, csak *valamennyien*.

Még ezt is elérte neki, úgy ahogy gondolta.

Az ilyen azonban kivétel. Rendesen a legnagyobb kinszenvedéssel és lassúsággal megy az, ahogy a német nyelv és a magyar nyelv a hadseregben érintkezik.

A magyar ezredeknél »használati nyelv« gyanánt föl van ugyan véve itt-ott a magyar is, csakhogy azt — nem használják. A kapitány és hadnagy nem tud magyarul egy kukkot sem, a legénység pedig németül nem tud. Ha azután a kapitány lehordja a századot, az őrmester tolmácsolja az általános összegazemberezést.

S itt ismét ne haragudjunk, mert humor van a dologban.

A mi derék Tarka Péterünk például egy este kinn maradt mulatni a városban engedély nélkül. Kapitális vétség; 2 napi kurtavas és 30 napi kaszárnya-áristom. A kapitány azonban ezúttal megelégedett a prédikációval. A puccer természetesen *németül* ment, aminthogy nem is mehetett az másképp:

— Hallja maga! Maga csirkefogónak született s maga nem érdemli meg, hogy a császár ruháját viselje. Ha még egyszer kinn marad, vasra veretem 8 napra, hogy a csontjai is csikorognak bele és négykézláb fog tőle járni 3 eszten-deig. (Az őrmesterhez fordulva.) Jetzt sagen Sie ihm das ungarisch!

Az őrmester megtolmácsolta híven és ropogós magyar nyelven:

— . . . Azt is mondja a kapitány úr, hogy négykézláb fog tőle járni 3 esztendeig. (Körülnéz és látja, hogy nem hat eléggé a magyar fordítás.) Végül pedig a kapitány úr úgy pofon fogja magát ütni, hogy az utolsó ítéletnél is akkora lesz tőle a feje, mint ez a kaszárnya; hogy ütne kendbe menázi előtt a három ágú tüzes istennyila!

Szegény magyar nyelv. Azért haltak meg és azért koplaltak érted annyian, hogy ezer éves jubileumod küszöbén *ilyen* szereped legyen a magad államában.

UTAZÁS A NÉMETEK KÖZT

I. A pénzen vett tél

Bizony már kerek egy hónapja, ahogy se én nem láttam a »Pesti Hírlap«-ot, sem az nem látott engem. Megígértem ugyan szentül, hogy Ischlből írok a lapba egy-két levelet azon esetre, ha a magyar király ott lesz.

Sajnos, elkéstem. Addig kódorogtam Ausseeban, Gmundenben, hogy Ischlbe érvén, ott már csak az *osztrák császárt* találtam. (Hiszen tudják önök, miért mondom.)

Nem kötelezett tehát semmi ígéret többé, kedvemre barangolhattam a Salzkammergutban, amelyre a turista azt mondja »ejnye be fölséges vidék«, de a magyar gazda szánakozva csóválná meg fejét: »istenem, hát még itt is emberek laknak!«

Alighogy elhagyjuk a szép melki apátságot, ahol a mi Haynaldunk vágyik öreg napjait eltölteni (hát lesz ő valamikor öreg is?), kezdődik a vadregényes Gesäuse. Az egyik hegygerinc a másiknak elölget, fehér felhőkbe burkolóznak a komor, égbe meredező hegyormok. Fenyők illata vegyül a hús alpesi levegő közé. Hegyeket, sziklákat lát az ember egy egész napi úton, csak felülről mosolyog be szűk nyíláson a bajor színű ég, s alatt a keskeny völgyben locsog a sárga Traun patak.

De hisz ezt az utat fölösleges leírni, ösmeri ezt mindenki; mert a turistaságnak úgyszólván az ábécéjét képezi az alpesi

út, a Dachstein, az egyhangú holt hegység s a salzkammerguti szép tavak, melyek különben csak egy-egy kanál víz a mi Balatonunkhoz képest.

A turistaság bizonyos tekintetben mindig nevetséges volt előttem; azok a tipikus alakok a hosszú szöges botjaikkal, a hegymászó cipőkben, akik szemeiket merőn szegezve a Baedeker apró betűi közé, úgy mennek el a tájak mellett, hogy sokszor semmit sem látnak azokból.

— Most Traunkirchenben vagyunk — morogja a turista Baedekerjét és mappáját nézegetve, de a világerért föl nem pillant, hogy milyen az a Traunkirchen, mert neki elég az a tudat, hogy ott járt; a kék ceruzájával nagy megelégedéssel húzza alá azt a helyet hogy »consummatum est«.

A turistasághoz három dolog szükséges: szenvedély, fantázia és turista célra berendezett vidék. Ehhez a harmadikhoz pompásan értenek a Salzkammergut lakói. Az ő kezök és reklámjaik alatt minden látnivalóvá leszen. Még a stájer hegyek is csodálatos alakokat öltenek. A gmundeni tó két kopár hegyet mos, amelyekből az egyik úgy néz ki, mint egy fekvő görög leány, a másik pedig XIV. Lajos arcát mutatja híven, orrostul, szemgödörstül. Hanem persze meg kell tudni látni. Nekem nem volt hozzá elég fantáziám.

A szép fényes fürdők, melyek az egyes tavak mellett épültek, leginkább arra valók, hogy legyen olyan hely, ahol a nagyurak a téli életüket nyáron folytathassák, Ischl semmi egyéb, mint egy darab Bécs. Gastein, Gmunden pedig úgy hasonlít Ischlhöz, mint az egyik tojás, akarom mondani mint az egyik osztrák generális a másikhöz. Hanem kellemesen válik ki Aussee.

Ez aztán az igazi csendes üdülőhely. Idegbetegeknek, szellemi munkában elfáradt embereknek nyugalmas pihenő. Itt nincs se esplanade, se fény, se zaj, hanem van árnyék mindenütt. Nem bír a lakásából olyan helyre kilépni az ember, hogy mindjárt ne erdőben legyen.

Kies kirándulóhelyekben ritkítja párját s mindenik csak egy-egy félórányi gyalogséta. Ott van közel a gyönyörű Grundelsee, az altausseei pompás tó, a kedélyes Bachwirth, az ausseei Veray János, aki minden pohár sörhöz egy-két káden-ciát mond és énekel. Olyan hely ez, hogy itt a legnyugtalanabb

világi is a természet csendes szemléletébe mélyed, s a leginkarnatusabb lump is lefekszik fél kilenckor, mert kilenc táján minden lámpa kialszik, minden korcsmát bezárnak, s komor hallgatag éj borul az óriási hegyek fölé. Csak lent a völgyben zajlik a kanyargó Traun.

Az idevaló népek úgy vannak már szoktatva, hogy az idegennek kellemes köztük időzni. Előzékenyek, szolgálatkészek, szóval tudják hogy az idegenekből élnek. A szépnem nem sokat ér, hanem a férfi része igen jól fest a tollas stájer kalapban és a térden felül érő fekete nadrágban. Öltönyüket szívesen veszik fel az idegenek is, mert a stájer ruha erős elhárító eszköz a stájer kréta kanyarodásai ellen.

Magam is szereztem egy ilyen festői habitust, hanem egy kicsit kényelmetlennek találtam, különösen a lábam fázott benne.

— Ugyan mondja meg nekem — kérdém egyszer az egyik stájertől —, mi célszerűt találnak maguk ezekben a nadrágokban? Mi jó van abban, hogy a térdük szabadon van?

— Hja uralom, lehetne ez a nadrág hosszabb is, de mi hegy-mászó emberek vagyunk és ha egyszer a térdünket odaütjük valami kőhöz és széthasítjuk, hát az magától benő, hanem ha a nadrág széthasadna, az sohase nőne össze többet magától.

Ez aztán olyan magyarázat volt, hogy teljesen rehabilitálta a stájer nadrágot.

Azt hittem csupa gyönyörűség lesz innen írogatni a »Pesti Hírlap« számára, mert úgy képzeltem a dolgot, hogyha én annyi világfürdőt meglátok, hát énbőlöm olyan okos ember lesz, hogy a növekedő eszemből legalább minden másodnap le kell nyesegetni egy tárcáralalót.

De nem úgy történt, mert olyan kutya hideg volt az egész idő alatt, komor köd ült az Alpeseken, csípős novemberi szél süvített be az ablakaimon, hogy két egész hétig nem tudtam leírni a papirosra többet egy sornál — a címet.

S e cím: »*A pénzen vett tél*«.

Ebben az egy sorban körülbelül benne is van a fürdőzések kritikája.

Nem osztom ugyan azt a nézetet, amit Kégl György vall, hogyha a föld forog a nap körül, akkor úgysis belefördül a világ minden levegőjébe egy nap alatt; elismerem, hogy az Alpések

közt jobb a levegő, mint például Kőbányán, de egyben azt hiszem mégis igaza lehetne Kégl Györgynek: hogy nem a levegő teszi az embert. Hisz ott van a szerencsétlen Hallstadt, a legszebb fekvésű hely az egész Steiermarkban s a lakosai mégis valóságos kretének. Három lábnyi emberkéék pufók, penész színű arccal, többnyire hülyék és beszélni nem tudnak. Honnan degenerálódott így ez a faj, alig lehet kinyomozni. Valami borzasztó betegség ronthatta meg a helységet századok előtt. S ily nyomorék párok összeházasodásából származhatott a mostani szánalmas korcs nemzedék, mely nincs többé az isten képére teremtve.

Hallstadt sziklás hegyoldalban fekszik egészen beépítve pilotákra a tóra, mint Velence. Annyi kevés földje van a lakosoknak, hogy temetőre se jut. Egy közös gödörbe dobják a halottaikat s csak a módosabbak engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy a hozzátartozóik koponyáját bizonyos összegért eltéttetik egy vagy két generáción át a templomba.

A vezető bárgyú egykedvűséggel mutogatta:

— Ez a megboldogult plébános úr feje, amaz meg a volt bírósé . . . no ez meg itt az első feleségem.

Hallstadtban nagyon kellemetlen dolog születni, de még kellemetlenebb meghalni.

II. Mit szól Bregenz?

Bregenz az az osztrákoknál, ami nálunk báró Kemény Gábor. Csakhogy Kemény Gábor miniszter, Bregenz meg csak egy kisváros a svájci határszélen.

A salzkammerguti ember, mikor reggel fölnyitja a szemét, legelőbb is megtapogatja magát, hogy eleven-e még s ha eleven, arra nyitja a száját:

— Mit szól Bregenz?

Ami annyit jelent, hogy: milyen idő volt tegnap Bregenzben? Mert olyan idő lesz ma a Salzkammergutban.

Meg van az telegrafirozva minden irányban: ott függ a városházán, a kávéházakban, a kurszalokban, a korcsmákban, a postahivatalon és mindenütt, hogy a közönség tudja magát mihez tartani, miképp öltözködjék, hideg idő lesz-e

vagy meleg, vigyen-e esernyőt, sárba való cipőt húzzon-e fel, lehet-e kirándulnia vagy nem — mert annak csak Bregenz a megmondhatója.

Kapus, szolgáló, kocsis, turista-vezető, korcsmáros, fürdővendég, mind a Bregenz után tudakozódik s ahhoz regulázza magát. A tereken nagy embertömeg jön össze s egymásnak adják a hírt, hogy mit szól a mai napra Bregenz.

A gondviselés és a vak esetlegesség ugyan azt hozta magával eddig, hogy a Bregenz jóslata csak minden tizenötödik esetben teljesedett, hat esetben nem az történik, nyolc esetben pedig éppen az ellenkező történik, de az azért nem tesz semmit, a Salzkammergut lakói és turistái szentül meg vannak győződve, hogy a bregenzi tegnapi időt a szél csalhatatlanul ide hozza és itt hagyja depozitumnak másnapra. Bregenz sohasem megy ki a divatból. Az ő iránta való ragaszkodást és a benne vetett hitet ki nem oltja a szívekből semmiféle csalódás.

És az jól van így, mert valamiféle érzésnek csak kell lennie az osztrákban is s miért ne legyen ez a Bregenzbe vetett rendíthetetlen bizodalom ?

Eleinte komikusnak tűnt fel nekem, ostobaságnak tartottam, de belátom, nem volt igazam. Az ottani levegőben van benne ez a hit.

Egy hét múlva már magam is azon kezdtem reggelenkint, mielőtt valamihez fogtam volna:

— Nézzük meg előbb, mit szól Bregenz ?

III. Hazai hangok

A szépen gondozott ausseei gyepet, sárga kavicsal behintett szerpentin ösvények szelik keresztül-kasul. Árnyas őstölgyek és bükkök közt vezetnek a szép utak mindenfelé. Csupa gyönyörűség ott gyalogolni.

Minden ezer öltre azonban egy-egy sövénykapu zárja el az utat, szinte lehetetlen elgondolni mire valók ezek a gátak ide ?

Hanem mikor azután meglátjuk, hogy fürge gyermekraj áll a torlasz mögött; kandi arccal kukucskálnak át, jönnek-e idegenek, s ha jönnek, ők nyitják ki nagy hódolatteljesen — akkor rögtön rá lehet jönni, hogy ezeket a fölösleges kapukat

arra gondolta ki az ausseei kupaktanács, hogy a gyermekeknek is legyen valami keresete.

Egy-két krajcárt vetnek nekik az idegenek a kinyitásért. Az élelmes osztrákok még a gyermekek játékát is hasznosítják.

Egy ilyen kapuhoz értünk egy délután. Az apró, piros-pozsgás stájer gyerekek hadirendbe sorakoztak, nekidültek keskeny hátukkal a faoszlophoz kötött kerítésnek s nagy erőlködéssel látszottak azt előttünk félretolni, a kinyomkodott karéjos vágányban.

Az egyik kölyök vígan fölhajította a kakastollas kalapját a levegőbe s visító vékony hangon fölkiáltott;

— Abzug Jansky!

— Abzug Jansky! — ordíták utána a többi gyerekek kórusban. Kis orcáik megduzzadtak, szemeik kidülledtek a kiabálástól.

Magyarok lévén a társaságban (körülbelül két harmadrésze a fürdővendégeknek magyar) meglepett az otthoni jelző, s elárasztottuk hatosokkal a gyermekeket.

— Kitől tanultátok ezt?

— A többi gyerekektől — mondák.

S valóban a következő kerítéseknel is ez az üvöltés fogadott. Szerte-szét hangzott az erdőben egész nap a rigók füttye és a stájer nebulók kiáltozása: Abzug Jansky.

Nyomoztuk vajon ki hinthette el ezt a veszedelmes mondatot az osztrák csemeték közt. (Tudakozódtam mindenfelé, ha nem járt-e erre Beöthy Algernon?) Végre is arra a megfejtésre jutottunk, hogy valami jókedélyű magyar taníthatott be rá tréfából egy gyerekcsoportot s az összes gyermekek látván, hogy a két szó jól jövedelmez, azt hitték valamely csodálatos varázsigé, amely hatosokra változtatja az idegenek krajcárjait.

Bizony az! Varázsigé. Csakhogy minálunk megfordítva, majdnem rézzé változtatta azt, amit ezüstnek tartottunk.

IV. A rehabilitált hal

Ha nem telivér turista volnék most, hanem a régi mesemondó — belemennék a mesei hangba s így folytatnám: ...a-mint mentünk, mendegéltük, elértünk egy városba, amelyet

Linznek neveznek s amely egészen fekete posztóval volt behúzva. Nagy jajgatás és siránkozás hallatszék az utcákon. Az emberek kétségbeesve tördelték kezeiket. . .

De minthogy reális szemmel kell nézmem a dolgokat s reális színekkel festenem, hát csak annyit mondok, hogy Linzet olyan izgatottságban találtuk, aminőben nem volt a linzi békekötés óta.

Emberek nagy csoportokba verődve beszélgettek a korcsmák és kávéházak előtt.

Egy nagy esemény foglalkoztatta az egész várost. A hordások eszeveszeten futkostak a városban a legfrissebb lapokat árulva, roppant kiabálással.

— A hal-kérdés ! A híres hal-kérdés ! Ára négy krajcár !

Az összes linzi és felső-ausztriai lapok arról hoztak vezércikkeket. Az utcákon öles plakátok hirdették, hogy egy röpírat jelent meg a hal-kérdésről, itt és ott kapható.

A café chantant-okban erről szavalnak már egy hét óta gúnyos verseket. A rendőrséget is meg kellett kettőztetni. A linzi béke ezzel az eseménnyel fogyott el. Túl, a dunai városrészben rakoncátlan tömegek gyülekeztek népgyűlést tartani.

A »Vörös Rák«-ba szálltunk s kérdeztük a pincértől, mi látnivalók vannak a városban ?

Az búbanatos arcot vágott és sopánkodva mondá:

— Nincs itt uraim semmi. Rossz időben jöttek. Az egész város ki van a formájából véve. Itt nagy dolgok történnek. Isten tudja, mi lesz belőlünk.

(Istenem, gondoltam, tehát ezeknek is van valami aggasztó Jansky-ügyük !)

— De hát mi történik, az isten szerelméért ?

Az izgatottságtól nem tudott szólni, hanem felhozott a szobánkba egy mázsa lapot, hogy olvassuk ki azokból a rettenetes hal-affért, mely egész Felső-Ausztriát hullámmzásba hozta.

Egy napig tanulmányoztam a lapokat, míg végre megértettem a helyzetet.

*

Hát az történt, kérem, Linznek városában, hogy Neubauer vendéglős, aki egyszeresmind városi tanácsos, megvett a piacon egy nagy félmázsás harcsát.

A kofának kifizette az árát és azt mondta, a halért majd elküldi a szolgáját, addig csak maradjon itt a jámbor víziállat.

Alighogy elment a vendéglős, az ördög arra hozta a városi állatorvost.

A városi állatorvos meglátván a halat, megnézegette, körültapogatta és így szólt:

— Mikor fogták ki ezt a halat?

— Tegnap.

Megszagolta.

— Az lehetetlen! Ez a hal már legalább négy napos és már szaga van. Ezt nem lehet megenni. Ezennel konfiskálom mint ártalmast.

— De a hal nem az enyém, uram — ellenkezett a kofa. — Egy úr már megvette és elküld érte.

— Az nekem tökéletesen mindegy — felelte az állatorvos —, ön egy bizonyítványt fog kapni, melyben a hal holtnak van nyilvánítva s következésképp ehetetlennek. A hal helyett ezt adhatja majd át a vevőnek.

Így történt aztán, hogy mikor a szállodaszolga a halért jött csak a halotti bizonyítványt vihette haza róla.

Dühbe jött ezen Neubauer, a vendéglős s minthogy egyszerűszeresmind városi tanácsnok is, nagy fúriában rohant fel a városházára szatiszfakciót kérni: mert a becsületében van, azt mondja, megsértve s jaj annak az állatorvosnak, ha megkapja.

Az állatorvos megijedt, vakarta a fejét, hogy egy ilyen potentáttal kötött ki, akinek szava van a tanácsban.

— Ön holtnek merte nyilvánítani halamat — kiálta Neubauer.

— Én nem tudtam, uram — hebegte.

— Írjon ön azonnal egy bizonyítványt, hogy a hal eleven, vagy különben. . . két perc gondolkodási időt adok.

Két percig álltak szembe zordonan a verejtéket izzadó állatorvos és a bős vendéglős.

— Mire határozta ön magát? — mennydörgé az utóbbi, ama végzetes két perc múlva.

Az orvos búsan hajtá le fejét:

— Föl fogom támasztani a halat.

És megírta a másik bizonyítványt, hogy a hal eleven és fürge.

*

Átkozott újságírók azonban kiszimatolták a dolgot és kiírták az újságokba. A közvélemény lázasan megmozdult e rettenetes leleplezésekre. Hosszas támadások indultak meg minden vonalon és roppant diskussziók fejlődtek ki egész Ausztriában, hogy eleven volt-e valjon a hal vagy holt? A hang mindegyre szenvedélyesebbé fajult s mindég több-több ember vonatott be az ádáz irtó harcba. Nyilatkozatok egymást érték. Nyilatkozott a magisztrátus, jöttek a különböző szenvedélyes felszólalások a két pártra oszlott közönség köréből. Az izgatott vita hullámai egyre magasabban csapkodtak. Nyilatkozott a kofa, nyilatkozott a vendéglős, nyilatkozott az állatorvos.

Csak maga a hal nem nyilatkozott.

Azaz legalább addig nem, amíg mi ott időztünk az együ-gyű városban, mely nagyon boldog lehet a nagy bajával.

V. Az isten szomszédja

Gmundenben eleven élet pezsgett ez idő szerint.

Az imént lefolyt politikai nézőjáték személyzete ugyanis nagyrészt e környéken volt összegyűlve. Albrecht főherceg itt tartózkodott s innen járt át Ischlbe. Edelsheim-Gyulayné asszony a Hotel Belvue-ben üdült. Egymást érte a sok hír a különben csendes ischli udvarból. Míg végre egy délelőtt megtudta a bárónó a penzionálást s rögtön útra kelvén, maga vitte meg a Hiób-hírt Budára.

Én akkor azt mondtam a meglepő eseményre:

— Le hagyom a nyakamat vágni, hogyha ez igaz.

És ha az efféle dologban szaván fognák az embert, négy nap múlva már nyak nélkül mentem volna át Hallstadtba, mert ötödnapra megjelent a lapokban a legfelsőbb kézirat.

Gmunden fölséges hely s megvallom, szerettem volna ott időzni tovább is, de ez időben, fájdalom, minden ott tartózkodó emberről azt hitték, hogy Bayreuthba, az előadásokra van erre átutazóban.

S hogy én e gyanú alatt éljek — azt ki nem bírtam tovább négy napnál.

Átmentem tehát Hallstadtba. Útközben egy magyar tudóssal ösmerkedtem meg, aki, amikor elpanaszoltam, hogy mennyi pénzembe került az út, nevetve jegyzé meg.

— Az okos ember minden úton pénzt talál.
 — No, én sokféle úton mentem, de pénzt egy helyütt sem találtam.
 — Hüm, mert ön naiv ahhoz. Lássa én még minden utamat megfizettetem.
 — Mert ön bizonyosan hivatalból utazik.
 — Nem én.
 — Akkor érthetetlen előttem.
 — A nemzet visszatéríti költségeimet.
 — A nemzet?
 — Nos igen. Mire való egyébre a nemzet? Ez a legnagyobb balek, uram.
 — Még kevésbé értem önt.
 — Lássa, fiatal barátom, én minden ilyen úton találok néhány ócska tárgyat, amit megveszek egypár márkáért s aztán ezerekért sózom el otthon. Az egyiket a múzeumnak, a másikat a képtárnak és ennek vagy amannak a gyűjteménynek. Harmadéve egy Murillo-képet vettem meg Hollandban, negyedéve egy római vázát. Hüm . . . érteni kell a csíziót, fiatal barátom.
 — Igen, ha olyan tárgyra akad az ember!
 Gúnyosan ütött hátba a nagy széles tenyerével.
 — Akad? Dehogyan akad. A pokolba akad. Vannak is olyan tárgyak! Azt hiszi ön, hogy Murillo mindennap festett egy képet, hogy minden turistának legyen mit megtalálni? S hogy a rómaiak minden vasúti állomáson ott felejtettek egy vázát a mi számunkra? A római vázák nagy részét már a római szobaleányok törték össze takarítgatás közben.

Ennek a diskurzusnak volt rám annyi hatása, hogy mikor Hallstadtban kiszálltam egy órára, minden régi dolgot figyelmesen néztem meg.

A templom mellett egy igénytelen parasztház áll e felirattal:

Köszöni, uram, Hans neked
 Hogy a szomszédod ő lehet.

(Hans ugyanis az istennel tréfálgat e versben, ami mégis szertelen vakmerőség egy osztráktól.)

Amint tovább nézem a csinos kis házikót, hát látom, hogy az udvaron áll maga a gazda is, egy igénytelen órára éppen akkor igazítván a pondust.

Köszön az öreg és elkezd a csónakjait kínálni, miközben észreveszem az egyszerű faórán az 1680-ik évszámot.

— Miféle óra ez? — kérdém.

— Ócska jószág — felelte az »isten szomszédja« s mutatja a belsejét. Az óragépezet, a kerekek, hengerek mind fából vannak.

— Jól jár?

— Nagyon jól jár.

— Furcsa egy óra.

— Még a nagyapám hozta valamikor Svájcból.

— Hogy adja ide?

— Mit ad érte az úr?

— Öt forintot.

— Tessék elvinni — szól az isten szomszédja feltűnő örömmel.

Rögtön szereztem egy kis faládát, becsomagoltuk, kifizettem az öt forintot és elvittem a vendéglőbe.

— Tudja mit — mondám a parasztnak a kapuból visszafordulva —, tizenöt forintot is megadtam volna érte.

Mire ő is kijött az utcára és utánam kiáltott:

— Tudja mit, egy forintért is od'adtam volna azt az órát.

Nem tudom, melyikünknek volt igaza.

Most már Pulszky Ferencre bízom a többi. . . aki hivatva van, hogy néhány ezer forintért megvegye a becses példányt a nemzet számára.

VI. Tizenkét pár papucs

Gmundent is, Ischlt is az osztrák arisztokrácia emelte virágzásra, de most elhagyta s gyorsan hanyatlik mind a kettő. Az esplanade se ott, se itt nem ér sokat. Úgy néz ki körülbelül, mint a mi korzónk — vasárnap. Az udvar, az igaz, Ischlben él, de egészen elkülönözve. A királyi nyaralót, mely egy elzárt park kellő közepén fekszik egy óserdőtül eltakarva, csak a madarak látják. Elég annyit mondanom, hogy az udvari pletykák a királyi nyaralóból Bécsen keresztül jutnak el az ischli esplanade-ra.

Azért hát hagyjuk ott az egész Salzkammergutot, melyet különben is mindenki ismer és nézzünk be egy kicsit Bajországba.

Útközben ugyan kiszálltam két napra a szép Salzburgban is, hanem én jószívű ember vagyok és Salzburgot egészen elengedem az olvasónak.

Nem állunk meg, csak Prienben, mert itt fekszik II. Lajos tündér kastélyai közül az egyik, a legragyogóbb, a Herren-Kiemsee.

Ama kolosszális pazarlás, mellyel Bajor Lajos vadon-sziget közepén egy olyan paradicsomot elővarázsolt, le volt már írva szögrül-végről a lapokban. Az arab mesékbe való dolog ez; Aladdin csodalámpájának személyzete építgetett ilyenforma kastélyokat. Az óriási három vízmedencéről, annak aranyozott szoboralakjairól, a termek drága falfestményeiről, gobelinjeiről, az aranyos kapukról, a drágaköves padozatról, a lépcsőház tündéri pávájáról már jelentek meg leírások. Csillogó tollak próbálkoztak hasztalan visszaadni a kápráztató fényt, melynek láttára megdermed az emberben a vér és felkiált:

— Őrült volt! Csak egy örült vesztegethetett el annyit!

Hanem van valami, ami sokkal fontosabb ezeknél s amit még senki se írt le e kastélyban. Amit még egy látogató sem látott meg, pedig mindenkinek ott volt a lábán.

Ez tizenkét pár rongyos papucs.

Ezek a papucsok azt mondják:

— Nem igaz! Nem volt örült Lajos király. Nagyon okos ember volt.

Hogy azonban az olvasó ne higgye, mesékkel akarom tartani, a megboszorkányozott bocskor mintájára, a megboszorkányozott papucsokról, nem csinállok titkot a dologból.

Mióta a kastélyt kinyitották, azóta özönlik a rengeteg turista Prienbe.

Százával érkeznek naponkint az ottani szűk fogadóba, melynek háta mögött azonban már két nagy hotel épül azóta. Esztendőre lesz ott még több is. Az egész vidék fölveszi magát, nekipezsdi, virágzó élet támad mindenfelé.

A kiemsei tó propellerje nem győzi szállítani a kastélynézőket a szigetre, ahol azoknak egész naphosszat várni kell illő sorrendben, mert csak tizenkét ember mehet be egyszerre.

Mint hogy csak tizenkét pár papucs van a kastélyban, amelyet a lábukra húznak, hogy kárt ne tegyenek a drága padlón.

De ez is untig elegendő.

Amit Lajos király a kastélyra kiadott, azt abban a tizenkét pár papucsban négyszeresen visszahordják országának az idegenek.

Mégsem volt az egészen bolond ember !

VII. Ilinkei Keökényesy István úr és az Izar melletti Athene

Annálék nem emlékeznek még olyan utasra, akinek Münchenbe érve, ne az legyen az első kíváncsisága, hogy milyen lehet egy szép asszony feje belülről.

(Az ördögbe is, ezt otthon se volna rossz megnézegetni.)

Ez a szép asszony Bavária, akinek a szobrára fölmenni, fejébe leülni és a fülein át az ujjat kidugni elengedhetetlen teendő.

Hanem aztán több szép asszonyt ezen kívül nem is igen lát az ember Münchenben.

Hacsak a szépség-galériát nem vesszük a királyi palotában.

Egy egész sereg ismerős piktornép rajzott bennünket körül, akik nagy lelkesedéssel mutogatták a sok néznivalót, a múzeumot, a különböző kotekákat, a szoboröntödét stb.

Biz az szép város, és bizonyosan elragadott volna bennünket, ha véletlenül nincs ott velünk Keökényesy István úr de Ilinke, nagykorösi gyerek, aki az egész világot olyan szemmel nézi, mintha Kecskemét lenne — és ugyancsak cáfolgatta a lelkesedő piktorokat.

Maga az a szépség-galéria pedig igen jó ötlet volt a királyoktól. Lefesteni s egy helyre gyűjteni a kontinens legszebb hölgyeit. . . Képzelem jó hasznát vehették ennek a fényes gondolatnak a királyok. Mert melyik nő ne vágyakozott volna ide, akár bíborban járt, akár csak karton szoknyában, s melyik ne tett volna meg egyet-mást, hogy bejusson ebbe a halhatatlan csarnokba, ahol a királyi hercegnőt tarkán váltja fel a liliomarcú színésznő, s a büszke, sastekintetű grófnő után ott következik a szendeszemű nürnbergi suszterleány.

Hanem hát Keökényesy Pista erre is csak annyit mondott:
— Az ördög győzné odahaza festékkal, meg fallal, ha a magyar király minden szép leányt lepingáltatna.

Akkor aztán nyakunkba vettük a várost és megnézegettük a nyilvános szobrokat.

— Lássák — mondák oktatólag a piktorok —, mire viszi egy nemzet, ha iparkodik.

— Miféle nemzet? — vágott közbe Keökényesy barátunk gúnyosan. — Nem csinált itt a nemzet egy hajítófát sem. Mutassanak itt valamit, amit a nemzet csinált. És mutassanak nekem Magyarországon valamit, amit nem a nemzet csinált.

A piktorok természetesen nem tudtak ilyet mutatni; hanem én magam a kormánypárti hajlamaim mellett nem állhattam meg szó nélkül ezt az igazságtalan vádat a hatalom ellenében.

— Hát a citadellát a Gellérthegyen? Hát a Hentzi-szobrot a Szent-György terén? Azt már csak nem mi csináltuk, kedves Keökényesy úr.

Mosolyogva adta meg magát, de csakhamar ismét fölingerlő az egyik piktor egy csalánhegyű megjegyzésével.

— Hja — sóhajtott fel a piktor —, mikor lesz Pestnek annyi szobra! Nemzedékek műve az.

— Úgy? — mondá sértődve. — Aztán mibe kerül egy ilyen monumentum?

— Három- vagy négyszázezer forintba.

— Lássák önök — szólt most lassított kevély hangon Keökényesy —, az idén a mi kormányunk huszonegy millióval költött többet a praeliminált összegnél; úgy utólagosan jelentették be, hogy még ez az aprópénz is elfogyott.

— Hát aztán? Mit tartozik ez ide?

— Mit tartozik? Ha Tisza Kálmán csak egy évben nem engedti túlköltekezni a társait (mert nekünk nyolc emberünk van arra, aki mindig azon töri a fejét, hogy mit kellene csináltatni, mire kellene még költeni), hát azon a huszonegy millió körülbelül ötven szobrot öntethetett volna az idén s mindjárt több szobrunk lenne, mint az uraknak.

A piktorokban forrt a méreg s mikor délután bejártuk a két óriási képtárt, újra előhozakodtak a bajor virtusokkal:

— No, ugye, ezek aztán gyűjtemények? Ezek teszik nagygyá, híressé Münchent. Az egész világ idejár és erről beszél. Íme, mit gyűjtöttek, mit alkottak a bajor királyok.

Keökényesy uram kedvetlenül vakarta az orrát s aztán jóakarató hangon veregette meg a piktorok vállát.

— Hát iszen kérem szép dolog ez . . . dicséretes dolog ez is. Hanem van énnekem egy ismerősöm, Kovács János, akinek nyolc hold földje van s azon pompás dinnyéket termeszt. Messze földön híre van emiatt annak a Kovács Jánosnak. Hanem van aztán egy másik ismerősöm Pallavicini, annak már százezer holdja van és mégsem híres semmiről. Mert az nem pepecselhet pusztán dinnyével; azon a rengeteg földön mindent kell termesztetni.

A piktorok sehogy sem akarták elérteni a kerülgető hasonlatot, hát még jobban megmagyarázta nekik:

— A mi királyunknak és országunknak sok mindenfélével kell foglalkoznia. Hanem a bajor király ráér az effélékre. . . No bizony! Nem nagy dolog az. Megvenni minden héten egy egy vég vásznat s aztán telefestetni önökkel. . .

A piktorok bosszankodva szállingóztak el tőlünk.

Én pedig megfogadtam, hogy sohasem viszem többé magammal Keökényesy István urat.

Mert ha az ember azért megy valahova, hogy lásson, ne vigyen magával *kicsinyítő üveget*.

VIII. A regens-herceg

Vigye el az ördög azt a müncheni kupaktanácsot, hogy elrontotta a dolgomat. . .

Egy meleg cikket akartam írni a regens-hercegről, hogy milyen derék ember és mennyire szereti a magyarokat, de ezt most már senki sem hinné el, mióta a müncheni tanács visszautasította Budapest meghívását a kétszázados emlékünnepre, azzal a neveletlen kifogással, hogy itt gyűlölik a németeket.

Hát most már kihagyom a regens-herceg magyar szimpatiáit (mert vagyok olyan művelt ember, hogy nem keverem a tisztelt magisztrátust ellentmondásba a fejedelmével), hanem egyet-mást mégis megírok, amit egy magyar szolgájától hallottam.

Ez Dankó Ferenc, szeredi születésű ember, aki a katonasorozás elől szökött meg ezelőtt ötven esztendővel, de később mégis katona lett a bajor seregben s parasztfiúból egész hadnagyságig vitte, majd mint afféle házfelügyelő került Luitpold herceghez s most is ott él csendesen, nyugalomban az öreg hercegnél a nagy kopott sárga házban. »A sors úgy akarta, hogy vén napjainkra hatalomra kerüljünk« — mondá, de azért a ronda sárga házat most sem hagyták el, pedig ott kong a sok ragyogó királyi palota és kastély üresen.

A Rathskellerben ösmerkedtem meg az öregúrral (már ti. nem a regens-herceggel, hanem Dankóval). Feltűnt neki a magyaros németségem, megszólított hát magyarul. Nekem pedig feltűnt a különös magyarsága.

— Hova való az úr?

— Idevaló vagyok.

— Hol tanult meg magyarul?

— Odahaza, Szereden.

S elbeszélte, hogy ötven év előtt hagyta el az országot, azóta sohasem volt otthon. Egyszer húsz év előtt levelet írt a Szereden lakó öccsének, de nem kapott rá választ. Alkalmasint meg volt az már akkor halva.

— Csoda, hogy annyi dő alatt nem felejtett el magyarul.

— Egy magyar bibliát hoztam el magammal s abból olvasgatok ötven esztendő óta minden áldott nap.

Igaz is, hogy egészen úgy beszélt, ahogy a régi biblia. Tele volt az előadása »valá«-val és más ósdi szavakkal. Csupa gyönyörűség volt egy múlt századbéli eleven emberről diskurálni.

A sörtől megeredt a nyelve s eldicsérte urát, a regens-herceget, hogy milyen jó ember, milyen egyszerű, azt hinné az ember, hogy egy márka nincs a zsebében.

Az egyik útitársam vérszemet kapott ez előadásra s mint-hogy nagyon szerette volna a Lajos király kastélyait látni, elhatározta, hogy elmegy másnap a regens-herceghez és engedélyt kér tőle, ha olyan jó ember. Mert még a múlt hó elején nem lehetett más módon a kastélyokba jutni.

Én azt hittem, hogy Dankó uram is nagyít, mint minden kiszolgált katona, és mikor útitársam másnap bement a regens-herceg házának kapuján tudakozódni, legalább is azt hittem, hogy jól összeszidja és elkergeti a portás.

— Lehet-e audienciát kapni őfenségénél? — kérde a portástól.

— Lehet.

— Mikor?

— Hát menjen fel hozzá most — vélte a portás.

— És hogy' kell odamenni, kérem?

— A maga lábán — kedélyeskedék a portás. — Csak menjen fel az emeletre.

— De kérem, ki mondja meg, hogy mit tegyek, merre menjek?

— Majd lesz valaki odafönn, szobaleány vagy komornyik, aki megmondja, melyik szobában van.

Úgy is volt; minden ceremónia nélkül bejutott az öreg herceghez s az megadta az engedélyt a kastélyok megnézésére: »a magyaroknak — mondá — készséggel teszek szívességeket, noha a kastélyok most még nincsenek kellő rendben«.

A regens-herceg esténként egyedül sétál az utcákon, mint bármely más polgár. Szóba ered az emberekkel, tüzet kér az idegenektől a szivarját meggyújtani. Eljár az atelierek-be; festőket ebédre invitál, az antikváriusoknál órákon át elidőzik.

De mindez nemigen tetszik a bajoroknak. Nem rokonszenveznek Luitpolddal. E nép, éppen azért, mert őbenne hiányzik minden rendkívüliség (kivéven, hogy rendkívül issza a sört) a rendkívüliséget szereti királyaiban.

Egy olyan királynál, aki köztük jár, jobban tetszik nekik az olyan, aki a házfödelen csónakázik.

...Bolond vármegyében hadd legyen bolond a vicispán is.

Epilóg

Hanem hát kibékülnék én még a városi magisztrátussal is, csak a konyha lenne jobb náluk.

Mert a müncheni konyhánál csak még egy rosszabb dolog van a világon: a bajor szivar.

Mikor az első félmárkás szivart kiszíttam, fogadást tettem magamban, mihelyt hazaérek, rögtön gyűjtést indítok meg a mi Szapárynk szobrára.

Hanem megelőztek. Már akkor a Radetzky szobrára gyűjtöttek itt. Az is szép foglalkozás így nyáron. Gondoltam magamban, nem csinálók a szegény Radetzkynek konkuren-ciát.

Hisz úgylis eleget megrövidítette Jansky, aki a Hentzi-sír-nál agyonszónokolt a gyűjtendősummából egypár ezer forintot.

Denique nem folytatom tovább. . . az ország eddigi nagy utazói és Tarascon Tartarin-jei mind azzal jöttek haza a külső országokból, hogy mi mindent láttak odakünn s hogy milyen kicsiny és hátramaradott a magyar nemzet.

Hát én is ezekhez csatlakozzam ?

Tettessem magam én is, hogy sok szépet láttam és sok okosat tanultam ?

Nem én. Nem csatlakozom hozzájuk, de ellent sem mondok nekik. Minek veszekedjek én valakivel ?

Hanem egy benyomásomat mégis fölemlítem az útból, a legutolsót s talán azért a legigazabbat.

Mikor egy hónapi kóborlás után végre berobogott a vo-nat a magyar államvasúti indóházba, keresztülmenve az indó-ház éttermén, látom, hogy a pincér túrós csuszát visz valaki-nek, önkéntelenül megcsördítem az oldalamon függő revolvért.

— Megálljon ! Tegye le azt a csuszát !

A pincér ijedten tette elem a tányérrt, melyen ott fehérlett az a tündér halom, a patyolatos magyar tészta, hát még a túró rajta, úgy vette ki magát, mintha összetépdelt havasi rózsák-kal volna behintve. Hát még a legtetején azok a szépen meg-pírtott, összekunkorodott tepertők !

Gyöngéden néztem, hosszan elmerengve s mikor végre az első adagot lenyeltem, Kossuthtal kiáltottam fel: »Leborulok a nemzet nagysága előtt«.

. . . Biz' isten érdemes mégis elutazni és egy kicsit oda-lenni azért az élvezetért, hogy az ember hazajöhessen.

KIRÁLYOK A CAMERA OBSCURA ELŐTT

Néhány nap előtt itt időzött Braun, a híres fotogra-fus, aki az Esterházy-képtár remekeiről jött fölvételeket csinálni.

Megösmerkedvén vele, elmesélte, hogy Európa majd minden királyát és nagy embereit ő fényképezte.

— A mi királyunkat is ?

»Azt is. Oh, ott igen egyszerűen ment. Megüzenték, hogy mely órában jöjjenek Schönbrunnba, s én elmentem, pontban.

— Őfelsége már várja — felelte a hadsegéd.

Gépemet felállítottam a kimutatott szobában, a király nemsokára belépett egyedül s katonás türelemmel hagyta magát levétni. „Egy kissé unalmas dolog”, mondá, amikor fölkel. Ennyi volt az egész.

— Hát nem ilyen egyszerűen szokott történni ?

»Nem bizony. Néhol előbb sok ceremónián kell keresztülmennem. Például őszentségénél előbb papucs-csókolásra eresztenek.«

— Milyen ember a pápa ?

»XIII. Leó szép ember, uram. Főnséges arca van, melyről vegyítve tükröződik le a méltóság a jósággal. Oh, nagyszerű érzés az, mikor az ember a pápa előtt áll. Igaz, hogy sok ceremóniával jár, de megéri, néhol azonban kellemetlenségek is esnek.«

— Például ?

»Mikor az öreg Bismarckot fotografíroztam.«

— Hogyan, az öregot is ön vette le ?

»Varzinba híttak evégett, ezelőtt két esztendővel nyáron. Egy nagy terasz volt kijelölve, ahol a herceg ülni fog. Pipázva jelent meg s egy, e célra odatett karszékben foglalt helyet.

„Letegyem a pipát ?” — kérdé.

„Azt hiszem, fenség”.

Megigazítottam a csövet, és észrevettem eközben, hogy a herceg kabátja éppen nem vet festői ráncokat, odasiettem tehát hozzá:

„Bocsánat, fenség, de imitt-amott egy kis igazítást kell a ruhán tennem”.

S ezzel hozzányúltam.

De e pillanatban az irtózat fogott el s egy ijesztő vad felkiáltást kellett hallatnom. Valami rettenetes fenevad testét éreztem nyakamba szakadni, körmei megreszelték hátamat s haragos morgása, kivicsorított fogai megreszkettették egész valómat.

Egy perc műve volt ez. Észre sem vettem hirtelen, hogy a birodalmi kutya az, mely ott feküdt a kancellár lábainál s rögtön rám rohant, mihelyt ura testéhez nyúltam.

„Kuss!” — sziszegte a kancellár mosolyogva, s a borzasztó állat leugrott a nyakamról.

„Ön megijedt” — vélte a kancellár.

„Nem annyira fenség — mondám lélekjelenlételemet lassankint visszanyerve —, hogy kötelességemet ne teljesíthessem.”

„Hova való ön?”

„Elszászba”.

„Úgy? De csak nem azok közé tartozik, akik a francia polgári kötelékbe vétették fel magukat?”

„Bevallom, fenség — feleltem fojtott hangon —, azok közé tartozom.”

„Lássa — jegyzé meg nevetve egy oldaltekintettel a hírhedt birodalmi kutyaára —, ez az állat megszagolta önben a franciát”.

„Nem akartam fenséged előtt valótlanul mondani — mentegetőztem előbbi őszinteségemért”.

„Főlöszleges is — mormogá a vas ember —, hisz *végre is minden emberben kell lennie bizonyos erős nemzeti érzésnek*”.

Ezt mondta Bismarck, ez volt az egész kalandom Varzinban. Onnan mentem aztán Berlinbe a császárt levenni. «

— Hát az hogy ment?

»Nagyon nehezen. Háromszor, négyszer kellett kitűzni az időt. Először kilenc órára volt délelőtt. Odamentem, azt mondták: „Őfelsége alszik, jöjjenek másnap délután öt órakor.” Elmentem másnap, akkor is azt mondták, hogy alszik őfelsége. Egész héten jártam a palotába, míg végre egyszer nem aludt. A gép elé ült és ott aludt el. Két rendőr vigyázott háta mögött az álmaira. «

— Rendőrök voltak vele bent, mikor fotografírozta?

»Mi az még! Láttam volna csak mi minden történt velünk, mikor az orosz cárt fotografíroztam a segédeimmel. «

— No, arra kíváncsi vagyok.

»Mikor a meghívást megkaptuk és el kellett indulnunk Livádiába, legelőbb a szentpétervári rendőrfőnök jött hozzám,

s kikérdezte mindnyájunk múltját és kivette a névalírásunkat. Akkor aztán így szólt: „Néhány nap múlva el fognak indulni.” A kijelölt napon két detektív jelent meg lakásunkon, megmotoztak bennünket, átnézték bőröndjeinket s kikísértek az indóházba. Ott négy másik rendőr beült velünk egy kupéba s így utaztunk Livádiába, ahol az udvarmester bevezetett a palotába. De előbb ott is megmotoztak, a névalírásunkat kivették, hogy összehasonlítsák azzal, amelyet már a rendőrfőnök levélben előre odaküldött. Miután semmi gyanúsat nem találtak, egy külön lakosztályba vittek a segédeimmel, de a lakosztály minden kijárata előtt udvari zsandár állt.

„Hiszen mi foglyok vagyunk!” — kiáltám fölháborodással.

„Hja, az nem lehet másképp” — szólt vállat vonva az udvari tiszt.

Néhány napig voltunk ott fogságban. És mégis e fogság nem volt kellemetlen. Képzeltetetlen az a fényűzés, amellyel ellátásunkról gondoskodtak. A roppant ebédek, a fölséges burgundi, rajnai borok és finom szivarok. Az ördögbe is, nem valami szép dolog orosz cárnak lenni, de bizonyos tekintetben éppen nem kellemetlen. «

— Nos és a cár?

»Levettük uram őt is, a nejét is. Pompásan sikerültek a képek. Oh, a cár egy nagy műveltségű férfiú s egy jó ember, a carevna pedig egy felülmúlhatatlan kedves asszony. Kár értük!«

— Ön eszerint az egész világ nagy potentátjaival állt már szemtül szembe?

»Oh, igen! Én fényképeztem le Umberto királyt és Margaretát. Oh, milyen kép az! Csak II. Lajoshoz nem bírtam bejutni és még egy. . . az önök miniszterelnökére, Tisza Kálmánra fáj még a fogam. Őt szeretném még levenni, most miniszterelnök korában.«

— Akkor hát nincs sok időnk fecsegni . . . *siessen!*

*

Ez a híven lemásolt párbeszéd még néhány nap előtt történt. Ma már azt mondanám: »*ráter még*«.

A MUROKFALVI HATÁROZAT

Szeret minket, újságírókat az isten. Szeret a legnagyobb kánikulai melegben is. Már a negyedik nyár, hogy mindig történik valami, negyedéve az eszlári ügy volt az uborkaidényben, harmadéve követválasztás, tavaly Országos Kiállítás, az idén meg Jansky-ügy. És még hozzá a jövő nyár már előre biztosítva van: az ötéves mandátumú választásokkal.

Az eszlári eset után a Jansky-ügy volt a mi szempontunkból a *legkiadóbb*. Mert voltak olyan fázisai, amikor minden vonalon történt benne valami s minden rovat számára. Ischl-ből telegrammot vártunk, Gesztről Tiszát, a vidékről értesítéseket a népgyűlésekről a »Belföld« rovatba, Bécsből anyagot a »Lapszemlé«-be, itthon pedig három reporter törte magát a fejlemények kipuhatólásában.

S ebben az izgatott hajszában annyira mindent abszorbeált ez az ügy, hogy a csendes nyarak közönséges csemegéit, a képviselői beszámolókat észre sem vettük. Oh, beh tetőtől talpig fekete hálátlanság!

Igaz, hogy nem is képviselői beszámolókra való idő volt ez; mert a mamelukoknak nagyon nehéz volt valamit mondaniok (hát a gyengébb részük azért nem beszélt), az ellenzékieknek pedig nagyon nehéz volt valamit nem mondaniok. (Hát az okosabb részük, mely a nehéz feladatokban találja a virtust, azért hallgatott.)

Innen van az, hogy csak igen kevés beszámoló beszéd volt a nyáron. De ezek közt a legnevezetesebb a mi János barátunké, amelyre most azért térünk mi vissza, mert olyan beszéd volt az, aminőknek hallatára úgy szoktak szétszállingózni a választók, hogy többé vissza sem térnek.

Ugyanis a mi barátunk szeret excentrikus lenni s a beszédjében volt egy passzus, amelyben most, mikor az egész világ az önálló hadsereget kívánja, arról beszél, azt sürgeti, János barátunk előáll s figyelemreméltó módon indokolja és levezeti, hogy a mostani viszonyok közt *az önálló hadsereg teljes lehetetlenség*.

Én már ismertem a beszédet, mielőtt lement volna vele a kerületbe s kérleltem, fenyegettem, ne mondja el, mert lepedőben hozzák haza.

De János barátunk vakmerően rázta a fejét:

— Elmondom én, ha belehalok is. Annyi sok bolondot beszéltem már és nem lett semmi bajom, hogy rendkívüli idők lévén, megpróbálok egyszer okosat mondani.

El is ment. Érzékenyen búcsúztam el tőle a vasútnál.

— Sohasem látlak többé, János.

— Isten veled — mondá mogorván.

Negyednapra visszatért pirospozsgásan. Egy haja szála sem volt meggörbülve.

— Hát ugye, nem tartottad meg a beszámolódat?

— De bizony megtartottam.

— Azt is elmondtad?

— Elmondtam.

— És nem ütöttek agyon?

Kevés szavú ember, vállat vont és mosolygott:

— Látod, hogy itt vagyok elevenen.

Hanem engem mégis érdekelt a dolog, hát írtam az ottani rendes tudósítónknak, hogy küldje meg a beszámoló beszéd lefolyását, hogy mint volt, írja meg egész körülményesen, mert az már mégis lehetetlenség, hogy valakit ne üssenek agyon, mikor ilyen időben kijelenti, hogy az önálló hadsereget ő nem kívánja.

A tudósító megküldte ma az adatokat s én egész bátran összeállíthatom a nevezetes beszámoló lefolyását egy kis képbe.

*

A »Szarvas« vendéglő udvarán gyűltek össze a mameluk választók, vasárnap délután a vecsernye végeztével.

Az elnök Keszelaky Gábor bátyámuram üdvözölte jó borízú hangján a képviselőt és átadta neki a szót.

A gyülekezet előkelőbb része székeken, padokon és az ölfarakásokon foglalt helyet. A fiatal népség állt, a gyerekek pedig felmásztak a nagy akácfákra s azoknak a gallyai közül kukucskáltak le.

Az úri fiataltság vitte a rendezői tisztet, gondoskodván mindenről, hogy az utcán láрма ne legyen, megtiltották a kocsiközlekedést, hogy az istállóbeli ökrök közbe ne bődülhes-

senek, megkérték Vince Péter uramat, a vendéglőst, hogy a barmait hajtsa ki ma a mezőre.

Így aztán egész csendben beszélhetett a képviselő.

És nem is beszélt rosszul. Sűrűn hangzott kivált eleinte a helyes meg az éljen.

Az egyik újságolvasó atyafi, Rácز Istók, pláne azt is belekiáltotta a beszédbe néhányszor:

— Derülség! Zajos derülség!

Míg aztán az értelmesebb szomszédjai megmagyarázták, hogy ez nem parlamentáris közbeszólás, hanem csak egy bizonyos állapot jelzése a gyorsírók által.

Később azonban egyre jobban ellapult az oráció. Hosszadalmas lett. Rekkenő forróság volt a zsúfolt udvaron. Az öregebbek bizony, mi tagadás, elkezdtek egy kicsit bóbiskálni, köztük Csajkos Mihály uram is elszunyókált, egy eperfának támasztván széles hátát.

De mindekkoráig semmi kellemetlen incidens közbe nem jött. Simán folyt minden.

Végre elérkezett a képviselő a kritikus ponthoz.

Elmondta, hogy nem kell önálló hadsereg.

Emeltebb hangon mondta.

És mert emeltebb hangon mondta, néma csönd következett.

És mert néma csönd következett, fölbredt Csajkos Mihály uram, aki molnár ember lévén, mindig fölriad ha a kerékelepelés beszűnik.

— Mi az mi? — morogja zavaros kapkodással ökegyelme, megráztván magán az ezüstgombos dolmányát.

A képviselő éppen akkor ért a slagvorthoz, hogy *önálló hadsereget ő nem ígérhet.*

A fölocsudott Csajkos uramat megüti ez a mondat, földhöz csapja nagy dühösen a kalapját és keserűen felkurjant:

— Micsoda, erre arra! Hát már önálló hadsereg se legyik?

Ez volt a válságos pillanat. A tömeg ideges várakozással vesz ilyenkor lélegzetet, mint a tigris, mikor egy váratlanul kinyúló kéz kezdi visszafelé borzolgatni a szőrét.

Hanem a rendezők, jó szerencse, el nem veszítik a lélekjelenlétüket s odaugranak Csajkos uramhoz.

— Mit csinál, az isten szerelméért! Hát illik ez a magaviselet kegyelmedhez?

Mire lecsillapodva visszadől a fához Csajkos uram s kibékítőleg morogja:

— Jól van no. . . hát ne legyik.

És ezen aztán elmosolyodtak a választók Murkosfalván, s a képviselő általános helyeslések közt végezhetette be a beszédét, hogy ne legyik önálló magyar hadsereg.

Azért írtam le s azért lesz híres a történelemben a murkosfalvi beszámoló, mert meg vagyok győződve, hogy a Csajkos uram határozata meg majd köröszül Bécsben.

MILYEN A NÉMET?

Nem azért haragszom a németre, mert én is ebben a »kikosarozott« városban lakom. Úgy kell Budapestnek, minek keveredik a korpa közé. Okos ember előbb jól megnézi, akit meginvitál.

Mire való is volt meghívni Münchent? Nélkülök vertük ki a törököt — megihatjuk nélkülük az áldomást is.

Én a múlt évben már, mikor olyan nagy volt az entuziazmus a kiállításon, hogy így, úgy, most már végigittuk a barátság poharát, »pertu« lettünk egész Európával, csak nevettem ezt a pertuságot.

Most is nevetem, noha beismerem, hogy van ok némi bosszankodásra, mert nem szeretem, ha nem szeretnek. S mégiscsak feltűnő dolog annyi kosár egymás után. Ami sok sok.

Először a heidelbergiek célzatosan meg nem hívnak az ünnepélyükre. Jó van, hisz nem kell az embernek mindenütt ott lenni. Akkor mi fogjuk magunkat és meghívjuk Münchent. Nem jön. Visszaüzen nagy gorombán. . .

No semmi, gondoljuk magunkban, egy fazékkal kevesebb ételt teszünk a tűzre. . . Meghívjuk Berlint. Az is kosarat ad.

— De már ez félig se tréfadolog!

Hát mire való akkor nekünk az öreg Bismarck? Jó volna neki megmondani:

»Vagy barátokozunk, vagy ne barátokozunk, de ilyen komédiák ne történjenek!«

Ez azonban a politikusokra tartozik.

Nekem ehhez semmi közöm. Én mint tárcaíró csak egy tekintetben sietek a magyarok segítségére, ha esetleg szükség volna rá.

Mert csak eshetőség gyanánt merem felállítani, hogy lehetnek olyan magyarok is, akik ez eklatans gyűlölségi nyilatkozatokra megijedtek a németektől.

Én nem hiszem, hogy vannak, de ha volnának, ezeknek a felbátorítása végett írom meg a következő történetet, tekintettel a határainkon kopogtató kolerára (bezzeg azt a kutya sem hitta, mégis eljött, pedig már a koleránál mégis szívesebben látnók a németet), mondom tekintettel a határainkon incselkedő kolerára, melynek uralkodása alatt tudvalevőleg nem jó az ijedelem.

*

Salzburg egészen az osztrák határon fekszik. Ott egy meglehetősen intelligens kinézésű embert szólítottam meg, hogy merre kell menni a híres vízi játékhoz. (Nem a *vizivel* való játékot értem.)

— Nem vagyok idevaló — mondá udvarias készséggel —, de a vízijátékot ismerem, erre tessék jönni egy darabon, majd ott a szögletnél megmutatom az utat.

Észrevette ezt a két, táblácskával ellátott, tehát szabadalmazott vezető, nekirontottak a szegény embernek, mint a darázsok és ha nem vagyok ott, hát megverik, amiért az üzletüket rontja jogtalanul.

— Ön nem vezető! — kiálták. — Meg fog lakolni!

— De kérem — mentegetőzék emez —, hisz én csak szíveségből mutattam ez úrnak az utat.

— Ön jogtalan dolgot cselekedett. Ami tilos, az tilos.

— Micsoda? — vágtam közbe. — Ebben a városban tilos volna valaki iránt szívességet tenni? Ejnye erre arra! . . . Mindjárt sürgönyözök Török Jánosnak.

Egy cseppet sem ijedtek meg erre. Végre is kénytelen voltam egy fizetett vezetőt is venni, hogy elhallgattassam őket s hogy az önkéntes vezetőt megmentsem a Führekek bosszújától.

Útközben megköszöntem szívességét s néhány nyájas szót intéztem hozzá:

— Hova való ön?

— Ide a vidékre.

— Nemde, ön meg osztrák?

Habozott egy percig.

— Nem, bajor vagyok. . . — Majd hozzátette: — Azt hiszem, uram.

— Micsoda? Ön nem is tudja bizonyosan?

— Nono — makogta kedvetlenül, de minden röstelkedés nélkül.

— Mivel foglalkozik ön?

— Apámnak segítek.

— Hát az apja mivel foglalkozik?

— Az anyámnak segít a tejjgazdaságban. Vannak földünk odaát a hegyen túl. . . szép szántóföldek, uram. . . gyönyörű földek. . . de az adó is gyönyörű. Most is adót hoztam be, uram.

— Hát ide Salzburgba fizetik az adót?

— Ide, uram.

— Hisz akkor önök nem bajorok, hanem osztrákok.

— Úgy? — mondá közönyösen — . . .Persze . . .no persze. Mindjárt nem voltam benne egészen biztos.

*

No, én meg egészen bizonyos vagyok benne, hogy akár bajor volt az ipse, akár osztrák, ilyen nép fölött nem nagy gyönyörűség uralkodni.

Nem nagy baj, ha ellenségünk. Nem nagy haszon ha jó barátunk. . . Ne tessék tőlük félni!

HÁROM ÜNNEP

A múlt hét izgalmainak még a hullámverése is elcsendesedett már. Az újságok megunták feszegetni a királyi cikket. A »Jansky-ügy« még mindig rovatot képez ugyan a lapokban, de már csak kompressz szedéssel. Egy-egy vidéki

hazafi még elmennydörgi beszédét a megyegyűlésen, de már mindössze egy határozat az eredmény: felirat intézendő az országgyűléshez.

Egyszóval, a kísértő rém, mely egész nyáron aggodalomban és lázas izgatottságban, majd haragban, majd zsibbasztó trémában tartotta a kedélyeket, most bele van kergetve a megyei jegyzők kalamárisába. (Maglehetős szűkecske hely az már.)

A tekintetes főnótárius urak törik a fejüket, hogy melyik az ékeőbb frázis, hogy kell a hazafiúi keserűségnek, a sejtő aggodalomnak látnoki hangot adni, csengő-bongó szavakban megsuhogtatni a megyei kalamust. De ez már nem egyéb, csak önmulatság. Mert mi fog még következhetni abból? Semmi más, mint hogy a rettentő vastag nyaláb kérvény megjelenik a Ház asztalán s Rakovszky István eldűnnyögi a kivonatos tartalmukat.

Ez a dűnnyögés lesz az utolsó zaj a nagy lármát csapott ügyben.

A múlt hetet még ez uralta — a jelen hét már a mortesaïson. De ennek is megvannak a maga csöndes eseményei. Ünnepek, mégpedig három is egyszerre.

Először megnyitottuk a történelmi kiállítást, maglehetős árván, csöndesen. Sem a király nem jött, sem a főhercegek közül senki.

Pedig ez a történelmi kiállítás az ő dicsőségük is. Az első közös dicsőség. Igazán hangulatkeltő bejárni az ízléssel berendezett kiállítást. Török világ összekeverve a magyarral. Meg-elevenednek a régi idők. Egy kétszáz éves szenvedés emlékei. Szenvedés volt akkor s hogy be van aranyozva. Ki gondol már a törökök iránti gyűlöletre most?

Pedig még csak kétszáz esztendeje, hogy ők parancsoltak itt Budavárban.

S ha kilépünk a kiállításból és szétnézünk a pezsgő élet-erős magyar főváros fölött, mi van meg a régi világból idekűnn?

Mindössze egy sír. A szegény Gül babáé. Hát érdemes volt ezért kétszáz esztendeig itt csavarogniok? . . .

— Hanem nekűnk nagy kárt okoztak — véli a hátam mögött Csuporfalvi Csupor Vince, érdeklődéssel nézegetve a

Korán-mondatos handzsárokat és a skófiummal hímzett nyergeket.

— Ugyan mivel? — vág közbe egy törökbarát, akinek aluszékony szemeiből még a múltkori szofta rokonszenv sugárzik ki.

— Hej, uram — sóhajtja az előbbi —, másképp lennénk mi most, ha Mohácsnál akkor el nem esik az a huszonhatezer dzsenteri.

— Ugyan mivel lennénk másképp? Legfeljebb még egy dzsenteri-kaszinót lehetne alapítani.

A múltból gyorsan visszatérünk szerdán a jelenre, a mostani király születésnapját ünnepelve. Megérdemli őfelsége, hogy minden jó magyar ember igyék egyet az egészségére nemcsak ilyenkor, de még évközben is. Annyira szeretjük és annyira bízunk az ő szeretetében, hogy talán onnan volt az a nagy nyüzsgés, mikor amiatt kellett aggódnunk, hogy a szíve elhajlott mitőlünk.

Nálunk ez nem sablon ceremónia, hanem igazi komoly érzelmeken alapuló ünnep. A régi papnak az imádsága, hogy »Felsőbb rendeltetűre könyörgöm hozzád úristen« ma már csak anekdotaszámba megy. Az utolsó kunyhóban is tudják, hogy nekünk van a legjobb királyunk«.

Hanem a közözügi helyzetnek még ebben az ünnepben is kicsillan a komikuma.

Az összehesztelt főhadparancsnok és miniszterelnök, akik egyszerre kénytelenek toasztírozni, egyik Budavárban, a másik az »Angol királynő«-ben, hogy a leselkedő féltékenység észre ne vehesse: kinek lóttak a Gellérthegyről?

A miniszterelnök is a maga toasztjának tulajdoníthatja az ágyúlövéseket, Pejacevich is.

Hanem a nemzet még ezentúl is eltűnődhet rajta, hogy kinek lóttak?

A kérdés détail-okban véve akörül forog, vajon a katona, ki a Dunaparton álldogál, a miniszterelnöki palotából lesi-e a jelt, hogy Tiszáné kegyelmes asszony most hozatta fel az asztalra a pulykapecsenyét s a miniszterelnök most állt föl — vagy pedig a miniszterelnöki palota tornácáról lesi-e valaki a katona jeladását, hogy Pejacevich gróf most emeli föl a pezsgőspoharat.

Tudom, lesz emiatt interpelláció a Házban: külön magyar ágyúszót kérünk.

*

Alighogy megünnepeltük király őfelsége születésnapját, összeesik azzal a Szent István király napja.

De mielőtt erről a legszebb alkotmányos ünnepünkről, melyet úgyis két vezércikk méltat a lap homlokán, fecsegnék, elmondok egy kis epizódot a híres szegedi szenátorról, aki ezelőtt tíz évvel mindig azt hangoztatta, hogy kőhíd kellene Szegednek s mikor a híd kilátásba lett helyezve, újra talált egy vérmes mottót: »Külön kormány kellene Szegednek«. Ez is megtörtént. Tisza Lajos kormányzott ott tizenkét kis miniszterével.

Hanem még ez mind nem lett elég. Még mindig hiányzott valami. A tanács összeült tanácskozni, mit kellene még behozni Szegedre.

- A megyét — mondá az egyik.
- Egyetemet — szólott a másik.
- Katonáságot — vélte a harmadik.

Mindenik tanácsolt valamit, ami egy kis városi pezsgést, egy kis vért hozna be. Csak a mesés dolgokat követelő szenátor nem szólt még semmit.

— Hát ön mit gondol? — Nógatták a híres szenátort, akinek minden kívánsága be szokott teljesedni.

- Nekem is van egy eszmém. Ide kellene hozni Szegedre...
- Mit? — vágott közbe kíváncsian az elnöklő szenátor.
- A Szent István jobb kezét.

*

S ennek a szenátornak csakugyan vannak eszméi.

Szent István jobb keze még most ezer év múlva is gyámolító.

Körülhordozzák processzióval, s meglátni bezarándokol a vidéki nép a fővárosba. S a nyári üzletpangást fölfrissíti ez a néhány nap. Budapest utcái valóságos népözönben úsznak, a vendéglők, boltok megtelnek vásárlókkal, úgy, mint egyszer sem évközben.

A »dicsőséges szent jobb kéz« sok pénzt hoz most is a fővárosnak.

A RUBEL

(Csevegés a legújabb botrányról)

Hogy az osztrák diplomatáknak van a legrosszabb orruk, az már régen kisült. De hogy az anyáknak van a legjobb orruk, azt még csak most akarom kisütni.

Alig néhány hónapja, hogy híre járt a bolgár Sándor dolgainak, akit több helyen kikosaroztak a lányos házaknál.

Az ember csodálkozott rajta.

Micsoda, egy herceg, aki országot tudott magának szerezni, az ne tudjon szerezeni feleséget?

S mégis úgy volt. A háztűznézések nem sikerültek neki.

Pedig hát szép ember. Magas, délceg, ruganyos termet, hosszúkás arca nyílt, kék szemeinek tekintete melázó, rokonszenves. Azok a mesebeli fejedelmek sem lehetnek különbek, akiket a táltos víz röpülve ezüstös erdőkön át, vén banyák eléjük dobott fésűiből támadt mocsarakon keresztül, egyik királykisasszonytól a másikhoz.

S aztán nemcsak szép ember volt, hanem valóságos hős. A históriának egyik frappáns fejezetét az ő alakja tölti be majd. Költők és írók még ezer év múlva is visszatérnek ehhez a fejezethez. S csak azok az igazán halhatatlan fejedelmek és hősök, akik a poétáknak is hagynak tárgyakat.

De Battenberg Sándor herceg mégis kosarat kapott.

A lányos anyák kiéreztek, hogy nincs megfelelő állása. Igazuk volt.

A szép daliás bolgár fejedelem ma csak egyszerű fogoly, akit elcsaptak. Kiviszik a határra és ott eleresztik. Menjen, amerre a két szeme lát.

Az egész világot e hír tartja e pillanatban meglepetésben. Egyelőre csak a diplomaták vannak megrökönyödve és a börze van megbolondulva, a nagyközönség tájékoztatlanul, vegyes kombinációk között ámul-bámul a váratlan történeten.

Biz az cudar dolog egy kicsit.

Nálunk csak egy-egy elcsapott kántorral bánnak úgy, hogy kiviszik a határra és ott leteszik — és annak is mindig akad pártolója. Hogy azonban egy nép fejedelmével tegyen így, egy olyan fejedelemmel, aki annyi dicsőséget hozott

fegyvereikre, országukra, aki bár merész, de szerencsés kézzel megalkotta az államukat, az páratlan a világtörténelemben.

Még a kutya is hálás tud lenni az iránt, aki valami jót tesz vele. Örökös szégyen lesz ez a bolgár népen.

Ami magát Sándort illeti, el lehet rá mondani, hogy könnyen jutott a trónra, de könnyen is esett le róla.

Hét évvel ezelőtt még csak hadnagyocska volt a porosz hadseregnél, akin pompásan állott az egyenruha. A »szép hadnagyka« volt a neve Berlinben.

Hanem 'iszen I. Napóleon még lejjebb kezdte valamikor.

Vígan élt Berlinben és sok szép leány vetette szemét rá — de többet ért ennél, hogy az öreg Bismarck szeme is őrajta akadt meg s mikor a hatalmak elhatározták, hogy Bulgáriát keresztény fejedelem kormányzása alá helyezik az orosz diplomácia ellenében, mely Dondukov herceget szeretne volna a bolgár trónra ültetni, Bismarck a maga hadnagyát vitte keresztül. S kedélyesen mondá akkor a hercegnek:

— Csak menjen el bátran, foglalja el a trónt. Végre is mit veszíthet? Ezt a hadnagyi állást úgymajd rezervába tartom az ön számára. Mindég visszatérhet.

Látnoki szeme volt az öregnek. A fiatal hadnagy maholnap újra Berlinben lehet, hogy ott folytassa hét év múlva, ahol elhagyta.

Azaz nem ott. Mert már azóta kivívta az eгри nevet, a hadvezér és diplomata dicsőségét s azonfelül államszervező talentumának is fényes bizonyítékát adta. Az egész Európa csodálata fűződött a fiatal fejedelem vitézségéhez, s azt volt szokás róla mondogatni:

— Nagy alak... lángeszű ember... Majd meglássátok, hogy az még nagy dolgokat fog csinálni.

S íme itt van. Olyan könnyedén esett le a magasból, mint egy körte a megrázott fáról.

Élő példa ez, hogy mennyire mehet a népek ostobasága. Battenberg Sándort nemhogy elűzni kellett volna a bolgároknak, hanem ha nincs ott, a világ végéről is oda kellett volna hozni a trónra.

S a nép nem mozdul. A táviratok azt jelentik, hogy az árulók utálatos művébe a nép is beleegyezett.

Ha az ember olvassa az ilyesmiket, eltelik undorral, majd megkönnyebbedve sóhajt föl bizonyos megalégedettséggel, hogy nem balkáni fejedelem. Jobb itthon lenni még tanfelügyelőnek is.

Hogyan lehetett ily gyorsan s ily sikeresen előkészíteni e példátlan csínyt, majdnem megfoghatatlan. Sándornak még csak sejtelme se lehetett róla.

A fejedelem bizonyosan el volt bizakodva kissé; arra nem is gondolt, hogy van ami hatalmasabb Bismarcknál és a fejedelmi erényeknél.

Az orosz rubel.

Mert az orosz rubel üzte el őt a trónról, nem Karavelov és Cankov (ámbar ezek sem valami nagyon derék emberek).

Az orosz rubel, ez a rettenetes pénz, melynek csengése borzasztó, mint a halálharangé, szaga bűzös, mint a megaludt vére.

A világpolitikát ma az orosz rubel csinálja. S ahol a népszabadság meghal, orosz rubelekkel kell a koporsóját kiverni.

Hogy mit mond ehhez Bismarck, mindenki kíváncsi rá. Anglia még jobban van angazsírozva. Ausztria természetesen semleges marad, mióta ő lett a »lutheránus« nagy hatalom, aki sohase mond se egészen fehéret, se egészen feketét. Milán király sem jön már vadászni többé Szentivánra, hová holnapra várták Zichyék. Jobban elkelhet most a puskapor otthon.

Csak egy dolog bizonyos, a fényes porta magatartása.

A beteg embernek van a legjobb politikája.

Mikor Sándor fejedelem felmondta nagy garral a barátságot, ő így szólt:

— Legyen meg Allah akaratja. Nem vagyunk hát többé barátok.

De meg sem mozdult. Csendesen csibukozott tovább.

Mikor aztán a fejedelem, Milán király jöttének hírére, ismét a porta védszárnyai alá kéredzkedett, erre is azt mondta a fényes kapu:

— Jó, legyünk hát jó barátok.

De meg se mozdult, csak tovább csibukozott.

Hát ez bizonyosan most is csak abban van, hogy »legyen meg Allahnak« az akaratja — és csendesen csibukozik ezentúl is.

Míg egyszer csak az ő lusta szájából is ki találja ütni a csibukot — a rubel.

AZ ELMARADT TOASZT

(Szózat azokhoz, akik meghalni szándékoznak)

Odaát lévén Kolozsvárott a kultúregylet gyűlésein, az történt velem, hogy a banketten nem bírtam szóhoz jutni.

Nem azért, mintha valaki akadályozta volna a szólás-szabadságomat. Ki tenné azt most?

Szólásszabadságunk még akkor is volt, amikor nem lehetett.

Mert volt ám a mi őseinknek elég eszköz, hogy nem siettek az unió megcsinálásával.

Ha valaki a régi világban *elszólta* magát Erdélyben, elvitte a fejét épségre Magyarországra, ha pedig Magyarországon *szólta* el magát valaki, átszaladhatott a fejével a Királyhágón túlra. Tehát mindég volt szabadszólás.

Mióta azonban megvan a szabadszólás joga, azóta bajos azt használni, a *szabadon* kritizálók miatt. Én csak úgy a bankettek végén szoktam hát előhozakodni a gondolataimmal, mikor már a »vad toasztok« mennek.

Vártam is a bankett végén a vad toasztokat, de sehogy sem akartak bekövetkezni, míg végre teljesen útjukat állta Szász Domokos, aki a toasztja végére odaragasztott poénnek két darab százas bankót.

Látván az utána szólni kívánó hívek és nem hívek, hogy milyen új toasztírozási műfajt kezd a derék püspök, szépen becsomagolták a készletben levő toasztjaikat és hazavitték.

Így hoztam el én is a magam toasztját.

Önök, tisztelt olvasók, tudják, mi az, mikor valakiben egy megrekedt toaszt van és folyton incselkedik vele, nógatja, ösztökéli: »Eressz ki, ne hagyj itt elveszнем, elmúlnom gonoszul.«

Láttam már olyan embert is, akiben egy golyó volt. Nyugodt tudott lenni. De embert nyugodtat, akiben egy el nem mondott toaszt volt, senki sem látott.

Bocsássák hát meg, ha szabadulni sietek terhemtől, s ide-írom tárcának azt, amit ott kellett volna elmondanom.

Itt, az igaz, nem igen van már a maga helyén, — de enyhítő körülmény, hogy talán ott sem lett volna.

*

Uram, uram Helfy Ignác, kedves bátyámuram, szállok hozzád!

Az én tisztelt barátom, Bartha Miklós megírta lapjában, hogy én azt mondtam volna a szomszédomnak a kultúregylet választmányi értekezletén, mikor a titkár felolvasta a hosszú jelentést az egylet működéséről:

— Nem ezt, nem, hanem mutassanak már végre egy megmagyarosított oláhot.

Igaz, ezt mondtam, hanem *exceptione vocem* »végre«, mert az egylet még csak a kezdet kezdetén van, vagy még ott sem, s még így is időelőtti kívánság volt tőlem a megmagyarosított oláh.

Az egylet még ma sincs ott, hogy mi kívánhassunk tőle, hanem csak ott van még, hogy ő kívánhasson tőlünk. S kívánhat bátran. Mert igazán ékesen mondja Horváth Gyula (aki nemsokára az egész írói céhet leveri a stílusával): *»nem szégyen ott kérni, ahol a kérést megtagadni szégyen«* — és mert úgy áll a dolog, uraim, hogy eddig csak száznolcvanezer forintja van a kultúregyletnek készpénzben, amelynek a kamatja kilencezer forint.

Kilencezer forint már csinos összeg, igen szép bankettet lehetne belőle rendezni, sőt még egy képviselőválasztás is kitelne belőle valami olcsó vidéken, hanem egy háborúra nem elég.

Mikor az egész nagy magyar nemzet komoly fontos akcióba kezd, kilencezer forinttal induljon el?

Nem, az lehetetlen, ilyen szegények mégse vagyunk!

Hát mit csináljunk?

(Egy hang közbeszól: maradjunk békén.)

Igen, de mikor a béke meg drágább a háborúnál.

Nincs más mód, mint pénzt, még több, sokkal több pénzt kell szerezni.

Mert a szegénység rossz tanácsadó.

Ott ültem tegnap a választmányi konferencián, nagy figyelemmel hallgatván a lelkes Sándor József titkár úr előterjesztéseit s mondhatom, egy igen kínos jelenetet éltem át.

Egy községnek (nem emlékszem már a község nevére) az óvodai tanítójáról volt szó. A titkár felolvasta ama megtaka-

rításokat, amiket az egyesület elért. Ugyanis hangsúlyozta, hogy miután maga az állam háromszáz forintot fizet a tanítónak (persze, persze a pazar állam) ennél fogva ezen óvodai tanító fizetését is háromszázra redukálta az egyesület; a fára preliminált ötven forintnyi összegből is lerovácsolnak tizenötöt, mert ha a tanító szépen megkéri az odavaló parasztokat, hát ingyen is hazaszállítják neki a fát s az 50 frtba már be volt számítva a szállítás. Továbbá a világításra szánt költségből szintén levontak néhány forintot, mert inkább nyáron tanítson többet a tanító mikor az ingyen napvilág süt. S végül nagy meglepetéssel jelentette ki, hogy »Íme, meggazdálkodtunk ennyi és ennyi forintot«.

De hisz önök ott voltak velem együtt s hallották, látták és helyeselték, amint a jelentés egyenként szedegeti ki a szegény tanító feje alól a vánkost és szájából a betevő falatot. Ott sóványodott a szegény jó ember a szemeink előtt, szinte hallani véltem a csontjait zörögni.

De hát én istenem — sóhajtottam fel a szomszédom előtt —, azon kell-e kezdeni az oláhok magyarosítását, hogy mindjárt bevezetésül egy magyar embert koplaltatnak halálra?

Mire mosolyogva jegyzi meg a szomszédom, gondolom Horváth Gyula, hogy: ne búsuljak, hiszen még az a tanító nem is egzisztál; még csak ezután szándékoznak felállítani az óvodát.

Úgy? No, még rosszabb — hát annyira vagyunk, tisztelt uraim, hogy már a nem létező tanítókon kezdünk kegyetlenkedni?

Hát már ebben az országban minden gazdálkodási terv a szegény iskolatanítókra van bázírozva?

Engedelmet kérek, nem azért hozom én fel ezeket, hogy e komikus színekkel megnevetessem a tisztelt ebédlő társaságot.

Nem, hanem meg akarom ríkatni.

Mert nem az egyesület ennek az oka, hanem a nemzet, mely még nem áldozott *eleget*.

Hajdan a nagyurak a gyerekeik mellett mindig tartottak olyan gyerekeket, akiket a magokéi helyett megverjenek, ha azok nem viselik magukat jól. A mostani kolozsvári ünnepélyességek alatt is felhangzottak ennek a régi szokásnak a maradványai itt-ott: okozták némelyek a főpapokat, mások az

arisztokráciát, ismét mások a zsidókra panaszkodtak a közömbösség miatt.

Én ezt nem osztom. Én nem panaszkodom semmi közömbösségre. A nemzet megértette a kultúregyletet, az mindenből meglátszik.

Nem a lelkesedők vannak kevesen, hanem az oláhok vannak sokan.

Nem a lelkesedés kevés — hanem a lelkesedésből lett kevés készpénzre váltva.

A lelkesedés a mi tőkénk. Tehát hozzá kell fordulni ehhez a tőkéhez, ismét és ismét; ne kíméljük, mert ez a tőke csak akkor fogyhat el — mikor az oláh is elfogy.

Mégpedig van egy sajtóságos eszmém, uraim! (*Felkiáltások: Halljuk!*)

Ha észrevesszük, hogy az adakozásban lankadnak és kifáradnak az élők, apelláljunk a halottakra. (*Nagy nyugalanság.*)

Azok, akik testamentumaikban bőkezű alapítványokat tesznek, némelykor százezreket mindenféle jótékony célokra — adják ezt ezentúl a legjótékonyabbra, az erdélyi kultúregyletre.

Hadd maradjon meg az utókorra az a csodás legenda: hogy ebben az országban a holtak együtt védik a hazát az élőkkel.

...Poharamat ürítem gróf Bethlen Gábor egészségére.

AZ ESŐ ELLEN

Biz ez a krónika megint Nagy András uramról szól, aki országos hírűvé lett az által, hogy Hódmezővásárhely nevezetes városában negyvenezer kemény forintokon artézi kutat emeltetett s még tán híresebb ama bonmot által, melyet annak idején egy fránya újságíró adott a szájába, hogy a tudomány sok fejet megzavart, de a víz még egyet sem.

Ha már az újságírók olyat is megírnak, hogy Kemény Gábor Ajnácskőre utazott, vagy hogy Ajnácskőről megérkezett, hogy Zichy Jenő itt volt, ott volt, Matlekovits ott van

és itt lesz, hát kár azt a kis tintát sajnálni Nagy András uramtól is.

A derék egyszerű pógár nemrég Budapestre érkezett. Nyilván egy kis török világot látni.

S amiként a király kiválik a grófok közül, akképp emelkedik ki őkegyelme a nép közül. Események járnak az ő nyomában és anekdotává válik az, amit ő cselekszik.

Most is mi nem történt? Valaki beszéli előtte, hogy Szmekekal ezredesné, akinek egy csinos háza van a Gyöngytyúk utcában, elköltözködőben lévén Boszniába, szeretne a házon túladni, s aztán tréfásan jegyzi meg záradékul:

— Megvehetné, Nagy András uram.

— Hát iszen megvehetném, ha akarnám. . .

— Nézzük meg, Nagy uram.

— Bánom is én, nézzük meg, ha majd arra járunk.

Csakugyan odavetődtek e napok valamelyik délutánján, s mikor Nagy András uram beállott az ő szegény mivoltában, hogy a házat szeretné megnézni, az eladással megbízott ügynök nagyot bámult.

— Meg akarja tán venni?

— Nem lehetetlen — mondá.

Tetszett neki a ház, amint körülnézte.

— Helyes épület — így szólt —, megveszem. Mi az ára?

Megalkudtak ötvenkétezer forintban.

— És milyen rátákban szándékoznék ön fizetni? — kérdé az ügynök.

— A pénzcskét — felelte Nagy András uram minden hetykélkedés nélkül —, ha hazaérek, a következő postával megküldöm.

Ámúlt-bámult az ügynök s mosolyogva jegyzé meg:

— Én bizony azt hittem, hogy a nagyobb részt bérösszegeből szándékozik fizetni, ahogy a mai vevők szoktak.

— Nem adom bérbe a házat.

— Hogyan, ön maga jön Pestre lakni? Otthagyja Hódmezővásárhelyt?

— Nem én, a világért sem. Dehogy hagyom, dehogy. Ott születtem, ott nőttem fel, ott is akarok meghalni.

— De hát akkor minek vette meg a házat?

Nagy András uram bosszús arcot vágott.

— Azért vettem meg, kérem szeretettel, hogy már öreg vagyok, eluntam már, ha Pestre jövök, pedig majd minden évben fel-felnézek, hogy ezek a traktérosok egyre nyúzzanak. Hát legyen valami hely ilyenkor, ahova behúzódhassunk az anyjukommal az eső ellen.

A BUDAPESTI ÜNNEPEK

Mindenekelőtt bemutatom magamat a »Pesti Hírlap« közönségének.

Én, uraim és hölgyeim, egy szegény norvégiai nemes vagyok. Atyáim mindent elköltöttek, csak a nagy nevet hagyták rám, melyet büszkeséggel és mocsoktalanul viselek.

Nagynéném Hjalmár Ingrid, ki jótékonyágból fölnevelt, sokszor gúnyolt ki származási büszkeségemért:

— Hagyd azt az oktalan gőgöt! Név, név! Minden név egyforma, fiam, csak az emberek különfélék.

— De kedves nagynéném — vágtam ilyenkor közbe. — A tradíciók, az emlékek.

— Pokolba a tradíciókkal — pattant fel ő. — Pokolba a nagy nevekkal. Mit ér a puszta név? Még csak egy ebédet sem ehetsz azért, mert egy nagy nevet viselsz.

Én a fejemet csóváltam, de nagynéném hajthatlan maradt.

— Hol van hát az az ebéd? Nos, lovag úr, kínáljon meg engem is.

Ingrid nagynéném, isten nyugosztalja meg, végtelenül szerette a képletes kifejezéseket s valahányszor afféle származási hetykeségen rajtakapott, mindig kivágta a szokásos tromfját:

— No, ma megint nem fogok főzteni. Ebédelj meg a nagy nevedből.

Ki hitte volna még akkor, hogy ez a tréfás mondása jóslatszerű, mely végzetesen fog reám földi pályámon nehezdedni.

Valóban semmire sem bírtam vinni a nagy nevemmel. Hiába hozakodtam elő származásommal, atyáim érdemével, semmi sem lett belőlem, most harminc évvel is valóságos

éhenkórász nemes vagyok, folyvást várva az atyáim emlékéhez méltó szerencsét.

Már-már annyira voltam, hogy majdnem feledni kezdém őseimet, akként sóhajtván fel gyakorta: »Nem értek semmit, öregek! Hatalmasok, vitézek voltatok az igaz, de mit ér az? Aligha nem volt igaza szegény Ingrid nagynénémnek, hogy egy ebédet sem értek nekem.«

Mondom, már majdnem annyira voltam, midőn néhány hét előtt egyszerre híre fut az egész világon, hogy a »trakta-mentumok országában«, Magyarországon nagy ünnepélyeket tartanak Budavár kétszáz esztendő előtti bevételének emlékére s arra messzi földrészekből nagy szívességgel meghívják az ott küzdött hősök ivadékait.

Nosza szaladok rögtön haza, a poros irományaim közé, hát megtalálom, hogy a dédapám, aki a »széleskardú« melléknevet viseli családi hagyományainkban, éppen ott esett el ennél a híres ostromnál.

Vérem hevesen kezdett pezsegni, szívemet újra az egykori büszkeség dagasztás s legott leültem levelet írni, hogy nekem is küldjenek egy meghívót, mint a »széleskardú« Brilson lovag egyenes ivadékaának.

Amíg a levél ment s rá a válasz vissza, csodálatos regék kerekedtek bércseink közt a magyarok óriási vendégszeretetéről, a keleti fényről és pompáról, aminőt szem nem látott, aminőről fül nem hallott. Az Eldorádó semmi se. Patakokban fog ott a tokaji folyón, ámbrás fürdőkben fürösztik, mennyei arcú amazonok etetik, itatják, arany ruhás apródok szolgálják, négy lovas fogatok röpitik ide-oda amaz ivadékokat, akiknek az őseik a fővárosukért vértettek. De nem is lehet az másképp. Aki egyszer oda jut, boldog lesz.

Rá néhány napra megkaptam a meghívót, — Viktória! kiáltottam fel örvendezve. . . Megyek, megyek. . . ha gyalog kellene is odáig jutnom. No, Ingrid nagynéném, ha most élnél, nem mondanád, hogy még egy ebédet sem ehetem a nagy nevéből. Bezzeg akár úszhatom most majd a bőségben, fényben. Istenem, beh mégiscsak nagyon szép az, ha az embernek ilyen ősei vannak.

Az egész Bergen városa (ahol ti. lakom) gyorsan értesült nagy szerencsémről, hogy a magyarok le akarják róni a hálá-

jukat irántam, az unoka iránt s oda kívánnak szeptember 2-ikára Budapestre. Egy szabót annyira föllelkesítettem e kitüntetésemmel, hogy egy új ruhát hitelezett erre az alkalomra: mert hátha valami szerencsét csinállok ott, azt hitte a jámbor kecske, hogy a magyarok legalábbis teletömik az útra minden zsebemet arannyal. Egy vasúti jegyet is kiszaladgáltam valahogy, s isten nevében elindultam a nagy útra, hogy a kitűzött napra odaérjek. Útiköltségem szűken volt nagyon, de hisz ottan úgysem kell semmi. Csak egyszer odáig eljussak.

Az elutazás reggelén a gazdag Hardang, a hektikus pék, aki künn állott a boltajtóban, így szólt hozzám, megrázva búcsúzóul a kezemet:

— Ön egy szerencsés ember, Nordin. Ön két mázsásra meghívva jön vissza Magyarországból.

Az indóháznál Tinnson, a jószívű orvos kiáltott reám:

— Ön egy szerencsétlen ember, Nordin. Ön egy nagy gyorhuruttal jön vissza Magyarországból.

Én egy kevély mosollyal helyezkedtem el a kupéba, hátravetve derekamat, mint ahogy illik egy nagy hős utódjához, aki az ősei dicsőségét megélni.

*

Hosszú, fáradságos út után végre Pesten voltam szeptember elsején este. Kiszállok a kupéból, megállok egy darabig a bolygó tömeg közt, nézem, hogy van-e itt valaki, aki a »széleskardú« hős unokáját fogadja, de egy lelket sem látok, mígnem végre oldalba üt egy rendőr.

— Ne ácsorogjon itt az úr! Mit akadályozza a közlekedést? Menjen vagy jobbra, vagy balra!

Elódalogtam a kis kofferemmel. Kértem az utcára, ahol közömbösen jött-ment a tömérdek ember. S én ott álltam idegenül.

Talán nem tudták, hogy jövök. De hisz előre értesítettem a városi tanácsot. Már most mitévő legyek? A városházára menjek?

Ilyenkor éjjel? Úgysem találnék ott senkit.

Vége is elhatároztam: no semmi, a legközelebbi vendéglő-

be szállok s holnap megyek majd át a számomra rendezett szállásra, mindenekelőtt pedig korán reggel értesítem a polgármestert, hogy itt vagyok szállva.

Reggel el is küldtem a levelet, vártam a szobámban egész délig, de nem jött sem küldöttség, sem válasz.

Délben lementem ebédelni a közös étterembe s ezzel az utolsó pénzem is elfogyott.

Hanem iszen majd mindjárt vége lesz minden bajnak.

Hasztalan reménykedtem. Uzsonna felé volt már s még semmi jel. Leszaladtam nagy nyugtalanul a kapushoz, nem keresett-e valaki?

Csak a vicekapus volt ott.

— A főkapus — így szól a vicekapus — kiment az utcára az ünnepélyességeket nézni.

— Miféle ünnepélyességeket?

— A Budavár visszafoglalását.

— Hát már megkezdték?

— Most vonulnak be az uraságok a »Redout«-ba.

— Tyüh! Nekem is ott kellene lennem. Merre van az?

— Menjen az úr balra, abba a szűk utcába, onnan jobbra, onnan rézsunt, onnan megintelen balra és akkor odajut egy nagy házhoz.

Számos kérdezősködés után odajutottam a »Redout«-ba, ahol olyan forróság volt, mintha Budavár bevétele óta mindig fűtötték volna a termet.

Sok fényes öltözötű úr volt ott. A legkülönbélebb katonai uniformisok kiállítására. Polgárok frakkban, magyar urak mentében, kardosan.

Egy nagy fekete bajuszú úr beszélt valamit egy álló óráig. Utána egy rőt bajuszú úr beszélt megint egy óráig, azután egy nyírott bajuszú vette át a szót, az is egy óráig beszélt. Bizonyosan valami szokásos vallási imádkozások lehettek, amit ez urak beszéltek, ti. általánosan ismert imák, mert egyetlen ember sem hallgatott rájuk.

Elöl a király ült, nagy életuntságban. Majdnem olvasni lehetett az arcáról, hogy a lemondás gondolatával foglalkozik — azon esetre, ha még egy negyedik embert is végig kell hallgatnia ... Látszott az izzadó homlokán, hogy milyen nehéz a korona ...

De szerencsére nem volt többféle bajusz a társaságban, miután tehát a három különféle bajusz megszűnt mozogni, vége lett az ünnepélynek.

Szívem hangosan megdobbant. Most következik már az én föllépésem. Megkértem a mellettem álló urat, hogy mutasson be a polgármesternek.

— Kicsoda ön?

— Brilson Nordin, a »széleskardú«, Brilson lovag ivadéka — mondám kevélyen.

— Elég különös név — szólt az idegen —, azonnal bemutatam önt.

S egy tüskés hajú, apró szemű, jól táplált úrhoz vezetett.

— Ez a polgármester úr.

— Én Brilson lovag a »széleskardú« ivadéka vagyok — mondám magamat meghajtva.

— Hm, — szólt a kövér emberke, aztán jól megnézett, majd a saját kardjára vetette apró kékes szemeit. — Hm, — mormogá még egyszer. . . — Szép, igen szép. — (Megtörülte a homlokát). Valóban szép, hm. . .

S ezzel melegen megrázta a kezemet és hátat fordított.

Teremtő isten, hát csak ennyi? Hát ezért a kézszorításért kellett nekem idejönni Norvégiából? Szegény dédapám, hát érdemes volt ezért meghalni?

Szomorúan tántorogtam vissza a szállodába. Pénzem nem volt, nem vacsorálhattam. Ott a szállodában beszéltek, hogy holnap nagy bankett lesz.

Hátha, hátha . . . Mint édes remény-csillám ragyogott előttem a másnapi ebéd. Mert éhes voltam, átkozottul éhes.

Egész nap vártam a meghívást a szállodában. Se nem reggeliztem, se nem ebédeltem megint. Ott ültem a díványon, hallottam az órák ütését egy darabig, mígnem estefelé össze-rogytam az éhség miatt s nem emlékszem többé semmire, alétan feküdtem egész szeptember negyedikéig.

Ami azután történt, azt már csak a korcsmárostól tudom, akinek tudomására jutván, hogy eszméletlenül fekszem, orvosért küldött.

Az orvos megnézett, konstataulta, hogy életemhez határozott remény van, mert nincs más bajom csak az éhség (mintha az »csak« volna).

Ennem adtak s kevés idő múlva eszméletre tértem:

- Kicsoda ön? — kérdé az orvos.
- Nevem Brilson Nordin.
- Mi járatban van?
- Jelenleg a főváros vendége vagyok.

Befejezés

Eddig tart az »ivadék« elbeszélése.

Szégyen, ami szégyen, de meg kell vallani, hogy az, ha tán költve volna is, félig sem tréfa.

Az ünnepélyek oly botrányosan és tapintatlanul voltak rendezve, hogy azokat a kutyánci magisztratus is szégyellhetné. (A kassaiak most már Budapestre is küldhetnek egy példány »Nem illik«-et.)

Nem tudom, ki rendezte az ünnepélyeket, de akárki rendezte, föl nem teszem róla, hogy fősvénységéből történt az ivadékok kihagyása az ebédről.

Mert hiszen azokon a hantokon, amiket a harcoló ősapák vére megfestett, kétszáz év óta már teremhetett annyi búza, amiből kitelnék néhány karaj kalács, az ivadékokat megkínálni . . .

Hanem én jószívű ember vagyok és a kevésbé terhelő kombinációt veszem; én a hiányos történelmi ismereteknek tulajdonítom a rendezők botrányos eljárását.

Ők nyilván azt hitték, hogy a törökök kiéheztetésével lett a budai vár bevéve.

S most szimmetriából az ivadékokat éheztették ki a történelmi igazságszolgáltatás kedvéért.

Aztán meg az is valami, hogy így legalább igaza lett Ingrid nagynéninek.

AZ UTOLSÓ FÖLDESASSZONY

(Hangyásné † szept. 2.)

Mikor az alispáni állás összeférhetlenné mondatott ki a képviselőséggel, a Nyáry Pál, Pest megye akkori hatalmas viceispánja letette a hivatalát, hozzá jövének a megye tekin-

télyes vénei, hogy ajánljon maga helyett egy méltó utódot, iránta való pietásból egyhangúlag fogják megválasztani.

Nyáry Pál elgondolkozott, végigjártatta eszét a megyebeli ösmerősökön, aztán így szólt:

— Tudnék egyet, aki nagyon beválnék... de azt nem lehet.

— Miért ne lehetne? — vágta közbe.

— Mert egy nagy akadály van.

— És mi az?

— *Az illető szoknyában jár.*

Erre azután elmosolyodtak a vének, de Nyáry Pál komoly meggyőződéssel folytatá:

— Pedig higgyetek meg, Hangyásnéban vannak meg legjobban azok a tulajdonok, amik egy alispánnak szükségesek.

Ki volt Hangyásné? Fogják kérdeni a távolabbi környékek lakói; mert a Pest megyei népség mind jól ismeri a parancsoló szemű, alacsony termetű öreg nagyasszonyt, aki bizony megérdemel néhány kegyeletes sort, mert olyan kiváló volt ő az asszonyok között, mint akár Deák Ferenc miközülünk.

Csak sajnálni lehet, hogy neménél fogva nem egy megyét vagy akár egy országot kormányzott, hanem csak a szerény nyáregyházi kúriát.

Ahogy ő tudta vezetni a gazdaságot ügyességgel, rendben tartani gondossággal, a cselédeknek parancsolni erélyességgel s kormányozni őket bölcsességgel: az bámulatra méltó dolog.

De nem is maradt el az isten áldása! Más özvegyasszonynak sír a kereke, bóg a tehene, szalad a földje, az övé ellenkezőleg; özvegysege alatt a kis nemesi birtokból tekintélyes birtok lett, valóságos mintagazdaság. Mintagazdaság egy asszony kezében! Ilyen asszonyok is csak Magyarországon teremnek.

Hanem meg is tisztelte a férfinem. A nyáregyházi gazdasági tanácskozmányoknak ő volt az elnöke s a férfiak órá hivatkoztak mint tekintélyre: »Hangyásné ezt mondja, vagy Hangyásné ezt így csinálja.«

Eredeti asszonyság volt, ósanyáink fájából való. Ki nem állhatta, ami modern. Aki hozzá került (pedig sokan kerültek

hozzá, mert csak takarékos volt és nem fősvény, megbecsülte a vendéget), az még a 48 előtti világot látta ott.

Hiába törülte azt el a törvény. A nagyasszony erősebb volt a törvénynél, és visszaállította még a jobbgátságot is. Sűrűn akvirált földeket s azokat kiosztotta szegény emberek között, akik ezért szerződésileg ennyi és ennyi robotot tartoztak évenként teljesíteni. Mások ismét dézsmát szolgáltattak be a nyert földekért, úgy mint hajdan, a régi világban.

A nagyasszony miatt bátran foroghatott a világ, ahogy neki tetszik, de ő a maga kúriáját nem engedte vele forogni.

Mindig ő feküdt le a házban legkésőbb s mindig ő kelt a legelsőnek, még most az utolsó években is, mikor már a nyolcadik X-hez közeledett. Minden kis szögről tudomása volt, hol van. A cselédek fizetéséről, az azoknak adott előlegekről sohasem vitt semmi jegyzéket, mégis legpontosabban tudta észben tartani.

Gondolkozása, logikája is sajátos volt, bizonyos magyaros nyers zamattal vegyítve.

Hatvanéves koráig sohasem volt beteg (az is nagy csoda egy asszonynál), hanem a legutóbbi években sűrűn kezdett gyengélkedni s először hívatott orvost életében, egy nagytehetségű fiatalembert (dr. Farkas Lászlót), aki véletlenül éppen ott időzött a faluban.

Miután élesen megnézte a nagyasszonyt, így szólt hozzá:

— Őcsémuram, azért hívatam, hogy maga még nagyon fiatal ember, én pedig már nagyon öreg asszony vagyok. Maga sokat tanulhat rajtam és minden veszedelem nélkül. Mert ha ki nem gyógyít, azt fogják mondani, hogy: »Úgyis már arra való volt a vén Hangyásné, nem kár érte.« Ha pedig kigyógyít, azt fogják mondani: »Nini, ez még azt a vénasszonyt is talpra állította.«

Így csinált a doktornak kedvet, aki meg is gyógyította a nagyasszonyt még ezután is igen sokszor.

Hanem az idő se pihen, szedi a maga dézsmáját, a nagyasszony egyre sűrűbben küldözgetett a doktorért, mígnem végre az ő utolsó órája is ütött.

Behívatta reggel a cselédjeit, rendelkezett, kiadta nekik az egész napra való munkát, de ő maga csak fél napig élt.

Mikor a halállal vívódott, félig eszméletlenül, az egyik lábujjhegyen belépő rokon figyelmezteti halkan a doktort, aki előtte való nap emlegette, hogy sohasem hallott még fülemileéneket, jöjjön ki, éppen most is énekel odakünn a kertben egy fülemile.

Mire fölszólal a haldokló nagyasszony, a fejét fölemelve:

— Ej, ej, fiam. Hát azért fizessem én a doktort drága pénzzel, hogy itt fülemiléket hallgasson? Hallgassa inkább az én érverésemet!

S ezzel ismét lehajtá fejét. A fülemile egy dalt kezdett odakünn. A doktor lehajolt a beteghez, hogy az érverést hallgassa, de csak a fülemiledalt hallotta, mert az érverés megszűnt.

A múlt vasárnap temették el nagy részvét mellett a derék asszonyt, aki megmutatta negyven évig tartó példában a többi asszonyoknak, hogy milyeneknek kellene lenni — a férjeiknek.

AZ EMBERISÉG KOMÉDIÁJA

(Külügyi legenda az égben)

Szent Péter roppant elunta magát odafent s azon óhaját fejezte ki az Úr előtt, hogy szeretne egy kicsit lemenni a földre.

— Ugyan kérlek, minek az — mondá az Úr —, hiszen eleget jártál lent a fiammal annak idején. Voltál már minden, kecskepásztor, kovácslegény, csósz s mondhatom sok bolondságot csináltál.

— Igaz, sokféle alakban megfordultam akkor lent, de hírlapi reporter nem voltam. Az szeretnék lenni ez egyszer.

— No, hát nem bánom. Eredj le. Látom a furfangodat. Megöregedtél, Péter és már te se akarsz gyalog járni. Azért kívánczol hírlapi reporternek, hogy ingyen vasúti jegyet kaphass.

Péter átadta a kulcsokat egy aprószentnek, s ő maga átmaszkírozta magát reporternek a Futtaki kéznél levő arcképe nyomán.

Az Úr ekkor így szólt hozzá:

— Útiköltséget nem adok, hanem itt van három gallér, amennyivel a reporterek szoktak utazni. Ha az egyik gallért, a leállót felveszed, megnyílik előtted minden ajtó; ha a másikat a felállót veszed fel, belátsz mindenkinek a veséjébe; ha pedig a harmadikat a kivágottat veszed fel, olyan ötletek és hazugságok jutnak az eszedbe, hogy azokkal minden bajból kivágod magad.

Így felkészülve leszállt Péter a földre, de itt már sehol sem találta a nyomait a kétezer év előtti jó állapotoknak s mindjárt az első napon kénytelen volt zálogba adni a harmadik gallért, a kivágottat, amelyből ötletek és különféle hazugságok jutnak eszébe a viselőnek. Egy diplomata adott neki érte ezer frankot.

Egy hétig tartott a pénz, vígan élt addig Péter, utazott, élvezett, barátkozott, disputált az emberekkel, de a második héten az első gallért is, a leállót, kénytelen volt elzálogosítani. Arra is kapott ezer frankot egy betörőtől.

Nem maradt már más, csak a középső gallérja, amellyel az emberi vesékbe láthatni.

— Hát ezt valjon kinek sütöm el? — töprengett Péter, mikor ismét elfogyott a pénze. — Már én úgyis eleget láttam vele!

Elvitte Bismarckhoz. Hátha az megvenné.

A herceg megnézte a gallért és így szólt:

— Az egész ingem ebből a materiából való.

Fogta magát, átment vele Konstantinápolyba, hogy a portát kínálja meg vele.

— Édes fiam — mondá a szultán —, hagyjatok engem pihenni. Örülök, ha semmit se látok.

Péter itt sem csinált hát vásárt, hanem még egy reménye volt, hogy talán Bécsben süti el a gallért. Mert ott volna rá a legtöbb szükség.

Útra kelt tehát s ott följánlotta a kormánynak a csoda-gallért, amellyel a vesékbe fognak látni.

— Hm — mondá a kormány feje —, a gallér sokat ér s meg is adnók érte az ezer frankot, hanem hát annak formái vannak; először tegye az úr az ajánlatát írásba és tegyen az írásra ötven krajcáros bélyeget, akkor azután ha körösztülmegy az iktatón és osztályokon, a minisztertanács elé kerül az ügy, ha a minisztertanács is helyeselni fogja, ősszel a delegáci-

ők elé lesz terjeszthető az adás-vétel s azzal átesik az első stádiumon. . .

— Elég! — kiáltá szent Péter ijedten kirohanva s mint-hogy nem volt egy veszekedett garasa sem, kénytelen volt még aznap visszasétálni az égbe.

Alighogy híre terjedt ott fönn, hogy az öreg megérkezett, kíváncsi tömegek fogták körül, akik mind tudni akartak valami földi pletykát, sőt maga az Úr is rögtön hívatta színe elé.

— Nos, Péter, mit tapasztaltál odalent?

— Rossz világ, uram. Hiba volt, hogy kétezer év óta magára hagytuk. Nagyon szomorú dolgokat mondhatok. Föl van ott fordulva minden, a fogalmak teljesen megváltoztak és az elmék egészen elferdültek.

— Lehetetlen — mondá az Úr.

— Úgy van, uram, hidd meg. Az isteni szikra, melyet az emberben teremtésekor felgyújtottál, kialvóban van.

— Péter, te túlzol. Az emberiségnek fejlődni kellett az én számításom szerint.

— Süllyedt, uram. Átkos iga alatt nyög.

— Te Péter, te az »Egyetértés«-nél voltál reporter. . .

— Nem, én végigjártam az országokat, népeket és egész tárgyilagosan belenéztem a vesékbe.

— Hát mi annak az oka, hogy az emberiség visszafejlődött? Természetesen a régi frázis . . . hogy a királyok.

— Valószínűleg — mondá Péter —, legalább részben ők tették ilyenekké az embereket.

— De hisz a nép ma már nem túrné az efféle királyokat.

— Nem túrné? A nép ostoba, uram! Tégy próbára, kérlek, s meglátod, mennyire igazam van.

— Legyen kívánságod szerint. Van tán valami terved?

— Van. Utazásomban láttam egy fiatalembert, aki egy szűk cellában elméjétől megfosztva él és dühöng. Szegény beteges feje tele van hóbertokkal. Engedd kérlek, uram, királysá lenni ez örültet.

— Furcsa kívánság — szólt az Úr —, hogy oly valakit tegyék milliók fejévé, aki a saját fejével sem bír, de ám legyen!

— De még ez nem mind — folytatá Péter —, megismertem egy lángeszű fiatalembert is, királyi termettel, királyi szívvel, fennkölt gondolkozással. Tedd kérlek ezt is királlyá, uram.

Az Úr elgondolkozott s aztán így szólt:
— Az egyik Wittelsbach Ottó, a másik Battenberg Sándor.
Mind a kettőnek megadom a módot trónra jutni. A többi függ-
jön a néptől. Am lássuk majd, mi sül ki belőle.

*

Amit az Úr ígért a legendában, megtörtént — de aztán sokáig szó sem fordult elő a Péter utazásáról. Az Úr nem hozta elő sohasem, maga Péter meg örült, ha nem fessegetik, mert a két gallérral nem tudott volna beszámolni.

Végre azonban mégis eszébe jutott az Úrnak kérdést intézni az öregnél:

— Nos, Péter, mi van a két herceggel? Vannak-e földi híreid? Kifejlett-e már a dolog valamennyire?

— Oh, Uram, hát nincs tudomásod róla, hogy az örült királynak hűséget esküdött az ország és azóta ő uralkodik?

Az Úr roppant csodálkozott ezen.

— Megfoghatatlan! No és mi lett a lángeszű fejedelemmel?

— Palota-forradalmat csinált a népe, és a diplomácia megegyezésével is megfosztotta a trónjától.

— Megfoghatatlan! — ismétlé az Úr. — Igazad volt, öreg. Az emberiség visszafejlődött. Úgy nézem, hogy egy új özvönvízre van szükség. Nem tudom, van-e hozzá elég vizünk... Eredj, nézd körül egy kicsit a vízvezetéki csapokat.

NEHÉZ IDŐK

A múlt napokban mi bántunk rosszul a vendégeinkkel, most meg már velünk bánik rosszul a legújabb vendégünk: a kolera. Vicem pro vice.

Roppant hangulatrontó dolog ez. Az egész város vörös bort iszik, s még sincs jó kedve. Minden kedélyen van valami nyomás. És meglátszik az egész város arcán a rettenetes vendég. Minden olyan szomorú és komor. A doktorok fogatai sűrűn robognak az utcákon. A gyümölcsöt áruló kofák lecsügsztett fejjel ülnek az utcasarkokon. E máskor eleven,

hetyke asszonyságok, most szinte bocsanatot látszanak kérni, hogy élnek, s bizonyos szégyenkezéssel ülnek ott kosaruk mellett a vagyonbukott kereskedők bágyadt alázatosságával. A koporsós boltokban egymásnak adják a kilincset azok a szomorú emberek. Az asztalosnak jól megy az üzlet, de mégsem dörzsöli a kezeit olyan vidoran, mint egyébkor. Az utcákon mindenütt érzi az orr azt a rettenetes parfümöt, mellyel a »vendég« tiszteletére elárasztották. Néhol a járókelők közt meg-megvillan az a végzetes zöld kosár, melyet a betegápolók izzadva cipelnek. Ez az a bizonyos »utolsó előtti út« a barakkba, ahonnan még van visszatérés, de ritkán.

Hát még a lapok, ha a kávéházban leülünk: mind megannyi partecédula. A kolera egyre kövérebb számokkal dolgozik. Temetői szag ül a betűkön, s sírkeresztekké látszanak átidomulni a jámbor, ártatlan írásjegyek.

Az ember olyan, mintha üldöznék. Nem tudja, hova legyen? A kolera elől nem lehet megszökni, mint a csatában a golyó elől, mert hátha éppen szökés közben találunk beleütödni. A kolera ellen védekezni sem lehet. A sok orvosi jó tanács annyira megzavarja a fejeket, hogy aztán semmiben sem hisznek. Ki tudja, hol a halál? Ezer rejtélyes alakja van most annak. Benne lehet a vízben, benne lehet az ételben, benne lehet a levegőben, vagy abban a tárgyban, amivel érintkezünk.

De a legborzasztóbb az, hogy ez az egyetlen hatalom, mely az egyenlőséget respektálja, arra az exkluzivitásra vete-medik, hogy a szegényeket viszi el a legelőbb.

Hát mért éppen a szegényeket? Orvosok ezt is megmagyarázzák; de ez azért nem megnyugtató. Ez is talán csak egy motor, egy lökés azokhoz a küszöbön álló harcokhoz, melyek a szegények és gazdagok közt fognak bekövetkezni.

Az egyik tábor katonái ritkulnak, de a másik tábor is szepeg. Pedig hát ilyenkor nem volna szabad szegény embernek lenni. Mikor a halál különbséget kezd tenni a szegény és gazdag között, az embereknek azzal kellene küzdeniök ellene, hogy az általa is figyelembe vett hézagot egymás közt megszüntessék legalább — ideiglenesen.

Gondoskodni kellene a gazdagoknak, hogy minden ember kellőleg élelmezve legyen a járvány idején, hogy szellős lakás-

ban lakjék és hogy megfelelő ruházata legyen. Ez által lehetne a járványnak legelőbb vetni végét.

A hatóság, melyet súlyos felelősség terhel, kivált azért, mert a fiumei kolera tartama óta, el lehetett készülve a járvány terjedésére, alig tesz valamit. Hetek óta még annyira sem vitte, hogy a zsúfolt lakásokat kiürítette volna. Még most a harmadik héten is folyton akadnak bűzhődtt, ragályt terjesztő udvarokra, amiket dezinficiálni kell s túltömött, dögletes levegőjű lakásokra. Ma is olvasunk efféléket a lapok hivatalos értesítései közt, és minden megjegyzés nélkül. Hogy nem szégyenlik az ilyet kiírni most! Hisz ez mindjárt az első napoknak lett volna elhalaszthatlan munkája!

A hatóság összes intézkedése úgy látszik csak oda megy ki, hogy az utcákat söpretek s a betegekről és a halottakról bulletinokat adnak ki.

De hát nem kellene-e ilyenkor állítani fel a népkonyhákat kettőzött mértékben, s ott egészséges ételt főzni? Nem kellene-e elrendelni, hogy a korcsmákban és vendéglőkben forralt vizet szolgáljanak a vendégeknek? S nem kellene-e gondoskodni, hogy a szegény napszámosember is hozzájuthasson valami módon az ilyen ártalmatlan vízhez? Szellős barakkokat kellene építeni, ahova a lakástalanok meghúzódjanak. Az ártalmas élelmicikkek árulását be kellene tiltani.

Vagy a hatóság talán azt gondolja, hogy úgysis inséges esztendőnk volt, nincs mit enni, hát jó lesz, ha az emberek megritkulnak egy kicsit.

A NEMZET SZÁJA

(Politikai triccs-traccs)

Egy németországi falusi vendéglőben, ahova a zápor bekergetett a múlt héten, egy muszka emberrel töltöttem egy estét. Öregember volt már, tisztos ősz hajjal, végtelenül intelligens kinézéssel, úgy nézett ki, mint egy próféta. Lábaik keresztbe rakva teázott és cigarettát szítt. Egy darabig hallgatagon kéjelgett, orrán keresztül bocsátva ki a füstöt, azután megszólított töredezett németséggel:

- Hova utazik, uram ?
- Haza, Magyarországra — felelém.
- Szép ország — szólt elmerengve.
- Volt ön ott ?
- Harcoltam ott.
- Nálunk ?
- Igen, 1849-ben.
- Ah, ön hát orosz ?
- Az vagyok, uram, bármennyire sajnálom is, hogy az önre kellemetlen. Tudom, mennyire gyűlölnék önök bennünket.
- Nem lehet tagadni.
- Pedig lássa, jó volna tagadni. Önöknek meg talál az ártani, hogy olyan nagyon sokat politizálnak.
- Lesütöttem a fejemet.
- És hogy olyan szabadon nyilvánítják a véleményüket.
- Hja, már mi azt úgy szoktuk.
- De minek akkor is, ha arra semmi szükség nincsen ?
- No, ebben van valami.
- Lássa, én figyelemmel kísérem a magyarokat, mert én nagyon megszerettem őket, rokonszenvezem velök. Ősmerem a karakterüket. Én azt is tudom, amit talán ön sem tud, hogy az az irántunk való gyűlölet is csak úgy a felületen van, egy másforma szellőcske lefújja, önöknek csak a nyelvük jár. Pedig az volna a helyes politika, hogyha valóban éreznék is a gyűlöletet, akkor sem kellene róla beszélni. Vigyázza meg, amit jövendőlk. A magyar nemzetet a nyelve fogja tönkre tenni.
- Lehet, de olyan értelemben, hogy *nem egy nyelvet beszél.*
- Éppen nem. A szó szoros értelmében veszem a nyelvet; a sok hiábaváló kiabálást.
- Ej, ej, uram ! Ön talán mégis túlságosan keserű ma.
- Egy cseppet sem. Kimagyarázom magamat. Lássa önök örökké koccintgatnak és barátkoznak és *önöknek még sincs széles e világon egyetlen barátjuk sem.*
- (No, ez bizony igaz — sóhajtottam fel magamban.)
- Pedig önök mindenkit fölkarolnak, mindenkiért lelkesednek, mindenkit megéljeneznek. Vegyük csak a legutóbbi időket. Megéljenezték két évtized előtt a poroszt, egy évtized

előtt a törököt, tavaly megéljenezték a csehet. Megéljenezték a szerbet, az alig múlt hetekben megéljenezték a bolgárt. Nos, hiszen mindenkít megéljeneztek. Miért ne érhetném meg, hogy egyszer az orosz is meg fogják éljenezni.

Gunyorosan nevetett, mialatt én tagadólag ráztam a fejemet.

Majd így folytatta nyugodt, csendes hangján:

— Már most elemezzük, mit érnek hát azok azok az önök éljenei és mit eredményeznek. A törököt éljenezték, de aztán segítették őt megverni, hát most ezért a török haragszik önökre.

— Hm — mondtam kényelmetlenül feszengve.

— Megéljenezték a franciát s ezalatt szövetséget kötöttek a porossal ellene, hát a francia is haragszik ezért és a porosz sem rajong önökért.

— Hm. . .

— Megéljenezték tavaly a szerbet, ezért megharagudott a bolgár önökre. . .

— Hm. . .

— Az idén megéljenezték a bolgárt és ezért most már a szerb haragudott meg, de a bolgár sem békült ki.

Pironkodva húzódtam össze székenem.

— Hát már most azt kérdem én önöktől, mi hasznuk van abból, hogy önök minduntalan belekiabálnak a politikai események közé?

— Semmi.

— No lássa. Még akkor is nagy káruk lenne belőle, ha okosan kiabálnának. Hát még így, mikor nem is kiabálnak okosan. Önöknek a nyelvük lesz a megölő betűjük. . .

Éreztem bár, hogy igaza van a muszkának, mégsem akartam mentség nélkül hagyni a dolgot és mintegy enyhítésképp hoztam fel:

— Igaz, igaz, de ami a diplomáciánkat illeti, az ellen nem lehet kifogása: az csak elég hallgatag.

— No, ezt jól adja — kacagott fel a muszka —, hiszen ez a másik baj. Önöknek kellene hallgatniok s neki kellene beszélnie.

A MINISZTERELNÖK, HA MULAT

(A szegedi útról)

Hogy én Tisza Kálmánról egyszer szívem szerint írhasak, arra az volna szükséges, hogy már ne legyen miniszterelnök.

De minthogy az országnak sokkal szükségesebb az, hogy ő miniszterelnök legyen, mint a »Pesti Hírlap«-nak az, hogy én szívem szerint írjak róla, tehát nem kívánom, hogy ő mondjon le, inkább én mondom le a szívem szerinti írásról.

Mégpedig azért mondom le, mert mindenféle vádat el tudnék talán viselni, de kettőt nem; azt, hogy Bayreuthba járok a hangversenyekre és azt, hogy valaha udvarlás vagy hízelgés céljából mártom be a pennát a kalamárisomba.

Igaz azonban, hogy a hízelkedésnek két neme van; az egyik, mikor a hatalmasnak hízelkedik valaki, a másik mikor a hazai szokásoknak hízelkedik.

A hazai szokások szerint ugyanis egy miniszterelnökkel mindig úgy kell elbánni, mint egy országos ellenséggel, akinél hatványra illik emelni minden rosszat és eltagadni minden jót.

Nos, én a hazai szokásnak sem hízelkedem. Az egyik éppen olyan tányérnyalás, mint a másik, csakhogy az úgynevezett közvéleménynek nagyobb a tányérja.

No, de nem is olyan téma ez, — hiszen csak azt akarom elbeszélni, hogy milyen egyszerű ember a mi »generálisunk«. Szinte hitetlenül olvassa az ember az ellenzéki lapokból, hogy az ő kormányzása alatt romlottak meg a magyar közerkölcsök, ütötte fel fejét a korrupció, a nagyzás, kapzsiság, szédelgés és rangkórság.

Meglehet, hogy igaz, mert ezek a nyavalyák csakugyan járványszerűleg jelentkeznek a társadalomban, de elég különös, hogy éppen az ő kormányzása alatt ütöttek ki. Mert maga Tisza Kálmán ugyan nem terjeszti sem a nagyzást, sem a rangkórságot, sem az úrhatnámságot.

Ha az oszlopos híveit, a fő-fő mamelukokat, akik többnyire szegény emberek, nagyon meg akarja jutalmazni, hát így szól egyikhez, vagy másikhoz, félrehúzza azt egy sarokba:

— Gyere el hozzám vasárnap egy kis malacpörköltre.

Azt tartja a legnagyobb jutalomnak azok számára, akiket nagyon megbecsül, hogy az asztalához hívja, sok hű és hasznos szolgálat után. És valóban ebben a korban minden ambiciózus emberre a pártban az a legnagyobb kitüntetés, ha a Tiszáné kegyelmes asszonyom malacpörköltjéből ehetik. Mert ez megterhelheti ugyan a gyomrát, de a lelekiismeretét nem.

De hát ki tehet arról, hogy az emberek nagy része balga, fut léha utakon, csillogó káprázatok után, nem látván be, hogy az a malacpörkölt többet ér az aranygyapjas rendnél, mert vele jár a Tisza barátsága is.

Azt hiszem, kevesen vannak, akik a Tiszáék patriarkális malacpörköltjéből ettek, mert aki egyszer ebből a pörköltből evett, az nem tarthat igényt egyébre. Ez a legtöbb, amit Tisza azoknak ad, akiket nagyon megszeret. Mert hiszen éppen azért szereti meg őket nagyon, hogy önzés nélkül szolgálják a közügyet. Az ő személyes barátjainak, el lehetne őket rendre sorolni, nincsenek színekúráik, nincsenek rendjeleik: hanem megvan a »malacpörkölt«-jük. . . Bizony szép vonás az azoktól az apró geszti malacoktól, hogy ilyen nemesen szolgálnak a közügynek.

Nekem azonban legjobban az tetszett meg Tiszánál, hogy most, mikor egész Európa vele foglalkozik, lázas telegramok vizsik-hozzák királytól-királyhoz, udvartól-udvarhoz a szavait, mozgásba indul, forr, alakul minden, akkor ő fogja magát és lerándul Szegedre prológot hallgatni, hogy ott a derék cívisekkel megünnepelje az elégett és újra fölépült színház megnyitását.

Ahol Tisza Lajos grófot olyan rajongva szeretik, ott természetesen jól fogadták a bátyját is.

Most lett volna ott az a múltkori tárcaíró, aki azt írta, hogy Szegeden fényes délben csak egyetlen ember járt. Az utcákat véges-végig előzönlötte az éljenző nép. (Annyi ott a lakos, tisztelt tárcaíró úr, hogy egy fölösleges is van: Haleczky.)

No, de ne keserítsük saját magunkat, inkább térjünk át az ünnepélyekre. Azazhogy ezekre sem. Szeged olyan kifogástalanul, olyan nyíltszívűséggel tud fogadni, hogy ott a fogadtatásoknak soha sincs történetük. Egy kis panasz volt ugyan, de nem a vendégek részéről, mint Pozsonyban, hanem éppen azok részéről, akik vendégek szerettek volna lenni. A vá-

ros igen kevés vendéget hitt s így maradtak ki sokan, akik Szeged iránt barátságot tanúsítottak s ezek közt a sajtó is. Hanem hát ez is csak egy kis félreértés dolga.

Szegeden most nem a színházat nyitották meg (mert a megnyitási ünnepély már évek előtt történt meg a király jelenlétében), a mostani ünnepély abból az ötletből volt rendezve, hogy Tisza Kálmán lement, legfőképp az ő tiszteletére. Nem lett volna indokolt, hogy ilyenkor a maga barátait hívja meg a város elsősorban, hanem egy szűkebb kört, leginkább a miniszterelnök kíséretét. Bizonyára nem demonstráció hát, mint az ellenzéki lap panaszolja, hogy Herman Ottót a város egyik képviselőjét meg nem hírták, hanem egyszerű logika.

A színházi előadás nem nagyon sokat ért. Láttam már én annál sokkal jobbat is — Balassagyarmaton. Hanem valami mégis igen szép volt belőle; maga a színház és Nagy Ibolyka. Az előadott darabokon mindenki unta magát, csak a miniszterelnök mulatott jól. A legprimitívebb elmésségeken olyan nagyokat kacagott, mintha ma lett volna először színházban.

A banketten aztán még jobban kigombolkozott belőle a magyar természet.

Egy darabig csak megült csendesen a sok magára tartó excellenciás úr között, eldiskurálgatott velök erről-arról, de amint a derék Erdélyi Náci mind jobban belemelegedett a nótákba, amint sírni kezdett a búbájos vonója, egyre szórakozottabb lett ő is, s kurtább feleleteket adott a szomszédjainak.

Merengve hallgatta, szíve megolvadozott apródonkint.

— Ejnye be kár — mondá —, hogy az a banda oly messze van.

Nosza egyszerre száz kéz is intett Erdélyinek, hogy húzódjék közelebb.

A banda nagyon is közel jött, a miniszterelnök intett, hogy tovább menjen. Eszébe jutott, hogy ő mégiscsak ennek az országnak a miniszterelnöke, hát meg kell valamit tartani a nagy rangból.

Hanem a cigánynak is megvan az ő csodálatos instinktus. Belenyúlt Náci a vonójával a nóták tengerébe, ebbe a nagy óceánba taláломra, s kifreccsentette belőle éppen azt az édes csöppet, amely a miniszterelnöknek a legzamatosabb.

Rárántotta pajkos kedvvel:

Vékony deszkakerítés,
Beh gyönyörű teremtés.

No, ez éppen elég volt. Vége lett birodalmi politikának, miniszterelnökségnek, nem maradt meg más Tisza Kálmánból csak a magyar ember — ha az »csak« volna.

— Ezen a nótán voltam én vőlegény — szólt oda a környezetének, ragyogó vidám arccal.

Aláhajolt kissé féloldalt, megbillegtetten a vállait negédesen, s aztán azzal a hosszúkás csontos kezével, mellyel a muszka birodalmat fenyegette meg tegnapelőtt, szép lassú tempóban elkezdte a taktust verni Erdélyi Nácinak.

A szegediek majd kibújtak örömben a bőrükből. Valamelyik polgár (vagy a Tóth Mihályokból, vagy a Nagy Ferencékből az egyik), önkéntelen lelkesedéssel kiáltott fel az asztal végén:

Az isten is alsóvárosi embernek teremtette közénk.

TABAJDY KÁROLY MEGHALT

Kevés miniszternek van olyan merész keze, mint Tiszának emberei megválasztásában.

Más minisztereknek e tekintetben az volt a jellemző oldaluk, hogy négy ember közül mindig ki lehetett biztosan találni, kit nevez ki erre vagy arra az állásra — Tiszánál abszolúte lehetetlen kitalálni. Az ő kinevezései a legmeglepőbbek. Horvátország bánjának egyszerre csak előrántja gróf Héderváry-Khuent. Mindenki azt kérdezte: »Ki az?« Hanem iszen, aztán meg is felelt Héderváry-Khuen derekasan.

Városi főkapitánynak elhozza az ismeretlen Török Jánost, intendánsnak kinevezi Keglevichet. Mind egy-egy meglepetés. A főispánoknál pláne nemcsak merész, de szerencsés keze is van. Hertelendy, Kállay, Tallián kinevezése, mind, mind arra vall, hogy roppant élesen lát azon a kék pápaszemen keresztül. (Kár, hogy akkor mindig leteszi, mikor a saját kabinetjéről van szó.)

Ama szerencsés kinevezések közül való volt a Tabajdy Károlyé is.

A 60-as évek óta egy fiatal ügyvéd kezd feltűnni Aradon. Egyszerű család sarja, a nagyzerindi nótárius fia. Részt vesz a közügyekben, beszédeket tart, a bizottságokban erélyt fejt ki. Tehetséges, ügyes embernek van elismerve odahaza, méltányolják, főjegyzővé választják, s midőn az előbbi alispán, Nagy Sándor törvényszéki elnökké neveztetvén ki, lemond ez állásáról, a közönség Tabajdyt választja meg helyére.

Mint alispán csakhamar országos hirre tesz szert, a községek rendezésével s a magyar állameszme érdekében kifejtett lázas tevékenységével.

Tisza nem reflektálva a főispánkodó megyei családokra, a fiatal alispánt nevezi ki a megye kormányzójának 1879-ben, ugyanaz a Tisza, aki egyéb megyékben mereven látszik ragaszkodni a családi tradíciókhoz s úgyszólván a telekkönyvi tábla és a grófi címer ódonasága szerint ülteti be az egyes családokat a főispáni székekbe, nem is annyira az egyént, mint inkább a családot tekintve.

És ez onnan van, mert Tisza mindenekelőtt taktikus ember. Vannak megyék (pardon: vármegyék), ahol egy gazdag és tehetségtelen gróf nagyobb támasza lehet a kormánynak és a rendszernek, mint akár ha Bismarckot tennék oda szegényen, míg viszont vannak vármegyék, ahová okos, kemény ember kell. S Tisza éles elméje jól ismeri azokat a pontokat, hogy hová melyik szükséges — s ott aztán nem enged.

Arad megyébe ész kell. Azonfelül erély is. A nemzetiségek itt a legelevenebbek. Itt nem elég a főispánnak, hogy a mente jól álljon rajta.

Tabajdy Károly kitűnően felelt meg feladatának, nemcsak betöltötte a nehéz állást, nemcsak féken tartotta a nemzetiségeket, hanem amellet *béktette* is őket.

Az pedig nagy dolog és csak úgy hasznos működés, ha a főispán amellet, hogy a rendet fenntartja erős kézzel, egyszersmind munkálkodik a jövőn is, hogy majdan egy gyengébb kéz is vezethessen.

Ezt azért jegyzem meg, mert a nemzetiségi megyékben legtöbbször csak mesterséges úton, sokszor furfanggal és erőszakkal kormányozzák a megyét.

Vannak megyék, hol a főispán csak a választásokra fekteti a súlyt. Egész működése csak oda megy ki, »*magyar*

követeket választani», hadd lássák ott fent (ti. Pesten), hogy minden rendben van. Pedig, dehogyan van rendben. Őméltósága csak a látszatnak dolgozik. Azalatt a nemzetiségi eszme egyre jobban terjed és erősödik otthon, a községekben; sőt némelykor még némi kedvezményeket is tesz őméltósága a nemzetiségieknek, hogy a követválasztásoknál ismét azok tegyenek neki kedvezményeket. Kéz kezet mosván.

Tabajdy egyike volt azoknak a keveseknek, akik feladatuk magaslátán állva, valóságos missziót teljesítenek, mert mindig a lényegre tartják szem előtt. A szigort párosítani tudta az igazságossággal. Nem mutatott gyűlöletet a nemzetiségek iránt, nem üldözte őket, hanem csak azt üldözte és irtotta bennök, ami a magyar állameszmének meg nem felelő. Méltányos volt, hogy igazságos lehessen és békülékeny, hogy szigorát megtűrjék. Magyar iskolákat állíttatott, a nemzetiségi iskolákra éber szemekkel vigyázott. A nemzetiségi vezetőket ildomos politikával tudta megnyerni. Azon néhány év alatt, mióta Arad megye főispánját viselte, olyan erős közszellemet teremtetett, aminő ott azelőtt sohasem volt. A közigazgatást is olyan jó karba hozta, hogy első megyének kezdték tekinteni Aradot, s a legkiválóbb főispánok egyikének az egykori ügyvédet úgy, hogy midőn két év előtt a belügyminiszeri államtitkári szék betöltéséről volt szó, az országos közvélemény immár az ő nevét kezdte hangoztatni e fontos állásra.

De most az egyszer nem az történt, ami különben nálunk majdnem rendszer: amint valakinek az a híre, hogy kitűnően tölti be állását — rögtön fogják, elviszik onnan egy más állásra, aminek aztán meg nem felel.

Tabajdy sehol sem lehetett fontosabb állásban, mint Arad megye élén. Sajnos, hogy az utóbbi évben súlyos betegség nehezedett a munkás, tevékeny férfiúra, s ágyba döntötte.

Betegségéről egyre aggasztóbb hírek jöttek, majd ismét javulás állott be rövid időre, mígnem beállott a katasztrófa: a java korában levő, deli férfi (1833-ban született) hosszas szenvedés után kimúlt.

Nagy veszteség ez nemcsak Arad megyének, hanem az egész országnak, mely méltán gyászolhatja a nagytehetségű férfiút, akiről csak azt tudja, hogy vele sokat veszített, de hogy mennyit, azt még ma, munkássága delén kiszámítani sem lehet.

NYÍLT LEVÉL MIKSZÁTH KÁLMÁNHOZ

Uram, barátom !

A boncolók legifjabb céhe azt hirdeti, hogy az ember szíve mindössze egy izom, mely addig lüktet, ameddig az »életerő« tart, s amikor ez elfogyott, hát megáll s azután mindennek vége. Így hirdetik ezt azok, akiknek az ember, szívével együtt, csak tárgy — néha »érdekes tárgy« — s én úgy tudom, hogy mióta ez a céh uralkodik, azóta terjed a szívtelenség is.

Megnyugvással viselem elmaradott voltomnak tudatát, mert egyről nem akarok, nem bírok lemondani, ti. arról, hogy az ember, pusztá szervezetén kívül még cselekvő lény is és hogy e cselekvőségében részt veszen szervezete a maga egészében és részei szerint is.

Ha ezt másból sem tudnám, ha sohasem vizsgáltam volna a szeretet és bánat fokozatait, amint azok magasabb és alsóbbrendű lényeknél nyilatkoznak, megtudom abból, hogy szívem bizonyos behatások alatt a lüktetés határain túl kitágul, más behatások alatt messze e határokon belül összeszorul.

Most ily behatással van dolgom, mely alatt — ezt hinni akarom — sok ember szíve összeszorult; amidőn pedig ez magamon is megesett, legelső gondolatom az volt, hogy itt tenni kell.

Azt a szívszorulást a sajtó okozta nekem. Ám én annak műhelyeiben ma már idegen vagyok — nem ugyan mint tárgy, hanem mint számottevő s ezen az alapon joggal bíró munkás; azért nincsen bátorságom, hogy oly ügyben, amely magáé a sajtóé, s amely ítéletet kér, csupán magamra támaszkodva föl merjek lépni.

Nekem ebben az ügyben a sajtó emberén kívül még magára az emberre is szükségem van — fordulok tehát ahhoz, ki a szívek örömről és bánatáról azért szeret és tud is írni, mert megőrizve saját szíve örömet, bánatát, másokét is megérti és átérzi — ezért fordulok Önhöz.

Odaszóltam Önt egy sírhalomhoz, mely ma egy elhibázott élet utolsó menedéke, ahhoz a sírhalomhoz, mely *Imreh Auréll*, a fiatal képviselőt takarja.

Megtudtuk a sajtó útján, hogy ez a boldogtalan »zilált anyagi viszonyok« miatt főbe lőtte magát, hogy utolsó tollvonásával csődöt kért maga ellen.

Úgy érzem, hogy elég ez annak a tudnivágyó világnak, mert valójában az a golyó, mely azt az ifjú életet kioltotta, egy pont, mely bevégezte az életet s evvel együtt a nyilvánosság elé tartozó történetét is; ami ezentúl következik, az — enyhén kifejezve — a meggondolatlanság kegyetlensége.

Hát mi következik ezen túl?

Ugyanaz a sajtó — mondjuk egy része — ma már azt is hirdeti, hogy az az ember nemcsak könnyelmű, hanem bűnös is volt, hogy sikasztott és csalt!

Legyen úgy, hogy ez igaz. De kérdem én: kinek mi a haszna abból, hogy ezt országnak, világnak hirdesse akkor, amikor az a boldogtalan halálra ítélte önmagát — amikor ez a híradás nem téríti meg senkinek

a kárát, nem növeszti meg a csódtömeget, nem világosítja fel a bírót — hiszen az az ember maga kérte a csódot, halálának egyszerű híre elégséges volt arra, hogy az érdekelt feleket cselekvésre bírja!?

És most következik a kegyetlenség kegyetlensége!

Álljunk oda ketten ahhoz a sírhoz — hát ott találjuk annak az eltévedt embernek ifjú özvegyét és három neveletlen árváját!

Bizony rámondja velem együtt, hogy rettentő kegyetlenség a megtört özvegy bánatát a gyalázat hirdetésével szívszakadásig tetézni — és rettentő kegyetlenség az, három ártatlan gyermeket, mely ma még nem is sejtí a csapás súlyát, a kihirdetett gyalázzal az élet útjára bocsátani —

Mit nyernekk evvel a károsodottak?

Semmit!

Mit nyer evvel a sajtó?

Tíz sort!

És mit nyer a család ártatlanja?

Egy átkot, mely az egész életre szól!

Azt hiszem, hogy ezen túl minden szó fölösleges.

Üdvözlí

igaz híve
Herman Ottó

(Osztom a gyöngéd érzéssel írt szép sorokat annyiban, hogy magam a világért sem volnék képes utánakiáltani egy halottnak a bűnei lajstromát, de néhány megjegyzést mégis teszek, nem speciálisan erre az esetre, inkább általában.

A sajtó, az igaz, nem nyer ez elbánással semmit, a család-beliek egy átkot hurcolnak a megbélyegzéssel, de hogy a társadalomnak nem használ-e ez a kegyetlen szigor, nem rettentí-e jobban vissza, arra nem mernék egyenesen felelni.

Szomorú idők ezek, amiket élünk. Járvány ez már. S ilyenkor minden szerhez hozzányúl az ember.

Nem hiszem ugyan, hogy valami nagyon sokat használna e végzetes titkok fölleplezgetése a sajtó útján, de nagyon sokat nem is árthat, mert bizony ezek a rossz dolgok úgysem maradnának titokban. Sűgják-bűgják azokat még nagyítva is. Az a sötét árnyék, mely a szerencsétlenek családját kíséri, olyan makacs, szívós, hogyha nem táplálkozik is nyomdafestékkal, fenntartja magát, velök jár, minden utaikon eléjük áll.

Két közmondásunk van, mind a kettő humanus.

Az egyik az, hogy az élőkrol nem illik rosszat mondani.

A másik az, hogy a halottakrol nem szabad rosszat mondani.

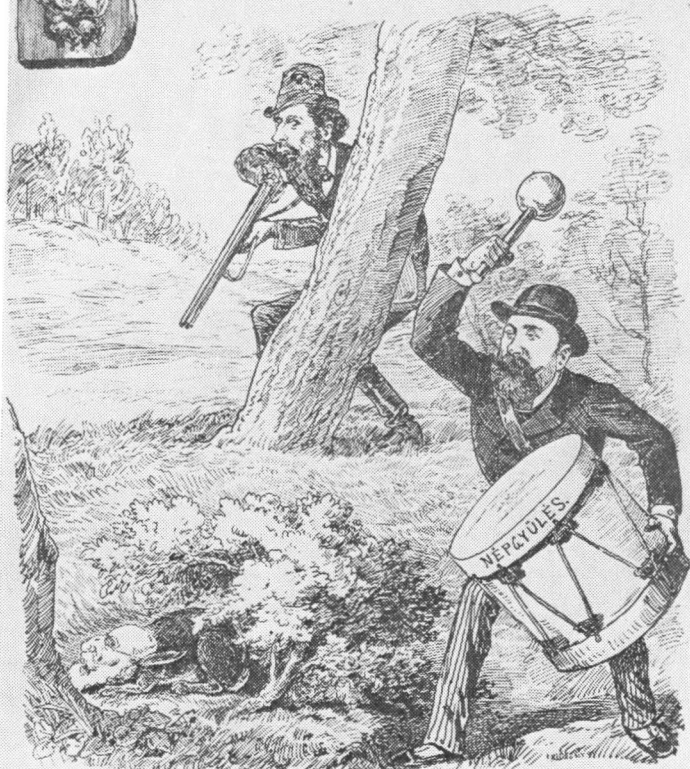
Budapest, augusztus 1.

965. (31.) szám.

XIX. évfolyam. 1886.

BORSSZEM JANKÓ

VADÁSZAT.

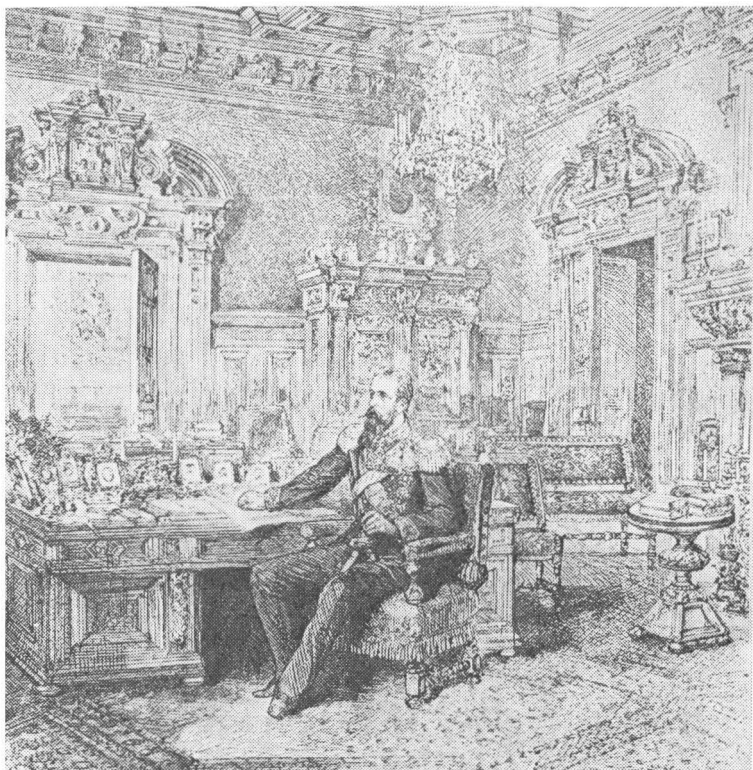
Apponyi: „Ésd meg csak jól azt a dobot, tábor, ki köll ugrasztani a nyulat a bokorból, majd lepuskázom én aztán!”

Előfizethető a kiadó-hivatalban. Budapest, Ferecziek-tér 2. sz. Előfizetés díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Egyes szám 16 kr.

Vadászat

I.

II.

Battenberg Sándor, Bulgária fejedelme

Budapest, október 17. 979. (42.) szám. XIX. évfolyam. 1886.

BORSSZEM JANKÓ

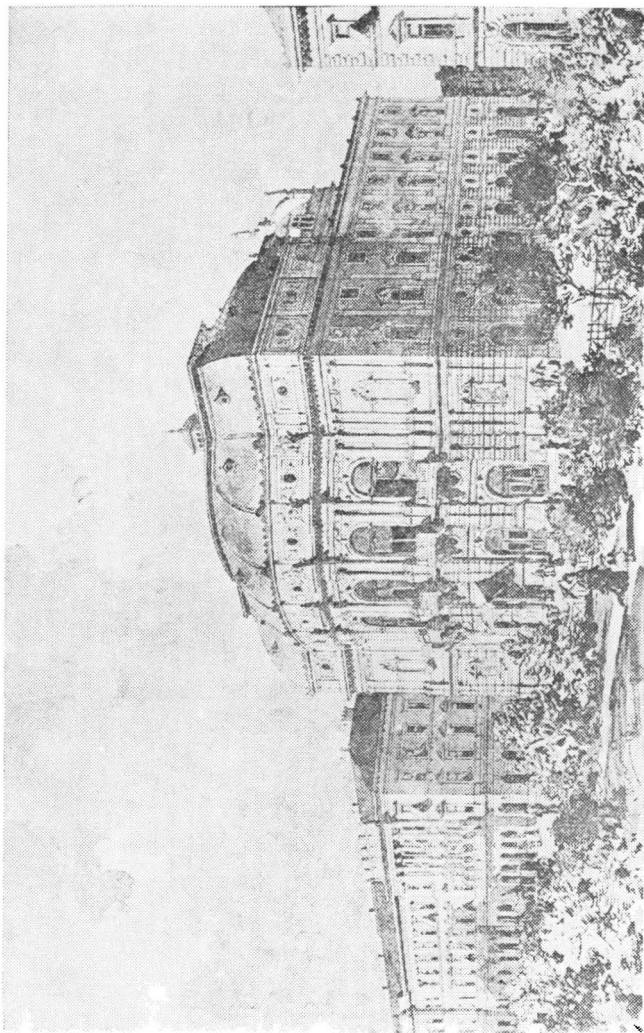
HIÁBA, HIÁBA . . .

A - nyí A - rt. Hiába, nem megy! Nincsen rendben ez a léggömb, nem tudjuk felfújni!

Közzétettetni a kiadó hivatalában: Budapest, Porroczok-tér 3. sz. Előfizetési díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Egyes szám 16 kr.

Hiába, hiába . . .

IV.

A szegedi színház

De hát e két közmondás mellett ugyan mikor lehet aztán valami igazat mondani?

És mégis, olvasva az Ön cikkét, élem képzelve a három kis árvát, mégis talán Önnek van igaza.

M.K.)

A SZEGEDI SZÍNHÁZ

Szegedet sokat látogatja az isten.

Az első színházat a víz tette tönkre; régi ronda épület volt az, valóságos tűzfészek. Mikor utoljára láttam, a békák kurtyoltak benne. Ki vékonyan, ki vastagon. Szomorú operett volt az.

Akkor azután építettek az ócska épület helyett a régi vár és a hajdani börtönök helyén egy fölséges épületet, hatalmas homlokzattal a Tisza-partra. Nagyvárosba való színházat, gyönyörű berendezéssel, pompás mellékhelyiségekkel, terraszszal, társalgó fülkékkal, kényelmes foyer-val, büfével, sőt, hogy semmi se hiányozzék, a színház alá kifundáltak egy díszes vendéglőt, a színház elé egy gyönyörű kioszkot kávézó pavilonnal és szökőkúttal.

De ahogy az első színházat, a tűzfészket a víz vitte el, ebbe meg a tűz kapott bele: a gyönyörű színház leégett harmadéve.

Szeged városa mindig sok áldozatot hozott a művészetnek. Ott nem cifraság az, hanem szükséges só a mindennapi kenyérhez. Az egyetlen város, ahol vasárnap esténként egyszerű földműves családok is a páholyokból hallgatják a jóízű népszínműveket. Szegeden nem nélkülözhatték a színházat a legott megkérték Fellnert, az ismert színházépítőt, hogy amilyen gyorsan csak teheti, állítsa ismét föl a szegedi színházat.

Október 2-án nyílt az meg tehát másodszor némi ünnepélyességek közt, maga a miniszterelnök is lement gr. Tisza Lajossal a megnyitásra, s Szeged több előkelő barátja volt hivatalos.

A színház, melynek képét mai számunk mutatja be, s mely nagyon emeli a képünkön is látható fényes palotasort, Szeged legszebb pontját, majdnem mindenben hasonlít külsőleg az

előbbihez, minthogy a falak épen maradtak, de belől sok hasznos és célszerű újítás van.

A páholyok és az ízléssel elrendezett vasszékek vörös szövettel vannak behúzva, az egész nézőtér gyönyörű lámpákkal van világítva a velencei dózse-terem mintájára. A vasfüggönyben a csalódásig utánozták a perzsaszőnyeget. A zenekar, az új követelmények szerint, úgy ül, hogy a közönség nem láthatja.

Sok tekintetben hasonlít a Népszínházhoz, csakhogy talán kisebb és talán szebb is valamivel. Újra megvan hát Szegeden a szép színház, de most már a közönséget kezdű apasztani a harmadik nagy csapás: a kolera.

EGY HALOTT

(Egy kis hír)

Nem arról a nevezetes »egy halottról« lesz szó, akit évek előtt annyit emlegettek a muszka telegramok, hanem egy másik halottról, akinek az jutott osztályrészéül a halála után, hogy a legnagyobb közszemlére legyen kitéve, ami csak érhet egy halottat.

Ott fekszik délelőttől kezdve a Váci utca legnépesebb részében végigterülve az aszfalton: négy lába égnek meredve, feje búsan, meredten leeresztve, nagy kékes szemei kinyitva, de az élettelenység homályos hályogával bevontan.

Nagy hasa felpuffadt (affektálja a holta után, mintha jól volna lakva) lompos farka a bal lapockája alá jutott, amidőn összerogyott s onnan feketedik elé. A halál dermesztő lehelete megfagyasztotta a hullát, az élettelenység merevsége megborongtatja a járókelők hátát. Rossz érzés egy dög mellett jární. Szaga talán még nincs, de az idegesek érzik már. Ámbár azóta alkalmasint szaga is van már.

A megboldogult, amíg élt, foglalkozására nézve komfortáblí ló volt. A teljesített munka közben esett el, összerogyott, páráját kilehelte, vége volt. Szépen halt meg. Megszabadult földi terheitől.

A halál megállította a komfortáblit, azt mondta »állj meg, erre a lóra nekem van szükségem«. De a »nagy megszabadító«

ahelyett, hogy ráült volna és elnyargalt volna rajta tisztelkedni dr. Gebhardthoz, »a bonorum direktorához«, ott felejtette az utcán.

A komfortáblis-kocsis sóbálvánnyá válva maradt ott és ekképp gondolkozott:

— Már most mi az ördögöt csináljak? Eddig a ló húzta a kocsit, én hajtottam a lovat, most már én fogom hazahúzni a kocsit, de engemet ki fog hajtani?

A lórul ő is megfélelkezett.

Mert a ló bőre csak két forintot ér, a hazaszállítása pedig beikkerülne ötbé.

Eszerint ott maradt a ló és ott van még e percben is, midőn e sorokat írjuk. Pedig most már sötét este van.

Előkelő közönség rajzik a fényes kirakatok utcájában. Az elköltözött hű párát kíváncsi gyermekraj veszi körül, akinek tetszik, hogy szabadon végignézhethetnek egy ilyen imponáló állatot, anélkül, hogy az megrúghatná őket.

Ideges hölgyek összerándulnak; a szomszéd utcák kutyái gyülekezni kezdenek és oldalogva settenkednek, bujkálnak a járókelők közt. Néha felvakkann egyik-másik. Értekezletet tartanak, hogy »ki kezdi meg?«

Igazi keleti nép. Bagdad egyik mellékutcajában éreztük magunkat Hassan Assasid kalifa idejében.

A rendőrök fel s alá járnak, futkároznak a csillogó utcában, de a ravatalon fekvő halott álmait megháborítani egyik se meri.

Valóban megható kegyelet.

Minden jel oda mutat, hogy a rendőrség három napig akarja közszemlén hagyni a megboldogult állatot, hogy a közönségnek alkalma legyen a mulandóság felett gondolkozni.

EGY LEVÉL VISZONTAGSÁGAI, KALANDJAI ÉS HÁNYATTATÁSAI

(A t. c. közönség okulására elbeszéli maga a *levél*)

Kevés halandó van abban a szerencsés helyzetben, hogy mikor az élettörténetét el akarja mesélni, egyszerűen egy képet festet és szemmel láthatóvá teszi az úti élményeit.

De az elején kell kezdenem.

Születtem Hont-Szántón, ott tettek be borítékba és ráírták a boríték hátára, hogy hova kell mennem:

Nagyméltóságú

Báró Nyáry Adolf úrnak

Őfensége József főherceg főudvarmesterének

B u d á n

Szent György tér 5. sz.

Ráragasztották hátamra az útiköltséget, az ötkrajcárt és feladtak a hont-szántói postára.

Ez történt október 20-án.

A postavezető bizonyos tisztelettel vett kezébe, ahogy illik egy ilyen előkelő levelet és rám nyomta gyöngéden a hont-szántói bélyeget.

— No — gondoltam magamban —, most már átetem minden bajon, most már nyugodtan hempereghetek a többi levelek közt, míg az uramhoz eljutok. Mindössze egypár óra az egész.

Türelmetlen voltam kissé, mert csupa közönséges levelek közt kellett beszorítva lennem, mikor a vasútra feladtak. Fiskálisok fenyegetőző, pénzt kérő levelei. Kereskedők üzleti episztolái. Az egyik tele volt petróleum-pecsétekkel. Én is bepiszkolódtam tőle. Oh, ez egészen tűrhetetlen állapot!

Nem messze tőlem a köteg alján egy rózsaszín levélke hánykolódott a legjobban.

— Jaj, de borzasztó lusta ez a vasút — csipogta. — Pedig nekem nagyon kellene sietnem, mert engem nagyon várnak. Én szerelmes levél vagyok.

— No, én ráérek — mormogta flegmával egy nagy negyedrétű levél, melyen ott feketedett az ex offo. — Én köz-

igazgatási ügyben járok. Mindegy, ha egy év múlva érek is Pestre.

— Halálhírt viszek — jajgatott egy fekete szegélyes partecédula —, máris ott kellene lennem.

— Ugyan mit gőgösködtök a tartalmatokkal? — vágott közbe egy szarkalábas katonalevél, — Egyitek se fontosabb a másikinál. Ha még ajánlott levelek volnátok!

Ezt már nem tűrhettem el.

— Coki, paraszt — kiáltám —, szalutálj, nem látod, kihez megyek?

— Bánom is én — szólt a katonalevél —, kivételt veled se vesznek, mert ha fontosabb lennél a többinél, dróton küldtek volna Budára.

Erre nem tudtam mit felelni, hát inkább megvető hallgatásba burkolóztam.

De az út Pestig végre is unalmas volt. Egy jóbarátra ilyenkor szükség van, akivel fecsegni lehet kissé. Még egyszer átnéztem a leveleket s szemet vetettem egyre, mely a címe után előkelő származásra vallott.

Kilencágú korona volt a tetején s a cím így szólt:

An Jakob Kohn Jud,
in Pest.

No, ez bizonyosan előkelő kéztől származik. Ezzel már szóba lehet állani.

— Mi járatban vagy, komám?

— Pénzt kérek kölcsön a zsidótól az uramnak.

— Hosszú vagy?

— Csak néhány szóból állok.

— Akkor te vagy a világon a legudvariatlanabb levél.

— Tehetem, mert első helyen lesz a pénz betáblázva.

Hanem iszen majd meghosszabbodnak az unokáim.

Efféle diskurzus közt értem be Pestre, a vasúttól elvittek, kibontottak és rám ütöttek egy bélyeget.

Meghökkenve látom a betűkből, hogy Budán a Krisztinavárosban vagyok.

De hát mi ez? Mit akarnak velem a Krisztinavárosban?

Este, mikor a kihordók összejöttek, egy torzonborz ember a kezébe vett és így szólt:

— A Szt. György tér nem az én utcám. Hol fekszik az ?

Ezen azután tanakodni kezdtek, visszadobtak az asztalára, egy hivatalnok onnan is fölvelt és újra becsomagolt idegen levelek közé.

Másnap ismét kibontottak és rámutáltak egy bélyeget. A betűkből azt láttam, hogy a »vízivárosban« vagyok.

Ott a tegnapi jelenet ismétlődött. Egy levélhordó röhögve visszahajított:

— Báró Nyáry ! Az ördögbe is, most már ősz van ! Most már nincsenek nyári bárók a vízivárosban.

Egy másik levélhordó a bagós kezeivel megsimogatott s így szólt:

— Wo liegt dieser Sz. György tér ?

Ezen, úgy látszik, az egész vízivárosban nem bírtak eligazodni, újra becsomagoltak és vittek, míg végre másnap újra rámnymtak egy bélyeget. A központi postán voltam.

De milyen állapotban ! Egészen elrongyolódva, bepiszkolva. Istenem, istenem, hogy menjek én most be ezüsttálcán egy excellenciás úr elé ?

De ha mehetnék is, vajh eljutok-e én oda valamikor ?

A főpostán azt határozták rólam, hogy elküldenek Sepsi-Szt.-Györgyre.

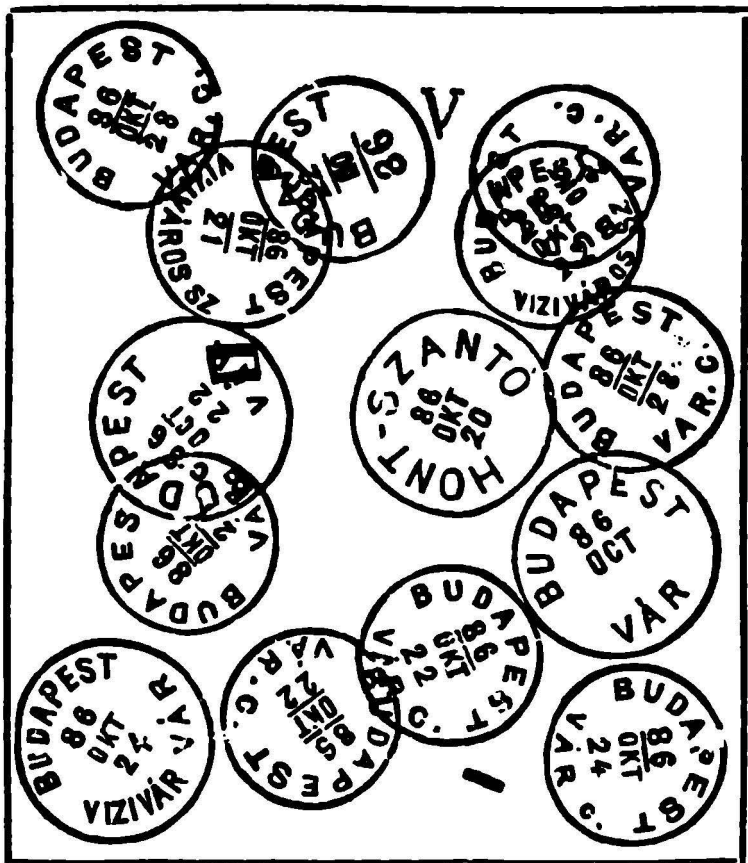
Remegve hallottam ezt. Egy erdélyi út nem tréfadolog ilyenkor !

Szerencsére valamelyik hivatalnok becsomagolt a terézvárosi postára, ahol rámutáltak egy bélyeget, innen sorba vándoroltam a postákat, mígnem ötödnapra újra ott találtam magamat a vízivárosban, de milyen állapotban, méltóztassék szerencsétlenül összeroncsolt, megbélyegzett ábrázatomat megtekinteni.

Igenis így néztem ki, uraim és hölgyeim, midőn végre a posta... dehogya a posta, hanem a gondviselés végét veté örömtelen vándorutamnak.

Egy fiatal postás ugyanis becsomagolt *tévedésből* a »vár«-beli levelek közé.

Egy levélhordó, aki azelőtt Nyáry báró őexcellenciájánál inas volt, véletlenül megpillantott s visszaemlékezvén a hajdani ura nevére — végre egy hét múlva eljutottam oda, ahova küldtek.

De mit ér, forró vágyam, hogy ezüst tálcán vigyenek be, nem teljesedhetett, mert az inas nem merte a tálcat bepiszokolni.

Ez volt az én szomorú élettörténetem; midőn végre szétmetszettek, beleimet kivették, végső óhajom az volt:

»A borítékomat pedig testálom méltóságos Gervay Mihály úrnak.«

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 7.]

Aesopus híres bárány-farkas meséjének nem egyhamar akad olyan hű kópiája, mint a Kaulbars dolga Bulgáriában. E hírhedt politikai agent provocateuré volt a legközelebbi hét is.

Annyira vitte, hogy kezd már rokonszenves lenni. Mert egy ember annyit mer és egy hatalom, aki ilyen modorban bánik el Európával, aki a gyerekes vásottság minden fogásaihoz hozzányúl anélkül, hogy elröstellné magát, már nem annyira gyűlöletre, mint inkább bámulatra méltó. Mert a szemtelenség is virtussá válik bizonyos fokon túl.

Hanem annál szánalmasabbak a többi diplomaták, kik bamba képpel nézik a kellemetlen fejleményeket s ha egy-egy fricskát kap valamelyik, siet magára disputálni, hogy az neki nem fáj.

És még ezek közt is, ha legmulatságosabb a török, bizonyosan a legmizerábilisabb az osztrák diplomácia: itthon megszűröl fenyegeti a muszkát, de ott, ahol közel van hozzá, bánatos töprengésekbe merül, és még Tirnovába is óvakodik elmenni.

Azért-e, mert nem mer?

Vagy valami más okból?

Ne is kérdezzük, mert választ úgysem kaphatnánk.

Az öreg Pulszky már megpróbálta, azt kérdezte egyszer egy külügyészünktől:

— Ugyan mondja meg nekem excellenciád, hogy az osztrák diplomácia ostobasága taktika-e vagy csak egyszerű tünet? Mert ha taktika, akkor semmi kifogásom ellene.

Természetesen az öreg Pulszky sem kapott választ.

Mind jó volna az végre, csak hogy ha már alázatosak vagyunk, hát legalább ne kerülne pénzbe. Ennek van értelme.

De amikor úgy viseljük magunkat, mintha lakájok volnánk, de úgy költünk, mint gavallérok, az már szomorú.

Ez a »modor« is igazolt, amit az osztrák diplomácia követ, de amellettt nincs szükség hadseregre, csak jó hajlékony hátgerincekre.

A hadsereget küldjük haza, s legyünk alázatosak. A pénzt pedig, amit a hadsereg fölemészt, rakjuk élire.

A külzavarokat katoná nélkül is el lehet igazítani, ha az ember mindenbe »belenyugszik«.

Ha pedig itthon támadna meg bennünket valaki, pénzen fogadunk hadsereget, aki megvédelmez.

*

Csakhogy idehaza kevély ám a mi diplomáciánk. A »székely külügyminiszter« (Kálnoky de Kőröspatak) olyan arccal és olyan kardcsörtetéssel jött le e héten a delegáció német részével Budapestre, hogy az ember majdnem bátornak kezdi tartani.

A két elnök beszédéből is kicsendült, hogy komoly a láthatár.

Az összes európai sajtó a harcias szellemet látja megnyitó beszédeikből, melyek közül a Tisza Lajos grófét találja kiválóan ügyesnek a francia sajtó, aminthogy az is volt.

De az adózó népek világosabban látnak a külföldi sajtónál, ők is érzik a »fekete felhőket a láthatáron«, de azt is érzik, hogy erre egy nagy pénzesőnek kell következnie, de nem a láthatárról.

És azt is érzik, hogy minden delegacionális kardcsörtetés dacára Oroszország okkupálni fogja Bulgáriát, Ausztria pedig okkupálni fogja a polgárai zsebet.

A delegációban lesz ugyan egy kis szóbeszéd, hihetőleg Andrássy Gyula fog egy kicsit évelődni a kedves utódjával, és Grünwald Béla lép ki szúzi lándzsájával a küzdőterre, de a vége mégiscsak az lesz – hogy mindent megkapnak, amit óhajtanak.

Ahogy mi is mindent megkapunk, amit nem óhajtunk.

De ne haragudjunk a diplomáciára, olyanok szegények, aminőknek születtek, ők nem tehetnek róla.

És a végén, ami rossz történt a világon, azt még eddig mind okos emberek csinálták.

Hátha utoljára is éppen a mi diplomáciánk működése talál valami jóra kiütni.

*

Aztán van ám nekünk egyéb bajunk is ezen a héten.

A mérges daganat, mely az operaszínháznál gyúlt, most végre kifakadt.

Tisza Kálmán maga is azt hozta fel tavaly argumentumnak az operaszínház fenntartása mellett (s valóban az is a

legjobb argumentum), hogyha valami idegennyelvű ember vetődik Pestre, hát legyen hová elmennie vacsora előtt.

De a kolera közbejött, idegen nem jött, kiállítás se volt, **Művészet** zsidónk pedig nem lévén elegendő (Hiába rázza fejét t. Istóczy képviselő úr!), az Operaház nagyon kevés látogatóval dicsekszik.

De azért az Operaház mégis úgy költ, mintha ott künn a kapunál nagy emberrajok verekednének a jegyekért.

Ebből következik, hogy az Operaház pénztára is üres.

A költségvetés mogorva arccal emlékezik meg róla.

Beállott a legkomolyabb pillanat. A publikum kezd sópánkodni: hogy verekedni való pénzünk még akad a delegáció számára, de eldalolni való pénzünk már nincs. Kezdik itt-ott komolyan fölvetni azt a tervet, hogy talán ki kellene adni bérbe magánvállalkozónak.

Az új intendáns, kinek egy év óta még nem volt elég ideje reformot keresztülvinni, elkezdett most már komolyan gondolkozni.

— Lássuk csak, mit lehetne tenni? A kormánynak a deficit ellen van kifogása, a közönségnek Erkel ellen. Világos, hogy most már valamelyiktől a kettő közül meg kell szabadítanom az Operát.

Az intendáns a könnyebbiket választotta: Erkel megy, a deficit marad.

Ami egészen jó intézkedés tőle, mert Erkel nélkül jobban lehet bérbe adni.

*

Egyéb nagy dolog aztán ezen a héten nem is történt.

Míden a szokott kerékvágásban ment, még postalopás is volt. Amit mindenki természetesen talál.

A GÉPEK KIRÁLYA

Sok mindenféle pénzhamisítókról hallottam már. Olyan becsületes ember is volt köztük, mint Bugyi András uram, aki csak ezüst tallérokat csinált pakfonból, de azokra illendően rávésette: »Andreas Bugyi Rex Hungariae«. Azt hitte őkelme, hogy így egyáltalán nem követ el semmi csalást.

Aztán hallottam olyan úri bandáról is, amelyik a bankhamisító prését úgy helyezte el az ajtózárbán, hogyha látogatójuk jött és megnyomta a kilincset, mindig egy tízforintos bankót nyomott ki. Ezeknek is tiszta volt a lelkiismeretük, mert még az a két kutató rendőr is, aki egy napon belépett hozzájuk, húsz forintot csinált nekik. Hát tehetnek ők arról? Mi az ördögnek mászkálnak itt önáluk?

Hanem a legmulatságosabb eset mégis a csöngőlei Kálmán Gergely nevű zúgtanító esete, aki szinte azt csinálta, amit az állam, amint az pár nap előtt elég részletesen volt a lapokban leírva.

Egyre gyártotta tanyai bérlett házában a bankót. Csodálatos, hogy tizenháromezer forintot találtak nála. Mégpedig azért csodálatos, mert úgy találták meg e nagy összeget, hogy Kálmán Gergely uram nem tudott egyik hitelezőjének 160 forintot kifizetni, minélfogva lefoglalták az ingóságait s azok között egy gépet is. Az ügyvédi írnok és a végrehajtó közönséges »képnymotató masinának« tartották (mert Kálmán Gergely szentképeket is szokott nyomni) s egyszerűen bejegyezték a foglalási jegyzőkönyvbe, »egy gép értéke ennyi és ennyi«.

Nem is gyanították, hogy a »gépek királyával« van dolguk.

Időközben azonban a foglaltató fél rajtakapta a rendőrökkel Kálmánt, mikor az éppen egy garabolyt elásott a földbe, s kitűnt, hogy a garabolyban tizenháromezer forint hamis bankó van és mindenféle bankócsinálási lemezek.

Kálmán fia, leánya és felesége rávetették magokat a rendőrökre, kétségbeesetten védték a garabolyt, de a rendőrök maradtak győztesek s vitték haza Szegedre nagy triumfussal a garabolyt.

Kálmán Gergely uramat azonban elfelejtették elfogni. Mert a rendőrök mindég elfelejtenek valamit.

Ez eddig mind meg volt írva a lapokban, de most jön már a folytatása mint teljesen új.

Kálmán tehát szabadon maradt, és ott bujdokolt valahol a szegedi tanyákon vagyis talán bujdokol a mai napig is.

De az igazságszolgáltatás se pihen. Hogy is pihenhetne az.

A foglalás idejétől elmúlván a perrendtartásilag megszabott időpont, kitűzetett Kálmán Gergely ingóságaira az árverés.

És minthogy a kitűzött nap is megvirradt, meg is tartották az árverést. Licitánsok, zsidók, keresztények messze vidékről eljövének s akinek mire kedve volt, olcsó áron megvette.

Így adatott el a többi közt a gép is. A gépek királya, amelyikkel a bankót csinálta Kálmán Gergely.

A rendőrségnek szüksége lévén a corpus delictire, kezdi keresni, hol van, merre van, mert a lemezek egy része az ötforintos bankókról kezükbe jutott, de hát a százforintos bankóké? A gépet elő kell keresni.

A rendőrség kimegy és azt a jelentést teszi, hogy a gépnek vége. . . bottal üthetni a nyomát.

— De hát hova lett?

— El van adva.

— Ki adta el?

— Maga az állam.

— Teremtő istenem, mi lesz ebből? Ki vette meg a gépet?

— Hisz ez az, amit voltaképpen nem lehet tudni.

A végrehajtnak és a licitáltató ügyvédi írknak úgy rémlik, hogy egy hódmezővásárhelyi paraszté lett a gép a kiáltási áron.

A rendőrség meg van rökönyödve és nyakra-főre keresi azóta a hódmezővásárhelyi parasztot, aki jogszerűen lett tulajdonsa egy bankócsináló présnek.

(Ej, ej, hát nem tudta maga Szeged városa megtartani, annak lenne rá a legnagyobb szüksége.)

A hódmezővásárhelyi parasztot természetesen nem bírták eddig feltalálni, úgyhogy az egész nyugodtan nyomatja most a százas banknótákat, az államtól megvett szerszámokkal.

De az is meglehet, hogy a bujdosó Kálmán Gergely küldte a licitánst, s megvette a gépet a maga számára, hogy egy kis útiköltséget nyomhasson magának, mielőtt útra kelne — Amerika felé.

. . . Erről a históriáról értesít bennünket rendes szegedi levelezőnk.

Olyan különös, hogy szinte lehetetlennek látszik.

De egyszersmind olyan mulatságos, hogy szinte kár lenne, ha nem volna igaz.

A HÉT TÖRTÉNETE

(Politikai fecsegések)

[nov. 14.]

Kaulbars t. barátunk, aki egész nyár óta mulattatja Európat, kezd halaványodni kissé; a változatos keleti drámában két új személy lép ki a színre, egy dán királyfi, Valdemár és a mingréliai herceg.

A dán királyfi a szobranje választottja.

Mikor azt kérdezték tőle, elfogadja-e a fejedelemséget, így szólt:

— Kérdezzék meg a feleségemtől.

A felesége így szólt:

— Meg kell a papától tudakolni.

Az ipa, a dán király, így szólt:

— Majd megkérdezem a leányomtól.

Lánya, az orosz cárné, azt sürgönyözte neki:

— Kérdés, mit fog a férjem mondani.

Óh, a diplomácia csupa gyöngédségből áll.

A cár pedig hihetőleg azt fogja mondani:

— Az ördögbe is, várjuk meg előbb, mit mond a dologhoz Szécsen Antal a magyar delegációban.

Hanem addig is keresteti nyakra-főre Mingrelia herceget, aki valahol a Kaukázusban csavarog és aki már egyszer szuverén fejedelem volt, de önként odaadta öröklött országát, Mingrelia a cárnak.

Jó fiú . . . Megérdemli, hogy még másodszor is kapjon egy elajándékozni való országot.

*

A delegáció az előőrsi csetepatékat ejtette meg a héten. Grünwald Béla, a szeretetreméltó államférfi fojtogatta egy kicsit a közös hadügyminisztert a katonai reáliskolában honos szellemért. Egy külön magyar katonai iskola óhaja is felmerült, ami különben majd minden évben előfordul a delegációban. De a hadügyminiszter rendesen el tudja oszlatni a hazafias aggodalmakat.

Az első évek egyikében ez volt a mentség:

— Elvben elfogadja a magyarországi katonai iskolát a kormány. Csak pénzkérdés az egész. Az idén azonban úgy vélem, sokkal jobban igénybe van véve a népek áldozatkészsége, hogysen proponálhatnám. Gazdálkodjunk, uraim.

— Helyes, helyes — kiálták a delegátusok és a katonai iskola elmaradt.

A következő évek egyikén eszébe jutott valakinek, és kiásta az eltemetett katonai iskola ügyét.

— Isten neki, adunk rá pénzt is, csak már legyen.

A hadügyér akkor ezt mondá:

— Ugyan minek, kérem. Itt vannak a kimutatások, hogy az idén az eddigi katonaintézetek is kongnak. Majd, ha szükség mutatkozik.

Azóta ez a kérdés is egyik tengerikígyója a delegációnak, de természetesen minden eredmény nélkül.

Mert e két argumentum — két ismétlőfegyver a hadügyér kezében.

Jó esztendőben, mikor pénz van rá, a tanítványok hiányát hozza fel.

Rossz esztendőben pedig a pénz hiányával vágja el a kérdést. Vagy növendék nincs, vagy pénz nincs.

Ezúttal remélhetőleg még könnyebb dolga lesz őnagyméltóságának.

Biztosan használ már az utóbbi argumentum, évről-évre.

*

Ma végre, szombaton, tetőpontját érte el érdekességben a Új fegyverek delegáció bizottságainak tanácskozása. Kálnoky tartotta exozéját a külügyi albizottságban s a keresztkérdések tüzeiben gombolgatta ki a gérokkját.

De ez már nem az én témám. Ezt a vezércikkíró fogja fülön.

Hát nem is beszélek róla, hanem beelégsem az események morzsáival.

Azt a harcias jóslatú véletlent csak éppen megemlítem, hogy ugyancsak ma próbáltak meg új ismétlőfegyvereket is a lövöldében.

Sokan nézték a muszkaírtó szerszámokat. A többi közt ott volt Ivánka Zsigmond is, és azt a kritikát kockáztatta meg:

— Ennek a puskának magam is kiállok.
— Könnyű bátyámuramnak — elméskedék egy delegátus mameluk —, ha már azóta megint felvarratta a nadrág-gombját.

(A báró Majthényival való párbajban ti. a nadrágja gombja fogta föl a golyót.)

*

De nem volna ez a hét teljes, ha kihagynám belőle, hogy Tisza Kálmán betegen feküdt.

Tisza betegen! Hát hallott már ilyet valaki?

A rossz láb

És éppen ilyenkor, mikor a delegacionális háború kezdődik.

De noha nem vett részt semmiben, a hír mégsem hagyta ki a kombinációkból, még a betegségét sem.

Azt rebesgették róla, hogy azért van távol mindentől, mert *rossz lábon áll Kálnokyval*. Amiből annyi igaz is volt, hogy valóban *rossz lába van*.

Belévette magát a csúz és az hasogatta e héten a lábait.

Ófelsége a király is meglátogatta beteg miniszterelnökét, amivel roppant dicsekedni fog otthon a falujában Urbanovszky Ernő és Prileszky Tádé.

Azonban mint a jó katona, ha a trombitát megfújják, a mai expozéra őexcellenciája is elfeledte a fájós lábát és felcihelődött.

Komoly, ünnepélyes arccal hallgatta a Kálnoky kinyilatkoztatásait, mintha hinné.

És pislogott, mintha nem hinné.

A ZAB

(Egy kép a régi világból)

Valaha roppant szép volt a magyar élet (azazhogy a többi nemzetiségek élete is). Az ember, ha falun lakott és komposzszessor volt, leült a kovácműhely elé az öblös tajtékpipájával és ott kaszinózott reggeltől délig, délutántól estig, amíg a tarokk kezdődött vagy a plébánosnál, vagy a kasznárnál, vagy

a szomszéd komposzesszornál. Mindegy akárkinél, valahol csak kezdődött minden estefelé. Azalatt a kovácsműhely udvara volt az események központja. Ott patkolták a lovakat, a kovácslegény verte a pörölyt, a tüzes szikrák mérgesen patogtak ki a műhely nyílásain, ha pedig az izzó vasat végigöntötték vízzel, susstorogva csapott ki a láng kétrófös nyelvvel.

Egy nap alatt tömérdeken fordultak meg a kovácsműhelyben. Jöttek a helybeli fuvarosok, akik szanaszét mászkálnak, mindenfelé megfordulnak, még külső országokban is, ezt hozzák, azt viszik, útközben sokat látnak, hallanak és azt mind elbeszéli patkoltatás közben, míg a ló lábát tartják a kovácsműhely udvarán.

Idegen szekerek is megállnak, ha a szerszámon valami hiba esik, a kereken meglazul a ráf, vagy a lovak hámján eltörik egy-egy kapocs. Ezekből aztán apródonkint ki lehet venni a tömérdek újságot, ami az ő vidékükön és útközben valamiféle megfigyelhető.

A falusi komposzesszornak ez pótolta a lapokat, hanem egy kicsit fáradtságos volt, mert nagy ügyel-bajjal, sok kerülgetéssel kellett kiszedni az érdekes eseményeket az emberekből.

Hova való kend? Hova utazik? Mi járatban van? Milyen az út arrafelé? Hát az idejé termés?

Mikor aztán átesett egy csomó ilyen bevezető kérdéssel s mintegy belemelegítette az utast a beszédbbe, maga is elmondván diskurzus közben a helyi megfigyeléseket (ha események nem voltak), akkor áttért a legérdekesebb kérdésekre, legelőször a magas politikára.

— *Hogy megy magoknál a zab?*

Ez a kérdés s az erre való felelet az volt, ami a lapnál a »ciceró«.

Ha drágának mondta a zabot, ez már szöveget ütött a fejébe.

— Hopp teringette . . . hopp, hopp! Ennek akkor oka van. Hát lócsiszárok jártak-e már azon a vidéken? (Még ez is a ciceróhoz tartozott.)

Ha jártak, akkor így szólt:

— Láncoz adta, ez akkor gyanús dolog . . . háború lesz, atyafiak. Meg kell nézni a csillagokat estére.

Ha nem jártak, akkor azt dörmögte:

Budapest, augusztus 22.

971. (34.) szám.

XIX. évfolyam. 1886.

BORSSZEM JANKÓ

T. K. Tempora mutantur, sed nos non mutamur in illis. Minden elmúlik, megváltozik, oda lesz, de én — maradok.

Közvetlenül a szerkesztőségben: Budapest, Postacsoport-tér 3. sz. Előfizetési díj: Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
Egyes szám 16 kr.

Tisza és a Jansky-ügy

1886. X. 10.

A mai ülés gyomai ról

X

A képviselő úr az a hely kerényen megismerett Orbán
Belátja, hogy a magyar Kereset bevételek hirtelen megnövekedtek
azok miatt, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Azok miatt, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek

II

Kérdés az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Kérdés az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek

III

Ugyanis a mai az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Kérdés az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek

IV

A dolgot úgy érzékeltem, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Kérdés az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek

V

De a mai ülés lefolyása azt mutatja, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Kérdés az a kérdés, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek
Tudni kell, hogy a Kereset bevételek megnövekedtek

Az 1886. okt. 10-i »A mai ülés« c. parlamenti karcolat első kéziratoldala

Jókainé utolsó képe

— No, iszen eljöhethetnek még. Nekem magamnak is van vagy három csikóm. Hanem zabot bizony keveset vetettem az idén. Hát ki most ott a vicispán magoknál?

(Ez volt az entrefilet.)

Jó ember-e? Hát a szolgabíró ki? Mikor mindenikre megkapta a választ, ami nagy részletességgel egész addig tartott, míg a kovácsok dolga; ha még kifutotta az időből, ráment a garmond betűkre is:

— Hát különben mi újság arrafelé?

Ez volt a hírovvat. Ebbe előfordultak aztán a vegyes események. Furcsa pörös esetek, rejtélyes gyilkosságok, botrányos szerelmi kalandok s száz mindenféle, fülnek való csemege.

Ha aztán a komposzesszor, aki ilyen módon mindig offé volt az eseményekben, egész csuromig akarta a világ folyását kiüsmerni, még a hirdetési oldalt sem felejtette ki: Mi ott a búzának az ára? Hogy egy öl fa? Mi a föld értéke? Egy font háj mibe kerül? A bor iccáját mennyiért mérik?

Ez volt az értesülés egyedüli módja falun a régi korban.

Másként nem is lehetett. Hisz megtörtént az, amit a Deák Farkas könyvében olvasok, hogy gróf Csáky uram, aki abban az időben egyike volt az ország leggazdagabb, legtekintélyesebb urainak, egy évvel a halála után is kapott még leveleket a barátjaitól. Egyet a palatinustól, mely több mint egy fél évvel érkezett későbbben, most háromszáz év múlva bontott fel egy tudósunk, aki a levéltárban turkált és ráakadt.

A városokban is csak így ment ez régen. Oda is az utasok hozták el a híreket, s úgy terjedtek el szájról szájra. Néha egy-egy külföldi háborúnak már vége is volt, mikor itt eszelni kezdtek, hogy kezdődik.

De mindég a legfontosabb kérdés a »zab« volt. Mars növénye. A zab elárult mindent.

Ma már vége van mindezeknek. A kovácsműhelyekben már nem ül senki. A zabárákat sem kérdezzük többé. Idegenekkel diskurálni kellemetlen.

Sőt ha ismerősök jönnek is össze, alig tudnak miről beszélni. Valaki elkezdi újságotni valamit, de már látja a többiek arcán, hogy azok is mind *olvasták a mai lapokat* — s ezzel vége. Mindnyájan egyformán tudunk mindent.

A zab jelentősége rémítően ledevalválódott a lovas katonaság megapasztásával, a lókupecsek se jóslási anyag többé. Mindezt átvette a börze.

Most már csak a börze a jósda, és bizonyos fokig az Andrásy bonmot-jai.

A megboldogult zab csak annyiban szerepel már a háborús világban, hogy mint »képlet« használtatik bizonyos lelkiállapot kifejezésére.

Ha tehát például a mai viszonyokat akarjuk megösmerni, nézzük, mit mond a börze.

A börze lassú rendes érverése most még a békét mutatja.

De a zabszem . . .

Nos meglehet, hogy annak is lesz szerepe a béke áldásainak fenntartásánál.

OPERA AZ ÍRÓI KÖRBEN

(Karcolat)

I. Nyúl a bokorban

Vadászatokon mi sem nehezebb, mint a nyulat kiugratni a bokorból. Mert először is a nyúl természete azt hozza magával, hogy szeret meglapulni; másodszer pedig az a kérdés, ott fog-e kiugorni, ahol a vadászok fölfont puskával várják és el fog-e terülni a földön, ha meglövik?

Ami az első föltevést illeti, köztudomású dolog volt, hogy Keglevich István gróf intendáns, akinek ma egyesek a nyúl szerepét szánták, nem óhajt intendánsi büroájában meglapulni, hanem igenis eljön az írói körbe és egyenesen belenéz az ellene intézett szónoklatok puskacsöveibe. Ez pedig nagy merészség egy nyúltól, de megtiszteltetés is a vadászokra!

A második pont körül már nagyon eltérők voltak a nézetek. Az igazi nyúl, ha meglövik, egyet bukfenchezik, aztán szépen elterül a földön, ahol előbb a falka megcibálja, aztán lehúzzák a bőrét, (a jelen esetben az intendánsi méltóságot) beleteszik a serpenyőbe és lassú tűzön megsütik.

Így cselekszik a közönséges nyúl s ezzel eleget vél tenni hivatásának; de vajon ilyen nyúl-e az intendáns őméltósága?

A vélemények, mint már említők, eltértek e tekintetben. Akadtak ugyan olyanok is, akik bízva a nyúl türelmében, egész kedvteléssel készültek lepuffogatására és megsütésére. Men-nél több lőport a puskacsőbe és mennél hatalmasabb tüzet a sütőkemencébe — ez volt a tervük.

A többség azonban azt hitte, hogy a nyúl hivatkozni fog a saját nyúli létjogosultságára és védelmezni fogja magát. Már amint egy nyúl védelmezheti magát. Hol a földhöz lapul s úgy tesz, mintha nem hallana és nem látna semmit, hol pedig vargabetűt csinál, hogy tévútra vezesse a vadászokat, néha meg éppenséggel futásnak ered és egész kedvteléssel engedi a farkát maga után csörtetni.

S íme mi történt.

II. A nyúl a vadászok közt

A nyúl helyet foglalt a vadászok közt, egészen otthonos-nak érezte magát, s azt mondta:

— Uraim, csevegjünk egy kissé!

Nagy megdöbbenés a vadászok sorában. Egy nyúl, amely cseveg, ilyenről sem álmodtak még.

— Uraim — kezdé causerie-ját a nyúl —, van szerencsém először is kijelenteni, hogy elismerem jogukat a nyúlvadászat-ra. Azért vagyok nyúl, s azért van puska a kezükben, hogy hajszát indítsanak ellenem.

A vadászok nagyon meg voltak elégedve a fordulattal. Ez a nyúl nagyon udvarias egy nyúl.

— De most már az a kérdés, én vagyok-e *az igazi nyúl*? S van-e hasznuk abban, ha engem meglőnek? Nagyon rövid ideje még, hogy erre a méltóságra avanszíroztam, s biztosíthatom önöket, még nem volt időm meghízni. Nagyon sovány pecsenye volnék. Az igazi nyúl a múltban lappang; neve »slendrián«. Arra tessék vadászni.

Néhány kocavadász már emelgette puskáját, de a nyúl türelemre intette őket:

— Azt a slendriánt, uraim, nem lehet egyhamar lepuffogatni. Mert először is nagyon szívós az élete, aztán szapora és nagy a familiája. Annyi puska nincs ebben a gyülekezetben,

hogy valamennyi nagyobb és kisebb slendriánt egy napon ki-pusztítsanak, még ha százszor jobban lónének is. Arra sok idő kell és ember is, aki ismeri a nyulak és a slendriánok természetét.

Nagy álmélkodás a vadászok közt.

— En, uraim, nem is vagyok nyúl, hanem magam is egész kedvteléssel vadászok a slendriánokra, hogy közéjük férhessek és otthonukban pusztítsam őket. Ha tetszik, fölmutathatok néhány láb alól eltett példányt, melyet spirituszban őrzök. Ez az én igazi múzeumom, nem pedig az a másik, melyről rám fogják, hogy országos költségen rendeztem be magamnak. Csak adjanak időt és az egész slendrián-famíliát bemutatom önöknek spirituszban.

A vadászok annyira örültek e fölfedezésnek, hogy nyomban megéljenezték az álnyulat és kevés híja, hogy bizalmat nem szavaztak neki.

III. Ki hát a bűnös?

Ki hát az oka a hajsának, ezen tanakodtak a vadászok, mikor a nyúl senkitől sem háborgatva, eltávozott.

Ahol akarat van, ott oknak is kell lenni. Hol van hát az ok?

Ide vele, nézzünk szemébe és fogjuk meg őt pecsenyének a rehabilitált nyúl helyett. Mert pecsenyének csak kell lenni.

No, de nem azért vagyunk írók- és művészekből álló vadásztársaság, hogy ne süssük ki a valódi tettet. Ha a nyúl ártatlan, a bűnös csakis a vadászok közt lehet.

Egy hang, melynek mélységéről azt lehetett következtetni, hogy a színpadon kántál, elkiáltotta magát:

— Le a kritikusokkal!

S megindult a hajsza a kritikusok ellen. Ha ők nem bántják a slendriánt, az meghúzza magát és nem veszi észre senki. A hazafiasság, a művészet nevében meg kell tiltani a kritikusoknak, hogy bántsák a szegény slendriánt.

Míg az egyik sarokban hamarjában gyűjtést rendeztek a megnyomorított slendrián fölsegélyezésére, a másiktól előbújt egy kritikus és önként kínálkozott pecsenyének. Isten

neki, ha valakit már meg kell nyúzni, leteszi ő a bőrét a haza oltárára!

Szerencsére már lecsillapult a vérszomj és megkegyelmezték a kritikusoknak. De lakatot tettek a szájukra, hogy ezentúl ne lármázhassanak a slendrián ellen.

IV. Mi volt az eredmény?

A gyűlés elhatározta, hogy majd később fog határozni.

A fenyegetett intendánsi nyúl bebizonyította, hogy jobban ért a fegyver kezeléséhez, mint maguk, a vadász urak.

De azért még sok idő fog eltelni, míg az egész slendrián-famíliát kipusztítja a vadásszá avanszírozott nyúl!

SZEGÉNY CIGÁNYOK

Minden nemzetiség mozog a világon, mind akar valamit; ha kicsi, ha nagy, kellemetlenséget okoz, ott ahol van a többinek, csak a szegény cigány szívében nem terem meg semmi aspiráció.

Az ő igényei nem terjednek tovább egy döglött malacnál. (Ámbár a lúd is jó.)

Vándorolnak faluról falura, országról országra, semmi földön nem verhetnek gyökeret. A földkerekség el van osztva ezerféle népség és faj között, csak kettőnek nem jutott terület: a zsidónak és a cigánynak.

A zsidó azonban mindenütt szerez magának, de a cigány meg nem ragadhat sehol, száll, fut, mint a pehely, amerre a szél viszi. Ez az ő örök végzete.

A gondviselés bármilyen mostoha volt is a cigány iránt, mégis adott neki valamit.

A vályogot és a hegedűt.

A cigány demokrácia ezzel az előbbivel keresse a kenyerét, a cigány arisztokrácia pedig ez utóbbival. Ne haljanak meg éhen az istenadták.

Ki is tartották egypár száz esztendeig. Vetették a vályogot a falu végén. Ennyi jutott nekik a földből. Az értelmeseb-

bek pedig húzták azokat a szép, siralmas nótákat a keresztlőkön, lakodalmakon, dáridókon minden nemzetnek a tetszése szerint. Mert csupa szívből van a cigány. Ahova ér, ott mindjárt otthon van, átmelegszik, átérzi örömét, bánatát azoknak, akiket mulattat.

De akik mindenkinek átérzik a bánatát, azokét nem érzi át a világon senki. Minden népnek akadnak védelmezői, még az állatok megvédésére is összeállanak az emberek vállvetve, csak a cigányt nem tartja számon senki. . . mintha az ember se volna.

Az a két eszköz is, a vályog és a hegedű, mindig vékonyabban csurgatja az áldást.

Vályogházakat már csak nagy ritkán építenek s a hegedű kora is lejárt a dzsentrivel. Fáraó népe bámulva nézi: Mi lesz? Talán már nem is születnek emberek, mert soha sincs keresztlő? Hát a névnapok hova lettek? Megállt-e a kalendárium?

Sehova sem hívják őket. A vendéglőkben még megszólaltatják a bűvös hegedűjüket, de már nincsen lelkes hallgatójuk, csak nagyon gyéren. Kiveszték a jó bolondok, akiknek a szívük megolvadt, az erszényük megnyílt a nótától. Közömbösen, ridegen csengnek a porcelán tányérokra dobott hatsok. (Még az is jó, ha nem *újpesti* a fele.)

Egyszóval, curukk more, »dili« már a világ, nem tinektek való. Ma már nem tud az ifjúság szeretni és nem tud mulatni. Takarodjatok el a földről Bacchus és Amor fekete népe, nincs rátok semmi szükség többé. Alkalmatlanok vagytok itt a többi embereknek.

Ezt a kemény határozatot Bajorország kormánya hozta legelőbb. Természetes, úgy illik egy civilizált országnak.

Elrendelte ugyanis, hogy a cigányok az országból elkergettessenek, és hogy a külföldi cigányokat, akár egyenkint érkeznek, akár csoportosan, az ország határának átlépésében még abban az esetben is akadályozzák meg, ha igazolványuk van.

Ezzel most már ki vannak irtva a cigányok Bajorországból, a művészetek hazájából, a szegény vándorművészek!

És ezt két-három sorban közlik a lapok egész nyugodtan: hiszen ez csak egy bajor közigazgatási rendelet.

Igen, de ha minden ország kiadná ezt a rendeletet: mi lenne a szegény cigányokból?

Hiszen az isten számukra is teremtette ezt a világot.

Ha a zsidókkal történék ilyes, bezzeg jajgatna a sajtó és joggal, végig az egész Európán, de a cigányok sérelmére nincs tinta.

Azért hát elő purdék és öreg morék, rakjátok nótába a keserveiteket magatok, aztán muzsikáljátok el olyan szomorúan, szívhez szólón, hogy mindnyájan kisírjuk magunkat még egyszer fölöttetek.

Rossz idő közeleg felétek is. Nem viseltek már ti se többé veres nadrágot. Maholnap innen is kiszorít benneteket egy esetleges közigazgatási reform s akkor aztán ki az ördögéi lesznek az elhullott malacok földi maradványai?!

A KÖLTŐ NEJE

Azt írta Jókai nemrég: »mire megvénül az ember, azon veszi észre magát, hogy csak egy igazi barátja van: a felesége«.

Milyen *hitvesnek* kellett lennie Jókainénak, hogy ezt éppen az az ember írhasssa meg felőle, akinek néhány millió barátja van.

És milyen férjnek kellett lennie Jókainak, hogy azt a millió barátot serpenyőbe téve, úgy alányomja a másik serpenyőn a feleség, hogy csak egy igaz barátot lát: őt.

És most attól kell elválnia örökre. A gondviselés szétszakítja a két lélekből összeforrt egyet újra kettőre, a közel negyven éves kapcsot összetöri ridegen. Igaza lesz-e a költőnek, ha azt fogja hinni ezentúl, hogy egyedül áll a világban?

Hiszen egyebütt is megtörténik, más ember udvarán is szomorú bútor a koporsó; de itt kétszeresen megdöbentő.

Sok ravatalnál állt már mély gyászban a nemzet: de mindig csak azt siratta, akit elvesztett. Ennél a ravatalnál azt is meg kell siratnia, aki megmaradt. Mert egy halhatatlant vett el a halál egy halhatatlantól. Mind a kettő egyformán volt a nemzeté. A megmaradt gyászát is érezzük, az elköltözött utáni bánat is általános.

Milyen összeillő pár voltak! Két lángész együtt. Pedig milyen össze nem illő pár lettek volna, ha közönséges emberek, mert a feleség egy évtizeddel volt idősebb a férjnél. Hogy ki-egésztették egymást! Az egyik legszebben írt magyarul, a másik legszebben beszélt.

Az, aki legszebben beszélt, néma már, az, aki legszebben ír, összetörve áll a saját élettelen fele előtt elborult lélekkel.

S ez éppen az a lélek, melyből negyven év óta süt ránk mindnyájunkra a verőfény, melynek ragyogó álmai, mosolygó szivárványszínei visszaverődnek a mi lelkünkben.

Azt is írta ő egyszer: »Az én tanácsadóim a nőm és a zöld fáim, amelyek alatt gondolkozom.«

Az egyik tanácsadója oda van, de a többiek megmaradtak.

Azok a zöld fák sem zöldek most már, de tavaszkor újra zöldek lesznek — új élettel, új levelekkel lombkoronásan, talán azt fogják neki tanácsolni mélabús suttogásban, hogy a költészet minden bánatot megenyhít.

A SZÉPPRÓZAI ELBESZÉLÉS

(Beöthy Zsolt új könyvéről)

A régi betyárvilágban magyar praxis volt, hogy a delikvensékből támadtak a pandúrok: azok azután annál jobban tudták a volt pályatársak gyöngeségeit, módszerét, bűvhe-lyeit és annál sikeresebben üldözhatték őket. Hogy ez nem volt természetellenes processzus, mutatja, hogy az irodalomban is többnyire magukból a poetákból lesznek a kritikusok. Ilyen példány Gyulai Pál is, aki hol korbáccsal robog fel az Olimpuszra, hogy lekergesse onnan az írókat és poetákat, hol pedig maga is lantot fogva a hóna alá ott énekel velök egy kórusban hajadon fővel.

Az előttünk fekvő tudományos könyv írója Beöthy Zsolt is vérünkéből való vér. Mint novellaíró kezdte, mégpedig nagy sikerrel, mint regényíró folytatta s »Kálózdy Bélá«-ja annak idején nagy feltűnést keltett néhány mesteri leírásával s realiztikus színezésével. A rajzot is (a szó szoros értelmében

vett rajzot) ő kezdte kultiválni. Nekem legalább az ő »Zsebrák« című csodálatosan szép rajza volt az első sarkantyú arra, hogy én is rajzokat írjak. (Ha van valami érdem bennök, hát annak a létalapját is tőle kölcsönöztem.) Ezenközben színházi kritikáival vonta magára a figyelmet s meghonosította nálunk azt a divatot, hogy a színdarabokról szóló kritikákat a közönség elolvassa. (Igen, igen, mert a könyvekről szólót nem szokta elolvasni.)

És ezen a helyen tegyük szívünkre a kezünket, ahogy mondani szokták és valljuk be, hogy nálunk csak egy hasznos kritikai irány van, az, melyet főképp Gyulai Pál és Beöthy Zsolt kezdett, illetőleg folytat a Bajzák és Erdélyiek nyomán. Ez pedig az az *egészséges* magyar kritika, mely a magyar irodalom teljes ismeretéből a magyar géniusznak folytonos szemmel tartása mellett, kívánja fejleszteni a nemzeti literatúrát, át nem engedve magát a kontinens divatos irodalmi áramlatainak.

Azon urak egynehánya, aki nálunk a színházról ír, mintául vesz egy Sardou-darabot, s ami ahhoz nem hasonlít, azt a sárba rántja egy-egy cikkben, melyhez viszont valamely divatos francia kritikus csevegési technikáját veszi mintául.

Ez bizony nagy szegénység. S isten ments, hogy a magyar irodalom ezeknek az uraknak a kezére igazodjék, mert akkor az nem volna idővel más, mint magyar nyelven írt francia fűzfapoézis.

Am azért nagy veszteség, hogy a hivatott kritikusok, aminő Beöthy Zsolt, elvonulnak apródonkint a napi irodalomban betöltött nyesegető foglalkozásuktól s átengedik a tért a léha fecsegőknek, kiknek sokszor egyedüli jogcímük a bírálatra, hogy csacska nyelvük van, és hogy kétszer-háromszor van a kofferjaikra ráütve a vasúti cédula: »Párizs, 60 kilogramm«. (Ti. a bőröndnek volt az a 60 kg súlya.)

De Beöthy eltűnése, aki már annyi tért elhagyott, ahol veszteség volt a visszavonulása, csak olyan eltűnés, mint a bűváré, aki egy más ponton bukkan fel újra, még jobb járatban, még hasznosabb kincsek után járva a mélyben.

Nem is akarom említeni nagy irodalomtörténetét, és vas-kos, roppant terjedelmű művét a tragikumról, melyet annak idején eléggé méltányolt a sajtó és a tudományos világ. Ezút-

tal csupán a legújabb munkáját kívánom ismertetni mint laikus. S ez »*A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban*«.

A két kötetre tervezett munka első fele (mintegy 300 lap) miután már évekkel ezelőtt még mint hézagos tanulmány a Kisfaludy Társaság száz aranyos pályadíját nyerte el, most megbővülve, kiegészítve az Akadémia könyvkiadó hivatalának díszes cége alatt jelent meg azon nagy tekintélyű munkák sorozatában, melyekkel az Akadémia egy idő óta sűrűn ajándékozza meg a nemzetet. Fájdalom, eredeti munka ritkán illik be ide. Taine, Macaulay, Ranke könyvei képezik e művek virágját.

Beöthy Zsolt könyve méltó volt, hogy ez előkelőségek között lépjen a világba. Nekünk magyaroknak igazi esemény; első nagyobb szabású munka, mely egy speciális irodalmi ág történetét ily kimerítően, ily vonzón és alaposan tárgyalja, a szétfolyó anyagot egy keretbe fogva, világos kultúrképet adjon, a laza kapcsokat fölkutassa, a hézagokat kitöltse s egy rendszer fonalán át világítsa meg a sivár, úttalan utat, melyen a magyar szépprózai elbeszélés ódöngött.

Az ember csodálkozik, hogy volt bátorsága Beöthynek elindulni, ahol a madár se járt még, s egyszerre végezni két különböző talentumnak a feladatát: a *kutatóét* (aki előtt nem világítanak lángoszlopok, mint más irodalmakban, de még pásztortüzek sem, hanem csak apró mécsék) és a csoportosító *extraháló bölcsészét*.

Beöthy három nagy fix pontot csinál a magyar széppróza gyermekkorában, mely a Barlam és Jozefát-féle, még egyházi célra írt legendától egész a Kartigámig terjed (Kartigámot még olvasták a nagyanyáink); az első fix pont a »legendák és példák«, ezeket fejlődésszerűen váltják fel a »históriák és beszédek«, (a legnevezetesebb itt a Haller-féle Hármas história) majd bezárják az első kötetet, a »történetek és mesék«.

Ezen holt és sekélyes anyagba életet tudott önteni Beöthy és bírt azzal az önmehtagadással, hogy nemcsak eligazodjék a föl kutatott csekély anyag közt, hanem válogasson is belőle, amire a kutató ritkán képes, mert gyakran megvesztegeti az, hogy egy nagyon nagy értékű adathoz könnyen jut, tehát ennek nem is örül úgy, mint sokszor egy egészen jelentéktelen adatnak, melyhez roppant sok fáradság és tanulmány vezetete.

De Beöthy elsősorban is művész s átható éles szeme van nagy látköröket bepillantani s a csúcsok közt megvonni az okozati összefüggést. Mikor átolvastam könyvét és letettem, (pedig olyan érdekes, hogy egyhuzamban lehet átolvasni) azt éreztem, amit az utazó, mikor egy általa mocsarasnak, karaktertelennek tudott vidéket, nyájas viskókkal, összekötő telegramdróttokkal lát beépítve és felsóhajt: »Ismét eltűnt hát egy puszta«.

Csakhogy én nem sóhajtok fel, hanem örömmel ismerem be, hogy ismét eltűnt egy puszta s hogy nem minden akadémiai tag agyonütni való ember. (Tőlem nem veheti ezt rossz néven a fiatalabb nemzedék, mert minden évben szoktam egy rohamot intézni az akadémikusok ellen, de ezt mindig tavaszkor, hogy valahogy meg ne válasszanak.)

Beöthy Zsolt könyve nagy nyereség az irodalomra. »Magyar Taine«-nek mondanám őt e nagy műve után, ha nem félnék attól, hogy talán sokat mondok. Vagy pedig egy hatalmas frázis-bókkal zárnám be e felületes könyvismertetést, ha nem tudnám bizonyosan, hogy bármilyen puffogó legyen is az a frázis, még mindig keveset mondok vele.

Aztán Beöthy még fiatal ember. Legyünk takarékosak egyben — nemzeti szokás szerint.

Ne adjuk oda neki még az *egész koszorút*, noha megérdemli is. Deres hajszálakra való dolog az.

A LEGNAGYOBB SZÉLKAHAS

Egyszer az én Károly barátommal (aki azóta már képviselő) elhatároztuk, hogy megnézzünk egy kortesmozgalmat a választás előtti estén, hogy aztán annál élethívebben leírhasuk a »Pesti Hírlap«-ban.

Károly ügyes fiú. Atyjától nagy nevet örökölt és nagy ügyességet, mely sok önérzettel és vakmerőséggel párosul. Nincs az a szituáció, amelynek ő urává ne tegye magát. Ha keresztül hajtják a házon — ahogy mondani szokták —, a másik oldalon talpra ugrik, mint a macska. Mindent mer és minden meglehetősen jól áll neki.

Tehát egész bátran mehettem el vele a Mudrony-féle párt tanyájára, mely a Józsefvárosban az úgynevezett Paczóna-

kertben tartott értekezletet. Isten neki, menjünk. Ha valami baj találna lenni, majd csak kivágjuk megunkat valahogy.

Megvallom, mégis szepegtem kissé, midőn a kertbe értünk, ahol szerteszét néhány száz becsípett, lármázó ember nyüzsgött, mozgott.

Mudrony emberei leginkább iparosokból állottak. Okvetetlen köztük van valamelyikünknek a szabója vagy susztere és az mindjárt fölismertet bennünket. De a kormánypárti embernek egyébként is külön szaga van már, amit messziről meg lehet érezni.

Félénken néztem körül. Vagy húsz-harminc hosszú asztalnál ültek a derék iparosok, nagy disputákba merülve. Alig fordult felénk egy-két tekintet idegenül, közömbösen.

Az egyik asztalnál, mely a kert déli részén állt s mely fehér terítéssel volt ellátva, a boros palackok közt ott volt látható egy öblös tintatartó is és egy ív papiros meg egy csöngettyű. Ez volt az elnöki asztal. Itt üdögéltek a primipilusok. Némely asztalnál szerényen kvaterkáztak a csendesebbek, egy másiknál már tüzeesebben folyt a dolog, rikácsolás és zenebona hangzott, poharak csengtek: »Éljen az ipar! Éljen Mudrony!« Egy harmadiknál felfordított székek, lerángatott asztalkendők és tört palackok elmúlt dülő csatákat jeleztek.

Éppen olyan időben találtunk belépni, mikor senki sem szónokolt, tehát a legrosszabbkor.

Mindjárt a szélső asztalnál egy ismerőst pillantottunk meg: Kebelfy Aladárt, a költőt.

— Jó estét Kebelfy. Jó estét! — köszöntöttük nyájasan.

Kebelfy ránk nézett, csudálkozón, hidegen, aztán elfordította a fejét. Nem ösmert meg.

No, ez rossz omen, gondoltam, s szerényen lekuporodtam mindjárt a kertajtónál az első üres székre, egy félmesszely bort rendelve szelíd hangon a pincértől, aki egy fához támaszkodva teli torokkal éljenezte a demokráciát, de azért nem bízott benne.

— Előleges fizetség! — mondá, mikor a messzely bort elhozta.

Csak midőn megittam az első kortyot, kezdtem Károlyra gondolni: Nini, hát Károly hová lett?

Nézem, nézem, sehol sem látom. Ejnye, hová ültetett?

Hát éppen ebben a pillanatban nagy zaj, tolongás támadt: Le vele! Ki vele! Nem kell! (Akkor még nem volt bevéve magyar szónak az »abcúg«.)

Mindenki a zene-bona irányába nézett. Az bizony jó messze volt az elnöki asztal tájékán. Felállok s ijedten látom, hogy éppen az én Károly barátom bőrére megy ez az élnékség.

Károly ugyanis az ő veleszületett merészségével, ahelyett, hogy valami félreeső helyen húzta volna meg magát, egyenesen az elnöki asztal felé tartott, legott elült a főemberek közé s még ott is azon kezdé, hogy amint leült, mindjárt fel is állt szónokolni. Ezért viharzott végig a kerten: Le vele! Ki vele! Ellenség! Spion! S több efféle felkiáltás.

A pezsgőbb vérű hazafiak felugrottak az asztaloktól és feléje rohantak, botokkal és mindenféle eszközökkel.

— Távozzék innen! — hangozott egy hatalmas, érdes hang.

A gyűrű mindig szűkebb lett. Károly azonban éppen nem látszott gondolni a futásra, ott állt egész elszántan, félelmetlenül.

Már most mi az ördögöt csináljak — gondoltam magamban. — Nem adnám sokért, ha itt nem volnék, de ha már itt vagyok, nem hagyhatom el ilyen kritikus pillanatban a barátomat. Vele kell élnem halnom. Pedig praktikusabb dolog volna elszaladni. De mit mondanak majd holnap!

Végre is olyan lutheránus módra oldottam meg a kérdést, hogy arrafelé kullogtam, ahol a veszedelem van s úgy igyekeztem odaállani jámbor bámész képpel, hogy ő észrevegye az ottléteimet, de a közönségnek fel ne tűnjék.

Hiábavaló volt; rám ösmertek. Egy kovácsmester kihúzta a piszkos, fekete öklét a bőrköténye alól és megfenyegetett vele:

— Ketten vannak a jómadarak! — kiáltá. — Ketten vannak!

— Mit csináljunk velük? — szólt egy ács. — Mégis vér-lázító az, hogy ide mernek jönni.

— Ugyan mit teketóriáztok velük? — ordítá egy asztalos rekedt kappanhangon. — Üssük őket agyon!

Erre kacagás támadt a tömegben. A hangja is komikus volt az asztalosnak, de a kívánság is bizonyos derültséget keltett.

Szabadabban lélegzettem fel.

Meg vagyunk mentve. A magyar ember, ha egyszer elneveti magát, a mosolyával eltemeti a gyűlöletét.

Ezt a szerencsés pillanatot ügyesen kiaknázza egy, a csengettyűs asztalnál ülő korifeusok közül, felállt s lecsendesítvén a zajongókat, kik mint a darazsak jöttek ellenünk, így szólt:

— Uraim! Az erős nem fél senkitől. Éppen azzal mutatja, hogy erős. Hallgassuk ki ezt az ellenséget is.

— Igaz. Úgy van! Halljuk!

Károlyt beszélni hagyták. Felállt egy nádszékre és reszketeg lassú hangon kezdé: »Tisztelt uraim!«

Soha még annyi érdeklődést és izgatottságot nem éreztem beszéd alatt, mint e pillanatban. Mert ettől a beszédőtől függött, hogy ép testtel hagyjuk-e el a veszedelmes kortesfészket. Cicero és Démoszthenész ékesszólását szerettem volna most Károlynak.

Elkezdett nekik a vámügyekről beszélni. Rettentő ellentmondások, zúgás, visítás, kurjongatás viharzott fel.

Eláll! Nem kell! Taszítsátok le!

Egy hatalmas rög feléje repült, de szerencsére a szék karfáján mállott szét.

Károly látván, hogy nem arat sikert, elhagyta a mondat közepén, és a mesteremberek érdekeiről, a kisiparról kezdett beszélni.

Még nagyobb elégedetlenség, még rettenetesebb zúgás fogadta.

Károly most sem jött zavarba, elhagyta hirtelen a be nem végzett körmondatot, s hangját megeresztve felkiáltott:

— Uraim, mikor én a száműzetés kenyerét ettem. . .

Erre a néhány szóra egyszerre figyelni kezdett valamenynyire a tömeg.

— Igen, uraim — folytatá —, mert bár fiatal ember vagyok, úgy nézzenek meg engem, hogy én a száműzetés keserű bölcsőjében születtem. . .

Síri csönd állt be.

— Távol az édes hazától éltem le gyermekéveimet Londonban. Egyszer meglátogatott bennünket Kossuth nagynénje. Mi gyermekek kikutattuk a kézitáskáját és egy kiflit találtunk benne. Egy száraz kifli, melyet otthonról hozott, az édes hazából. Felosztottuk e szent csemegét és sohasem felejttem el a pillanatot, amikor azt megettük. . .

A gyülekezet elérzékenyült. A pékek könnyezni kezdtek.

— Este, mikor a derék néni levetkőzött — folytatá a szónok —, előkerestük a cipőit és lecsókoltuk róluk a szent port, mely a haza földjéből ragadt a talpakra. . .

A csizmadiák és timárok hangos zokogásban törtek ki.

Földrázó éljen szakadt föl s azontúl egész végig kitoró tetszészaj fonódott Károlynak minden periódusa közé. A jég meg volt törve. A bolondos szélkakas, melynek közvélemény a neve, megfordult. Beszélhetett most már mindenről.

Mire lelépett a nádszékről, mi ketten voltunk a legnépszerűbb emberek. Az asztal fejére ültettek, a legnagyobb hordó bort odagurították elénk és csapra verték. Egy szűce kivette a kihímzett dohányzacskóját és odaajándékozta Károlynak. A vérengző asztalos, aki az imént agyon akart ütni, összecsókkolt bennünket. Az elnök toasztot ivott ránk. Egy másik patrióta a »jelöltség«-et kezdte följánlani Károlynak. Tejben-vajban és szeretetben úsztunk.

És hogy a dicsőség verőfényéből egyetlen sugár se maradjon el, Kebelfy, a költő, is odakullogott valahonnan:

— Ninini — szólt csodálkozva —, hát ti is itt vagytok fiúk?

TETSZETT MÁR OLVASNI A »PESTI HÍRLAP«-OT?

A következő megtörtént esetet mesélték el nekem s én éppen pszichológus szempontból tartom érdemesnek a megírásra.

Van ugyanis egy rettenetes hidegvérű képviselő, nevezzük Nászkaynak (mert most a választás előtti évben már nem való névleg pellengérré állítani a képviselőket). A mi Nászkaynkat semmi sem bírta kivenni a sodrából. Ha tarokkozott, hiába fogták el a pagátját, éppen olyan közömbös arcot vágott hozzá,

mint amikor ő fogta el a másokét. Ha bosszantották, éppen olyan nyugodt volt, mintha nem is hallaná. Miatta beszélhetett a Házban akárki és mondhatott fehéret vagy feketét, bukkantak kormányok, történhetek frappáns fordulatok, az ő idegei meg nem mozdultak, az ő arca meg nem változott. Egykedvűen vett a világon mindent. El is nevezték »idegtelennek«.

Próbáltak már annak a barátai mindent, hogy fölkaivarják a vérét, szidták a feleségét, föl sem vette, költött veszélyekkel rémítgették, még csak a fülét sem hajtotta rá. Utoljára is abban állapotok meg, hogy a rinocérozsz bőre hitvány hártypapiros az ő flegmájához képest.

Az ősszel azonban mi nem történik. A mi Nászkaynk egy ebéd után künn szürcesölgeté a kávéját a Báthory-féle kávéház előtt s vidáman beszélget két ismeretlen úriemberrel.

E pillanatban arra megy egyik tréfás kollegája s ötlet-szerűleg így köszönti:

— Szervusz. Olvastad már a »Pesti Hírlap«-ot?

— Nem — kiáltja utána. — Mi van benne?

— Benne vagy!

— Lehetetlen! — morogja Nászkay elképedve. — Hiszen nem volt tegnap név szerinti szavazás.

Mert Nászkay csak akkor fordul elő a lapokban, mikor név szerinti szavazás van vagy a távollevők, vagy az igenesek közt, és mikor az osztályokat kisorsolják. Olyankor az összes lapokban megnézi, nem maradt-e ki a neve, jól van-e kinyomatva, s azzal megint pihen jó nagy darabig a babérain.

S most egyszerre benne van a »Pesti Hírlap«-ban. Csodálatos ez!

— Hej, pincér a »Pesti Hírlap«-ot!

A tréfás kollega ezalatt befordul a Kecskeméti utcába, ahol csakhamar találkozik egy ügyvéd ismerősével s a lelkére köti:

— Szervusz. Ha elmégy a Báthory kávéház mellett, ott találod Nászkay képviselőt. Mondjad neki kérlek, hogy: »olvasta-e a „Pesti Hírlap”-ot?»

Az ügyvéd csakugyan átment arra és rákiáltott Nászkayra:

— Olvastad már a »Pesti Hírlap«-ot?

— Hej, pincér, hozza már azt a lapot! — mondja türelmetlenül.

A pincér csakhamar visszajön, ajkain a szokott mondat-
tal:

— Kézben van, kérem.

Nászkay beszélgetni kezd egyébről, midőn megint arra
jön egy ismerős (akit nyilván megint a tréfás képviselő kollega
küldött a nyakára).

— Jó napot!

— Jó napot!

— Tetszett már a »Pesti Hírlap«-ot olvasni?

— Ejnye, kutyateremtette pincérje — zúdul fel indula-
tosan —, hát még most se hozta el azt a lapot?

— Olvassák kérem.

— Hát nem tud hirtelen hozni egyet a trafikból? Mikor
itt van a trafik az orra előtt. Nézze meg az ember, milyen lus-
ták ezek a pincérek. Miért nem lettetek püspökök, akasztó-
fáravalók!

A pincér elrohan és elhozza a »Pesti Hírlap«-ot. Nászkay
szokott lassú tempójával lát hozzá, olvassa, olvassa, kezdi
a Borostyáni cikkén, áttér az entrefilet-kre, rohan keresztül
a »művészet« rovaton, bizonyos hevülettel átfürkészi az újdonsá-
gokat, ijedten pislant be az árverési rovatba. Sehhol semmi.

Bekukkant a »kinevezések« rovatjába. (Abszurdum arra
gondolni is.) Megnézi a »nyílttér«-t. Betekint a törvényszéki
csarnokba. Ott sincs! Átolvassa a »szerkesztői üzenetek«-et.
De mit is üzennének őneki? A »napirend«-ben meg eo ipso nem
lehet. Teringette, csak tán nem tették bele az »elhaltak név-
sorá«-ba?

Most már csak a színlapok következnek, meg a »hirdeté-
sek«. Oh! Hátha a kishirdetésekből üzen neki valaki? Holmi
dévaj menyecskék ott hancúroznak az utolsó oldalon.

De bizony ott sem volt bent.

»Ez mégis furcsa! Hiszen három ember látta, három em-
ber mondta, három ember olvasta, hát mégiscsak benne kell
lennem.«

Most már idegesen kezdte az elejéről olvasni. Eltartott jó
három óráig. Végigment az egész lapon, de sehhol sem for-
dult elő.

Homlokát kiverte az izzadtság, arca kivörösödött, szemei
kísértetiesen forogtak.

»Megőrültem?« — kérdé önmagától s harmadszor is elkezdte olvasni a lapot elejéről kezdve, de már akkor reszkettek a kezei az idegességtől, a halántéka lüktetett, a betűk összefolytak előtte.

Úgy rohant haza, mint az örült, de a lapot is vitte magával.

— Olvassátok — szólt otthon a családjának izgatottan —, benne vagyok a lapban, de nem tudom megtalálni. Keressétek meg.

A család átolvasta, átfürkészte az egész lapot, de végre is arra ment ki a dolog, hogy a »papa nincs benne«.

Öklével dühösen csapott az asztalra.

— Benne kell lennem, ha mondom. Keressétek!

Most aztán fennszóval kezdték olvasni elejétől végig, egészen addig a sorig »Nyomatott Légrády testvérek körforgó gépén«, de a Nászkay neve nem volt benne.

— Keressétek! — hörgé — mert benne van, bizonyosan benne van.

Majd kikapta a kezükből, bezárkózott a szobájába és egész éjjel kereste magát benne.

Utoljára is azt hitte a család, hogy megtévelyodott, reggelre orvost hívtak, aki egyenesen eltiltotta Nászkayt a »Pesti Hírlap« olvasásától.

De mindjárt akkor megjegyzé: hogy csak erre az egy számra szól a tilalom, — az ezután következő számok »ártalmatlanok«.

Az eset kitudódott később s annak a tanulságául szolgál, hogy minden embernek vannak idegei, csak a fogantyújukat kell tudni eltalálni.

A TÍZFORINTOS FIÚ

(Vidéki zsidó-történet)

A rabbi ajtajában egy csecsemőt találtak reggel. Fiúcska volt, mosolygós kék szemű. Szegényes kanavász dunyhácskába volt betakarva s vedlett horgolt főkötő a fején. A háznál lakó öregasszonyok nyomban összeröföntek a leletre és azt találták, hogy a kisfiú legfeljebb tegnap születhetett.

A babonás zsidóasszonyok ájtatosan összetették a kezeiket:

— Ebből a fiúból lesz a szent rabbi, aki a zsidó népet a legmagasabb polcra emeli a világ összes nemzetei közt.

És ezzel rögtön felköltötték a zsidó papot:

— Megérkezett, uram, küszöbödhöz a szent rabbi, aki a zsidó népet megváltja.

A rabbi felöltözött és mikor látta, hogy a szent rabbi még csak egynapos, azt találta, hogy még nagyon korán érkezett: menjen el még vagy harminc esztendőre valahová és akkor érkezék meg hozzá.

Jelentette hát a dolgot a városi kapitánynak, akit Czapek Jánosnak neveztek.

Czapek János úr igen leleményes ember volt, és megparancsolta a darabantnak, hogy hívja össze a városból a legöregebb harminc asszonyt.

Nosza volt ezzel baj. Az egész városban egyetlen asszony sem vállalata, hogy ő benne volna a harminc legöregebb közt. Utoljára is csak tízet bírt valahogy nagynehezen összeterelni a városi darabont.

Annak a tíznek aztán előadta Czapek János úr, hogy egy kitett gyereket találtak a rabbi ajtajában, aki orvosi vélemény szerint legfeljebb egynapos, nem tudák-e megmondani, vajon kié lehet a gyerek?

Dehogyan tudnák. A tíz öregasszony rögtön elszámlálta, kik vannak és voltak a városban olyan állapotban. A felsősorú Garab Jánosné, továbbad Kukláné, Kohn Markusné, azonképp Bárkonyi Józsefné lányostul, Krapulicsné, özvegy Mracsákné, Kibadiné, Stern Ignácnak a szakácsnéja, Turóczy Mátyásnak a gazdaasszonya, Kormos Bálintné, Kukaczi Pistának a sógornéja, Lówyné, Bocskor Samuné, Krupaticzky Kata, Mányi Istvánné, Schönfeld Jakabné — de az ördög győzné valamennyit elszámlálni.

Azazhogy ők győzték és az ügyes rendőrök, az így kivett lajstrom segítségével rövid huszonnégy óra alatt kinyomozták, hogy a gyerek Lówy Dávidnéé. S kisült az előnyomozatból, hogy este született és mindjárt hajnalban felpakolta a rongyszedő Lówy Dávid a köpenyége alá és letette a rabbi küszöbére.

A kapitány megidézttette Lówyt, a rabbit, a zsidóasszonyokat, akik a leletnél jelen voltak és a következő kérdést intézte a rongyos kinézésű apához, kinek sovány arcáról nem hiányzott a ravaszság kinyomata.

— Ön kitette a gyermekét?

— Nem tettem ki, kérem alássan, csak elvittem a maga helyére — védekezik Lówy becsületes jámbor arcával.

— Mit beszél ön itt össze-vissza? A maga helyére vitte a gyermeket . . . idegen küszöbre.

— Én ismerem a vallást, kérem alássan. Én a vallás szerint cselekedtem.

— Ön félrebeszél, Lówy.

— Nagyon jól tudom, mit beszélnek. Tessék tekintetbe venni, tekintetes főkapitány úr, hogy ez a fiú az én elsőszülött fiam.

— Hiszen szépen megbecsülte az elsőszülött fiát.

— Hja, a kötelesség, kérem alássan. Fájtnakem a kötelesség, de hiába . . . Én vallásos ember vagyok.

Czapek János kapitány úr dühbe jött:

— Éjnye, gizon-gazon embere! Azt hiszi, hogy én bolond vagyok, akit ilyen beszédekkel lehet tartani. Beszéljen okosan vagy mindjárt vasra veretem.

— Nem beszélhetek másképp, könyörgöm alássan, csak úgy, ahogy van. Mert nálunk zsidóknál az a szokás a keresztlőben, hogy az ember elhívhatja a papot és a rokonokat, akiket megvendégel, és úgy vétetik a dolog, hogy az elsőszülött fiú a papé. Hisz itt van a rabbi, megmondhatja.

— Ez úgy van, kapitány úr — bizonyítja a rabbi —, de ez csak szimbólum, ez csak forma.

— Akkor aztán az a szokás, hogy az apa lefizet a papnak egy bizonyos pénzösszeget, az ilyen magamforma, szegény zsidó tíz forintot, és ezzel megváltja a paptól a gyereket. Úgy van mondva. Igaz-e, bizonyíthatja a rabbi úr.

— Ez is igaz.

— No, hát ezt beszélem én, kérem alássan. Nekem nem volt meg tegnap a tíz forintom, hát gondoltam magamban, a gyereket nem bírom megváltani a paptól, ennél fogva az övé. Ha pedig az övé, akkor minek tartom magamnál, elviszem

neki. Hát nem volt nekem igazam, könyörgöm alássan, főkapitány úr?

A főkapitány elnevette magát.

— Maga nagy gazember, Lówy. De nem tagadom, hogy igaza volt, ha ilyen a vallásuk.

Ilyen kedélyes véget ért a gyermekkitevési ügy — mint nekünk levelezőnk írja.

Kár, hogy hozzáteszi azt is, hogy a kapitány ítélete fölött városszerte általános a megbotránkozás, mert Czapek János úr egészen jól fogta fel a dolgot.

A PÓGÁR-GRÓF

Ilyenfajta ember is csak Magyarországon van, de itt is már nagyon fogyófélben, mert éppen az éjjel voltak híradással Csongrád városából, hogy nemzeti Bagi József uram őki-gyelme itt hagyta a földjeit, rétjeit, malmait, gulyáit, méneseit és elköltözött az anyaföldbe, amelyet egész életén át művelt és gondozott.

Sok igazi mágnás, közte még herceg is, megnyalná a száját ha sorba elkezdeném leírni, amije Bagi uramnak volt. De bec-sület és tisztesség dolgában sem állott ő hátrább a többi di-nasztáknál. A Bagi név hatalmasan csengett az Alföldön, éppen úgy, mintha penészes címerpajzsok között látná tet-szelegni az ember.

Nem is a nagy vagyon adta neki azt a különös nimbuszt, mert hiszen nagy vagyon elég van a világon, hanem az tette Bagi uramat ritkasággá, hogy olyan egyszerűnek tudott meg-maradni.

Maga járt, csütlött-botlott mindenfelé. Reggel korán kelt, este hamar feküdt s utánanézett a jószágnak derekasan. Meg-itatta a teheneket, megvakarta a lovat, sokszor megfogta a villát és maga rakta a boglyát künn a réten. Ám ez is csak azért volt különös, hogy mi az ördögöt küszködik az egy bog-lyával, akinek ezeret raknak egyszerre?

Egyszerű kék abaposztó ruhát viselt: a hagyományos mándlit, meg a varjú alakú kalapot a világért sem cserélte volna föl másikkal. Csak éppen egyetlenegyszer esett meg rajta

a szomorú világban, hogy midőn az újonnan odaköltözött megyei főnök, aki beköszöntő ebédjére a telekkönyv után csínlalta a meghívottak lajstromát, őt is meginvitálta az ebédre, de a lakáj visszautasította: »tessék frakkba jönni« — rántott Bagi uram nagy kedvetlenül európai ruhát. Nem hagyta azonban bosszulatlanul a dolgot, mert mikor valami szószos históriából javában kínálná öméltósága, Bagi uram — az adoma szerint — fölemelte a frakkja szárnyát és azt kezdte bemártogatni a tányérba: »Egyél frakkom, mert te vagy ide meghíva !«

Különb en ahányat lépett ökigyelme, annyi adoma támadt a nyomában. Természetesen fele sem volt igaz azoknak. Némelyik az újságba is bejutott, ami igen gyakran megbosszantotta Bagi uramat. Énellenem is beküldött egyszer az újsághoz egy helyreigazító levelet: »Ne írjanak rólam olyan bolondságokat, rá nem szolgáltam én azokra.« Aminthogy igaz is, nem tett soha életében semmi olyat, ami nem volna hozzá méltó. Birtokait szorgalmas, becsületes takarékoszággal szerezte, de azért nem verte a garast fogához, sok jót tett, bőkezű volt, de persze a maga módja szerint, a maga környezetében. Fiatalabb korában némelykor ki is rúgott a hámból a csongrádi nagy vendéglőben, ha úgy odaszólt a pincérre, mikor borozgatás közben rózsás kedve támadt:

— Hej, kellner, hozzon egy akó feketekávé !

Ritkán esett meg az ilyesmi, de ha mindennap esik is, ez ugyan meg nem apasztotta volna a jószágot, melyről azt beszélték az Alföldön:

— Ha ötven fia volna, és felosztaná köztük, valamennyi virilista lenne a megyében s még akkor is annyija maradna az öregnek, hogy az ő leánya volna a legjobb parti ezen a környéken.

De ha neki magának nem ment is fejébe a pénz láza úgy, hogy rendületlenül megmaradt annak, amivé született, a gyermekeit már mind úgy neveltette, ahogy kellett a Bagi birtokhoz. Művelt, derék, értelmes fiaikat hagyott maga után, s lányait is a legjobb nevelőintézetekbe járatta. Azok már úri módon éltek s hasznos tagjai annak a polgári osztálynak, amelynek még csak ezután kell támadnia.

Ha néha valamelyik fiához vagy lányához ment látogatóba, ahol már kényelmes európai berendezés volt, ő az elől is

kitért. A selyemkárpitós szobában is a bundában aludt. Mert azon esik — azt mondja — a világon a legjobb fekvés. Ne adj isten, hogy ahol meghált, ott meg tudott volna maradni a reggelizésig. A pirkadó hajnallal már kiment a lovat nyergelni, s reggeli nélkül dőcögött el az öreg szürkéin tanyáról tanyára.

Mesélik róla, hogy egyszer jármos ökröket akart venni, beállított hát a szentesi vásárra. Ott megtetszett neki négy darab tinó egy nagyobb falka között s kérdezi az ott álló úriembert: hogy adja?

— Nem eladók egyenkint — feleli vissza az ökrök gazdája kedvetlen hangon.

— De hiszen négyet vennék, ha meg tudnánk alkudni.

— Négyenkint sem eladók.

— Ejnye, hátha mégis megcsinálhatná valahogy, tekintetes uram. Mert nagy szükségem volna négyre. Nem sajnálám az árát.

— Szegény ember maga ahhoz, barátom — mondja lenézőleg az ökrök gazdája.

— Hova való a tekintetes úr, ha meg nem sértem?

— Én az ifjabb Bagi ispánja vagyok.

— Ejnye no — mondja Bagi uram nagy szerényen —, hiszen akkor az én ispánom a tekintetes úr, mert én meg az apja vagyok az ifjabb Baginak és az én birtokomat kezeli a gyerek. Szép állatokat nevelt az ördögadta!

Nagy kort ért az öreg, nyolevanhét esztendő. Mindig egészséges volt, józan életű s bölcs szavú, tiszteletreméltó, mint egy pártiárka. Hanem az észjárásának — bármint csiszolódott is ki az értelmi tehetsége a jobb körökkel és a saját családjával való érintkezés mellett — mindig megmaradt az a gyanakodó parasztos őskaraktere. Különösen a politikában, mert kedvvel űzte választások idejében. A függetlenségi párt-hoz tartozott.

Egypár éve annak, kiásták a sertésólját és elhajtották a sertéseit, éppen a követválasztások alatt. Legott feljelentette a lopást, hogy őrajta politikai bosszú történt. A bíróságnak sikerült kinyomozni a tettést. Valami Kántor András cselekedte, be is vallotta a bíró előtt, amint illet.

De Bagi uram elégedetlenül szólt közbe:

— Tessék csak megkérdezni a vádlottól, miért cselekedte ezt ?

— Mert pénzre volt szükségem — felelte töredelmesen a tolvaj. — El akartam a sertéseket adni.

Bagi még kedvetlenebb lett.

— Tessék csak megkérdezni, kérem alássan, ki bujtogatta fel a dologra ?

— A feleségem — vallotta a vádlott.

Bagi hitetlenül rázta a fejét s jelentős szemhunyorítással mondá:

— Már én csak mégis azt mondom, tekintetes bíróság, hogy ennek *messzebb kiható szálai* vagynak.

Ugyanis meg volt győződve, hogy a kormány lopatta el tőle a sertéseket, hogy bosszút álljon érte a »koma« miatt. (A koma ugyanis az ismeretes Csatár Zsigmond volt.)

Öreg Bagi urammal a legérdekesebb példánya halt meg a mi arany parasztjainknak, aki azért lett mesésen gazdag, mert nem becsülte annyira a pénzt, hogy *megváltozzék* miatta.

És a pénz se változott meg Bagi uram kedvéért.

Hogy im félrerakta, nőtt, nőtt, egyre nőtt, a saját természet szerint, és húzta maga után mindenfelül a többi testvéreit, a hatosokat, forintokat és százásokat. Még tán a Rotschild pénzét is mind odahúzta volna, ha őkegyelme előlről kezdhetné azt a nyolcvanhét esztendőt.

Bárcsak kezdhetné. De a csongrádi öreg harang azt kongja szomorúan: »Nem — nem — nem«.

AZ ÚJ MINISZTER

A hivatalos lap mai száma hozza végre a Kemény Gábor utódját és nagy meglepéssel veszik mindenütt a kinevezést; a politikai körök azért, mert az új miniszter személye azt jelenti, hogy Tisza megszűnt »nevek«-et keresni, hanem férfiak után néz; a szakértők azért, mert Barossról tudják, hogy nagy munkaerő és hogy előbb átérti, amihez nyúl.

A kis dzsentrí örül, mert egy két lovon járó familiából való ember került be a bársonyos székbe; a demokrácia szinte

meg van elégedve, mert egy oly karrierről van szó, melyet az értelmi erőnek és a munkásságnak köszönhet az illető.

Tehát csak az arisztokrácia nem örül, de nem is haragszik, mert rá nem ér a Széchenyi sorsán való búsulás miatt.

Baross Gábor még aránylag fiatal ember. Forradalmi gyerek, 1848-ban született (a forradalmárkodásból azonban nincs benne semmi). Mégpedig Trencsénben született (olyan megyében, ahol búza és miniszterek nemigen szoktak teremni).

Nálánál csak egyetlen fiatalabb miniszterünk volt még: Széll Kálmán. Egészen alul kezdte. Volt ügyvéd, megyei vice-nótárius meg vidéki lapszerkesztő is. (A »Vágvölgyi Lap«-ot alapította.) 1875-ben az illava-puchoi kerület küldte fel az országgyűlésre s innen datálódik nyilvános szereplése.

Itt mindjárt feltűnt, nem a szeretetreméltó modorával és az alkalmazkodó viseletével (mert ez a legsimább út föl-felé), hanem ellenkezőleg. Nem volt simulékony, se kedves. (Hiába szólítja most őfelsége »kedves Baross«-nak.) Mindjárt látszott rajta, hogy nem *udvarolni* jött ide, hanem dolgozni.

Négyszögletes arca, melynek tetején egy kicsit ritkulni kezd már a haj, inkább mogorva, mint nyájas. Értelmes, kékes szemei szúrósan szegződnek arra, akivel beszél és a gúny is nemegyszer csillámlik föl bennök. Magatartása önérzetes, de nem dölyfös. Általában feje egészen olyan, mint azok a szercecsenfej-szivarzipkák, melyeket a kirakatokban árulnak.

Föllépése határozott. Egész alakja, temperamentuma erőre vall. Esze abból a matériából való, ahonnan Tisza vette a magáét — csak hogy Tisza előbb járt ott, még válogathatott.

Barosznak széles látköre van, gyorsan fogja föl az egyes dolgokat s nagy absztraháló talentum. Mint képviselő roppant munkásságot fejtett ki sok irányban, tagja volt a felirati bizottságoknak, a közoktatásinak, jegyzősködött a delegációknál, a hadügyi albizottságnál s azonfelül még a néhai jegyzői atillát is viselte. Mint előadó ritka átlátszósággal és vaslogikával referált.

Midőn 1882-ben Hieronymi megvált a közlekedési államtitkárságtól, székét Baross foglalta el s azóta még többet dolgozik, mint azelőtt. Némelykor reggeltől késő éjszakáig ott ül a hivatalban s végzi a teendőket, ami fölött különben eléggé meg vannak botránkozva a fogalmazó urak.

A közlekedési miniszteriumban, mióta Tisza Lajos ott-hagyta, fölszaporodtak, hogy én is egy *könnyű* szót használjak, mint Szlávy, azok az apró bihircsók és pattanások, amikről az ember előre kitalálja, hogy valamikor seb lesz belőlük. Baross észrevette s már rövid államtitkársága alatt is erősen kezdte használni a *vértisztító szereket*. Az államvasutakat újjászervezte igen szerencsésen, továbbá erőteljes kezekkel csapott szét azon had közt, mely úgyszólván monopolizálta eddig az állami vállalkozásokat.

Barosstól sokat vár és várhat az ország.

Az öröm, mint mondom, általános. A barátjai örülnek, hogy éppen most lett miniszterré, mikor annyira ki vagyunk koplaltatva a nagyobb szabású embereket illetőleg, s nem kerül fáradságába népszerűvé lennie csak a póthitelektől tartózkodjék.

Az irigyei pedig szinte örülnek ... mert most már vége: nemigen mehet följebb többé.

...Egyébiránt elég egy Trencsén megyei embertől ennyi is.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

[szept. 19.]

Az utolsó ülészak első ülése volt. Már jóval tizenegy óra előtt gyülekezni kezdtek a képviselők gyalog és robogó fogatokon.

Gyorsan telt meg a folyosó. Eleven, vidor zsongás töltötte be a jól szellőzött ismerős zugokat. Ni, mennyi napbarnított arc! Hány meglóhadt has és hány kigömbölyödött termet!

A jó falusi politikusok idegenül néznek szét egy darabig, mígnem apródonkint átmelegesznek a tömérdek kézszorítás-tól (pedig egy-egy izzadt kéz valóságos bacilus-szeminárium); a gyenge memóriájú öregurak tűnődve keresik a saját ruhafogasukat.

Csak úgy bugyborékol a tömérdek kérdezősködés és felelet: »Hová jártok?« »Igaz-e, hogy a Martensok megint itt vannak?« »Nálatok is olyan nagy szárazság volt?« »Hogy áll a kerületed?« (És erről a kérdésről már megösmerni, hogy az utolsó ülészak van.)

Azután jönnek a nagy emberek, bebiceg a generális. Minden szem odanéz. Hagyott-e rajta valami diadalnyomot, egy kis kevélységet a Jansky-ügy? Nem biz' az, úgy néz ki, mint azelőtt. Tisza Lajos gróf deli alakja is feltűnik, Szilágyi Dezső fesztelenül suhan el a sorok közt, mintha vele sem történt volna semmi. Apponyi nem lett kövérebb, csak Polónyi lett halaványabb a nagy honfibú miatt, mely a nyáron emészette.

De csitt, a csöngettyű megszólal. Menjünk be gyorsan.

Minden úgy áll ott, ahogy elhagytuk. Az öreg Péchy fáradtan ül az elnöki széken. Talán fel sem kelt onnan azóta.

Rakovszky olvassa a királyi leiratot, ugyanaz, melyet már egszer hallottunk. Olyan, mint a kulcs. A múltkor bezárta, most pedig kinyitja a tisztelt Házat.

Elparentálván a halottakat, a másik jegyző elreferálta a postát, ami azóta érkezett, a meggyülemlett kérvényeket, jelentéseket, föliratokat.

Mikor ennek is vége van, föláll Helfy Ignác, hogy valamit talán kifelejtettek, mert hol van az a levél, amelyet őfelsége írt Tiszához a Jansky-ügyben? Annak a levélnek itt kellene lennie, mert az a nemzetnek szól.

Az elnök nagyot bámul és méltatlankodva dörmögi: »Amit ide hoztak, az itt van, amit ide nem hoztak, az nincs itt, tehát elő sem adhatom.«

Tisza is feláll legott: hogy őfelségének is megvan az a joga, hogy nem a Házhoz címezett levele ne a Házhoz jusson, de amennyiben közölve volt a lapokban, vita alá kerülhet majd akkor, ha a Jansky-ügyből fakadó kérvényeket tárgyalják. (Van belőlük vagy negyven kiló.)

Még Ugron és Csanády segédkeztek Helfynek, de aztán maga Helfy is belenyugodott, Isten neki, ha elmarad is most a levél, mert úgysem a levél kell nekik, hanem a disputa.

És ezzel az incidenssel véget is ért volna a mai alakuló, azazhogy még csak nem is alakuló ülés, ha Horvát Boldizsár lágy szíve meg nem esik vala a szerencsétlen bolgár fejedelmen s egy hosszabb interpellációban (mely olyan szép stílusban volt tartva, mint egy dicsbeszéd) meg nem korholja egy kicsit külügyi politikánkat (pedig kár azt a jámbor Kálnokyt bántani, mikor az a légynek sem vét!) s négy kérdést nem intéz a miniszterelnökhöz.

Látván Irányi Dániel, hogy ez a négy kérdés mind olyan, hogy azt Tisza nem tudja, vagy ha tudja, el nem árulja, fogja magát, még egy pótinterpellációt vág ki erről a tárgyról s megszerzi a Horvát Boldizsár kérdéseit még hét darabbal.

Benne van azokban minden. Zárt ajtók, begombolt kabátok, emberi vesék féltett titka. Csak még az hiányzik a tizenkettedik kérdésnek, hogy »mit gondol most a cár?«

De hiszen a cinkotai kántor az effélére is meg tudott felelni. . . Az pedig csak egy közönséges kántor volt.

ORSZÁGGYŰLÉS

A képviselőháznak ma volt az alakuló ülése. Amilyen érdekes, mikor magok a képviselők esnek választás alá, épp oly unalmas, midőn ők magok a választók. Majdnem minden a régiben maradt. Szontagh Pált, a Ház kiváló elnökét s jelenleg a párt egyik legkimagaslóbb alakját szépen körülvették, hogy még egyszer vállalja el az alelnökséget, a másik alelnök gróf Bánffy Béla lett. Kovách László tartósabb háznagynak, mint maga a Ház. Csak a jegyzői karban történt némi változás.

Rakovszky István nem akarta már tovább vinni a pennát (fárasztó szerszám az is). A párt helyette egyhangúlag Beöthy Algernont jelölte ki, akiből csak az élclapok felületessége csinált olyan léha alakot, mert nem tud nagy képeket vágni s szabadon bugyogtatja jó kedélyét, de aki alapjában higgadt, hasznos, érett és a legjobb elemek közül való tagja a Háznak. Beöthy sok ideig szembetűnő példa marad arra, hogy mennyivel lehet valaki jobb a hírénél.

Eszünkbe juttatja a Turgenyev emberét, akiről azt mondták, amíg jovialis, őszinte, nyílt és minden iránt lelkesülő volt, hogy »jó fiú, de nem sok van a fejében«. Fogta magát és egy időtől kezdve megváltoztatta a rendszerét, fontoskodó és titkolódzó arcokat vágott, száraz lett és rideg, azonfelül ócsárolt és fumigált mindent: »Gonosz ember — mondták —, de sok esze van.«

Beöthy Algernon nem változtatott rendszert, de ne is változtasson, ez az élclapoknak volna kötelessége, igen gyakran több igazságot vehetnének az élceik közé.

A habarékpárt is új jegyzővel ajándékozta meg a hazát. Nem csoda, hogy most már bent van Beöthy Algernon a tisztviselők között, mindjárt esett tréfa.

Ugyanis a habarékpárt Zay Adolfot jelölte ki olyan indokolással, hogy az »hazafias önzetlen magatartása által nagy érdemeket szerzett«.

Valóban ügyes ötlet volt ez az indokolás a mérsékelt ellenzéktől, ha azt akarták, hogy Zay Adolfot többet meg ne válasszák *otthon*.

Többire nézve maradt a régi tisztikar. Díszjegyző ezúttal egy sem került be. A díszatilla elmúlása nivellírozta a férfiúi szépséget a Házban.

A MAI ÜLÉS

Ma kezdte meg a Ház a vámszövetségi javaslat tárgyalását, ami meglehetősen unalmas téma és nálunk csak az augurok kezelik.

Innen van aztán, hogy aki nálunk laikus (pedig roppant többségben vagyunk) az, ha egy szónokot hall beszélni a vámügyről, kezdi érteni e titkos homályos labirintust.

De aki két szónokot hall, kezdi nem érteni.

Én három szónokot hallottam, tehát fogalmam sincs róla.

Legelőször az előadó Láng Lajos beszélt, az ő nyugodt, erős érvelésével, kimért sima hangján s a napnál világosabban bebizonyította, hogy a vámszövetség Ausztriával szükségképpen és talán hasznos is.

Erre felállt Enyedi Lukács s az ő nyugtalan, szaggatott hangjával és nagy tájékozottságával szétcsap a számok, nyers és nem nyers termények között és szintén a napnál világosabban bizonyította be, hogy a vámszövetség romlásunkra vezet.

Másmost kinek higgyen az ember? Láng Lajos is okos ember, Enyedi Lukács is. Mind a kettő tekintélyes ember immár a parlamentben. Enyedi pláne most van emelkedőben. Még csak egy híja, hogy egészen nagygyá legyen. Kossuth még nem adresszált hozzá levelet.

Mikor így küszködik az ember a lelkiismeretével a felhangzó éljen-harsogás közt, mellyel az Enyedi beszédét kíséri az ellenzék, feláll gróf Apponyi Albert.

No, hát majd eldönti ez most már az igazat vagy ide, vagy oda.

Apponyi azonban sokkal nagyobb és önállóbb talentum, mintsem egy úton járhasson valakivel: ő mindig vagy kijebbelép, vagy beljebbelép. Ez az ő fátuma.

Neki — úgymond — sem az önálló vámterület nem domája, sem a közös vámterület. Mind a kettő lehet jó is, rossz is, aszerint, amint vagy úgy van fundálva, ahogy ő akarja, vagy úgy, ahogy mások akarják.

És most aztán tökéletesen megzavarodik a laikus s nincs más mód a sok nyugatlanul hánykódó lelkiismeret számára,

mint hogy mindenki abban hisz, amit az ellenfél mondott, de arra szavaz, amit a saját pártjabelijétől hallott. A legmélványosabb metódus bizonytalan kérdésekben.

A karzat odafönn (egy csomó szép menyecske volt elültetve hosszú sorban) már-már álmosodni kezdett, mikor végre az elnök is megsokallta a Ház tudományos voltát, s a megcsömörlött képviselői fülek és az unatkozó asszonyok fölfrissítése végett beleszabadította Komjáthy Bélát az ő interpellációjába.

És az alkalmas is volt fölizzgatni a képviselőket és fölfrissíteni az asszonyokat, mert Komjáthy a katonatisztekéről beszélt. Éppen a legjobb téma, bár nem valami nagyon új.

Az asszonyok kíváncsian hajlanak alá, amint a Komjáthy szúrós bajusza mozogni kezd. Hogyne, hogyne... hisz az érdekes, hogy már megint mit csináltak a kópék.

Az írói karzatok egyszerre a zsúfolásig megteltek: »Hátha megint valami Jansky-ügyet lehetne fogni, ami benyúlna az októberi negyedbe.«

Komjáthy Béla a legsötétebb színekbe mártja pemzlijét. Összeszedi az egész armádiából a Dinsztliket, s haragos mennydörgés kíséretében végigdefilíroztatja őket a tisztelt Házban.

Vérbe borulnak Csanády Sándor szemei, bőszen zúg fel Madarász, viharzik az egész szélsőbal. Tisza csendesen hallgatja.

A Herbert-ügy bizony megint szomorú egy dolog és Komjáthynak alapjában igaza van, de talán mégis túlzott egy kicsit az indokolásban, mert Wesselényi Miklóssal szokott az megenni igen gyakran, hogy mikor egy-egy legyet akart agyonütni és elég lett volna egy legyintés, akkor is a teljes erejével csapott az asztalra.

Hát olyankor aztán rendesen összetört az asztal is.

De az igaz, hogy a legyet is agyoncsapta.

A mai nap egyik főeseménye még a Szilágyi Dezső interpellációja, s annak magas államférfiúi nívón álló indokolása.

Szilágyi Dezső is a bolgár kérdésben interpellált. Tisza ezt is csendesen hallgatta és bánatosan nézett szét az ellenzék padjain, mintha Olay Szilárdot keresné.

Az ám ni, hova lett Olay Szilárd? Hát nem kíváncsi már ő semmire, ilyen nagy kérdezősködések idején?

A T. HÁZBÓL

[okt. 1.]

Battenberg Sándor is haragszik Cankovékra, de még jobban haragudhatik pécskai Gaál Jenő, akinek a mai vámügyi beszédét tökéletesen tönkretették ama végzetes éjszakán. Mindenki a Tisza válaszára volt kíváncsi a bolgár ügyben és senki sem hallgatta a pécskai Gaál érvelését, pedig meglehetősen okos dolog volt. A mai nap bátran kezdődhetett volna délben. Senki se reklamáta volna a délelőttöt.

Üres volt a tanácsterem teljesen, de annál zsihongóbb a folyosó, hol nagy csoportokba verődve találgatták: mit mond majd a generális?

Ugyan mit is mondhatna? — gondolták magukban.

Senki sem akart naiv lenni, hogy valami kézzelfogható feleletet várt volna.

Úgy lesz, ahogy szokott lenni. Nem egyéb az ilyen kérdészködés a diplomáciai titkok után, mint mikor a mezőn valaki azt kérdezi a kakukktól: »Mondd meg, kakukk, hány évig élek?«

A kakukk mindig mond valamit, de azért a kakukk szavát a biztosítási intézeteknél mégsem hiszik el.

Amint a déli harangszó megkondult, a villanyos csengettyű hívogató hangja megriadt, egyszerre minden ajtó önteni kezdte az embereket. A karzat már előbb megtelt a zsúfolásig.

Szép hölgyek jöttek, egész légió, almavirágszín arcú menyecskék, ábrándos szemű deli leányok. Ezek mind a regényes Sándor fejedelem ügyében vannak itt. Egypár börzespekuláns a saját ügyében. Néhány élemedett politikus, akiket már csak ilyen nagy ügyek izgatnak, ahol a »vér«-ről van szó.

Minden szem a miniszterelnököt nézi. Nyugodtan ül széken, egyszerűen, szerényen. Éppen nem látszik meg rajta, hogy most mindjárt két császár szájával fog beszélni. Azután az interpellálókat keresik fel a kíváncsi szemek, a mai nap szerepvivőit. Ott ül szép simára fésült ezüst hajával Horvát Boldizsár Láng Lajos mellett, saját fészkelődő tábora közepett királyi méltósággal meredezik Irányi Dániel. Hú fegyverhordozójához, Pulszky Ágosthoz simulva barnállik Szilágyi Dezső, míg ellenben Apponyi Albertet Lyka és Ábrányi környezik ragyogó arccal.

Fitymáló tekintettel mereng a népes Ház tarka képén Dobránszky Péter. »Csend, Csend!« — püsszeg Bossányi László, aki a többi embernél közelebb érzi magát a keleti politikához. Az egész Ház izgatott, feszült, türelmetlen. Az újságírói ketrecekben ember ember hátán tolong. A levegő egyszerre fojtóvá válik, sűrű nehéz párák gomolyognak a teremben, amiket lila színre fest a beözönlő napsugár. Egy ember rosszul lesz. »A kolera!« suttogják, de azért a helyét senki sem hagyja el. Az újságírók előtt még a kolerának sincs respektusa.

A képviselők nagy része az elnöki katedrához tódul. Egész küzdelem fejlődik ki a helyekért, Helfy egy mamelukot túr ki a helyéről, Krajsik vizet hozat és megfecskenkezi vele a szemeit, hogy ébren maradhasson. Az egész Ház éhes a válaszra, minden szemben a kíváncsiság ül. Csak a Ház legközepe, valahol az ötödik padban ül egy közömbös ember, Zeyk Károly és Kemény Endre közé temetve. Ez báró Kemény Gábor. Apró szemei révedezve járnak köröskörül a sok kíváncsi emberen s egy bágyadt mosoly önti el ajkszéleit, mintha mondaná: »Nekem, magamnak is van egy titkom.«

De cseppet az elnök és feláll Tisza. Síri csend támad a teremben, a kis fehér lap suhogását, melyet a miniszterelnök fölemel, minden zugban meg lehet hallani. Apró szellőcske, mely a nyitott szelelőn besuhan, meglengeti.

Egy-két óra múlva Londonban is, Szentpéterváron is hallani fogják.

Halk, szerény hangon kezdett beszélni a generális. Persze, persze, mert hát ez az osztrák diplomácia hangja.

A mamelukok meglapulva hallgatták, fásult kedélytelenség ölmos súlya ráfeküdt a mellükre, míg Tisza általánosságban mentegetőzni kezdett, hogy nem felelhet minden egyes kérdésre, mert hát így-amúgy.

Nagyokat sóhajtott Ivánka Imre. Persze, persze. Lesütötte fejét Bulgáriai György Endre. Hja, hja! A szivartárcáját nyitogatta, csukogatta nagy szomorúan Bossányi László.

Hanem most Tisza egyszerre más sorokhoz ért a kiterjesztett fehér lapon.

Kezdődött a virágos vidék. Mert hát azok az apró fekete betűk is tudnak átalakulni. Csiklandoznak, bosszantanak, lelkesítenek és csörömpölnek haragosan.

Legelőször visszautasította, hogy tudomásunk lett volna a Sándor fejedelem elleni merényletről és hogy azt helyeseltük volna.

Nini, nini! Egyszerre fölocsudott mindenki. S kitört a zajos helyeslés és végigmorajlott a teremben.

A második mondatban konstatálta, hogy az orosz kormányal semmi egyességünk nincs a Balkán-szigeten való befolyás gyakorlására nézve.

Erre aztán megint egy kő esett le a képviselők szívéről. Egy percig tartott a helyeslő zúgás utána.

Az ellenzék emberei bámeszan nézték egymást: hogy hát mi ez?

Jött a harmadik mondat: s mi érdekünk a Balkán-államok függetlensége és hogy ott egyetlen állam se gyakorolhason *állandó* befolyást.

A szemekben erre felcsillant az a bizonyos tűz, amit az önérzet gyújtogat meg. Ezek a gyertyák világítanak a legjobban a jövő homályába.

De a megzavarodott ellenzék is megtalálta a maga kegyerét.

— Állandó, állandó! — kiálták. — Mit jelent az az »állandó«?

Tisza egyre önérzetesebben folytatta; a kis suhogó papírról egymásután peregték le a mondatok.

Mondatok, melyek elhangzottak a levegőben és mindössze megrezgették egy darabig, azután elvegyültek a milliárd atomok közé semminek. És mégis e mondatok csodás panorámákat mutogattak. Egyik ezt látta, másik amazt látta. Nehéz ágyúszekerek dühörögtek az aratatlan mezőkön. . . A Tisza kezében levő fehér lap nőtt-nőtt egy perc alatt s hadi sátor alakját mutogatta.

Dehogy, dehogy. Hiszen az csak egy fehér zászló. Annak látta egy másik.

Dehogy, dehogy. Hiszen ez csak egy fehér lepke. . . egy hamis pillangó. Így gondolta egy harmadik.

Végre a papír végére jutott a generális s leolvasta a legcsattanósabbat, hogy a Balkán-félszigeten senkinek sem engednek jogot arra, hogy *egyoldalúlag* beavatkozzék vagy protektorátust létesítsen.

Mindenki felütötte a fejét, megriadva, mert már ez mégis úgy hangzott, mintha a kardjára csapott volna Tisza Kálmán.

Hallani lehetett kevély, kihívó csörömpölését.

Mindenki ránézett, de bizony nem volt kard a Tisza oldalán, még csak a szavát sem emelte fel élesebbre, hangosabbra, éppen olyan csendesen diskurált a nagy ólomlábú óriás dolgában, mintha csak a filoxéra kiirtásáról volna szó a löllel szőlőhegyen.

Csalóka képzelődés volt. Nem csörömpölt semmi. Nem látni itt se közel se távol más fegyvert, csak a Péchy Tamás kezében fehérlik egy kinyitott bicska acélpengéje.

Viharos tetszészaj hangzott fel, mikor leült és végighömpölygött hosszan, lelkesen a Házon, mint egy ferge-
teg.

A képviselők nagy része a folyosóra tódult a roppant hatás nyomása alatt.

— Készíthetjük már a vasvellt, — mondá egy szélsőbaloldali.

— Vehetjük már a zabot — vélte Wahrmann.

— Adhatjuk már el a rentét — sopánkodott Wodianer.

Az újságírók egyszerre eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket, rohantak a távirdához.

Az egyik tűnődve dünnyögte útközben az ismeretes monológot:

— Vajon egész Európának beszélt-e Tisza vagy csak az esti lapoknak?

Mindenki meg volt lepetve. »Istenem, de nagy ember ez a mi Tiszánk« — lihegte Szlávó Olivér és nagyokat fújt. Csak Pulszky Ferenc vette közönyösen a dolgot:

— Bolondság az egész, ha mondom. Próbálgatjuk, hogyan a mi bátorságunk megnő, nem fogyatkozik-e az övük meg?

*

Tréfa ide, tréfa oda, ma nagy napunk volt.

Egy szerep volt csak az egész, de fényes szerep.

A Tisza válasza — akár azokat vesszük, akik ülve maradtak a tudomásul vételnél, akár azokat, akik felálltak — min-

denkit nemcsak meglepett, de ki is elégitett, kivéven a négy interpellálót.

Őket méltán bosszanthatta, bár be nem vallották. Mert ők másféle viszonyválaszokra készültek el. Meg is látszott a beszédjeiken, hogy imitt-amott el kellett hagyni az átgondolt egészből egy-egy részt.

A miniszterelnök válaszát (amelynél önérzetesebbet a monarchiában sohase hallottunk) csak a szélső ellenzék nem vette tudomásul és még néhány képviselő, akik nem annyira a muszkával akarnak kötekedni, hanem inkább — Kálnokyval.

A T. HÁZBÓL

[okt. 10.]

A legnagyobb újság az, hogy tegnap este megérkezett Orbán Balázs és nyolc kész beszédet hozott, ellátván magát egész télre. Ma már el is mondta az egyiket a nyolcvanmillió bankadósság tárgyalásánál.

Nyolcvanmillió, mi az? Sebesen keresztülugrottak rajta s kezdődött a Jansky-ügy, ez a kedves nyári ismerős.

Már eddigi lefolyása is milyen csodálatos volt.

Legelőbb bebonyolódott Jansky; utána bebonyolódott Tisza, és kimászott Jansky, azután belenyúlt őfelsége és Tisza mászott ki, végre őfelsége is kibonyolódott. Azt hitte volna ember, hogy már vége van, midőn ma ismét bebonyolódott Gajári Ödön és ki se mászott többé.

Ugyanis ő ült az előadói széken (melyből Golgotha lett egy óra múlva) és volt egy igen okos beszéde kigondolva. Csakhogy ilyenkor fölmérgesített emberek közé, jól mondta hajdan a dadogó Sükey: »nem ke-kell az o-ko-kos ember«.

... Bizony, jobb lett volna, ha a kész beszédjét odaajándékozta vala Orbán Balázsnak; hadd lett volna neki kilenc orációja.

A dolog egyébiránt úgy kezdődött, hogy Polónyi Géza (úgyis neki és az üvegeseknek volt ebből a Jansky-ügyből a legtöbb erkölcsi haszna) mindenekelőtt a királyi kéziratot kívánta felolvastatni.

De az most teljes lehetetlenség volt. Mert az egyik jegyző, Beöthy Algernon el volt rekedve, tehát az nem olvashatja

fel, a másik jegyzőnek, Zaynak kappanhangja vagyon, az nem visszhangozhat királyi szavakat, a harmadik jegyző, Zsilinszky pedig valahol a lutheránus gyűlésen szerepel és elő nem lehet keríteni.

Ezen alapos oknál fogva (mely azonban fel nem hozatott az ülésen) szavazás útján elmaradt a levél felolvasása, s a Ház kénytelen volt ab in visis disputálni a Jansky-ügyről és a királyi levélről.

A padok egészen megteltek, a karzatokon válogatott nőközönség foglalt helyet. Az öreg Pulszky két olasz parlamenti tagnak magyarázgatta fent a kakasülön, hogy most odalenn nagy verekedés van a saját katonáinkkal. Az új Heves megyei főispán is ott merengett, a szőke haját simogatva. Ha nincs ott a középen a szép Noémi az »Arany ember«-ből, ő vonta volna magára a legélénkebb érdeklődést.

A folyosó egészen néptelen, minden élet a tanácsterembe gyűlt. Az egyik katonai kérdés most foly a tapéton, de a másik is olyan friss, hogy még párolog.

Éppen most töri magát keresztül a padok labirintusán Gromon Dezső, a honvédelmi államtitkár, míg Komjáthyhoz ér, hogy meggratulálja.

Az öreg Madarász izgatottan végzi körsétáját a padok mögött, Olay Lajos, aki már megszagolta a katonavért tegnapelőtt, dühösen mereszi harci vágtyól égő szemeit Gajárra.

Ni, éppen most kezd szólani Gajári, szelíd, higgadt hangon. Mély csönd támad, minden szavát vigyázzák. De csak egy percig tart a csönd.

Alighogy elkezdi a tényállást vázolni . . . »egy kötelesség teljesítése közben elvérzett tábornok sírjának megkoszorúzása . . .« fölharsog rettentő zajjal az ellenzék.

— Hát kötelesség Budapestet bombáztatni? — kiáltja közbe Thaly gúnyosan.

— Történelemhamisító! — süvité egy hang az előadói szék felé.

— Szégyen, gyalázat! — tör ki a méltatlankodás vihara.

— Eláll, eláll! — dörög száz torok egyszerre.

Gajári megrezzen. A kormánypárt hallgatagon ül sűrűn népesült mezőin. Tisza szaporán pislog. Az ellenzékiek a ka-

tedra elé rohannak. »Most már két Jansky van« — morogja egy vékony hang mohó örömmel.

Gajári mentegetőzni kezd, hogy nem úgy értette, de a percekig tartó zajban hangja elvész, ott áll fehéren, mint a fal, de mégis bizonyos férfias nyugalommal és daccal. Fehéren áll ott, de az ellenzéki szemek sárga-feketének látják már s minden aggályos kifejezésénél (kétségkívül nem is válogatta ő meg azokat jól, mert hát talán csak mégis magyarok vagyunk) ismételve zúg fel az agyarkodó visszatetszés ellene, s hangzik folyton az »eláll, eláll«, míg végre a száraz fejtegető résznél lecsillapszik az ellenzéki harag s csak a kézirat említésénél mennydörgik mindannyiszor:

— Hol van hát, hol van?

Utána Gyórfy Gyula (katonatiszt) szólal fel; nagyon csinosan és nagyon óvatosan ostorozta a hagyományos szellemet, s indokolta a kisebbség különvéleményét, mely külön kívánja választani a közös hadsereget, eltávolítván a nekünk jutó részből az idegen tiszteket.

Az utolsó szónok a miniszterelnök volt, ki e végtelenül kényes ügyben is játszva tudott úgy beszélni, hogy a nyári támadó Tisza Kálmán nem jött ellenkezésbe az őszi békítő Tisza Kálmánnal.

Annyira eltalálta a hangot, hogy a fölleprikázott ellenzék egész végig csendesen és nyugodtan hallgatta, de a kézirat említésénél neki se engedték el a divatba jött közbeszólást, hogy »hol van«?

Amire Tisza így szólt:

— Hát megmondom, hol van.

— Halljuk! Halljuk!

— Legelőször is megvan a »Budapesti Közlöny«-ben.

— Hát még? — kiálták.

— Másodszor pedig megvan minden magyar ember szívében.

Nagy tetszés követte e szavakat a kormánypárton.

Ez volt az első poétai frázis, amit Tiszától hallottam. — Szóvirág, melyet odatett a trónus lábaihoz.

...Hja, mire viszi az embert, ha prológokat jár hallgatni.

A T. HÁZBÓL

[okt. 12.]
A mai ülés Münnich Auréllal kezdődött és Polónyi Gézával végződött. Mint a dió két kemény héja közt, most is közbül volt az élvezhető mag.

Münnich Aurél beszédénél még kevesen és a Polónyiénál már kevesen voltak. Azért hát röviden napirendre térünk felettük.

Münnichen (aki különben elég logikus volt s több figyelemre méltó érvet hozott fel) nagyon meglátszott, hogy már volt udvari ebéden.

Polónyi pedig megint azt a benyomást tette, amit mindég — hogy: »istenem, istenem, de nagyon szereti ez az ember a hazát«.

Nagy tűzzel beszélt, zsírtól csepegő hangja bömbölve hasogatta a levegőt úgy, hogy az ideges Péchy Tamás közbeszólt:

— Méltóztassék hidegebbnek lenni egy kicsit.

De Polónyi még csak melegebb lett ettől s végigklavírozott a népszónoki iskola minden futamán, tanácsolt, bősztített, érzékenyített, fenyegetődött, siránkozott és jósolta. (Ebből a hat ingredienciából áll egy akkurátus szélsőbaloldali beszéd.)

Azt jósolta, hogy magyar születésű közös hadügyminiszter sohase lesz.

Amivel teljesen sikerült elbúsítania — Münnich Aurélt.

E két beszéd alatt eleven képet tárt a folyosó. Sok téma volt a megbeszélésre.

Odakünn az a fekete zászló. . . Megint egy áldozat. Egy ama sok közül, aki számozatlan fiákeren siet — a halál révébe.

Az egész szélsőbal párton megtetszik, hogy ma halottjuk van. De még aggodalmasabb arccal jár-kél a folyosón gróf Tisza Lajos s panasolja a szegedi kolerát. Neki huszonöt halottja van ma.

Az öreg Pulszky figyelmezteti a képviselőket titokzatos hunyorgatásokkal:

— Guszti beszélni fog.

A folyosó vidékein véres párbajok készülődnek. Hentaller megálmodta az éjjel a keletkezendő konfliktusokat és már

reggel beérkezett. Gyulai Pál is beállított egy kis eszmecezerére. Nyilván a Jókai kassai beszédjét jött szidni.

Legott körülötte gyűlnek az írók: Vadnai, Ábrányi és Horváth Gyula, mely utóbbi nem győzi fogadni a bókokat a »Partikularizmus« miatt. Rossz jel, hogy Gyulai megdicsér egy könyvet.

(Nota bene, e sorok írójának nem illik sem megdicsérni, sem lerántani, noha az utóbbira volna kedvem, mert nekem ajánlván a könyvet, körülbelül olyanforma alakot faragott belőlem az olvasói előtt, minő egy Sugár úti ház az a vékony dongájú kőszobor a kapu alatt, melyet úgy helyezett oda görnyedezőnek az építőmester, mintha az tartaná a házat. . . De a ház olyan nagy és az ember olyan kicsiny, hogy senki sem hiszi, mintha az tartana valamit.

Ez a helyzet. Azonban . . .)

Ejnye, nem lehet folytatni, zeng a csengettyű odabent. Ez Apponyi Albertet jelenti. Egy név, amely egyszerre kisöpri a folyosót.

Majd hát máskor beszélek a »Partikularizmus«-ról. Most csak hadd beszéljen Apponyi.

Nagy figyelemmel hallgatta az egész Ház, hát még a karzat, mely csak úgy görnyedt a tömérdek asszonytól, leánytól. Ez az Apponyi mindig csinál egy-egy jó napot Odescalchy Gyulának. A herceg fent ült a kakasülön és ragyogott az arca.

De ma Apponyinak is jó napja volt. Egyik legfényesebb szónoki diadalát aratta. Igazi nagy beszéd volt a mai. Olyan, aminőket az angol gyűjteményekben szokott olvasni az ember a mesterszónokoktól. Az igazság nemes hangján szólt oly művészettel, oly erővel és átlátszó világossággal, hogy az egész Ház szemei kárlátó érdeklődéssel csüggték — Szilágyi Dezsőn.

Csernátony Lajos később jött be a tanácsterembe éppen a monumentális beszéd végére, mikor Apponyi leült.

— Remekül beszélt! — mondja egy föllekesült szomszédja.

— Tudom — felelte Csernátony meggyőződéssel.

— Honnan tudnád?

— Abból, hogy olyan elkényszeredve éljenezik a túloldalón.

Valóban alig hangzott egy-két éljen. Pedig most nem a pártember beszélt; egy sokkal magasabb, sokkal épebb hang volt ez, a hazaszeretet és az államférfiúi látástól megtisztulva. Bátran tapsolhatott volna az egész Ház.

Apponyi után Pulszky Ágoston beszélt, a kormánypárt álláspontjáról okosan és tapintatosan, majd Helfy Ignác bocsátkozott a királyi kézirat bírálgatásába és kisütötte Tisza Kálmánra, hogy »rossz stiliszta«.

Az idő már két óra felé járt, mikor Tisza kezdett szólani. Éppen olyan eleven és végtelenül ügyes volt, mint a múlt ülésen.

De hisz erről szinte fölösleges beszélni. Tiszát már jól ismeri a közönség, amióta olyan szépen méltatta tehetségeit Kemény Gábor a beszámoló beszédjében.

A T. HÁZBÓL

[okt. 13.]

Ah, a kedves Kornél beszélt.

Szép leányok, igézó menyecskék, akik őt kíváncsian szoktátok meghallgatni a Kisfaludy Társaságban, hol maradtatok el ma?

Fölpillantott egypárszor, de nem talált ott benneteket, alább ereszté öblös hangját és a miniszterelnökhöz kezdett beszélni. De az éppen egy vaskos fóliánsban lapozgatott elmerülve.

Fogta hát magát, no iszen majd idehallgat az mindjárt most, s elkezdett csevegni magáról a miniszterelnökről, akit nem buktathat meg semmi s aki megbuktathat mindent. De bizony az még mindig ott lapozgatott a nagy testes könyvben.

Annál jobban hallgatták a többiek. Mert a kedves Kornél nagyon szépen beszélt ma. Egy kicsit bőszt volt, de az is illett neki.

Szindús kifejezései, a társadalmi hanyatlás magvas rajza, és a helyzet találó képe, mely ízléssel szötte át beszédét, pártkülönbség nélkül gyönyörködtette a Házat.

A maliciózus Wahrmann kiment a folyosóra kritizálni.

— Ez az Ábrányi beszéde valóságos dráma. Az elején szólt a közönség előtti időkből, az volt az expozé, az ismerke-

dés, azután szólt a közösigyről, ez a házasság, majd rátért a katonákkal való konfliktusokra, azok a családi perpatvarok, célzásokat tett a bonyodalmak megszüntetésére, ez lenne az elválás. Kár, hogy az anyósról nem szólt. Az lenne az Albrecht főherceg.

Alighogy elvégzte Apponyi »hű fegyverhordozója« a beszédét, felállott Horváth Gyula, a kormánypárt »puskapor-tartója«.

Ah, végre! Annyi ellenzéki után egy kormánypárti. Hanem ebben nincs köszönet.

Valóságos tréma uralkodik ilyenkor a Házban, mert soha sem lehet tudni, mikor robban fel a puskaortartó és a levegő-be röpít valamit.

Egypár igazságot Horváth Gyula mindig mond s egypár új gondolatot mindig vet a vitába. Az egyetlen ember a Tisza táborában, aki akciókra született.

Csak hogy nem ebbe a korba való ő. Vagy rosszabb korban kellett volna születnie, vagy egy jobban.

Egy jobb korban megszabadult volna homályos bénító tépelődéseitől, egy rosszabb korban határozottabb alakot nyernének ama küzdési törekvései, melyeket benne forrni látunk.

Minthogy azonban egy másik kort őfelsége se adományozhat neki — hát isten neki, vegyük be ebbe az emberöltőbe s szóljunk arról a különbségről néhány szót, ami közte és a párt többi jelentékenyebb férfja között van.

Egy rossz divat kezd megörökleni. A mi politikusaink azt hiszik, hogy a státustudomány abban van, minden egyes kérdésnél kikeresni a közvélemény ellenében egy külön álláspontot. Ezek a fertálypolitikusok hasonlítanak a fertálymágnásokhoz: akik, ha a nagyközönség hosszú kabátokat visel, rohannak a szabóhoz kurta kabátokat varratni, és ha kurta kabátokat visel a közönség, akkor ők egész a csizmasarkig eresztetik le a posztót.

Ezek a Tisza politikusai, de Tiszától semmit sem tanultak. Mert Tisza mindig a közvéleményből keresi ki azt az anyagot, ami jó, s ami a kormánykerekek forgását nem akadályozza.

Ebben áll ellentétben Horváth Gyula is pártja sok korifeusával. Ez teszi beszédjeit »ellenzékiekké«, azok előtt, akik

elég ügyetlenek az igazságok kimondását ellenzéki privilégumnak tartani.

Ma azonban szelíd volt Horváth Gyula és kibékítő.

Utána Thaly Kálmán beszélt abból a tenorból, amiből az ülés elején a szóke Matkovich Tivadar (az utolsó szűzszónok) és Gulácsy Gyula pattogott.

Különben az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a szélsőbal is meglehetősen szelíden viseli magát a Jansky-ügyben.

Ma Irányi szólt nagyon objektíve a maga szempontjából, tegnap pedig Helfy tanúsított mérsékletet.

Általában, mióta Helfy vezeti inkább a pártot, mint Mocsáry, sokat nyert, illetőleg sokat veszített a harapósságából.

Hiába, okos ember volt Arany János, amikor azt írta a Helfy által a »Laterne« módjára szerkesztett »Magyar—Magyar« margójára:

Helfy Ignác csámpás
Sohasem lesz »Lámpás«.

Lámpás az igaz nem lett, de lett házi mécses, amelynek a világánál nem hadonázhat a párt olyan messzire, de rokonszenvesebb fényt von maga körül.

A T. HÁZBÓL

I. Hivatalos rész

Vagy három hét előtt azt írtam Enyedi Lukácsról: még csak az hiányzik neki, hogy Kossuth levelet írjon hozzá. [okt. 14.]

Most már az sem hiányzik. Most már kész ember.

Október 5-éről ismét egy kéziratot intéz az öregúr a »palatinusá«-hoz, Helfyhez, ahol megkarcolja a legközelebbi viták szereplőit.

Dicséri a Horváth Gyula . . . akarom mondani a Horvát Boldizsár magas horizonját a külügyi politikáról.

Megszurkálja a kormányt, ekképpen szólván:

»Milyen könnyen átesúszott a „bécsi rendeletek postája” vulgó magyar miniszterium, a vámközösség megújításának nagy kérdésén. Még azon is! Pedig az már csakugyan kenyér kérdése.«

Enyediről így ír:

»Derék egy ember az, valóságos kincs az országnak, éppen körünkben, melyben a közgazdasági és társadalmi kérdések foglalják el a domináns pozíciót.

Tanultam beszédéből, igazán tanultam, Je lui fais mes compliments.«

Minthogy Helfy sem akarja a hozzá intézett »kézirat«-ot a Ház elé terjeszteni — hát legalább itt legyen az meg.

Nem kétlem azonban, hogy az Enyedi szívében is benne van.

II. Nem hivatalos rész

A mai ülés is úgy nyílt meg, ahogy mindenik. Apródonkint gyűltek a követek, míg Beöthy Algernon a jegyzőkönyvet morzsolta le mohamedánusi dünyögéssel, mintha a Szent Koránt olvasná. Természetesen egy lélek sem hallgatja húsz év óta a jegyzőkönyvet, csak Csanády Sándor, aki lesben áll ott s tágra nyitott szemekkel figyel.

De Beöthy meg akarta tréfálni ezt az egy lelket is. S amint a közösügek tárgyalására kiküldendő bizottságról szülő passzusra jutna a sor, közé szúrja egy kicsit hangosabban az »átkos« szót . . . ekképpen:

»— az átkos közösügek tárgyalására kiküldendő országos bizottság . . .«

Csanády nagyot csuklik és hátratántorodik megzavarodva: Mi ez? Nonono, mi ez? A füle csengett-e, vagy valóban hallotta?

De Beöthy a legkomolyabb arccal siklik tova a protokolum döcögős sorain, csak úgy félpislogással gyönyörködve a tünődő hazafi álmélgködésén.

Napirenden még mindig a Jansky-ügy van. A karzat immár kifáradt, üres ma, a szónokok azonban nem fáradtak ki, de már azok egy része is üres.

Egymás után léptek a sorompóba a jámbor tekintetű Veszter, a sima tapintatos Vadnai Károly, aki tekintélyes szónokká verte ki magát két év alatt és a köpcös, jól táplált Szemecz Emil.

Veszter homályos volt, mint mindig, Vadnai okosan és szépen beszélt, felhozva az érem másik oldalát, s bizonyos nem

tetsző toasztok ellenében három másik toasztot sorolt föl, melyek hazafias melegséggel mondtak el, az egyik Erdélyben, a másik Budán, a harmadik — természetesen — Miskolcon.

Hátha még azt is elmondta volna, amit a folyosón beszélt valaki, hogy az az Albrecht főherceg-féle toaszt, mely itthon annyira fáj, tulajdonképpen nem is volt összefüggésben a Jansky-üggyel. Mert őfensége el szokta azt mondani minden évben, levén őneki csupán két toasztja, az egyik hivatalos alkalmakra, (ez az a »mienk«) a másik pedig családi ünnepélyekre, keresztelők és lakodalmakra.

Szemnecz Emil várakozáson felül csinosan szólott, de nem olvasván el e fent megírt soraimat (mert még akkor meg sem írtam) belekötött a »szarajevói felköszöntő«-be, amire egyszerre haragosan megrándult a Péchy Tamás szemöldöke s megrezgette a csengettyűt.

— Ne gyanúsítson a képviselő úr oly főherceget, aki minden ügyben, amely magyar, megtesz mindent, ami lehetséges.

Néma csönd támadt a teremben. Mindenki bámult az elnök ötletén, mellyel olyan hamar gombos spencerbe öltöztette a tiszteletreméltó főherceget.

Egy-két helyeslés kicsúszott innen-onnan. Horváth Gyula izgatottan hagyta el helyét és átment ülni a terem túlsó oldalára. Falk Miksa szelíden nézett a szomszédjára, Jókaira, Jókai búsán nézett Hegedüstre, Hegedüs kétségbeesve nézett az elnökre.

A habarék pártról egy hang azt kiáltá lelkesen:

— Úgy van! Igaz!

Lipthay báró volt, Gáspár apó a »Kornevillei harangok«-ból.

Szemnecz Herman váltá fel (aki mérges és szellemes volt), Hermant meg a pirosposzgás Papp Elek.

A szónokok bizony nem nagy hallgatóságra virradtak. A figyelem egészen ellankadt már úgy, hogy Vadnai Károlyt kivéve talán egyik sem lehetett megelégedve a sikerével.

Hanem iszen arra való a víg Beöthy Algernon, hogy a csüggedőket megvigasztalja.

Mikor az egyik kijött, így szólott hozzá:

— Oh, be szép volt! Roppant hatást tett volna, ha ez előtt egy hónappal mondd el.

Mikor a másik jött ki kedvetlenül, mézes szájjal állta útját:

— Gyönyörű beszéd volt, nagy hatást tett volna, ha vársz vele még egypár hétig.

Egy harmadiknak bánatát azzal altatta el:

— Hatalmas volt. Hidd meg, nagy hatást tett volna, ha hallgatták volna.

De amint elfogyott a hallgató, elfogyott a szónok is. Papp Elek után senki sem akar többé következni. Az elnök kijelenti, hogy a vita be van zárva.

— Kár a témáért! — sóhajtják a szélsőbalon.

De mielőtt végképp kialudnék a *haza világtító* mécses, még egyet lobban.

Fejérváry báró feláll s egy olyan katonás, de mégis eszes, találó rögtönzésekben gazdag beszédet csap, hogy a Ház elámul. Sűrűn tör ki a helyeslés és tetszészaj. Mikor pedig Polónyit gúnyosan aposztrofálja, percekig tartó hahota tör ki.

Hiába vágott aztán Polónyi vissza. Az »Schmarn«!

És ezzel most már az ülés véget ért volna egészen derült kedélyben, ha Szegednek nincs Herman Ottója, vagy ha Herman Ottója van, de nincs kolerája. Vagy ha Herman Ottó, aki e napokban Szegeden járt mármároskodni, neki nem ront a kormánynak, hogy elmulasztotta a szükséges intézkedéseket Szegeden az ázsiai kolerára nézve, hogy a dezinficiáló szereket csak ötödnapra rendelték meg Pestről, hogy a csatornázás rossz és a rekonstrukció járványfészekké tette Szegedet.

A miniszterelnök rögtön felelt az interpellációra, melynek két passzusa e sorok írója előtt is merő kötekedésnek látszik.

Először az, hogy ne lettek volna fertőztelenítő szerek, mert én a kolera kiütése napján, éppen a vörösporszag miatt menekültem el a városból haza — a saját koleránkhoz.

Másodszor az, hogy a rekonstrukció tette volna járványfészekké Szegedet: mikor a lakosság emelt helyeken, szellős házakban azóta lakik.

Hanem kettőben meg Hermannak van igaza.

Az egyik az, hogy ő csakugyan volt Szegeden.

A másik az, hogy Szegeden csakugyan van kolera.

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 28.]

Apró-cseprő eseményekkel van a lefolyt hét megtarkázva. Talán nem is érdemes, hogy még egy pillantást vessünk rájuk. A delegáció a végét járja. A puskakérdés eldőlt. Természetesen a drágább győzött, a Mannlicher-fajta. (Majd meglássuk, ha győzni fog-e annak idején is.) Egyebekben is simán ment keresztül a delegációkban minden. Az ellenzéki hangokat (mert van vagy három hang ilyen is, az Andrássyéval pláne negyedfél) lehetőleg elnémították, megbágyasztották a kormánypárti intézők szép, rábeszélő szavakkal: ne kötekedjenek most, mikor a monarchia ilyen *válságos* helyzetben van, csak *éppen most ne* ...

— Eszerint mikor beszéljünk? — kérde az ellenzék egyharmad része, akiben be volt rekedve vagy kilenc kemény felszólalás.

— Beszélgetek volna tavaly.

— De tavaly is azt mondtátok, hogy a monarchia *válságos* helyzetben van.

— Nos, akkor beszéljeteek esztendőre.

— De hisz esztendőre is *válságos* helyzetben lesz a monarchia.

— Hát ne beszéljeteek sohasem. A beszéd úgyis az az egyetlen dolog, amit megtakaríthatunk.

Hanem valami figyelemreméltó mozzanat mégis történt, amiben sok humor van.

Hegedüs Sándort megjubilálták, különös érdemül róván fel, hogy tíz év alatt, amióta a zárszámadások előadói székén ül, éppen 1 342 067 503 osztrák forintot referált el.

. . . Biz ez méltó dolog, hogy az ember igyék rá egyet.

*

És ezzel egy időre végeztünk a delegációval. A jövő héten már mennek hazafelé, Smolka nagy bajusza nem lesz többé látható, Grünwald módosítványai megszűnnek, Kálnoky vizsgálombolkozik, Asbóth János becsomagolja a világ legszebb mellényeit útibőröndjébe, és az *adósságcsinálás* szép szerényen visszahúzódik az ő kies Sándor-utcai tartózkodási helyére.

Ma már meg is volt az első ülés. Újra láthattuk a mi szelíd kedves otthonunkat, a t. Házat és annak nyájas fülkét, pipafüstös folyosóit.

Az öreg Péchy Tamás úgy tűnt fel emelvényén, mintha valami háborúból tértünk volna meg a családi hajlék elé, ahol ott találjuk ülve az öregapót a boglyas kemence tetején. Körülötte a puskaporszagot nem élvezett hú fiak, Szathmáry György, Tibád Antal és Törs Kálmán sorakoznak ártatlan arcokkal.

Különben az ülés oly rövid volt, hogy a padok meg sem melegedhettek a pihent szájú hazafiak alatt, kikből roppant kevesen gyűltenek össze, tudván hogy semmi rendkívüli nem történhetik.

Nem is történt.

Fejérváry miniszter felállott s mindössze két papíraktát nyújtott át a Háznak. Az egyikben vért kért, a másikban pénzt. (Van az nekünk !)

Az egyik ugyanis a jövő évi újoncjutalékról szól, a másik a Ludovika költségeinek megszaporbitását célozza.

Azután a pénzügyminiszter állott fel. De az már csak nem kér semmit !

De bizony az is kér — indemnityt.

Erre fogja magát az elnök. Ő is kér — azt mondja — engedelmet, hogy a képviselők napidíjait kiutalványozhassa. (Hadd lássák az osztrák delegátusok, hogy még van pénz a fiókunkban.)

Ha már mindenki kér valamit, gondolja magában báró Andreánszky Gábor, engem sem a golya költött, én is kérek. S interpelláció alakjában kéri a szenvedő váltóképesség megszorítását. S közben elmeséli, hogy egy zsidó jár a vidéken, képeket árul és a vevőktől részletfizetésre váltószerű kötelevényeket vesz. Hát van-e erről a zsidóról az igazságügy-miniszter úrnak tudomása ? Különben, úgymond, Kohnnak hívják az illetőt.

No, ha Kohnnak hívják, akkor nem lesz valami nagyon nehéz ráakadni.

A T. HÁZBÓL

[dec. 3.]

Miután Tisza Lajos gróf bezárta a delegációkat (nem ugyanazokkal a szavakkal, amiket Wahrmann javasolt, hogy »Mindent megadtunk amivel tartoztunk — s mindennel tar-

tozunk, amit megadtunk») ma végre megtért kiki a saját kebelébe.

A Ház meglehetősen benépesült. A régi habituék elfoglalták helyeiket a folyosói padokon. Éppen ott ültek valamenynyien, ahol másfél hónap előtt elhagytuk őket.

Megjöttek az őszi ködökre a téli politikusok (mert téli és nyári államférfiaink vannak) megjöttek azok is, akiket a »fekete asszony«-tól való félelem tartott eddig otthon Zalay István vezérlete alatt.

Sőt kisült, hogy »János fejedelem« (Kemény János báró) is csak a kolera miatt maradt otthon annyi ideig, s a hír, hogy egészséges, hogy a lapok híre alaptalan, mint derült sugár élénkíté a mai ülés szürkeségét.

»Nincs semmi baja az öregúrnak« — mondák örvendezve. Csak most tűnt ki, mennyire szeretik. (Hiába, mégiscsak ér az valamit, ha még valaki nem volt miniszter.)

Bent a teremben unalmas jelentéseket olvastak az előadók. Künn türelmetlen deputációk és kérelmezők leselkednek a miniszterekre. Egy csoport képviselő azzal mulat, hogy az orcaíkról találgatja: »vasút, dohány-engedély, patikajog«.

A jelentések után Porubszky Jenő lép az előadói székre Jó hegyi levegő csapja meg a füleket.

A lélekharang megcsendül a Péchy kezében. Csend. Ave Mária! Négy szélsőbali képviselőt visznek most akasztani.

Az első Szemnecz Emil, akinek az immunitását felfüggeszteni kérik a ceglédi eset miatt, ahol in illo tempore ököllel fenyegetőzött és tojással dobált. Felfüggesztetik.

Azután Verhovay Gyula jön (de minthogy elég egy redakcióból egy ember) fel nem függesztetik.

Vadnay Andort nem adják ki, hanem inkább kiadják ahelyett a Herman-eset miatt még egyszer Szemnecz Emilt (annak már úgyis mindegy) és Gyórfy Gyulát (az most úgyse veszi szívére, mert vőlegény).

A rövid ülésnek nem is volt aztán más tárgya, csak még az Ábrányi Kornél interpellációja, ki merész ajakkal az operaugy szellőztetését kéri.

Kár. Mert olyan már ez a mi Operánk, mint az a Basiliscus nevű szent kígyó, amelyről gróf Haller emlékezik a »Hármas históriá«-ban.

Ugyanis olyan ijesztő rút volt a Basiliscus kígyó, hogy amint egyszer egy tükröt vittek eléje s meglátta magát benne, önnönmagától pukkadtt szét.

KÉPVISELŐI NAPIDÍJAK

A mi képviselőink napról-napra elégedetlenebbek kezdenek lenni az ős napidíjjal, az öt forinttal, mely csupán huszonöt krajcárral fiadzott meg 1848 óta, már ti. nem értem az elégedetlenek közé se Pallavicini Sándor grófot, se gróf Szapáry Gyulát vagy Kiss Pált és Lyka Dömét, hanem a szegényebb embereket, példának okáért Wahrmann Mórt, Andrássy Manót és a nagy lateiner osztályt: ott sokan vannak pusztán a napidíjakra utalva.

Bizony az öt forint vékony pénz már a mai világban. Föl is emelnék, szó sincs róla. Csakhogy egy nagy baj van. Azazhogy két nagy baj.

Az egyik az, hogy az országnak nincs pénze, a másik az, ha pénze lenne is, az egyik országgyűlés, úgy kívánja az illedelem, csak a másik, a jövő országgyűlés tagjainak napidíját emelhetné fel; az pedig kényes dolog, mert aztán a választók is ahhoz találnák magukat tartani.

Mindebből az látszik, hogy még a jelenlegi napidíjak mellett ki lehet tartani egypár évtizedig. Sőt ha az ember árlejtésre bocsátána, még olcsóbban is lehetne kapni törvényhozókat az egyes kerületekbe. (Igazi csoda, hogy még eddig ki nem találta valaki, miszerint bérbe kellene adni a parlamentet egy vállalkozónak, aki bizonyos összegért tartoznék beszállítani a kormánynak a jövő ötéves ciklus számára, mondjuk, háromszáz mamelukot, hetven habarékot, és a többiben szélsőbaloldaliakat — már amint a megállapodás volna.)

Hogy a képviselői állás napidíjak nélkül is mennyire csábító, mutatja Anglia, ahol a képviselők roppant sokat költenek a mandátumra, noha semmi napidíjakat sem kapnak.

Hajdan ugyan ott is voltak mellékes akcenciáik. A múlt század végén például oly nagy volt a korrupció, hogy az egyes képviselők szavazatát megfizették néha több ezer forinttal egyes szavazásoknál s ez olyan nyíltan ment, hogy a kormány

külön pénztárt állított fel e célra. Sőt hogy mennyire elferdülhetnek a fogalmak a tisztességről, több eset mutatja, hogy az olyan képviselők, akik el nem fogadták az efféle fizetést szavazatukért, megbélyegző kritika alá kerültek, mint öszszeférhetlen, különös modorú, inakceptábilis, komisz emberek.

A nagyobb államok közül Angliát kivéve, még csak Németországban szeretik ingyen a hazát annak atyái. (De ezek az urak nem is érdemelnek egy fagarast sem.)

A spanyol korteznek sincs fizetése (ezért csinálnak ott annyi zúravart), de az egyes német államok egyenkint többnyire megemberelik magukat. Poroszország 9 márkaapidíjat fizet a képviselőinek.

Olaszországban nincsapidíj, de ingyen vasúti jegy és adókedvezményeik vannak. Ott beszélik azt a históriát, hogy a képviselők egy része oly szegény, hogy örökké vasúton van. A képviselő nem tart szállást Rómában, hanem mikor elvégezte a napi dolgát, beül egy kupéba este és ott alussza ki magát, reggelre ismét Rómában van. Egy szóval, a kupében laknak. Elég szép élet az úgyis.

Belgiumban 160 forintot kapnak havonkint s az ülésszak rendszeren nyolc holnapra terjed. Ez leginkább felel meg a mi viszonyainknak. Dániában hét és fél forint aapidíj, de az ülésszak igen rövid, csak mintegy 145 napot vesz igénybe. Portugáliában még a paireknek is fizetésük van. Annyi, mint a képviselőknak, 670 forint.

Legjobban megy a dolguk a francia parlamenti tagoknak. Ezeknek a fizetésük 3560 forint s ezenkívül a gyarmatok küldöttei még külön útiköltséget is kapnak. (Ezért már érdemes szavazni.)

A svédek ellenben pedáns emberek: az ülésszak csak négy hónapra terjed és a fizetés 667 forint, de minden ülésért, melyen részt nem vesz a képviselő, levonnak 6 forintot. (Bezzeg itt volna aztán passzió névsort olvastatni Csanády Sándor bátyánknak.)

Svájcban a nemzeti tanács tagjai öt forintot kapnak naponkint a szövetségi pénztárból, az államtanács tagjainak pedig a kantonok fizetnek 3 forintot naponkint, amennyit a mi horvát képviselőink kapnak.

Az Egyesült Államokban a képviselők évi fizetése 2080 frt, s ezenkívül kilométerek szerint kiszámított útiköltséget húznak. Norvégia is generózus: hét forint rapidíjjal jutalmazza a storting tagjait, de mit ér, ha a storting csak tizenkét hétig tart? Micsoda emberek lehetnek azok, hogy olyan rövid idő alatt beszélik ki magukat!

Görögországban kétszáz forint a szenátor fizetése, a képviselőé száz forint. (Nincs is ott aztán arra eset, hogy a szenátor képviselőnek kívánkozzék, mint nálunk.)

Mindezek az adatok arra jók, látjuk belőlük legalább, hogy elég tisztességesen fizetjük képviselőinket a többi országokhoz aránylag s hogy még sok ideig szó sem lehet a képviselői fizetések emeléséről.

Majd adna nekünk Szapáry — aki tudom lesütve hordja a fejét azóta, hogy a bolgár küldöttség kivallotta, hogy hatmillió forint hever a pénztárunkban.

A T. HÁZBÓL

[dec. 15.]

Locspocs idő lévén, felgyűrt nadrágokban gyülekeznek a képviselők. Az a kellemes zsidongás tölti be a foyer-t, a folyosókat, mely csak a magyar parlamentben van. Szeretkezés, ölelkezés, a bizalmas tegezés meleg hangjai. Jancsi te, Muki te, Feri bácsi, Pali bácsi. Mintha egy família volna valamennyi.

Igaz, már előreveti árnyékát a feloszlás processzusa. Ilyenkor a nyájas tegezésről elmélkedve könnyen eszébe jut az embernek az utolsó iktari Bethlen, aki liberális vezér letére is azzal zárta be a lejárt erdélyi diéta egyik utolsó értekezletét:

— Most már szétmegyünk, uraim, és mától fogva vége a *konfidenciának*.

A feloszlás processzusa a *hazabeszélésben* nyilvánult. Ez uralta a mai ülést. Nem kevesebbről volt szó, mint hogy a földadó leszállítottassék.

Papp Elek mohón kapott utána ennek az ötletnek. S utána még néhányan, akik magyar nadrágot viselnek. Madarász József, Csanády Sándor sőt még Izsák Dezső is.

Szinte csodálatos, hogy a programbeszédék e mézesmázos jeligéje még mindig árkanum a választók fölsvillanyozására.

Húsz esztendeje hallják már egyes szavahihető hazafiaktól: »Én az adók leszállítására fogok törekedni.«

S annyi szent törekvés dacára az adók nemhogy leszálltak volna, hanem mindig emelkedtek.

... És mégis vannak még, akik hiszik, hogy vannak még, akik hisznek. . .

Az adóleszállítási vita előtt, minthogy az ülés végére esett, még volt egy tetszetős téma: Istóczy egyik mellékkirohanása a zsidók ellen. Ugyanis a tőzsdebíróság megszüntetéséről szóló határozati javaslata volt napirenden.

De nagy vita ebből sem lett. Mert az Istóczy indokolására Fabiny felelt s neki olyan szerencsés hangja van, hogy szegényebb országban pesztonkának is jó volna, altató dallamosságával.

A többi antiszemita elálmosodván, az oly mulatságos játszi témát anélkül, hogy istenigazában megszellőztették volna a keresztény lelkek hosszabb mulattatása céljából, egszerűen betették a szavazógépbe.

Míg a név szerinti szavazás nagy lassan lecsepegett, azalatt a folyosó még jobban megélénkült s vidám beszélgetésben nyúzták a közélet ez idő szerint meglehetősen sovány materiáját.

Gúnyolták Komjáthy Bélát:

— Hogy érzi magát a védenced? (Ti. Hay Bernát.)

A rossznyelvűek találgatták, hogy: »igaz, ki tudja hol fog a jövőre fellépni Szilágyi Dezső?« (S ezt azzal a gonosz szatirikus mosollyal kérdezték, mintha azt mondanák: »Aha, min megy el a pagát?«)

A jámbor lelkűek magasztalták Baross Gábort, aki egyszerre nagynek, fényesnek látszik, amióta nem vet rá árnyékot Kemény Gábor. A csúfolódók az öreg Madarással ingerkedtek, amiért kibukott a végrehajtó bizottságból. (Ez az első öreg a szélsőbali vezérek közül, akit a fiatalok elevenen megettek.) A komolyabb státusférfiak összebújtak egy szögletben arról tanakodván: miben lehetne célszerű megtakarításokat csinálni a jövő évre, de úgy, hogy a kormány se érezze meg és a nép is örüljön neki.

— Nekem van egy eszmém — szól egy ismeretes frondeur primipilus —, egy százezer forintos tétel.

— Melyik tárcánál?

— A kereskedelminél. Széchenyit kellene kibuktatni. A kormány meg nem érezné, a nép örülne neki és a választások olcsóbbak volnának százezer forinttal.

— Csodálatos ez a Tisza — jegyzé meg egy szenvedélyes kártyás —, azt már láttam a whistben, hogy valaki egy strohmannel játszik, de hogy valaki három-négy strohmannel játszik, azt még sohase láttam.

(Hohó! Ez a szabadszájúak csoportja. . . Fusson innen, akinek kedves a mandátuma!)

Igen igen, kerüljünk a túlsó folyosóra. No, ott ugyan csendes világ van, amióta Szontagh Pál szalmaözvegy. Az adomák örök forrása nem bugyog. Hanem iszen útban van már János fejedelem. . .

Ott csak Szathmáry Miklós kísérteties léptei kopognak most, ki ezerszer bejárja a sötét homályos keresztutat a háznagyi iroda ajtajától az elnöki iroda ajtajáig, mintha strázsálna, hogy valamit el ne vigyenek.

Arca ma a szokottnál mogorvább. Valami sajátos méla elkéseredettség borong rajta. Mindenkinek feltűnik, s nem gyanítja senki, hogy ez a humornak csalóka játéka.

— Mi baja, Miklós bácsi? — kérdezik részvétellel itt is, ott is.

— Búsulok, édes gyermekeim — feleli reszkető, megtört hangon.

— Mi történt az istenért?

— Hát ezt a derék Schustert eltették Kassáról Vácra, és most már meg vagyok ijedve, hogy Kassára nem kapunk embert.

— Nem lehet az — vigasztalják azok, akik felülnek az öregúr aggodalmainak —, kerül oda ember, majd meglássa.

— Nem hiszem a mai világban — sóhajtja komoly meggyőződéssel az öregúr —, mert mindössze csak évi harmincezer forintocska.

Míg Szathmáry Miklós Schustert siratja, addig az elevebb folyosón, hol vígan csörög Tibád nyakában az aranyláncán függő cvikker, hol kevélyen mutogatja nagyra növesztett körmét Szalay Imre, bizonyos daccal viseli hosszú sörényét Herman Ottó — (mégis bölcs az isteni gondviselés, hogy úgy fel-

osztja az emberek közt az ilyen ritkaságokat) —, mondom ott a vígabbik folyosón ezalatt a Ház közszeretében álló »Imre bácsi«-nak, az új besztercebányai püspöknek gratulálnak. Amihez mintegy gitárkíséretnek, szivarfüst felhőben ülve püspök és primás, adomákat mesél az öreg Pulszky, kinek, amint öregszik, mindennap több-több adomája és kevesebb hallgatója van.

De nini ezalatt — majdnem elfelejtettem betekinteni — lejárt a szavazó rosta odabent.

Harminchat keresztény magvető esett ki belőle és száznegyvennégy bélpoklos.

A T. HÁZBÓL

[dec. 18.]

Ma volt az utolsó lényeges ülés ebben az esztendőben. Illő néhány szóval elbúcsúzni tőle. Annyival is inkább, mert ma csata volt készülöben. Nagy fegyvercsörtetéssel és morgással gyülekezének az ellenzékek.

A legritkább alakok, akiket sohasem látunk az üléseken, is előjöttek ma, mint a kuvikok, akik előre megérik, hogy halott lesz.

Fenyegető arccal jelent meg Fenyvessy Ferenc, és komoly arccal Sággy Gyula. A nevető ember komolysága vérfagyasztó volt.

Csanády Sándor szaglászva osont be a folyosón át helyére. De nem volt érezhető semmi vérszag az épületben.

Magának Apponyi grófnak is az a bizonyos »szolnoki« láng égett a nagy okos szemeiben.

— Hát lesz-e emberhalál? — kérdék tőle a mamelukok, akik szeretnek a temetésekre járni, de ők maguk nem ölnek.

— Ostrom lesz — mondá Apponyi — és alkalom, hogy ti megint *kegyelmet* gyakorolhassatok.

És ebben meglehetősen meg volt jövendőelve a mai ülés története.

Mert mindez a harci készülődés Széchenyi Pál ellen indult, hogy az állását megingassák a kabinetben s erre jó alkalomnak ígérkezett a szőnyegen levő javaslat a kereskedelmi és igazságügyi palota építéséről, amelynél már jóval túlköltekezett a miniszter a preliminált összegben és póthitelt kér.

A Ház pedig tavaly óta kezd egy kicsit ideges lenni a póthitelekre. (Széchenyivel szemben már régóta ideges.)

Nemcsak az a baj hát, hogy póthitelt kér, hanem az is, hogy ő kéri.

Így lón, hogy a csata mégis elmaradt, mert csak támadók voltak, de védők nem. A mamelukok szintén kedvteléssel hallgatták Horánszkyt, és Enyedi Lukácsot, sőt a köpenyeg alatt odakünn a folyosón el sem tagadták, hogy csak a »generális« kedvéért *szeretik* Széchenyit.

Hanem, hogy a »generális« mért szereti, az a megfoghatatlan. . .

Pedig hát az is természetes !

Már a régi olümposzi istenek olyanformán választották a kedvenc fáikat. Jupiteré a tölgy volt, Venus a mirtust szerette, Cybele a fenyvet, Apolló a borostyánt, Herkules a nyárfát. Egyszóval azokat a fákat, amelyek semmi *gyümölcsöt* nem hoznak . . .

Az egész vita azonban igen sovány és primitív volt.

Az ellenzék túlozott, Széchenyi ügyetlen volt a maga védelmében. Apponyi pedig egy taktikai hibába ugratta bele Enyedit, aki a határozati javaslatát két részre szakította a szavazás alá. Külön a rosszallást, külön a hitelmegtágadást.

Így lett aztán az a furcsa eredménye a Széchenyi elleni ádáz ostromnak, hogy az nemcsak a póthitelt megkapta, hanem ráadásul még bizalmi szavazatot is a parlamenttől.

Hiába, minden mesterséghez érteni kell. Még az opponálásához is.

De milyen roppant pechje van az ellenzéknek, éppen olyan nagy a Széchenyi szerencséje. Halálos vétek nem őt jelölni a bolgár trónra. Bizonyosan keresztülmegy.

A T. HÁZBÓL

[dec. 19.]

Ma már senki sem számított érdemleges ülésre. Az újév előtti utolsó ülés rendes alkotmányos viszonyok közt leginkább az országközi szolgák kedvéért van, hogy a gratuláció-adót beszédhessék. Sztét is ment a mezei hadak nagyobb része.

Napirendre kitűzve csak holmi »harmadszori felolvasások« és igénytelen kérvények voltak.

Lehetetlen ezekből valami veszedelemnek kerekedni. Az ülést is 11 órára tűzte ki az elnök, ami annyit jelent: »aki akar, az jöjjön«. Egyszóval minden lehető esély el volt zárva.

De az interpellációs könyv nyitva maradt.

Hát csak egyszer az ülés előtt megindul a nyüzsgés, tolongás e szerencsétlen könyv előtt. Jó Tibád alig győzi nekik nyitogatni. Hasonlít ez a könyv azokhoz a hajdani gyékényekhez, melyeket a piacon kiterítettek, hogy a vásárosok odarakhassák az áruikat.

Jött Hodossy Imre a honti ügyel. Ez az ügy szívósabb a keleti kérdésnél. Próbálták már azt mindenféleképp megoldani. Hol Ivánka Zsigmond hívja ki Majthényi Lászlót, hol Majthényi László Ivánka Zsigmondot. Nem megy; a golyó vagy a levegőbe akad bele, vagy a nadrággombba. Akkor fogják magokat, megverekedtetik a mellékszemélyzetet. Így se megy. Fölszedik butyrostól mindenestül az egész kérdést, fölviszik a parlamentbe. Itt se érnek célt. Megint hazaviszik a megyébe. Ott se ér véget. Cipelik ismétlen a rákospalotai erdőbe. Már a fák is sírnak, mikor a daliákat bizonyos időközökben kiállani látják . . .

Az örök fekély ki-kiújul. Interpellált már benne Horánszky. Nem volt azon áldás. Hátha megpróbálná Jakabfy? Mert vannak dolgok, amik éppen az okos embernek nem sikerülnek. Csalódtak. A Jakabfy interpellációjának se lett foganatja. No hát most már próbáljuk meg egy igazán nagyon okos emberrel, Hodossy Imrével.

Ezért jegyezte be ma Hodossy az interpellációs könyvbe a honti ügyet.

Jött Apponyi gróf és beírta, hogy ő a választási visszaélések meggátlásáról szóló törvényhozási intézkedés érdekében fog interpellálni.

Komlóssy megfogta a kalamust s ezt írta be: »Mayer árvaház ügyében«. A hazáját oly hön szerető Papp Elek egy kerületbeli ármentesítő társulat adómentessége kérdésével fenyegetőzik.

Ekkor megint odajött a jegyzői pulpitushoz Komlóssy és azt kérdezte:

— Kell-e még több? Mert van ám! (Úgy látszik az Olay Szilárd termékeny fejét tartja most árendában.)

S vastag szilárd betűkkel iktatta be: »egy Budapesten felállítandó zsidó-gimnázium iránt«.

De már erre dühösen csapta be a könyvet a székelyek virága, Tibád.

— Ugyan hagyjatok még az utókornak is valami kérdeznivalót!

Késő volt: az eddigi interpellációk is egész délutáni két óráig tágitották ki az utolsó ülést, tarka képekben váltakozván a különféle tárgyak, még a jámbor Berele Hay is belekeült a Komlóssy két antizemita témájába. (Pedig kár Bereleért, mert abból külön interpellációt is lehetett volna csinálni.)

Vitát azonban csak a Hodossy interpellációja támasztott, aki a belügyminisztert támadta, hogy az még mostanáig sem függesztette fel a bűnvizsgálat alatt levő Hont megyei tisztviselőket.

Tiszának roppant harcolási kedve volt. Meg van pihenve. Régen nem birkózott már senkivel. Alig várta, hogy bevégezze Hodossy.

Péchy baljóslatú szemekkel nézett végig a Ház gömbölyű láthatárán s óva monda az odalépő Tiszának:

— Reménylem, nem akarsz ma felelni.

— Mindjárt felelek.

— Uram, nézz szét, a tábor igen kicsiny.

— A lándzsám jó vasból van. Az igazság is az én részem. Megütöközöm.

Eközben a »whipper-in«-ek, mint a dervisek a szent koránt, olvasgatták mély figyelemmel, szörnyen izzadva, a benn levő mamelukokat. Ott künn rekedtre kiáltozta magát a telefon. A fiákerek robogtak fel s le a Sándor utcán. Az ellenzéken diadalmorajban hömpölygött a suttogás: »Többségben vagyunk.« Olay Szilárd már el is kezdte a kabinet összekombinálását. (Láttam a névsort, Apponyi Albert még ott se volt benn.)

Úgy a Hodossy indokolását, mint a Tisza válaszát sokszor szakította félbe zaj, tetszés. Az egy idő óta flegmatikus Ház kezdett átmelegedni és zajongni. Ideges, türelmetlen lett. Pezsgett, mint a fölkaavart Seidlitz-por.

Tisza higgadtan, csendes hangon válaszolt, hogy úgy emlékszik, már eddig fel is függesztette az illető választási visszaéléssel vádolt tisztviselőket, de ha nem, hát bizonyosan fel fogja függeszteni.

Ennél már nem lehet többet tenni (csak még felakasztani lehetne őket), de Hodossy úgy volt hangolva, hogy ő ma semmi-vel sem elégszik meg. (Csak az kellene még, hogy ilyenkor elégedjék meg, mikor a tábor kicsiny.)

Bebonyolódván a közigazgatási törvény magyarázatába, kétszer-háromszor csaptak össze, kesztyűsen, illendő finomsággal. Látszik, hogy egy vezér és egy tiszt áll szemtől-szembe.

De Hodossy sehogy sem adta meg magát (pedig lehetett volna), végre is a táboroknak kellett dönten.

Percekig tartó zaj közt tette fel az elnök a kérdést:

— Akik tudomásul veszik a választ, álljanak fel.

A fele ülve maradt, a fele felállt. A jegyzők izgatottan kezdtek megszámolni (némelyik kezében csak úgy reszketett a ceruza), melyik a nagyobb fele.

Végre is kisült, hogy a felállók vannak többen — de csak tízzel.

...Tíz nadrággombon múlt ez a golyó — fogja mondani otthon Hontban a jó szelíd Ivánka Zsigmond.

SZÉCHENYI ÉS MATLEKOVITS

A szegény Széchenyire most már igazán kezd a dér rájönni.

A csók nem hozott neki szerencsét. Azóta folyton decadenca-ban van. A »csók«-tól egészen a »harapás«-ig. Ti. a Szlávy tegnapi harapásáig.

Pedig igazi »grand seigneur« volt, jól nevezték el az ellenzékiek. Neki nem imponált a parlament, sem a preliminálás. Átsuhant »könnyen« a számokon. Nem tudott számolni, el kell buknia.

Hiába óvja a grófi nimbus, hiába óvja még Tisza is (ha ugyan óvja még), nem lehetett megmenteni, a leghatalmasabb erők jönnek ellene: a *számok*.

Tegnap az egyik tábor vette ostrom alá, ma már jött a másik számtábor: a kiállítási deficit. Érdekes grand seigneuri

tételek vannak ebben is. Csak éppen egymillió és 800 ezer forintba került az országnak a városligeti mulatság.

De nem ez a baj itt sem, hanem az a fumigálása a parlamentnek, hogy amire az megszabott 50 ezer forintot, arra költöttek 130 ezeret, amire pedig megszabott háromszázezeret, arra költöttek egymilliót.

Előre lehet látni hát, mi lesz.

A karácsonyi szent ünnepek alatt hagyják kibékülni azzal az eszmével, hogy minden dicsőség mulandó s aztán jön megint a név szerinti szavazás a Házban s ez lesz neki az utolsó »tőrszúrás«. A mamelukok jó emberek — de csak kénytelenségből. Most már nem fognak kegyelmezni. És Tisza maga is óvatos lesz ezentúl: ha gróf kell neki, nem megy többé a szomszédba: a habarék párthoz. Rossz portéka az ott mind!

De tulajdonképpen ha jól fölveszem, nem is illendő dolog tőlem, egy ilyen óriási tragikum felett tombolni, pláne ilyenkor, a keresztényi szeretet szelíd ünnepének küszöbén.

Nem is teszem; a tragikum végre is tiszteletreméltó, hanem kiválasztom belőle a komikumot.

Mert van az is. Bár nem áll valami új motívumokból.

A materia régi, csak egy új fordulat van benne, ami bevégzettebbé teszi az egészet.

Ugyanis az államtitkár úrról lesz szó, akinek egy ritka almafaj viseli a nevét. Az emberiséget egy alma tette boldogtalanná, Matlekovitsot egy alma tette boldoggá, a »Matlekovits-alma«.

Mert Matlekovits akkor boldog, ha mindenütt a maga nevét látja; ha tőle függne, minden az ő nevét viselné, volna Matlekovits-ing, Matlekovits-pipaszár, Matlekovits-cigaretta és ha tőle függött volna, hihetőleg lett volna Matlekovits-ház is a Sugár úton — a Bobula-házból.

Hát nem különös szatíra az a sorstól, hogy éppen az az államtitkár úr, aki arról tette magát híressé minden időkre nézve, hogy szereti, ha emlegetik — most az egyszer nem szereti, ha emlegetik?

Pedig emlegetik. Szlávy beszédjében egy begöngyölgetett cukkedli passzus neki szólt, a képviselői körökben is neki tulajdonítják nagy részben a miniszterium bajait.

És Széchenyi?

Széchenyi úgy viselte magát, ahogy a legtöbb ember. Hiszen már Madách mondta: »Az ember gyenge-gyenge«. És Széchenyi akkor is gyenge volna — ha Madách semmit sem szól erről.

Hát mondom, úgy volt eleinte, mikor a szerény, lesütött szemű Széchenyi miniszterré lett s maga mellett találta a nagygyá reklámozott Matlekovitsot, egész reverenciával mondá egy vagy más dologra:

— Matlekovits így akarja.

Később, mikor megmelegedett egy kicsit, így szólt kevélyen:

— Ezt így akarjuk.

A legutoljára már azt mondta a grand seigneur:

— Ezt így akarom.

De ím változtak az idők és most már azt mondja Széchenyi a kellemetlenségek első fázisán:

— Sajnálom, de így csináltam.

A második fázisban már így kezd kibontakozni a vallomás:

— Magam is beismerem, hogy nem jól csináltuk.

Nem szeretek prófétáskodni, de tartok tőle, hogy megjön a harmadik fázis is:

— No, ezt bizony rosszul csinálta Matlekovits.

Mindezekből pedig az következik, hogy Matlekovits még talán túlélheti Széchenyit, de az új Matlekovits-almát már ő sem éli meg az államtitkári széken.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

MK	= Mikszáth Kálmán
MK _m	= Mikszáth Kálmán Munkái. 1—33. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1889—1908 között több kiadást megért sorozat.
Jk	= Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán Munkái. 1—32. köt. Bp. Révai testvérek kiad. 1910.
Hi	= Hátrahagyott iratok (A Jk folytatása) 1—19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk	= a jelen kritikai kiadás
PH	= Pesti Hírlap
PN	= Pesti Napló
VÚ	= Vasárnapi Újság
KNapló	= Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelölése újrakezdődik.]
M.	= megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban)
K.	= kézirat
OSZK	= Országos Széchényi Könyvtár
[Szögletes zárójelben]	= a sajtó alá rendezők kiegészítései és megjegyzései
<ékszárójelben>	= a kéziratban (K) törölt szavak, ill. szövegrészek
<...>	= a kéziratban (K) olvashatatlanul törölt szavak, ill. szövegrészek
<<kettős ékszárójelben>>	= a kézirat (K) olyan szövegrészeit jelöljük, amelyekben belül még olvashatóan, ill. olvashatatlanul törölt részek is találhatóak.

TUDNIVALÓK

E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs »Irodalom« rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete Mikszáth Kálmánnak az 1886. július 1-től 1886. december 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. A korábbi kötetek szerkesztési elvét követve külön csoportba soroltuk a cikkeket és tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mind a két sorozatot kronológiai rendben illesztettük a kötetbe.

Az 1886-os év nyarán és őszén a magyarországi közvéleményt két kérdés foglalkoztatta: a Hentzi-sír megkoszorúzását követő belpolitikai válság, az ún. Jansky-ügy és a háborús feszültséget előidéző bulgáriai események. Mikszáthnak az ezekben a hónapokban keletkezett írásaiban függetlenül attól, hogy cikket vagy parlamenti karcolatot írt, ez a két témakör végig jelen van. Jelzi és érzékelteti az események alakulását és a közvélemény hangulatát.

A Jansky-ügy előzményei 1886. május végére nyúlnak vissza. Máj. 21-én, a budai vár bevétele harminchetedik évfordulójának napján a budai krisztinavárosi régi katonai sírkertben Ludwig Jansky tábornok vezetésével a közös hadsereg két műszaki zászlóaljának tisztjei megkoszorúzták a vár ostroma alkalmával meghalt Hentzi tábornok sírját. A nemzeti érzelmeket sértő, provokatív gesztus heves tüntetéseket, véres összecsapásokat váltott ki, a parlament részletesen foglalkozott az eseményekkel. Az ezekben a hetekben megjelent karcolataiban Mikszáth nyomon kísérte és kommentálta az eseményeket. (Az 1886. máj. 25-i *A t. Házból* c. karcolat jegyzetapparátusában) A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei címmel röviden összegeztük az 1886. június végéig lezajlott politikai eseményeket. Ld. Krk 72. köt. 409—421. l.)

A május végi és június eleji heves politikai tüntetések a kárhatalom brutális beavatkozása miatt szűnőben voltak, de a politikai feszültség nem csökkent. Az indulatok újabb hullámát idézte elő az a tény, hogy a király 1886. júl. 16-án lemondásra kényszerítette báró Edelsheim-Gyulay Lipótot, a hadtestparancsnokot. Az elmozdítás okáról az egykorú lapok nyíltan beszéltek: „... az bizonyos, hogy a Jansky-ügy és Edelsheim-Gyulay lemondása között erős kauzális nexus van — írta a PH júl. 17-i vezércikke. — Mindenki tudja, hogy ezen odiózus ügyben az országos főhadtestparancsnok a leglojálisabban viselte magát. S mikor Tisza Kálmán arra hivatkozott, hogy legfelsőbb katonai körökben osztják azon nézetét, hogy Jansky eljárása tapin-

tatlan és helytelen volt, akkor a beavatottak tudták azt is, hogy a magyar kormányelnök parlamenti nyilatkozatát báró Edelsheim-Gyulayval történt előzetes megbeszélés alapján tette meg...» A király új főhadtestparancsnokká gróf Pejacseovich Miklós lovassági tábornokot nevezte ki. Ezekben a napokban arról is beszámolt a sajtó, hogy a király Jansky tábornokot hadosztályparancsnokká léptette elő.

E fordulatok újból felszították a közvélemény hangulatát: gyűléseken tiltakoztak, és az önálló magyar hadsereg felállítását követelték. A lapok pedig közben azt találgatták, hogy lemond-e Tisza Kálmán. A színpalack mögött tovább folytak a politikai tárgyalások. Augusztus elején Tisza Kálmán Ischlbe utazott, és a király több alkalommal kihallgatáson fogadta. A sajtó tudni vélte, hogy az augusztus második felében, Budavár török megszállás alóli felszabadítása kétszázadik évfordulóján országában ezideig fennállott jó viszonyoknak sajnalatra méltó megzavarására vezethetnének.

»Kedves Tisza! Sajnálattal észleltem, hogy némely, az utóbbi időben történt katonai személyzeti változás különféle félremagyarázásokra alkalmat szolgáltatott, melyek a közvélemény nyugtalanítására és félrevezetésére, valamint a polgári lakosság és a hadsereg között magyar koronám országában ezideig fennállott jó viszonyoknak sajnalatra méltó megzavarására vezethetnének.

Ez pedig annál inkább sajnálandó, minthogy az említett személyzeti változásoknál bármily törvényes vagy alkotmányos jogok sértése nélkül, csakis katonai szolgálati tekintetek voltak mérvadók s ennél fogva az abból tévesen vont következtetések magoktól elenyésznek; valamint éppoly sajnós, ha egyes tények miatt az egész hadsereg kedvezőtlen bírálat alá vétetik.

A monarchia összes népeit magába foglaló közös hadsereg szelleme nem más, és nem is szabad hogy más legyen, mint a legfőbb hadúr; ami éppen legbiztosabb kezességet nyújt aziránt, hogy a szellemet ezentúl sem uralhatja más érzelem, mint versenyző törekvés a kötelesség hű teljesítésében, mely kötelessége a hadseregnek, nemcsak a monarchiának kifelé való védelmét, hanem, minden politikai pártküzdelmektől távol állva, a belső rend fenntartása érdekében a törvények s ennek folytán a törvényesen fennálló alkotmányos intézmények oltalmát is foglalja magában.

Csak szándékos nem tudás vagy nem tisztá indokok vezethetnének tehát arra, hogy a hadsereg, mely háborúban és békében mindenkor híven és áldozatkészen teljesítette kötelességét, a valódi hazafisággal, az ország törvényeivel és az alkotmánnyal ellentétbe helyeztessék.

Ámbár eszerint hinnem kellene, hogy a tényállásnak pártatlan és szenvedély nélküli megfontolása mellett, a kérdéses izgalom a lojális és józan népeiségnél csakhamar megnyugtatóbb hangulatnak fog tért engedni; mégis lehetséges, hogy eme félremagyarázatok hosszabb

tartalmánál a nyugtalanság tágabb körökre terjedne és kölcsönös elkeseredés ápolatnék, ami sajnós következményekre vezetne.

Teljes bizalommal önnek mindenkor tanústott hazafiságában és egyetérve önnek Általam ismert ez iránti nézeteivel, meg vagyok győződve, hogy ön ezen ügyre, amint ezt ezennel kívánom is, külön figyelmét fogja fordítani, és megfelelően fog intézkedni, hogy ott, ahol szükséges, a népesség kellőleg felvilágosíttassék, és ha mind emellett törvényellenes és kárhozható igazgatások vagy gyanúsítások fordulnának elő, azok ellen a törvény egész szigora alkalmaztassék.

Kelt Ischlben, 1886. évi augusztus 7-én.

Ferenc József s.k.◊

A királyi kézirat formálisan lezárta a több mint két és fél hónapon át tartó belpolitikai feszültséget. Augusztus 18-án ünnepélyesen megülték a király születésnapját, szeptember 1-én a király jelenlétében megünnepelték Budavár felszabadításának 200. évfordulóját. De mindezek ellenére a közvéleményt és a politikai életet még sokáig foglalkoztatta a nemzeti sérelem. Ezt bizonyítják a képviselőház szeptemberi, októberi vitái is, ahol a Házhoz intézett megyei és városi kérvények ürügyén újból előtérbe került a Jansky-ügy és annak minden körülménye. (Ld. ezzel kapcsolatban MKnak a szept. 19-i, 30-i, okt. 10-i, 12-i, 13-i, 14-i képviselőházi ülésekről írt beszámolóit.)

A bulgáriai helyzet az 1886-os évben újabb fordulathoz érkezett: az 1885-ben győzedelmeskedő bolgár nemzeti mozgalom kívívta, hogy a kettéosztott Bulgáriát egyesítették. A cári Oroszország arra törekedett, hogy visszaállítsa korábbi befolyását Bulgáriában, ugyanakkor Bulgária az önálló fejlődésre tartott igényt. A kérdés túlnőtt a bolgár—orosz kapcsolatokon. Németország a válság kezdetétől fogva Bulgáriát orosz érdekszférának tekintette és nem támogatta a Monarchia bulgáriai törekvéseit. A Monarchia, elsősorban a magyar liberális párt nyomására, ellenezte az oroszbarát egyezkedő politikát. 1886 júliusában Németország, az Osztrák—Magyar Monarchia és Oroszország külügyminiszterei találkoztak. Ekkor szabad kezét adtak Oroszországnak Bulgária fejedelme, Battenberg Sándor elmozdítására. Ezt követően az orosz hadvezetés, a bolgár nemzeti törekvések elfojtására kilátásba helyezte az ország megszállását. A Monarchia külügyminisztere tiltakozott a tervezett orosz lépések ellen. 1886 végétől Oroszország és a Monarchia viszonya egyre romlott, háborús válság alakult ki. A bulgáriai helyzet formálódásával foglalkozik Mikszáth *A rubel*, *A zab* és a külpolitikai interpellációkról számot adó szept. 19-i és okt. 1-i *A t. Házból* c. két karcolata is.

A kötet karcolatai közül kiemelkedő helyet foglal el Mikszáth első, Magyarországon kívüli utazásáról szóló beszámolója; Ausztriában és Bajorországban eltöltött üdüléséről az *Utazás a németek közt* című cikksorozatában adott érzékletes képet a PH olvasóinak. A *Milyen a német* és *A nemzet szája* c. karcolatai még további tapasztalatait idézik fel.

Rövid fél év alatt öt nekrológ írására is kényszerült: elbúcsúztatta Tabajdy Károly főispánt, Mihálka László alispánt. Két érdekes ember eltávozása is megemlékezésre készítette: a csongrádi parasztnábobot, Bagi Józsefet, őszinte meleg szavakkal parentálta el, Hangyás Gedeonét, a nyáregyházi »földesasszony«-t példaként állította olvasói elé. Az ötödik nekrológ szintén asszonyról szólt, a korábbi évtizedek nagy művésznőjét, Laborfalvi Rózát búcsúztatta el, meleg szavakkal osztozva a Jókai Mórt ért megrendítő csapásban.

*

A Krk e kötetében közzétett karcolatok közül huszonhétnek maradt fenn a kézírata. Ezeket a kéziratokat az OSZK kéziratára őrzi; eredetükről már szoltunk (ld. Krk 36. köt. 247—249. l.), a Mikszáth-kéziratvariánsokat a jegyzetapparátusban teljes betűhűséggel közöljük, ezzel kapcsolatos megfontolásainkat a Krk 71. köt. 215—216. lapján már megindokoltuk.

Megjegyezzük még, hogy a közzétett parlamenti karcolatok jegyzetapparátusát szintén a korábban kifejtett (ld. Krk. 65. köt. 223—226. l.) módszertani elvek alapján állítottuk össze.

Itt kell megemlítenünk, hogy Petrik Géza a »Magyar könyvészet 1886—1900« c. művében (Bp., 1908. 204. l.) az 1886-os évről két Mikszáth-előszót tart számon. Mindkettőt Faylné Hentaller Mariska egy-egy, ebben az esztendőben megjelent gyermekkönyve elé írta Mikszáth. A jelen kötetünk lezárásáig e két művet nyilvános könyvtárainkban nem találtuk, így annak reményében, hogy a továbbiakban előkerül és egy tervezett pótkötetbe majd beleilleszthetjük, Petrik nyomán itt közöljük a két mű adatait: »Faylné Hentaller Mariska: Mesék a fonóból. Gyermek- és népmesék. Mikszáth Kálmán előszavával. (8-r. 195. l.) Bpest, 1886. Singer és Wolfner.« és »Faylné Hentaller Mariska: Hol volt, hol nem volt. Gyermekmesék. Mikszáth Kálmán előszavával. (8-r. 96. l.) Bpest, 1886. Singer és Wolfner.«

A korábbi kötetekhez hasonlóan *A t. Házból* címmel megjelent karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyebb és zavartalanabb használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon, szögletes zárójelben közöljük a megjelenés napját.

1977. május 2.

S. Fürth Éva—Rejtő István

A GYANÚ

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1886. július 1., 8. évf. 180. sz. (1., 2., 3. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron*.
- II. *Club és folyósó*. *Politikai ötletek és rajzok* alcímmel. *Bp.*, (1888.) Révai Testvérek kiadása. 153—163. l.
- III. a) *Club és folyósó*. [2. kiad.] *Bp.*, 1893. Révai Testvérek kiadása. *MKm* 8. köt. 136—146. l.
- b) 3. kiad. 1896. Ua.
- c) 4. kiad. 1901. Ua.
- d) 5. kiad. 1904. Ua.
- IV. *Jk* 30. köt. *Apró vázlatok és rajzok*. II. köt. *Bp.*, 1910. 101—109. l.

Tiszaeszlár három év távlatából

A tiszaeszlári vérvádper bírósági tárgyalásait 1883. jún. 19-től negyvenhárom napon át tartották és 1883. aug. 3-án, a vádlottak felmentésével ért véget. Mikszáth a PH tudósítójaként részt vett a nyíregyházi tárgyalásokon, és karcolatokban, cikkekben, híradásokban számolt be a per fordulatairól a lap olvasóinak. A vérvádper tárgyalása folyamán keletkezett írásokat a *Krk* 66. kötetében jelentettük meg a 126—303. lapokon, az írásokhoz fűzött jegyzetek a 418—472. lapokon találhatók. A vérvádper kialakulásáról részletesen szólnunk bevezető összegzéseinkben. »Tájékoztató összefoglaló a nyíregyházi (tiszaeszlári) perről« (376—399. l.), »Mikszáth Kálmán mint a nyíregyházi per tudósítója« (400—414. l.), »A nyíregyházi cikkek, táviratok szerzőségéről« (414—415. l.), »A Hátrahagyott Íratok (Hi) 1914. évi kiadásáról« (415—418. l.). Így a perrel kapcsolatos kérdésekben az olvasó a jelzett helyen megteheti a szükséges információkat.

A jelen karcolat három évvel a per után keletkezett, felvillantja és visszaidézi az 1883. év augusztusának indulatoktól és feszültségektől terhes légkörét. A karcolat középpontjában álló hiedelem, hogy cikkei a vádlott zsidók érdekében íródtak, már a per felforrósodott időszakában is felmerült, és Mikszáth is 1883. aug. 4-én keletkezett *Az ítélet után* című — a perről azon nyomban közzétett — sommázó írásában is megemlítette, hogy keresztény ismerősei azzal fogadták: »Te is átcsaptál a zsidókhoz«, míg zsidó ismerősei szemrehányóan

azt mondták neki: »Nem tételeztük volna fel . . . Oh, milyen cikkek ! Nincs azokban semmi, csak a nagy antiszemitizmus.« (Krk 66. köt. 293., 294. l.) Akkor Mikszáth e megnyilatkozásokat úgy kommentálta, hogy »Nagy siker ! *Senki sincs velem megelegedve . . . Most már biztos vagyok benne, hogy mindig az igazat írtam.*« (Uo. 294. l.)

A *gyanú* c. karcolat olyan tényeket is feltár, amelyek az 1883-as cikkben nem találhatók, egy Sáros megyei dzsentri figurát mutat be, aki elfogultsága következtében elhitte, hogy Mikszáthot »tendenciózus« cikkei miatt a per után magas pénzüsszeggel jutalmazták. A nyíregyházi felmentő ítéletet követő hangulathoz hozzátartozik, hogy a vérvádper felsült szervezői nem nyugodtak bele vereségükbe, az antiszemita frakció tagjai a sajtóban és előszóban folytatott bujtogatásainak eredményeként zsidóellenes tüntetések, véres atrocitások söpörtek végig az országon. Erről szól Mikszáth *Hogyan keletkeznek a zavargások?* c., 1883. aug. 30-án megjelent elbeszélése (Krk 34. köt. 129—132. l. és jegyzeteinket a 319. lapon). — Felhívjuk a figyelmet Kubinszky Judit »Politikai antiszemitizmus Magyarországon (1875—1890)« c. munkájára (Bp., 1976.), amely az antiszemita frakció kialakulásán kívül a tiszzaeszlári perrel és az azt követő antiszemita zavargásokkal levéltári források alapján behatóan foglalkozott (i. m. 105—130. l.).

Végül itt említjük meg, hogy Mikszáthnak a tiszzaeszlári perről írott cikkeiről vita zajlott az It hasábjain: Rejtő István: »Mikszáth Kálmán és a tiszzaeszlári vérvádper«. It 1972 122—152. l.; Hegedüs Sándor: »Különvélemény a scarroni tudósításokról«. It 1973. 591—612. l.; Rejtő István: »Mikszáth Kálmán védelmében«. It 1974. 667—675. l. (E cikknél újraközölve a jelen karcolat teljes szövege.)

A szövegről

A jelen Krk a textológiai elveknek megfelelően a MK életében megjelent utolsó kiadás, a Jk szövegét közvetíti. Az első PH-beli megjelenés után, a *Club és folyosó* első kiadásának sajtó alá rendezésekor néhány apróbb javítást eszközölt írónk, de a második kiadás tördelésekor egy sor, a 12 : 19 sor tördelési vagy más ok miatt kikerült a szövegből, a Jk is csonkán közli, ezt a hiányt az első közlés és az első kötetkiadás alapján pótoltuk.

Lap Sor

- 7 : 3 boltjaikból (PH, Club¹⁻⁵: boltjaikba)
- 8 : 15 keresztülmentem (PH: körösztümentem)
- „ 32 ráismertem (PH: ráósmertem)
- 9 : 1 pápaszemes (PH, Club¹: pápaszemű)
- „ 12 »Látogatók figyelmebe. Az idő pénz !« (a PHban az öt szó kiemelt, ritkított betűkkel olvasható)
- 10 : 33 Hálinyiék (PH: Halinyiék)
- 11 : 32 ismered (PH: ösmered)

Lap Sor

- 12 : 19 PH, Club¹ — Persze hogy fölvette. (Club²⁻⁵, Jk: ez a bekezdés a jelzett kiadásokból kimaradt !)
„ 26 ráfogás és a többi (PH, Club¹: ráfogás és a többi)
13 : 1 látással (a PHban a szó kiemelve, ritkított betűkkel olvasható)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 7 : 17 *ciceró betűs rovatjába* — a nagyobb betűvel szedett közlemények, cikkek rovata
„ 21 *petit betűs rovatban* — apró betűvel szedett része az újságnak, hírek, közlemények rovata
8 : 12—13 *nehány tárcát is írtam akkoriban a tárgyalás menetéről a »Pesti Hírlap«-ba.* — A Krk 66. kötetének tanúsága szerint MK harmincöt hosszabb és kb. ugyanannyi rövid cikket, közleményt írt a nyíregyházi tárgyalásról.
10 : 8 *skvarka* — 'kis birtok' jelentésben MK más írásaiban is előfordul, ld. Rubinyi: »MK stílusa és nyelve«. Bp., 1910. 218. l.

EGY ALISPÁN

M. I. *Pesti Hírlap. 1886. július 3., 8. évf. 182. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Mihálka Lászlóról* alcímmel. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim. Bp., 1914. 127—130. l.*

A Krk jelen kötete a PH szövegét közvetíti.

MK szerzősége

A Mihálka Lászlóról szóló megemlékezés kétségtelenül MK írása. A stílusjegyeken kívül egyrészt szerzőségét bizonyítja a patriarkális megyei atmoszféra érzékletes, Mikszáth saját korábbi megyei tapasztalatát is tükröző megelevenítése, másrészt a közelmúlt parlamenti vitáira történő utalások a képviselőházi életet követő, kedélyhullámzását közelről is megfigyelő szemléletére vallanak.

Egy nemzetiségi megye és alispánja

A karcolat MK nekrológjainak sorába tartozik. Mint hasonló jellegű írásaiban általában, a búcsúztató hang nagyon közvetlen, szinte baráti. A megyei alispán legvonzóbb tulajdonságának azt tartotta az író, amit mindig is nagyra becsült a hozzá közelállóknál, azt, hogy közel engedte magához az embereket akkor is, amikor azok

mint »ügyfelek« fordultak meg az alispáni hivatalban. Mihálka László odaadó tevékenységéről a lapok nekrológjai is megemlékeztek. A PH júl. 3-i számában a cikkíró az alispán 56 évig tartó működését és a népoktatásban kifejtett tevékenységét húzta alá. Ennél a jellemvonásnál időzik MK a legtovább. A karcolat anyaga anekdoták füzéréből áll össze, amelyek mind azt bizonyítják, mennyire nem hivatalnok módon intézte el a vitás ügyeket Mihálka.

A karcolat indítása azonban egy aktuálisabb témát vet fel. Az alispán halála előtti időben a parlamentben támadások érték Mihálkát a nemzetiségi kérdésben kialakított véleményéért. Erről ír Mikszáth is és ugyancsak anekdotikus elemmel fűszerezve írását, Mihálkának a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontját vázolja fel. A karcolat szerkezetét teszi kerekké azzal, hogy az utolsó történet is az alispán nemzeti hovatartozásával kapcsolatos.

A mikszáthi megemlékezésben szereplő Mihálka László halálát okozó »országos híre«, az élete alkonyán ért »méltatlan támadások«-ra való utalás a következőkre vonatkozik: Herman Ottó 1886. márc. 3-án interpellációt intézett Tisza Kálmánhoz abból az alkalomból, hogy Mihálka László elvesztett egy sajtópert és Herman ennek kapcsán bizonyítva látta az alispán ellen felhozott sajtóvádakat. Tisza Kálmán 1886. ápr. 13-án válaszolt Herman interpellációjára, visszautasította Herman állításait és megvédte Mihálkát a vádaktól, különösen attól a vádponttól, hogy a nemzetiségi ellentéteket szította volna (KNapló, 1884—87. XI. köt. 231—233. l.). Herman nem fogadta el a miniszteri választ. Alig másfél hónap múlva több máramaroszigeti polgár kérvényt intézett a parlamenthez, hogy vizsgálta ki a megye közügyeit. Ez alkalommal Herman Ottó megismételte a korábbi interpellációjában Mihálka ellen hangoztatott vádjait, megtevéve azzal, hogy a megyében tett utazásakor szerzett tapasztalatait is bizonyító anyagnak használta fel. (KNapló, 1884—87. XII. köt. 256—259. l.) Kricsfalussy Vilmos, a megyét képviselő szabadelvű párti honatya elutasította Herman vádjait és védelmébe vette Mihálka politikai és gazdasági tevékenységét (i.h. 259—262. l.). Herman személyeskedő hangú válaszában hártotta el a kormánypárti képviselő fejtegetéseit. A függetlenségi párt részéről a vitába beleszólt Madarász József, a kormánypárt részéről Urányi Imre. (I.h. 263—266. l.)

Az 1886. máj. 23-án a Hentzi-sír koszorúzása miatt kirobant feszültség eseménysorozata háttérbe szorította és érdektelenné tette a máramarosi ügyet, Mihálka halála pedig végképp pontot tett a személyi motívumokkal erősen áthatott ügyre . . .

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

13 : 1—3 Mihálka László »országos híre«. — Mint a VÚ 1886. júl. 4-i számában olvashatjuk, éppen ebben az időszakban érték támadások az idős alispánt. »Noha román eredetű családhoz tartozott, kitűnt hazafias érzülete által, s a nemzetiségi kér-

Lap Sor

- désben mindig csillapítólag tudott hatni. Utóbbi napokban egyesek megtámadták magatartását, sőt az országgyűlésen is szóba hozták. Mihálka mellett álltak ki a nemzetiségi képviselők, és mint láttuk, maga Tisza Kálmán is megvédte.
- 14 : 12 *condrás legény* — toprongyos, ágrólszakadt; itt palóc kifejezés: ronda, rendetlen
- „ 32—33 *Leginkább túnt ez ki most, a Herman-féle akció idejében.* — Az író itt a bevezetőben említett parlamenti támadásokra utal.
- 15 : 28 *Tavaly a Tisza jubileumán* — MK utalása az 1885-ös évben megrendezett ünnepekre vonatkozik: az év tavaszán ünnepezték Tisza belügyminiszterségének, az év őszén miniszterelnökségének tízestendős évfordulóját.

JANSKYSÁGOK

M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 1., 8. évf. 211. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A cikk szerzőségéről

A névjelzés nélkül közzétett írás kétségtelenül Mikszáth tollából származik. A stílusfordulatokon kívül ezt bizonyítja a Jansky-üggyel kapcsolatban írt korábbi cikkei szemléletével való egyezés is. A jelen cikkben az osztrák »Armegeist« ellen felhozott története szegedi eredetű. A Tisza-parti városban töltött évei alatt ismerhette meg a kivételes ellenpéldát, a »derék H. kapitányt«, aki német—magyar szótárral a kezében adta ki a napiparancsokat. Ez a Szegedről magával hozott történet döntő bizonyíték MK szerzősége mellett, mert a PH akkori gyakorlata szerint, »A Pesti Hírlap tárcája« rovatban csak a lap belső munkatársai élhettek az anonimitás lehetőségével, nem belső munkatárs írását vagy szignóval, vagy teljes névjelzéssel közölték. Ebben az időben pedig Mikszáth volt az egyetlen olyan belső munkatársa az újságnak, akinek szegedi múltja, a városból származó élményanyaga volt . . .

Az önálló magyar hadsereg követelése

1886 nyarán a magyarországi közvéleményt legjobban foglalkoztató esemény az ún. Jansky-ügy volt. Az eseményekkel kapcsolatos tudnivalók a 72. kötet 409—421. lapján »A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei« c. összefoglalóban található. A kérdés egyik vonatkozása a közös hadsereggel volt kapcsolatban. Júl. 30-án az Ellenzék c. lap Helfy Ignác cikkét közölte, amelyben erőteljes hangon követelte

a szerző az önálló magyar hadsereg létrehozását. Egymás után szület-
tek a röpiratok is. A VÚ és a PH is említést tesz egy »Önálló magyar
hadsereget!« követelő röpiratról. Nagyon valószínűnek látszik, hogy
ez a röpirat is ötletül szolgálhatott a jelen Mikszáth-karcolathoz.
Bizonyosságul idézzük a PHot, amely a következőket jegyezte meg a
röpiratról: »A Jansky-eset körül immár a röpirat-irodalom is meg-
jelent és előreláthatólag hamar meg is fog szaporodni. A most meg-
jelent füzetke címe: Önálló magyar hadsereget! Szerzője még álnéven
sem nevezi meg magát, egyéb okokon kívül talán azért, mert ő is
egyike azon volt egyévi önkénteseknek, akiket tudori fokozatuk
dacára a hadnagyocskák annál szívesebben összeszamaraztak, mert
tudták felőle, hogy magyar.« Többet a röpiratról a korabeli lapok nem
közöltek. Hogy a Jansky-ügynek ez a vonatkozása nagy port vert
fel, azt az aug. 2-ára szervezett budapesti népgyűlés is bizonyítja.
A szervező egy kétszáz tagú bizottság volt és a gyűlésen több kép-
viselő is felszólalt, többek között Polónyi Géza és Herman Ottó is.
Ebben az időszakban nemcsak Budapesten, hanem az ország több
nagyobb városában tartottak népgyűlést, amelyeken erőteljesen köve-
telték az önálló hadsereg létrehozását. Ez a hangulat indokolja a kar-
colat megszületését. A karcolat hangneme azonban nem tiltakozásé,
hanem a sokkal jellemzőbb iróniába hajló humoré. Mikszáth csattanó,
jellemző humoros történetek sorával érzékelteti a császári és
királyi hadsereg hírhedt magyarellenességét. Ugyanakkor kitűnik az
író katonaelles szemlélete is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 16 : 3 a k. k. *Armeegeist* — a császári és királyi hadseregszellem
németül (rövidítve)
17 : 13 a k. k. *Rindvieh* — a császári és királyi szarvasmarha (becs-
mélő kifejezés)
18 : 38—38 *Jetzt sagen Sie ihm das ungarisch!* — És most fordítsa
neki magyarra!
19 : 7 *menázsi* — katonai ellátás, étkezés

UTAZÁS A NÉMETEK KÖZT

- M. I. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 6., 7., 10., 12., 15., 8. évf. 216.,
217., 220., 222., 225. sz.* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Név-
jelzés: *Scarron*. Öt folytatásban, az alábbi részletezés szerint:
1. aug. 6., 216. sz. (1., 2. 1.) *I. A pénzen vett tél*
2. aug. 7., 217. sz. (1., 2., 3. 1.) *II. Mit szól Bregenz?, III. Hazai
hangok, IV. A rehabilitált hal*
3. aug. 10., 220. sz. (1., 2. 1.) *V. Az isten szomszédja* [A közlemény
végén »Vége köv.«]

4. aug. 12., 222. sz. (1., 2. 1.) *VI. Tizenkét pár papucs, VII. Ilinkei Keökönyesy Istvány úr és az Izar melletti Athene*
 5. aug. 15., 225. sz. (1., 2. 1.) *VIII. A regens-herceg, Epilóg.*
 II. *Jk 34. köt. = Hi 2. köt. Az igazi humoristák. Bp., 1914. 67—90. 1.*

Mikszáth első Magyarországon kívüli nyaralása

1886. július derekától augusztus elejéig Mikszáth Kálmán több mint háromhetes utat tett Ausztriában, pontosabban Felső-Ausztriában, Stájerországban, majd Salzburg érintésével Bajorországban, annak fővárosában, Münchenben. Erről az utazásról szól a jelen cikksorozat. Ennek egyik-másik helyén az egyes szám első személyről többes szám harmadik személyre vált az író, így a 19 : 13, 23 : 32, 24 : 5, 24 : 24, 24 : 27, 25 : 21, 25 : 31, 27 : 13, 30 : 4 sorokban lehető igei állítmányokban. Ez egy meg nem nevezett útitársról árulkodik. Az útitárs valóban megvolt: Révai Mór János, az író legjelentősebb kiadója, a Révai Testvérek kiadó egyik tulajdonosa volt a partnere. Az utazásról majd huszonöt év múlva, tíz évvel Mikszáth halála után Révai Mór János »Írók könyvek, kiadók« c. visszaemlékezésében a következőket írta: »1886-ban rábírtam Mikszáthot, hogy nézzen kissé körül külföldön is. Eddigél Magyarországon kívül csak Gleichenberg fürdőt ismerte, oda el szeretett járogatni. [Révai itt felcserélte a dátumokat: Mikszáth először 1889 nyarán töltött hosszabb időt az ugyancsak stájerországi Gleichenbergben, tehát az 1886-os út volt első tartósabb ausztriai üdülése.] Ezúttal eljött velem Ausztriába, ahol bejártuk a Salzkammergutot, annak szép fürdőhelyeit és városait, azután átmentünk Bajorországba; napokig tartózkodtam vele Münchenben és még egy-két szép helyütt.« Ezt követően arról írt Révai, hogy az úton ismertette meg Mikszáthtal Macaulay-t, akinek egy esszékötetéből »kapásból« fordított neki részeket. Majd a következőket írja még az üdülésről: »Ezen az utazáson sok érdekeset figyelt meg [Mikszáth]. Egyet-mást le is írt „Utazás a németek között” című ciklusában. De mivel akkoriban sok baja volt gyomorhurutjával és nem bírta el a német kosztot, a harmadik hét végével már türelmetlen lett, mindenképpen haza akart utazni. El is indultam vele és egyfolytában utaztunk Budapestig. A Keleti pályaudvarnál szálltunk le és mielőtt még útját folytatta volna falun lakó családjához, ott a pályaudvari vendéglőben együtt, búcsúzóul meg akartunk ebédelni...« Ezt követően Révai felidézi az útirajzciklus Epilógusában megírt túrós csusza elfogyasztását. (Révai Mór János: i.m. 200—201. 1.)

A Révai Mór János társaságában megtett út állomásait csak az útirajzsorozat szövegéből tudjuk rekonstruálni. Valószínűleg utazásuk első állomása Linz lehetett, itt pár napot tölthettek és innen származik a »harcsa-háború«-ról szóló történet (*IV. A rehabilitált hal*). Linzből továbbutazva közeledhettek Salzkammerguthoz, a hegyi üdülőiről híres tájhoz. Ausseeben, Ischlben, Hallstadtnban üdülőhelyenként néhány napot elidőzhetnek, megismerkedve a helységgel és

környékével. Gmundenban is megfordultak, itt Mikszáth leírása szerint négy napot töltöttek (27:32—33). A salzkammerguti üdülőhelyeket elhagyva Bajorország felé vették útjukat, két napra Salzburgban megszakították utazásukat. Az itt látottakról a beszámoló-ciklusban MK nem írt, de az aug. 19-én megjelentetett *Milyen a német?* c. karcolatában megemlítette egyik salzburgi benyomását. Salzburgot elhagyva léptek bajor földre, itt egy-két napot töltöttek Prienben, meglátogatva a megtérbolyult bajor király által építtetett szigetkastélyt (*VI. Tizenkét pár papucs*), majd ezt követően a bajor fővárosba, Münchenbe érkeztek; itt Mikszáth a város művészettörténeti látnivalóival ismerkedett meg, mint sorairól kitűnik, az ott élő piktorok társaságában. Münchenből — mint ahogy erre Révai is utalt — megszakítás nélkül utazott haza, Magyarországra.

Egy útibeszámoló nem kíván részletesebb kommentárt, azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ezekben a hetekben a hazai közvéleményt még élénken foglalkoztatta és forrongásban tartotta a Jansky-ügy. És július második felében és augusztus elején még néhány előre nem látott fordulat következett be, amit Mikszáth részben útközben hallott először és kisebb-nagyobb fordulatait közvetlenül vagy közvetve útirajzába beleszötte. Ezeket az utalásokat alább, a Tárnyi magyarázatokban részletesen kommentáljuk.

Tárnyi magyarázatok

Lap Sor

- 19 : 6—7 *Ischlbe érvén, ott már csak az osztrák császárt találtam.* (*Hiszen tudják önök, miért mondom.*) — A Jansky-üggyel kapcsolatban ld. a Krk 72. kötetében a 409—421. lapon lévő »A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei« c. összefoglalónkat. — MK utalása arra vonatkozik, hogy 1886. július első felétől Ferenc József álláspontját jelentősen megmerevítette az osztrák konzervatív katonai körök álláspontja.
- „ 13 *Alighogy elhagyjuk a szép melki apátságot, ahol a mi Haynaldunk vágyik öreg napjait eltölteni* — Haynald érsek visszavonulási terveiről MK *A Haynald anyja* c. karcolatában írt (Krk 72. köt. 33—34. l.).
- 20 : 9 *Traunkirchen* — község a Traunsee partján Salzkammergutban
- „ 13 *consummatum est* — itt: elvégeztetett
- „ 19—21 *az egyik [hegy] úgy néz ki, mint egy fekvő görög leány, a másik pedig XIV. Lajos arcát mutatja híven* — az előbbi hegyet ma is »Schlafende Griechin« néven tartják számon az útikönyvek.
- „ 32 *esplanade* — sétatér, sétány
- „ 37 *Grundelsee* — az Ausseetől sétaút távolságra levő tó 6 km hosszú és 1 km széles

Lap Sor

- 20 : 37—38 a kedélyes Bachwirth, az ausseei Veray János — e fordulattal MK egy ausztriai fűzfapoéta nevét örökítette meg, alkotásainak jellegét a magyar rímfaragó nevének említésével jelezte.
- 21 : 2 leginkarnatusabb — leginkább megtestesítő, megszemélyesítő, itt: legmegrögzöttebb
- „ 37—39 Kégl György okoskodása. — MK Kégl mondását már korábban a *Tisza Kálmán a kávéházban* c. karcolatban is idézte (Krk 67. köt. 76. l.).
- 22 : 13 *pilot* — cölöp, cövek
- „ 33 *kurszalón* — fürdőhelyi, gyógyhelyi társalgó
- 23 : 14 *depozitum* — itt: letét
- 24 : 12 *Abzug Jansky!* — az 1886. nyári budapesti tüntetések alkalmával a tüntetők Jansky távozását követelték e felkiáltással.
- „ 26 *ha nem járt-e erre Beöthy Algernon?* — A hírhedt parlamenti trófacsináló nevének említésével jelezte MK a helyzet fonák-ságát.
- „ 32 *majdnem rézzé változtatta azt, amit ezüstnek tartottunk.* — MK utalása a Jansky-ügy tömör politikai értékelését tartalmazta. Korábbi fejleményeiről ld. Krk 72. köt. 409—421. lapjain lévő fejtegetésünket.
- 25 : 6—7 *linzi békekötés* — III. Ferdinánd magyar király és I. Rákóczi György erdélyi fejedelem között megkötött békeszerződésre vonatkozik az utalás. Az aláírás dátuma: 1645. dec. 16.
- „ 17 *café-chantant* — zenés kávéház
- 26 : 11 *konfiskál* — elkoboz, lefoglal
- „ 23 *szatiszfakció* — elégtétel
- 27 : 20—21 *Míg végre egy délelőtt megtudta a bárónó a penzionálást* — Az utalás Edelsheim-Gyulay tábornok 1886. júliusi nyugdíjazására vonatkozik. Az udvar az ő eltávolításával talált bűnbakot a Jansky-ügy elfajulása miatt.
- „ 22 *Hiób-hír* — rossz hír, lesújtó hír
- „ 29—31 *ez időben, fájdalom, minden ott [Gmundenben] tartózkodó emberről azt hitték, hogy Bayreuthba, az előadásokra van erre átutazóban.* — Ez az odavetett mondat is jelzi MK Wagnerrel kapcsolatos ellenszenvét. Korábbi írásaiban is találhatunk ilyen elutasító mondatokat (ld. Krk 72. köt. 76. l.).
- 30 : 7—9 *Ama kolosszális pazarlás, mellyel Bajor Lajos vadon-sziget közepén egy olyan paradicsomot elővarázsolt, le volt már írva szögről-végről a lapokban.* — II. Lajos bajor király 1886 júniusában elkövetett öngyilkosságáról és pazarló vár- és kastélyépítkezéseiről a magyar lapok cikkekben számoltak be. MK is cikket írt *A Lajos-tragédia* címmel. (Ld. Krk 72. köt. 73—76. és a hozzáfűzött jegyzeteket 298—299. l.)
- 31 : 10 *Ez a szép asszony Bavía* — München korabeli látványossága volt az akkor még a városon kívül levő, hatalmas női alak, amelynek fejébe belülről fel lehetett jutni és a kilátóból rálátni a városra.

Lap Sor

- 32 : 17—18 *Hát a citadellát a Gellérthegyen? Hát a Hentzi-szobrot a Szent-György terén?* — Mindkét építmény az osztrák elnyomás jelképévé vált, a Jansky-ügy kirobbanásakor a budai Szent-György téren a Hentzi-emlékműnél tüntetések sora volt.
- 33 : 29—30 *mióta a müncheni tanács visszautasította Budapest meghívását a kétszázados emlékünnepre* — az 1886. augusztus végén megrendezésre kerülő emlékünnepeken Budavár töröktől való visszafoglalásáról emlékeztek meg (ld. erről a témáról a *Milyen a német?* c. karcolatot és a hozzáfűzött magyarázó jegyzeteket).
- 34 : 4—5 *Luitpold herceg* — II. Lajos bajor király öngyilkossága után a korona öccsére szállt, de az idegbetegsége miatt nem gyakorolhatta a hatalmat, Luitpold herceg lett a régens.
- 35 : 19 *atelier* — műterem
- 36 : 1—2 *Már akkor a Radetzky szobrára gyűjtöttek itt.* — MK utalása minden valószínűség szerint az 1890-es években Bécsben felavatott szoborra vonatkozik, amelyet részben közadakozásból állítottak fel.
- „ 8 *Tarascon Tartarin* — Alphonse Daudet nagyot mondó provençe-i regényhőseire vonatkozik MK utalása. »*Tarasconi Tartarin* uram jeles kalandjai« címmel jelent meg 1882-ben magyar fordításban.
- „ 24—30 A túrós csusza dicsérete. — A hazaérkezéskor elfogyasztott túrós csusza emlékét MK az 1889-ben írt *A magyar konyha* c. írásában is megemlíttette (Hi 2. köt. 144. l.).

KIRÁLYOK A CAMERA OBSCURA ELŐTT

M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 8., 8. évf. 218. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzősége

A képzeletbeli riport kétségtelenül MK írása. A stílusfordulatok mellett a reá jellemző beleélő és megelevenítő képesség teszi bizonyossá szerzőségét. A beszélgetés kétszeres csattanója pedig egyértelmű bizonyítékul szolgál. Ilyen megfontolások alapján illeszthette Rubinyi is a Mikszáth-karcolatok sorába a kiadatlan írásokat felsoroló Bibliográfiájába (121. l.).

A fényképezés mint az európai politikai körkép felvázolásának eszköze

A képzelt párbeszéd, az európai uralkodók lefényképezésének megelevenítése remek írói fogás a kontinens sorsát irányító személyi-

ségek kifigurázására. MK kitűnő megfigyelőképességét és jellemzésének erejét mutatja, hogy néhány vonással nemcsak az európai államférfiak portréját öröklötte meg, hanem a különféle politikai rendszerek lényegére is rávilágított. Ilyen részlet például a Bismarckkal folytatott párbeszéd vagy a titkosrendőrségre támaszkodó cári rendszer jellemzése.

A karcolat csattanója természetesen hazai vonatkozású: célzás Tisza Kálmán megrendült pozíciójára, amit a Jansky-ügyből származó politikai válság idézett elő, és amelyet az időközben közismertté vált királyi kézirat megváltoztatott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 36 : 1—2 *itt időzött Braun, a híres fotográfus* — MK itt nem egészen pontosan közli a hírt. Mint az alább idézendő VÜ-beli két hír igazolni fogja, a »Braun A. és tsa.« cég párizsi kiadóvállalat képviselői tartózkodtak ekkor a fővárosban. Bár annyi kétségtelen, hogy fotózni jöttek híres képtárakat. Az 1886. jún. 20-án megjelent hír: »Az Esterházy képtárt most már külföldön is meg fogják ismerni. A közoktatásügyi miniszter ugyanis engedélyt adott a Braun A. és társa francia cégnek, hogy a képtár festményeit olajnyomatokban és más módon sokszorosíthatja.« Júli. 18-án egy még részletesebb beszámoló közölte az olvasókkal: »Braun Gaston, a Braun A. D. és társa híres párizsi kiadó cég egyik főnöke jelenleg Budapesten tartózkodik, hogy úgy az országos képtár, mint nevezetesebb magángyűjtők tulajdonában levő kiválóbb régi képekről fényképezeti főlvételeket tegyen. A cég a francia kormány megbízásából eszközli egész Európában a főlvételeket egy nagyobb mű számára, mely a műértű és műkedvelő közönséget az egész Európa állami és nevezetesebb magánképtárainak műkincseivel megismerteti. A mű már 20 évvel ezelőtt indult meg, s eddig mintegy 30 gyűjtemény műkincseit ismerteti körülbelül 150 füzetben, melyeknek mindegyike 30—40 műlapot tartalmaz.«
- „ 2 *Esterházy-képtár* — a legjelentősebb magyar műgyűjtemény, amelyet az Esterházy család tagjai hoztak létre a XVI. századtól a XIX. század közepéig. 1815—1865-ig a gyűjtemény Bécsben volt. 1871-ben a magyar állam megvásárolta és ezzel megalapozta az Országos Képtár, majd a Szépművészeti Múzeum anyagát.
- 37 : 24 *Varzin* — község és lovagbirtok volt Köslin porosz kerület Rummelsburg nevű járásában, itt volt Bismarcknak hatalmas parkban épült kastélya.
- 38 : 38—39 *Mikor a meghívást megkaptuk és el kellett indulnunk Livádiába* — A livádiai orosz cári palota a volt Taurisz kormányzóságban 5 kilométernyire Jaltától, a Krim félsziget déli partján épült. Az egyik palotát a hegyoldalba illesz-

tették és parkját egzotikus növények borították, a másik a tenger partján emelkedett és angol park vette körül; II. Sándor kedvelt lakóhelye volt.

39 : 24—26 *Oh, a cár egy nagy műveltségű férfit s egy jó ember, a carevna pedig egy felülmúlhatatlan kedves asszony. Kár értük!* — A »Kár értük« kifejezés is megerősíti, hogy II. Sándorról van szó, ti. 1881. márc. 1-én őt ölte meg a nihilisták bomba-merénylete.

„ 30—31 *Csak II. Lajoshoz nem bírtam bejutni* — II. Lajos a paranoiás bajor király elzárkózottan élt, csak igen kevés embert fogadott. 1886. jún. 13-án a bajorországi Starnbergi tóba vetette magát; segítségére siető orvosa is a tóban lelte halálát. (Ld. a szenzációs öngyilkosságról MKnak *A Lajos-tragédia* c. cikkét Krk 72. köt. 73—76. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket a 298—299. lapokon.)

A MUROKFALVI HATÁROZAT

M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 13., 8. évf. 223. sz. (1., 2. 1.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A karcolat szerzőségéről

A PH tárcarovatában megjelent karcolat kétségkívül MK írása. A jellegzetes stílusfordulatok mellett a téma exponálása és megelevenítése a már ismert írói eszközökkel írónk szemléletére és témamegadására jellemző. Ugyancsak az ő eszköztárába tartozik a csattanó előkészítése és a történet lakonikus befejezése is.

Egy újabb képzeletbeli beszámoló

A karcolat bevezető részében MK azt fejtegette, hogy miként gondoskodott már évek óta az isten arról, hogy nyáron az uborkaszezon idején is legyen témájuk az újságíróknak. A Jansky-ügy kapcsán a tárgy adott volt, de a téma kifejtése — éppen úgy, mint az előző, *Királyok a camera obscura előtt* c. beszélgetés — költött. A karcolat témája ugyanis a Jansky-ügy kapcsán felerősödött követelés: az önálló nemzeti hadsereg kérdése. A mozgalomról a *Janskyságok* c. karcolat jegyzeteiben szóltunk (ld. e kötet 171—172. l.).

A jelen karcolatban egy helységnévtárakban nem szereplő, de beszélő helységnévként kitűnő Murokfalváról vagy Murkosfalváról (a »murok«: vadon növény, takarmányként használt növény nevéből alkotott helységnév) küldött beszámolószöveget komponált MK. Ebből kitűnik, hogy a helyi kormánypárti választók miként fogadták el a János keresztnevű mameluk képviselő beszámolóját, amelyben

arról tájékoztatta választóit, hogy ő önálló hadsereget nem ígérhet. A karcolatnak ez a része remek szatirikus leírása a vidéki képviselői beszámolóik érdektelenségbe fulladó mechanizmusának is. Ezzel Mikszáth szinte előlegezi a következő évtizedben egyre élesebbé váló politikai szatírának elemeit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 40 : 3—4 *negyedéve az eszlári ügy volt az uborkaidényben* — a tisz-eszlári vérvádperben a tárgyalás 1883. jún. 20-tól augusztus elejéig tartott Nyíregyházán. A negyvenhárom napig tartó feszült bírósági tárgyalásról MK kiküldött tudósítóként tájékoztatta a PH olvasóit. Cikkeit ld. a Krk 66. kötetében.
- „ 4 *harmadéve követválasztás* — az 1884-es év nyarán volt az országgyűlési képviselők választása. Ennek fordulatairól is több cikkben (ld. Krk 68. köt.) és néhány rajzban (ld. Krk 35. köt.) képet adott MK lapja egykori olvasóinak.
- „ 4—5 *tavaly Országos Kiállítás* — az 1885 májusában megnyílt Országos Kiállításról MK több karcolatot írt (ld. a Krk 70. és különösen 71. kötetben közöltek).
- „ 5 *az idén meg Jansky-ügy.* — A Hentzi-sír megkoszorúzása 1886. máj. 21-én történt, ezt követően tört ki a rosszaság Jansky akciója miatt — ezekről a Krk 72. kötetében levő cikkek szólnak — az események rövid összegezését »A Hentzi sír megkoszorúzása és következményei« c. összefoglalónkban találja az olvasó a 409—421. lapon.
- „ 8—9 *amikor minden vonalon történt benne valami s minden rovat számára.* — Ez a fordulat nem MK túlzása, a PH 1886. június elejei számaiban minden rovat a Jansky-ügy különböző vonatkozásainak híreivel, kommentárjával volt tele.
- „ 14—15 *abszorbeál* — elnyel, felszív
- 42 : 8 — *Derűtség! Zajos derűtség!* — A beszámolót tartó képviselő beszédét a parlamenti naplóból vett helyzetleírások közbekiáltásával megszakító »atyafi« esetével MK minden bizonnyal egy korabeli tréfát örökíthetett meg.

MILYEN A NÉMET?

M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 19., 8. évf. 229. sz. (3., 4. l.)*
Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A cikk szerzőségéről

Az aktuális politikai cikk szerzője kétségtelenül Mikszáth. Ezt a tényt a jellegzetes stílusjegyeken kívül az is bizonyítja, hogy a tárca

második részében előadott történet a július második felében és augusztus elején Ausztriában és bajor földön tett utazás egyik személyes benyomását őrzi.

*

A két részből álló karcolat két másik — ebben a kötetben is szereplő — karcolathoz kapcsolódik. A jelen írás első része aktuális eseményekkel foglalkozik és ilyen értelemben a *Három ünnep* című — időrendben majd ezt a karcolatot követő Mikszáth-tárca elődje. 1886-ban ugyanis egy ún. történelmi kiállítás megnyitását tervezték — erről az eseményről tudósít a jelzett karcolat. A kiállítás a törökök uralma alól felszabadult ország 200 éves jubileumát volt hivatva megörökíteni. Ehhez az eseményhez kapcsolódott az az újságok által eléggé sérelmezett esemény, hogy München városa visszautasította az ünnepségekre szóló meghívást. A karcolat második része az író németországi utazásainak egy mozzanatát eleveníti fel, és ebben a vonatkozásban az *Utazás a németek között* c. karcolathoz kapcsolódik.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 : 5—6 *Nélkülök vertük ki a törököt — megihatjuk nélkülük az áldomást is.* — Ez a megjegyzés arra vonatkozik, hogy az ünnepség, amelyre a meghívás szólt, az ún. történelmi kiállítás megnyitása volt.
- „ 7—8 *Én a múlt évben . . . a kiállításon* — MK itt az 1885 májusa és novembere között megrendezett Országos Kiállításra utal. Ennek eseményeiről több cikkben tájékoztatta lapja olvasóit (ld. Krk 70. illetve 71. kötetének vonatkozó írásait).
- „ 14—15 *Először a heidelbergiek célzatosan meg nem hívnak az ünnepélyükre.* — 1886. augusztus első hetében ünnepelték a heidelbergi egyetem fennállásának 500 éves évfordulóját. Az eseménysorozatról többek között a PH is közöl beszámolókat. Mikszáth idevonatkozó megjegyzése természetesen ironikus, hiszen csak a fokozás kedvéért került ez a távoli esemény ebbe a sorba.
- „ 17 *Visszaüzen nagy gorombán* — A budapesti ünnepségre való meghívás elutasítását a VÜ így jellemezte: »A müncheniek tudvalevőleg egész nyersséggel utasították vissza Budapest meghívóját Budavár visszafoglalásának ünnepére.«
- „ 19 *Meghívjuk Berlint. Az is kosarat ad.* — Az újságok közleményei között valóban arra is található utalás, hogy Berlin város vezetői is visszautasították a magyar főváros meghívását.
- 44 : 12—13 *tekintettel a határainkon incselkedő kolerára* — Ebben az augusztusi időszakban már komoly és közelálló veszélyt jelentett a kolera. Fiuméből egyre inkább érkeznek meg-

Lap

betegedésekkel kapcsolatos hírek. Mint a későbbiekben látni fogjuk, szeptemberben bizottság alakul a fővárosban a járvány legyőzésére. (Elsősorban ld. a *Nehéz idők* c. karcolat jegyzetanyagát!)

44 : 17 *merre kell menni a híres vízi játékhoz.* — MK utalása a hellbrunni kastélyban lévő vízi játékrendszerre, a rejtett, játékos szökökutakra, a vízerő mozgatta bábszínházra vonatkozik.

HÁROM ÜNNEP

M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 20., 8. évf. 230. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőség kérdése

A Pesti Hírlap tárcája című rovatban megjelent írás kétségtelenül MK tollából született. Elsősorban bizonyítja a mű szerkezeti megkomponáltsága, ahogy a három ünnepi eseményt összefűzi, és ahogy szemléletessé teszi ezek nyilvánvaló összefüggését a megelőző eseményekkel. Ugyancsak kétségtelenné válik a szerző kiléte a szegedi anekdota közbeiktatásával, hiszen az író kapcsolata a várossal közismert. A jelen kötetben is szerepel még két írás, amely a szegedi színház újramegnyitásával kapcsolatos. Itt is hivatkozunk Mikszáth korábbi szegedi éveire és arra, hogy még a PH munkatársaként is tovább őrzi a kapcsolatot (ld. *A miniszterelnök, ha mulat* és *A szegedi színház* c. karcolatokat és a hozzá tartozó jegyzeteket).

Három ünnepi esemény a fővárosban

A karcolat aug. 20-án jelent meg a PHban. Témája is ennek megfelelően az ünnepekhez kapcsolódik. Alaphangját azonban az a kiábrándultság adja meg, amelyet afölött érzett az író, hogy a nyár óta az ország érdeklődésének középpontjában álló Jansky-ügy — amely lehetőségnek látszott arra, hogy lépéseket lehessen tenni az ország fejlődése érdekében — már üres szócsépléssé fajult.

Ennek a politikai eseménynek a fejleményei azt is világossá tették, hogy az osztrák politika tudatosan épít a külsőségeken nyugvó ünnepi események leszerelő jellegére. Ezt a vonást emeli ki írónk az úgynevezett történelmi kiállítás megnyitásával kapcsolatban. Erről szól ironikusan a király születésnapjához kapcsolódó leírásával is. A Jansky-ügy eredménytelenségéért azonban nemcsak az osztrák politika a felelős. A hazai »szájhősök« ellen is fordul Mikszáth írása. (A Jansky-ügy eseménytörténetéről ld. a Krk 72. köt. 409—421. lapján lévő összefoglalónkat.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 45 : 2—3 *Az újságok megunták feszegetni a királyi cikket.* — MK utalása a királynak a Jansky-üggyel kapcsolatos, augusztus 7-én kelt levelére vonatkozik. Ld. erről a kötet bevezetőjében írottakat a 164—165. lapon.
- „ 4 *kompressz szedés* — ritkítás nélküli tömör szedés általában petit betűtípusból
- 46 : 14—15 *rettentő vastag nyaláb kérvény megjelenik a Ház asztalán* — A parlament szeptember végi és október eleji ülésein tárgyalta a Jansky-üggyel kapcsolatos kérvényeket. Ld. az ülések felsorolását a kötet 165. lapján.
- „ 19—20 *morte-saison* — holt idény (fr.)
- „ 22 *Először megnyitottuk a történelmi kiállítást* — A történelmi kiállítást, mint azt a *Milyen a német?* c. karcolathoz írt jegyzetünkben (180. lapon) már megírtuk, Budavár felszabadulásának 200. évfordulója alkalmából rendezték. Az ünnepségekkel kapcsolatos még MK *A budapesti ünnepek* c. karcolata is a jelen kötet 57—62. lapján. A megnyitás ünnepélyes külsőségek között zajlott le. Nagy érdeklődést keltett, hogy ott volt az új hadtestparancsnok Pejacevich gróf, aki Edelsheim báró utódja lett. (Ezzel kapcsolatban ld. a 72. kötet 419. lapján és a jelen kötet 164. lapján írottakat.)
- 47 : 4 *szofta* — mohamedán főiskola hallgatója; itt: török barátság
- „ 12—14 A király születésnapja. — Minden évben megrendezték a király születésnapjának ünnepségét. Ferenc József aug. 18-án ülte meg születése napját. Az ország különböző városaiban ilyen alkalmakkor ünnepi misét tartottak. Ebben az évben a PH tudósítása szerint reggel 5 órakor 24 ágyúlövés köszöntötte az ünnepeltet, majd 9 órakor díszszemlélt tartottak a Vérmezőn Pejacevich Miklós gróf vezénylete alatt. 10 órakor a várban volt ünnepi mise, 3 órakor pedig díszbéd kezdődött. Erről ld. alább a 47 : 29—39 sorhoz fűzött jegyzetet.
- „ 19—22 A vidéki plébánosról szóló anekdota. — Ez a motívum MK több írásában visszatért. 1886-ban, az *Urambátyámban Felsőbb rendeletre* címen közölte az anekdotát (ld. az előkészületben lévő Krk 37. kötetében).
- „ 29—39 A két díszbéd. — A király születésnapjára rendezvényeinek sorát zárta a budai várpalotában Tisza Kálmán által adott díszbéd. Ugyanebben az időben az »Angol királynő« nevű szálloda első emeleti éttermében Pejacevich Miklós, hadtestparancsnok a főváros körül összpontosított ezredek törzstisztjei számára rendezett díszbédet. S a karcolatban leírtaknak teljesen megfelelően egyidőben mondtak köszöntőt a királynak. Így írt erről a PH aug. 19-i száma: »A szálló [Angol királynő] kapuja előtt egy főhadnagy, a rakparton pedig a várpalotával szemben egy tüzér káplár állott zászló-

- val, ez ti. a miniszterelnöki palotára ügyelt, hogy Tisza beszédje alatt megadja a jelet, úgy lévén a megállapodás, hogy a kormányelnök és főhadparancsnok egyszerre mondják el felköszöntőiket a királynak.
- 48 : 6 Az aug. 20-át méltató két vezércikk. — Az író itt a PHban megjelent két írást említi meg. Az egyik — a vezércikk — a lap első oldalán jelent meg: »Az erdélyi közművelődési egyesület és Szt. István napja« címmel, a másik a lap második oldalán található és a »Szent István napja« címet viseli.
- „ 10 »*Külön kormány kellene Szegednek*« — Itt Mikszáth az emlékezetes tiszai árvíz után kinevezett ún. rekonstrukciós bizottságra utalt. Ezt a bizottságot, amelyet királyi bizottság névvel illettek, a Krk 56—59. kötetekben ismertettük részletesen. Itt talál az olvasó a bizottság feladatára, működésére, összetételére és tagjaira vonatkozó jegyzeteket.
- „ 15—17 Az óhajok, amelyek Szegeddel kapcsolatban elhangzottak. — Az árvíz után Szeged nagyon fellendült. Korábban Csongrád volt a megye székhelye, az 1880-as évektől Szeged lett. Az egyetemen kapcsolatos utalás arra vonatkozik, hogy melyik város kapja meg a harmadik tudományegyetemi bölcsészkart. Szeged Pozsony ellenében versenyzett. Ebben a kérdésben azonban vesztes lett, az ország harmadik bölcsészettudományi kara Pozsonyban nyílt meg.
- „ 25 *A Szent István jobb kezét.* — A legenda szerint László király a szentesi avatás alkalmából kiemeltette István tetemét a székesfehérvári sírból, ahol az már 45 esztendeje feküdt. Ekkor találták épségben a halott király jobb kezefejét. A kéz, amelyet ezek után ereklyeként tartottak számon, elkerült az országból, és 1771-ben Mária Terézia hozatta haza. Az augusztus 20-án rendezett ünnepen az volt a szokás, hogy ezt az ereklyét nagy pompával körülhordozták a budai várban.
- „ 30—35 Aug. 20-ára sokan utaznak a fővárosba. — A PH szerint: »(Szent István napja) mindig számos vidékinek szolgál kedves alkalmul arra, hogy Magyarország szívét, az óriási méretekből épülő és szépülő fővárost egy-két napra meglátogassa.« (PH, 1886. aug. 20.)

A RUBEL

- M. *Pesti Hírlap. 1886. augusztus 24., 8. évf. 234. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Csevegés a legújabb botrányról alcímmel. Névjelzés nélkül.*

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről

A karcolat a nyári hírostatokat legtöbbször foglalkoztató külpolitikai eseményről, az ún. bolgár kérdésről szól. A bolgár kérdés — ebben az összefüggésben — Battenberg Sándor bolgár uralkodónak 1886. aug. 20-i trónfosztását jelenti. Erről a témáról többször írt Mikszáth. Az írásmű hangvétele, a véleménynyilvánítás mikéntje egyértelművé teszi, hogy a karcolat Mikszáth tollából származik.

Az 1886-os nyár nagy külpolitikai szenzációja

Az említett év belpolitikai híreinek középpontjában a Jansky-ügy állt. A külpolitikai élet szempontjából a nyári időszak alatt a bolgár események kerültek nagytőlencse alá. Bulgária az utóbbi évtizedben különleges szerepet töltött be a Balkán-félsziget politikai életében. Az ország nemzeti önállósulása érdekében Törökország ellen folytatott harcot. Ezt a törekvését a cári Oroszország — egészen Battenberg Sándor uralkodásáig — támogatta. Battenberg Sándor nevéhez egy nagy hadisiker fűződött: a bolgár—szerb háború elsősorban bolgár győzelme. Mivel azonban a bolgár fejedelem uralkodása végső soron az Osztrák—Magyar Monarchia érdekeinek felelt meg, III. Sándor orosz cár akciót indított Battenberg Sándor lemondatására. Ennek az eseménynek a jegyében fogant a karcolat. Mikszáth remekül megismerkedett ezt a kis írását, hiszen egy látszólagos könnyed csevegéssel indítja, majd élesen poentírozva, az események mögötti összefüggésekre is rámutat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 49 : 4—5 Battenberg Sándor sikertelen leánykérése. — Mikszáth itt valószínűleg Sándornak arra a meghiúsult tervére utalt, hogy házasságot készült kötni Frigyes német császár lányával. Ezt a házasságkötést azonban Bismarck megakadályozta.
- „ 16 *S aztán nemcsak szép ember volt, hanem valóságos hős.* — Battenberg Sándor 1885. nov. 18-án Szlivnicánál megverte a szerb sereget. Ekkor elnevezték a győzelem tiszteletére »szlivnicai hős«-nek. Mikszáth valószínűleg erre utal itt. Ld. ezzel kapcsolatban MK *Furcsa háború* c. cikkét, amelyet nov. 18-án jelentetett meg és a biztos szerb győzelmet jósolta (Krk 71. köt. 83—84. és jegyzetei a 282—283. lapon).
- „ 24 *A szép daliás bolgár fejedelem ma csak egyszerű fogoly* — A PN aug. 23-i reggeli kiadásának »Karevelov Petykó« c. cikkében írta a lap munkatársa, aki valamikor a szófiai tudósító volt: »Szegény Battenberg Sándor! Még most is látom magam előtt daliás, férfias alakját, napbarnított arcát, környezve szép fekete szakálltól . . .«

Lap Sor

- 51 : 3—10 Battenberg Sándor további sorsa. — Az »elcsapott fejedelem« nem korábbi katonai állomáshelyére — Berlinbe — tért vissza, hanem a monarchia közös hadseregének a tisztje lett. 1889-ben a Hartenau gróf nevet vette fel.
- „ 12—13 *Karavelov és Cankov* — P. Karavelov Bulgária miniszterelnöke volt. Battenberg Sándor nagy hívének tartották. Bár Oroszországban nevelkedett, nem tekintették oroszbarátnak. Az ő vezetése alatt 1885. szept. 17-én Filippopoliszban győztek a bolgárok és ezzel kivívták — a törökök ellen — függetlenségüket. A világ közvéleménye Karavelov legnagyobb ellenfelének Cankovot, a Bulgáriában lévő orosz párt vezérért tartotta. Ezért hatott rendkívüli meglepetésnek a hír, hogy kettőjük összefogásával sikerült a Battenberg Sándor elleni államcsíny.
- „ 19 *angasztrozva* — lekötelve magát
- „ 21—23 *Milán király sem jön már vadászni többé Szentivánra, hová holnapra várták Zichyék.* — Mikszáth megfogalmazására jól rezonál a PN híre, miszerint: »Milán szerb király holnapra Budapestre váratott, hogy részt vegyen a Szt.-Ivánon tartandó vadászaton. A király részére szobák voltak rendelve az Angol királynő vendéglőben. E megrendelés ma visszavonatot: a király, tekintettel a bulgáriai eseményekre, közelebb nem hagyja el országát.«

AZ ELMARADT TOASZT

- M. *Pesti Hírlap. 1886. szeptember 3., 8. évf. 244. sz. (1., 2. 1.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Szózat azokhoz, akik meghalni szándékoznak alcímmel. Névjelzés: Scarron.*

Kötetben itt először.

Az erdélyi közművelődési egyeslet

1886. aug. 29-én tartotta az erdélyi közművelődési egyesület közgyűlését. Erre az alkalomra az ország különböző részeiből utaztak írók és művészek, az egyesület tagjai Kolozsvárra, hogy részt vegyenek az ünnepélyes aktuson. A PN aug. 29-i reggeli kiadásához megjelent »Melléklet« részletesen beszámol az egyesület elé kerülő titkári jelentésben foglaltakról. Ebben szó esett a lelkesen és lelkiismeretesen elvégzett munkáról, valamint arról, hogy az egyesület történetében jelentős volt az elmúlt egy év, hiszen fontos szakasza a fejlődésnek, hogy szakosztályok alakultak az egyesületen belül. Ebben az időben ez a kulturális közösség 13 639 tagot tartott nyilván. Mint ahogy ez a karcolatból is kiténik, frónk is részt vett ezen a közgyűlésen. Az ünnepélyes alkalomból azonban rezignáltan alkotott véleményt

— túlon-túl sok a lelkes felszólalás, sokkal kevesebb a valódi tenni-akarás —, ez a nézet derül ki a karcolatból. A PH aug. 29-én a Napihírek rovatban (6. l.) közölte, hogy a lapot az Erdélyi Magyar Kultúregylet kolozsvári ünnepélyein Mikszáth Kálmán képviseli, ki Horváth Gyula orsz. képviselő társaságában már pénteken Kolozsvárra utazott. A kolozsvári Ellenzék aug. 28-i száma a Személyi hírek rovatban tudatta, hogy Budapestről Horváth Gyula képviselő, Mikszáth Kálmán, »a szellemes író megérkezett«, a lap következő napi száma arról számolt be, hogy az EMKE »előértekezletén« Mikszáth részt vett. Az Ellenzék 1886. aug. 30-i számában az ismert Járókelő álnévvel Bartha Miklós tárcacikket írt az EMKE közgyűléséről; a díszebédéről beszámolva a következőket írta: »Ugyanis azt mondja nekem Mikszáth „ne sokat beszéljetelek nekem, hanem mutassátok meg azt az eleven oláhot, akiből magyart csináltakot”. Mármost gondolják meg az „írók és művészek”, hogy minden ilyen Mikszáth-emberrel szaporodni fog a könyvvásárlók és a hírlapelőfizetők száma. Hát nem nekik dolgozunk? Tehát béke — velünk. Jó társaság és jó asztal. Ennek csak fele része igaz — a társaság. Én ugyanis közbe voltam véve Barsay Domokos és Mikszáth Kálmán által. Miután mind a kettő beszélt, én összelapultam mint egy deszka, azután kinyúltam, mint egy drót. Gondolom, ebből a két elemből áll egy villamos készülék, és úgy éreztem magam, mintha rajtam menne keresztül a szellemes ötletek delejfolyama...« — Szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy az Ellenzék 1886. aug. 29-i, 30-i, 31-i száma teljes egészében közli az EMKE közgyűlés anyagát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 52 : 18—19 *útjukat állta Szász Domokos* — Szász Domokos erdélyi református püspök (1838—1899) és egyházi szónok volt.
- 53 : 3 *Az én tisztelt barátom, Bartha Miklós megírta lapjában* — Itt Bartha Miklós függetlenségi párti politikusról és publicistáról van szó, aki többek között az erdélyi közművelődési egylet alapítója is. Lapja pedig az 1880-ban alapított Ellenzék c. lap volt. Ld. a részleteket a bevezetőben.
- „ 9 : 15 *exceptione vocem* — szó kivételével (lat.); grammatikailag helyesen: *exceptione vocis*.
- „ 15 *Mert igazán élesen mondja Horváth Gyula* — Horváth Gyula »Partikularizmus« c. könyve ebben az évben jelent meg. Ennek utószavában a könyvét Mikszáth Kálmánnak ajánlotta. Ld. erről a jelen kötet 267—268. lapján megjelent jegyzetet.

AZ ESŐ ELLEN

M. I. *Pesti Hírlap. 1886. szeptember 4., 8. évf. 245. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 45. köt. = Hi 13. köt. Anekdoták II. Bp., 1917. 60—62. l.* A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Mikszáth szerzőségéről

A névjelzés nélkül megjelent anekdota kétségtelenül írónktól származik. Intonálása jellegzetesen önironikus, hősről szólva megjegyzi: »tán híresebb ama bonmot által, melyet annak idején egy fránya újságíró adott a szájába, hogy a tudomány sok fejet megzavart, de a víz még egyet sem.« (55 : 4—7). A »fránya újságíró« nem volt más, mint maga Mikszáth, aki az 1886. ápr. 11-én a VÚban megjelentetett *A parasztok* c. képmagyarázatában említette meg Nagy András hódmezővásárhelyi artézi kútfuratási adományát és ennek kapcsán idézte fel ezt a parasztnáobnak tulajdonított argumentációt (ld. Krk 72. köt. 30—31. l.). Ez az ironikus önaposztrofálás minden további érvnél egyértelműbben bizonyítja MK szerzőségét.

Egy újabb, Nagy Andrásról szóló anekdota

A cikk szerzőségéről szólva említettük, hogy az öt hónappal korábban megjelent *A parasztok* c. képmagyarázatában MK már előadta a hódmezővásárhelyi artézi kút ajándékozásához fűződő mondást, ehhez még hozzá kell tennünk, hogy az említett VÚ-beli cikknek ez a része vitát váltott ki, a hetilap 1886. ápr. 25-i számában egy valószínűleg Hódmezővásárhelyről beküldött »Egy a sok közül« aláírású — Nagy Andrászt védelmező és Mikszáthot támadó — hozzászólást tettek közzé. Az észrevételekre MK ugyanott válaszolt. (E polémiát közöltük *A parasztok* c. karcolat II. részében, illetőleg az íráshoz fűzött jegyzetekben a Krk 72. köt. 32—33. illetve a 268—271. lapon. E »vitának« még utóregzése is volt: a PHban Szemere Attila *Levél Mikszáth Kálmánhoz* címen reflexiókat fűzött a VÚ hasábjain lezajlott vitához. Ez is a Krk 72. kötetében kapott helyet (45—48. l. és a jegyzetek a 279—281. l.).

A fél évvel korábbi polémiácska nem vette el MK kedvét az érdekes parasztnáob viselt dolgainak megörökítésétől, ezért frissiben papírra vetette a legújabb történetét: furcsa fővárosi házvásárlási akcióját és ennek még anekdotikusabb megokolását.

A BUDAPESTI ÜNNEPEK

M. I. *Pesti Hírlap*. 1886. szeptember 5., 8. évf. 246. sz. (1., 2., 3. l.)

A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: »*Írta: Egy ivadék.*«
(*A befejezést Scarron*).

II. *Jk* 42. köt. = *Hi* 10. köt. *Dekameron* III. köt. *Bp.*, 1917. 218—225. l.

A Krk a PH szövegét közvetíti.

Budavár visszafoglalásának ünnepélye — torzító tükörben

Az 1886-os év második felében MK több ízben szólaltatta meg a szatíra húrjait. Az uborkaszezonban két képzeletbeli riportot írt:

egy külpolitikait, a *Királyok a camera obscura előtt* címűt és egy belpolitikait, *A murokfalvi határozat* címűt. Ezeket követte a jelen karcolat, majd az év novemberében újabb kettő: *Egy levél viszontagságai, kalandjai és hányattatásai* címűben a posta pontatlanságát gúnyolta ki; az *Opera az írói körben* címűt pedig az intendáns, gróf Keglevich István elleni támadás fonákra fordulása váltotta ki.

A jelen karcolat esetében megtalálhatjuk azt a — nyomtatásban is megjelent — mozzanatot, amely a szatíra forrása lett.

Budavár visszafoglalásának 200. évfordulójára a Magyar Történelmi Társulat ünnepséget rendezett 1886. szept. 1-én du. 5 órakor — pontosan a kétszáz évvel korábbi ostrom megkezdésének időpontjában — a Redout termeiben. Az emlékünnepen megjelent a király is, a díszemlvényen helyet foglalt Ráth Károly főpolgármester, Gerlóczy Károly polgármester, a főváros országgyűlési képviselői: Darányi Ignác, Busbach Péter, Wahrmann Mór, több főpap és a fővárosban tartózkodó miniszterek. A Budavár bevételénél részt vett hősök utódai közül mintegy negyvenet hívtak meg a díszemlvényre, ott volt két Petneházy-ivadék, Petényi János, Petényi Ádám, Ottlyk Ede, Ottlyk Zoltán, Ocskay László, Hunyady Kálmán gr., Hunyady Imre gr. Több külföldi vendég is található volt: Barfus Eginhardt Károly (Köln), Creyzt Arthur báró (Berlin), Mongenot M. Leon (Nancy), Desqlanques A. (Párizs), Tattenbach Jenő gr. (Berlin), Montjurtin d'Équeville marquis (Párizs), Albert de Malet (Párizs), Möschke Herman ezredes (Berlin) és Nils Bielke gróf (Svédország). A díszülést Ráth Károly főpolgármester nyitotta meg, utána báró Kemény Gábor gróf és Szécsen Antal tartott emlékbeszédet. (Szécsen Antal előadását Óváry Lipót olvasta fel, e beszéd elhangzása után távozott el a király.) Az ülés második részében Czobor Béla és Ipolyi Arnold szakelőadása hangzott el. Szept. 3-án még Te Deumot tartottak a visszafoglalás emlékére, majd a Nádor téren emléktáblát helyeztek el; itt Gerlóczy Károly polgármester és Havas Sándor fővárosi bizottsági tag mondott beszédet. (A PH 1886. szept. 2-i és 3-i számai alapján.)

A fenti eseménykrónikából kitűnik, hogy a szept. 1-i ünnepségre a kétszáz évvel korábbi ostrom hőseinek leszármazottai közül többeket meghívtak Németországból és Franciaországból. A protokoll névsorban egy skandináviai meghívott is szerepelt: Nils Bielke gróf Svédországból. E távolról ideérkezett meghívott személye adhatta Mikszáthnak az ötletet, hogy tárczája kerekítse azt, amelyre különben a PH említett tudósítása is utalt: »Kár, hogy a főváros a külső országokból érkezett egészen idegen vendégek számára kellő útbaigazításról és szórakoztatásról nem gondoskodott« (PH, 1886. szept. 2. 4. 1.). Így teremtette meg MK fantáziája segítségével a norvég származású elszegényedett kurtanemes, Brilson Nordin alakját, akinek dédapja, Brilson lovag a »széleskardú«, Budavár bevételkor lelte halálát. Brilson Nordint a dédapa jogán meghívják, de senki sem törődik vele, nem fogadják, elhelyezéséről sem gondoskodnak, véletlenül csöppen az ünnepség színhelyére. Sikerül ugyan bemutatkoznia a polgármesternek, de ez sem javít helyzetén, három

nap múlva az éhhalál küszöbén találunk rá szállodai szobájában. Az első szám első személyben előadott történethez Mikszáth Scarron álnévvel konklúziót fűz: ez természetesen keményebb hangú, mint lapja idézett mondata, de ugyanazt veti a főváros vezetőinek szemére: nem törődtek a meghívott külföldi vendégekkel.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 60 : 23—24 *odajutottam a »Redout«-ba, ahol olyan forróság volt — A lapbeszámolóék külön megemlítették a terembe szorult, szinte elviselhetetlen hőséget.*
- „ 29—34 *A három szónok. — Az emlékülésen Ráth Károly és báró Kemény Gábor beszélt, gróf Szécsen Antal szövegét Óváry Lipót olvasta fel.*
- „ 36—38 [*a király*] *a lemondás gondolatával foglalkozik azon esetre, ha még egy negyedik embert is végig kell hallgatnia . . . — A király Szécsen Antal szövegének elhangzása után eltávozott, a következő szónokot nem várta meg.*

AZ UTOLSÓ FÖLDESASSZONY

M. I. *Pesti Hírlap. 1886. szeptember 8., 8. évf. 249. sz. (1., 2. 1.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Hangyásné † szept. 2. alcím-mel. Névjelzés nélkül.*

II. *Jk 37. köt. = Hi 5. köt. Az én halottaim. Bp., 1914. 131—134. l.*

A Krk PH szövegét közvetíti.

Nekrológ egy »eredeti asszonyság«-ról

Mikszáth nekrológ-karcolatainak egyik különleges darabja. Mint mindig, itt is a személyiség vonzotta írónkat a halott elbúcsúztatására. A cikk különös érdekessége, hogy egy asszonyban lelt fel olyan emberi tulajdonságokat, amelyeket példamutatónak tartott. A régi nemesség valódi és vélt erényei mindig vonzották Mikszáthot. Itt is ezeket sorakoztatja fel. A példamutatás, a mindenben előljárás, a követelmények állítása, mind egy-egy értékes magatartásforma. A karcolat jellegzetesen mikszáthi megformálású, két anekdota közé illesztette a leíró-elbeszélő részt.

A nekrológ »alanyáról« ma már keveset tudunk. A Hangyás családról Borovszky Samu az általa összeállított »Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye« c. kötetben (a »Magyarország Vármegyéi és Városai« c. sorozat egyik darabjában) a nyáregyházi földbirtokos családok között említést tesz a famíliáról, és magáról Hangyás Gedeonról is, aki a karcolatban szereplő özvegyasszony egykori férje volt.

A karcolat hangnemét alátámasztandó, álljon itt most a VÜ 1886. szept. 12-i számának halálhírei között megjelent néhány

sor: Özv. Hangyás Gedeonné, a régi magyar gazdaasszonyok egyik kiváló mintaképe, akit Pest megyében sokan ismertek, s Nyáregyházán történt temetésén a környék előkelő családjai nagy számmal jelentek meg; ott volt Fabiny igazságügyminiszter családja is, s Filó Lajos nagykörösi lelkész mondott szép beszédet, a sírnál pedig Balla János monori lelkész búcsúztatta el.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

62 : 2—3 *Nyáry Pál, Pest megye akkori hatalmas viceispánja* — Nyáry Pál 1845-től volt a megye másodalispánja, 1848-ban lett első alispánja és országgyűlési követe. Nyáregyházán temették el 1871. ápr. 21-én.

64 : 5 *akvirál* — szerez, gyűjt

AZ EMBERISÉG KOMÉDIÁJA

M. *Pesti Hírlap. 1886. szeptember 12., 8. évf. 253. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Külügyi legenda az égben* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A karcolat szerzőségéről

Bár a karcolat kézírata nem áll rendelkezésünkre, a Pesti Hírlap tárcája rovatban megjelent cikk minden kétséget kizáróan Mikszáth írása. Erről győz meg a karcolat jellegzetes stílusa, a téma feldolgozásának Mikszáthra jellemző fordulatai.

Játékos külpolitikai beszámoló

Az emberiség komédiája politikai görbetűkór a korabeli Európáról. Két hazai vonatkozású karcolat után visszatér Mikszáth a külpolitikai eseményekhez. Az érdeklődés középpontjában álló bolgár események adnak alapot az európai külpolitikai kalandozásra. Az isteni beavatkozás (Szent Péter látogatása) ötletével Mikszáth megteremti azt a distanciát, amely lehetővé teszi, hogy az író humorral szemlélhesse a mégoly tragikus aktualitásokat is. A kis írásmű formája nem ismeretlen. Hasonló helyzetben Mikszáth gyakran fordul a szárnyaló képzelet játékoságához.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

65 : 15—16 *a Futtaki kéznél levő arcképe nyomán* — Futtaki Gyula újságíró, a PN munkatársa, a Budapesti Tudósító és a Budapesti Correspondenz c. újságok megalapítója. Rudolf trónörökös politikájának a híve.

Lap Sor

- 66 : 22 *Elvitte Bismarckhoz* — Bismarck visszatérő alakja Mikszáth karcolatainak. A német birodalmi kancellár — Németország fokozódó külpolitikai expanziójának megfelelően — a korabeli európai események »mindentudó« irányítója volt. Mikszáth groteszk történetében itt erre a szerepre utal.
- „ 25—28 A törökországi utalás. — Törökország a 19. század második felében »Európa beteg embere«. Az egykori nagyhatalom hanyatlására céloz Mikszáth.
- „ 29—30 *még egy reménye volt, hogy talán Bécsben süti el a gallért.* — A monarchia adminisztrációjának bürokratizmusát gúnyolja e helyütt az író.
- 68 : 3 *Az egyik Wittelsbach Ottó* — régi német uralkodócsalád tagja, bajor király, az 1886. jún. 13-án paranoiás állapotban öngyilkosságot elkövetett II. Lajos bajor király öccse, aki 1871-től szintén elmebeteg volt, ezért a bátyja halála után rászállt hatalmat nem gyakorolhatta, helyette nagybátyja régensként kormányozta az országot. (Ld. *A Lajos-tragédia*. Krk 72. köt. 73—75. és jegyzeteink a 298—299. lapokon.)
- „ 13—14 *az örült király* — Ld. a Wittelsbach Ottóról szóló fenti jegyzetet.
- „ 16—17 *a lángheszű fejedelem* — Battenberg Sándor. Itt Mikszáth az előző karcolatok jegyzeteiből már ismeretes bulgáriai eseményekre utal.

NEHÉZ IDŐK

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 73—74 folio.

M. *Pesti Hírlap*. 1886. szeptember 25., 8. évf. 266. sz. (6. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott, átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvűből. A kéziratot a nyomdában szétvágták és az így keletkezett csíkokat I—VII római számmal jelölték.

A viszonylag kevésbé javított cikket MK valószínűleg a szerkesztőségben írta, erre mutat egy olyan javítása, amely a nem eléggé nyugodt íráskörülményekre utal (69 : 18—19). A korrektúrát maga végezte, és ekkor négy helyen tovább csiszolta a kézirat szövegét. E változtatások közül figyelemre méltó a 69 : 28—29 sorban eszközölt társadalmi vonatkozású mondandó megfogalmazásának további pontosítása és a 70 : 8 sorban található rossz szóhasználat helyesbítése. A cikket eredetileg a lap első tárcarovatába szánták, de valószínűleg a téma kényessége miatt került a 6. oldalra.

Az 1886-os kolerajárvány

A korabeli sajtó már nyár eleje óta figyelemmel kísérte a veszélyes járvány terjedését Európában. A VÚ júl. 25-i száma »A kolera vándorlása« című cikkében áttekinti ennek a pusztító, nehezen leküzdhető betegségnek az európai történetét. Így kezdődik a cikk: »Ötödik nagy megpróbáltatása előtt állunk már annak a ragálynak, mely e századdal csaknem egyidőben tette be a lábát a vén Európába, s 70 év lefolyása alatt (1816—86) nem kevesebb mint 48 évet töltött különböző időszakokban, rövid megszakításokkal benne.« Érthető tehát, hogy nem lehetett közömbösen figyelni azt, hogyan is alakul a járványhelyzet más európai országokban. Ebben az évben Dél-Olaszországban tört ki nagy méretben a kolera és onnan terjedt tovább Észak-Európa felé. 1886. júl. 11-én Zichy Ágost gróf Budapestre jött, hogy jelentést tegyen a belügyminiszternek: figyeljenek a Fiuméből jövő utasokra. Ez a hír is az VÚban jelent meg 1886. júl. 11-én. A kolera szeptember hónapban érte el Magyarországot; e hónap közepén a fővárosban járványügyi állandó bizottság alakul. A bizottság vezetői a város főpolgármestere és tisztii főorvosa. Azonnal hozzákezdtek barakkok felállításához és fertőtlenítéséhez. Elsősorban a víz tisztítását kellett megoldani.

Mikszáth keserű hangon számolt be karcolatában erről a szomorú eseményről. Különösen figyelemre méltó, hogy milyen éles hangon bírálta a közigazgatás hiányosságait és milyen világosan mutatta meg, hogy a kolera elsősorban a szegény rétegeket sújtja, hiszen itt nincs semmiféle lehetőség a higiénia alapvető követelményeinek kielégítésére.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 68 : alcím a K-ban törölve (— A Pesti Hírlap eredeti tárcája —)
,, 2 legújabb vendégünk (K: legújabb <vendégeik> vendégünk)
69 : 7 parfümöt, mellyel (K: parfümöt <melyet> mellyel)
,, 10 Ez az a bizonyos (K: Ez <pedig> az a bizonyos)
,, 12 lapok, ha a kávéházban leülünk: mind (K: lapok, <...> ha a kávéházban leülünk. Mind
,, 13 A kolera egyre (K: A <halal> kolera egyre)
,, 14 szag ül a betűkön (K: szag <.....> ul a betűkon)
,, 16 Az ember olyan, mintha (K: <...> Az ember<iség> olyan, mintha)
,, 18—19 közben találunk beleütödni. A kolera ellen (K: közben <talalja beleutni a fejét> talál beleutodni. <S aztán a sivár igazságtalanság, mikor a halál inkimondja, hogy: Elviszem legelőbb a szegényeket.> A kolera <elol> ellen)
,, 22—23 benne lehet a levegőben (K: benne lehet <egy kézsorításban n> a levegőben)

- Lap Sor
- 69 : 24—25 De a legborzasztóbb az, hogy ez az egyetlen hatalom, mely (K: <.....>) De a legborzasztóbb <... vigasztalanság> *érzje, hogy az az egyetlen hatalom is, amely*
- „ 25—26 respektálja, arra az exkluzivitásra vetemedik (K: respektálja, <beáll ma> arra az exkluzivitásra vetemedik)
- „ 26 szegényeket viszi el (K: szegényeket <...> viszi el)
- „ 28—29 Ez is talán *csak egy motor, egy lökés* azokhoz a kűszöbön (K: Ez is talán <egy rossz akaratu mer> *ingerles* <ehhez> azokhoz a kűszöbön)
- „ 35—36 ellene, hogy az általa (K: ellene, hogy <egymas kozt> az általa)
- 70 : 3 A hatóság, melyet súlyos felelősség (K: A <varos> hatóság, melyet <nagy> súlyos felelősség)
- „ 8 amiket *dezinficiálni* (K: amiket inficiálni)
- „ 12 elhalaszthatlan munkája ! (K: elhalaszthatlan <kotelessege> munkája !)
- „ 12—13 sor között K: <Hát még ahol>
- „ 26 egy kicsit. (K: egy kicsit?)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 68 : 1 *A múlt napokban mi bántunk rosszul a vendégeinkkel — Az aug. 20. körüli, a Budavár visszafoglalásának 200. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségekre a fővárosba érkezett vendégekről ír itt MK. Ld. ezzel kapcsolatban a Három ünnep és a Budapesti ünnepek c. karcolatokat és a hozzájuk tartozó tárgyi magyarázatokat.*
- „ 3 *Vicem pro vice — kölcsönt a kölcsönért. A szólás eredetéről Tóth Béla írt e »Szájru! szájr!« c. kötetében (Bp. 1895. 40—41. l.)*
- 69 : 13 *A kolera egyre kövérebb számokkal dolgozik — A VÚ írta szept. 26-án: »A kolera a fővárosban napról-napra nagyobb számban szedi áldozatait.« Ugyancsak a VÚ adatai alapján lehet tudni, hogy míg szept. elején egy hét alatt 47 megbetegedés fordult elő, addig szept. 20. déltől másnap délig 57 megbetegedést tartottak számon.*
- „ 38—39 *Gondoskodni kellene . . . , hogy minden ember . . . szellős lakásban lakjék — Gyakran cikkeztek lapok is ilyen értelemben a főváros lakásügyi és szociális helyzetéről. A PH szept. 15-én írta: »A fővárosi pincelakások közegészségügyi szempontból rendes viszonyok között is igen aggályosak. Ilyen pincelakásban a hivatalos statisztikai adatok szerint 31 673 ember lakik. Egy szobára átlagosan 6 ember jut. Ezek a lakások nyirkosak, dohosak és még zsúfoltak is.«*

A NEMZET SZÁJA

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 75—76 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1886. szeptember 29., 8. évf. 270. sz. (1., 2. 1.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Politikai triccs-traccs* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg négy normál méretű papírlapból állott. MK kéziratát a nyomdában 24, 25, 25½, 26 arab számokkal látták el.

A kéziraton viszonylag kevés javítás található. A korrektúrát MK végezte el, az egyik helyen (72 : 1—2) alaposabban megváltoztatta a szöveget, a másikon (72 : 12) egy szót hagyott el az ismétlés elkerülése végett. A karcolat címét ellenben nehezen alakította ki, erre utal a három törölt változat.

Humoros diplomáciatörténet

A francia—porosz háborút követően Európa a legkülönbélebb külpolitikai manőverezések színtere volt. A monarchia diplomáciája nagyon sokszor taktikázásra kényszerült. Mikszáth ebben a karcolatában egy beezelgetés leírásának ürügyén, a távoli szemlélő naivitásával, de igen éles logikával fejti fel ezeket a külpolitikai ellentmondásokat. Írásművének humorát, mint általában, azzal teremti meg, hogy szokatlan, a hagyományos témafelvetésnek egyáltalán nem megfelelő nézőpontot választ. A »muszkával« való találkozás egyébként megtörtént eset is lehet. Németországi útjáról cikksorozatot is írt és más karcolatában is megemlítette utazását. (Ld. a jelen kötetben az *Utazás a németek között*, illetőleg a *Milyen a német?* c. karcolatokat és a hozzájuk fűzött tárgyi magyarázatokat.)

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 70 : cím A nemzet szája (K: <A muszka> <Az ország nyelve> A nemzet <nyelve> szája)
„ 5 szitt. Egy darabig (K: szitt. <Töredezett> Egy darabig)
„ 6 kéjelgett, orrán keresztül (K: kéjelgett, <a saját füstjet> orran keresztül)
„ 7 megszólított töredezett (K: megszólított <.....> töredezett)
71 : 9 bármennyire sajnálom is (K: barmennyire <tudom> sajnálom is)

Lap Sor

- 71 : 11 — Nem lehet (K: — <Bizony ket> Nem lehet)
,, 12 Önöknek meg talál (K: Onoknak <nagyon> meg talál)
,, 13 sokat politizálnak. (K: sokat <besz> politizálnak)
,, 17 akkor is, ha arra semmi (K: akkor is <mikor> ha arra *nincsen* semmi)
,, 21 karakterüket. Én azt (K: karakterüket. <Nem egy> Én azt)
,, 22—23 egy másforma (K: egy <kis> masforma)
,, 24 politika, *hogya* valóban éreznék is (K: politika, <még> ha valóban éreznék is)
,, 28 értelemben, hogy nem (K: értelemben, <hol> hogy nem)
,, 30 értelmében veszem (K: értelmében <értem> veszem)
,, 33 — Egy cseppet sem. Kimagyarázom (K: — <Ki fogom> <Ne> Egy cseppet sem. <Meg> Kimagyarázom)
,, 39—72 : 1 legutóbbi időket. Megéljenezték két évtized előtt a poroszt, egy évtized előtt a törököt, tavaly megéljenezték (K: legutóbbi <ket esztendot Önök> idöket. Megéljenezték <a cseheket, megéljenezték> két evtized előtt a poroszt, <multkor> egy évtized előtt a törököt, tavaly megéljenezték)
72 : 1—2 a csehet. Megéljenezték a szerbet, az alig múlt hetekben megéljenezték a bolgárt. (K: a csehet, *megéljenezték a lengyelt, megéljenezték a franciát* <magát> *a múlt ősszel* megéljenezték a szerbet, az alig múlt hetekben megéljenezték a <franci> bolgárt.)
,, 3 megéljeneztek. Miért ne (K: megéljeneztek. <Meg az> <meg> miért ne)
,, 10 haragszik önökre. (K: haragszik onokre. <A franciát éljenezték>)
,, 12 feszengve. (K: feszengve *szekemen*.)
,, 20 megéljenezték a bolgárt (K: megéljeneztek a <szer> bolgart)
,, 21 békült ki. (K: békült ki <a tavaly miatt>)
,, 22—23 sor között K: <Lesutott fejfel hallgattam végig és>
,, 27 is nagy káruk lenne (K: is <nagyon> nagy káruk)
,, 28—29 nem is kiabálnak okosan (K: nem is <kiabálhatnak> kiabálnak okosan.)
,, 29 a nyelvük lesz a (K: a nyelvük <a> lesz a)
,, 30 igaza van a muszkanak, mégsem (K: Igaza van <az en> a muszkanak <de> mégsem)
,, 33 igaz, de ami a diplomáciánkat illeti, az ellen nem (K: igaz, de <aztán> ami a diplomaciankat illeti <az aztán bezzeg hallgat> az ellen <bezzeg> nem)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 71 : 39 *Megéljenezték két évtized előtt a poroszt* — Poroszország 1866-os sadowai győzelme arra kényszerítette Ausztriát, hogy megegyezzen a passzív ellenállást feladó magyar nemességgel.

Lap Sor

- 71 : 39—72 : 1 [megéljeneztek] *egy évtized előtt a törököt* — Az osztrák—magyar kormány az 1875-ös hercegovinai felkeléssel kezdődő ún. keleti válság, majd az orosz—török háború idején Törökország területi integritását igyekezett megővni, mert félt egy erős délszláv állam létrejöttétől.
- „ 1 *tavaly megéljeneztek a csehet* — MK utalása arra vonatkozik, hogy 1885 nyarán az Országos Kiállítást egy népesebb cseh delegáció is meglátogatta, és ez alkalommal magyar szimpátia-tüntetésekre is sor került. (Ld. *A Rieger politikája*. Krk 71. köt. 24. l. és jegyzeteinket a 230—231. lapokon.)
- 72 : 1—2 *Megéljeneztek a szerbet* — Ausztria—Magyarország az 1885-ös szerb—bolgár háborúban, az 1881-es osztrák—magyar—szerb szövetségi szerződésnek megfelelően, Szerbiát támogatta.
- „ 2 *az alig múlt hetekben megéljeneztek a bolgárt* — Rendkívül nagy sajtóvisszhangja volt Magyarországon az 1886-os bulgáriai eseményeknek. Battenberg Sándor személye a bolgár trónon megfelelt a Monarchia Oroszország elleni Balkánpolitikájának. (Erről a kérdésről ld. *A rubel c.* Karcolat jegyzeteit a 184—185. lapon.)
- „ 9—10 *A törököt éljeneztek, de aztán segítették őt megverni* — Az 1877—78-as orosz—török háborúban a Monarchia diplomáciája Törökországot támogatta, az 1878-es berlini kongresszuson azonban Ausztria—Magyarország részt vett Törökország részleges felosztásában.
- „ 13—14 *Megéljeneztek a franciát s ezalatt szövetséget kötöttek a porossal ellene* — Az 1874-es francia—német konfliktus idején a Monarchia külpolitikája még Franciaországot támogatta, 1882-ben azonban Ausztria—Magyarország már a francia-ellenes hármasszövetség tagja.
- „ 17—18 *Megéljeneztek tavaly a szerbet, ezért megharagudott a bolgár örökre* — a magyarázatot ld. feljebb a 72 : 1—2 sorokhoz.
- „ 20—21 *Az idén megéljeneztek a bolgárt és ezért most már a szerb haragudott meg* — MK az 1885-ben kiéleződött szerb—bolgár viszonyra céloz. Ehhez még ld. a 72 : 2 sorokhoz tartozó magyarázatot.

A MINISZTERELNÖK, HA MULAT

K. OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 80—82 folio.

M. I. *Pesti Hírlap*. 1886. október 8., 3. évf. 279. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *A szegedi útról* alcímmel. Névjelzés nélkül.

II. *Jk* 39. köt. = *Hi* 7. köt. *Szeged könyve*. II. köt. Bp., 1914. 264—268. l.

A Krk a PH szövegét közvetíti.

A kéziratról

A K eredetileg négy, többségében 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőégi kutyanyelvből állott. Szedés előtt a nyomdában a kéziratot szétszabdalták és I—XIII római számmal megjelölték.

A kézíraton viszonylag több javítás található. Különösen figyelemre méltóak azok a helyek, ahol MK Tisza és párthívei viszonyát ecsetelte (74 : 6, 74 : 13, 74 : 18—19, 74 : 19—20), majd Tisza szegedi tartózkodásáról szólt (74 : 33—34 sor közötti törlés; 74 : 35, 75 : 3, 75 : 10—13, 75 : 21—22, 75 : 23—24, 76 : 7—8 sor közötti kihúzás). MK a korrektúrát maga végezte, ezt bizonyítják a levonaton végzett szövegátalakítások (74 : 7—8, 74 : 8, 74 : 18—19, 75 : 10—13, 76 : 14—15, 76 : 18).

Tisza Kálmán szegedi látogatása

A miniszterelnök okt. 2-án érkezett Szegedre. Kíséretében volt Tisza Lajos, Lukács György, Jékelfalussy Lajos miniszteri tanácsos, Horváth Gyula, br. Podmaniczky Frigyes, Hieronymi Károly és Stesser József osztálytanácsos. A pályaudvaron Pálffy Ferenc polgármester üdvözölte Tisza Kálmánt, a beszédre a miniszterelnök röviden válaszolt, majd a városba hajtottak a »Tisza« szállóhoz. Itt fogadást tartottak a kormányelnök tiszteletére. A színház megnyitására este fél nyolckor került sor. Nagy Ibolya elszavalta Csiky Gergely prólogját, majd egy-egy felvonást adtak elő Jókai »Arany ember«, Szigligeti »Csikós« c. színművéből és Millöcker »Koldusdiák« c. operettjéből. A színházi előadás után a »Tisza« szállóban 200 személy számára díszlakomát rendeztek, amelyen több pohárköszöntő hangzott el. Tisza az éjjeli vonattal kíséretével együtt visszautazott Budapestre. (»A szegedi új színház megnyitása«. PH, 1886. okt. 3. 4—5. l.)

A PH következő napi száma további részleteket közölt a miniszterelnök szegedi látogatásáról, elsorolta a színházi előadás mozzanatait, részletet közölt Csiky prólogjából, s megemlítette a fontosabb szerepeket játszó színészeket, majd a díszvacsoráról részletesebben megemlékezett: »... A színházi ünnepély befejeztével a Tisza szálló nagytermében gyűlt össze a fényes vendégsereg, ahol 276 terítékű lakoma volt. Pont 10 órakor riadó éljenzés jelezte Tisza miniszterelnök érkezését, ki az asztalfőn foglalt helyet. Balján Kállay főispán, Podmaniczky Frigyes báró, Lukács György miniszteri tanácsos, Kreybig tábornok, jobb felől Görgey altábornagy, Tisza Lajos gróf, Pálffy Ferenc és Stammer Sándor, Csongrád megyei alispán ültek. Szemben Lechner Lajos, Budapest főmérnöke, Szabados János h. polgármester, Stesser József miniszteri tanácsos, Jékelfalussy miniszteri tanácsos és Szluha Ágoston főkapitány. Továbbá köröskörül: Zsótár Andor, Horváth Gyula orsz. képviselő, Mikszáth Kálmán, Fehér Ipoly, Rózsa Ferenc plébános stb. ... « A beszámoló közli Tisza Kálmán pohárköszöntőjét, és megjegyzi, hogy a lakoma alatt »Erdélyi Náci zenekara néhány kitűnő magyar darabot játszott el.« (»A szegedi színház megnyitása«. PH, 1886. okt. 4. 4. l.)

A fenti lapközleményből kitűnik, hogy Mikszáth is részt vett a helyreállított szegedi színház megnyitásán és hivatalos volt a »Tisza« szállóban rendezett ünnepi vacsorára is. A színház ünnepi átadásáról beszámolt a VÚ okt. 17-í számában is *A szegedi színház* c. karcolatában. Ehhez az íráshoz fűzött jegyzetekben szoltunk röviden a színházat ért elemi csapásokról is (ld. a Krk jelen kötete 206. lap). A jelen karcolatban főnk inkább az ünnepségre Szegedre érkezett Tiszáról írt, és a bevezetőben — bár nem említ neveket — a miniszterelnöknek a Jansky-ügy fordulatai között tanúsított magatartását jellemzi, és közben reagál és reflektál az ellenzéki sajtó néhány általános és konkrét megnyilatkozására. E könnyed polemikus megnyilvánulások kapcsán arra is alkalmat kerít, hogy saját korábbi — Szeged védelmében folytatott — polémiájára is utaljon és újra bizonyítsa a maga igazát. 1886. jún. 2-án Borostyáni Nándor »A milliók városából« címmel tárcát írt Szegedről, elszegényedettnek, kihaltnak mutatva be a várost. Mikszáth a következő nap Scarron szignóval *Szeged városáról* címmel polemikus hangú cikket írt és sorra cáfolta Borostyáni kifogásait (ld. Krk 72. köt. 68—71. l. és a jegyzeteket, ahol teljes egészében közöltük Borostyáni cikkét, 292—297 l.).

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor	
73	: 3—4	sor között K: <Mert Magyarország>
„	5	mint a »Pesti (K: mint a <mi> Pesti)
„	6	róla, tehát nem (K: róla, <sehogy> tehát nem)
„	8—9	mindenféle vádat el tudnék talán viselni (K: mindenféle <gyanut> vadat el tudnék <könnyen> talán viselni)
„	9—10	Bayreuthba járok a hangversenyekre (K: Bayreuthba járok a < Wagner> hangversenyekre)
„	10	azt, hogy valaha (K: azt, hogy <vagy> valaha)
„	12	két neme van (K: ket <vege> neme van)
„	13—14	mikor a hazai szokásoknak (K: mikor a <kozvelemenynek> hazai szokásoknak)
„	18—19	Az egyik éppen olyan tányérnyalás (K: Az egyik <hizelkedés éppen olyan> éppen olyan tanyernyalás)
„	19	csakhogy az úgynevezett (K: csakhogy <?akinél?) az úgynevezett)
„	21	No, de nem is olyan téma ez (K: <Hanem ugyan> No, de nem is olyan <targy> téma ez)
„	25—26	a nagyzás, kapzsóság, szédelgés és rangkorság. (K: a nagyzas, a szedelges, kapzsóság <az urhatnamság, a> es rangkorság)
„	27—29	csakugyan járványszeruleg (K: csakugyan <járványosan> járványszerűleg)
„	29	különös, hogy éppen az ő (K: különös, hogy <mindezeknek az> epen az ő)
„	30	Kálmán ugyan nem (K: Kalmán <nem> ugyan nem)

Lap Sor

- 73 : 30 terjeszti sem a nagyzást (K: terjeszti <se> sem a nagyzást)
„ 33 meg akarja jutalmazni (K: meg akarja <fizetni> jutalmazni)
74 : 1 a legnagyobb jutalomnak (K: a legnagyobb <.....>
jutalomnak)
„ 4 legnagyobb kitüntetés (K: legnagyobb <megtiszteltetés> ki-
tüntetés)
„ 6 a lelkiismeretét nem. (K: a lelkiismeretét nem. <Többet er ez
az aranygyapjas rendnél, mert ezzel a malacpörkölttel együtt
jár a Tisza baratsaga.>)
„ 7–8 az emberek nagy része balga, fut *léha utakon*, csillogó (K: az
emberek <balgák> nagy része balga <s nem látja be> fut
csillogó)
„ 8 után, nem látván (K: után *kivankozik mindenjele*, nem látvan)
„ 12 ettek, mert aki (K: ettek, <de azért> mert aki)
„ 13 evett, az nem tarthat igényt egyébre. Ez a legtöbb (K:
evett az nem <kap> <tart> tarthat igényt egyébre. <igényt.
Tisza csak az olyan barátját hívja> <Mert> Ez a legtöbb)
„ 15 nagyon, hogy önzés (K: nagyon <me> hogy önzés)
„ 18–19 malacpörkölt~~ük~~... Bizony szép vonás az azoktól az
apró (K: „malacpörkölt” <S ha én politikus volnék és azt
kérdéznél valaki, mi kell inkább vagy egy nagy rend> Bizony
szép vonás <azoktól> az azoktól az <apró> apró)
„ 19–20 malacoktól, hogy ilyen nemesen szolgálnak a közügy-
nek. (K: malacoktól, hogy <ok is beleavatkoznak a polití-
kaba> ilyen <artatlanul> nemesen szolgálnak a <politikanak>
kozügynek.)
„ 22 foglalkozik, lázas telegramok (K: foglalkozik, <lejön itt
hagyja az egész> lazás telegramok)
„ 24 forr, alakul minden (K: forr, <o fogja magát> alakul minden)
„ 25 lerándul Szegedre prologót (K: lerándul <a szegedi polgarok
közé> Szegedre prologót)
„ 27–28 sor között K: <A Tisza Lajos varosaban>
„ 29 bátyját is. (K: bátyját is. <<Az utakat előzőnlötte <a szegedi>
az eljenzo nép.>>)
„ 31 hogy Szegeden fényes (K: hogy <a szegedi utcákon> Szege-
den fényes)
„ 32–33 Annyi ott a lakos, tisztelt (K: (Annyi ott a lakos <van
ott> tisztelt)
„ 33 hogy egy fölösleges is (K: hogy <szinte egy> egy folosleges is)
„ 33–34 sor között K: <<No, de ne keserítsük saját magunkat, <ha-
nem> inkább térjünk át a tárgyra, mely nem annyira a sze-
gedi <mulatságok> <ünnepélyről> ünnepélyek szerint forog,
mint inkább a miniszterelnök mulatozasaról)>>
„ 35 ezekre sem. Szeged olyan (K: ezekre sem. <<Mert hiszen
Szeged<en> nem Pozsony, ott nem szokott történni semmi
rendkívüli)>> Szeged olyan)
„ 38 ugyan, de nem a vendégek (K: ugyan, de nem <ezek> a
vendégek)

- 75 : 1 s így maradtak ki sokan (K: s így <kimarad> maradtak ki sokan)
- „ 3 félreértés dolga. (K: félreertes dolga. <Szeged most semmi ünnepélyt nem kezdett? mert a színházat>)
- „ 4—5 (mert a megnyitási (K: (Mert <már> a megnyitási)
- „ 7 legfőképp az ő tiszteletére. (K: legfokep az [a kézirat szétvágása miatt a MK által kihúzott sor olvashatatlan] ő tiszteletére)
- „ 8 Nem lett volna indokolt (K: nem <volt> lett volna *hát* indokolt)
- „ 8—9 a maga barátait hívja meg a város (K: a maga <neh> barátait hívja <a maga> meg a város)
- „ 9 elsősorban, hanem (K: első sorban <hanem a Tisza> hanem)
- „ 10 miniszterelnök kíséretével. Bizonyára (K: miniszterelnök <kiseretet> kíséretével. <Nem> Bizonyára)
- „ 10—13 demonstráció *hát*, mint az ellenzéki lap *panaszolja, hogy Herman Ottót, a város egyik képviselőjét meg nem hitták, hanem egyszerű logika.* (K: demonstráció, *hogy* <mint az ellenzéki lap írja, a város másik képviselője> *bármennyire duzzog is az ellenzéki lap nem volt meginvitálva* <mint az ellenzéki lap néven nevezi> *a város „másik” képviselője sem (ez éppen úgy hangzik, mintha Tisza gróf egyéb sem lenne Szegeden, mint „egyik” képviselője a) selő* Szegeden) hanem egyszerű logika.)
- „ 14 előadás nem nagyon sokat ért. (K: előadás <nem volt se jó, se rossz> nem nagyon sokat ért.)
- „ 18 mulatott jól. (K: mulatott <nagyon> jól.)
- „ 19 lett volna először (K: lett volna <életében> először)
- „ 21—22 sor között K: <Merengve hallgatta egy darabig a derék Erdélyi Náci bandáját. A harmadik-negyedik nótára>
- „ 23—24 erről-arról, de amint a derék (K: erről-arról, de <a nóta szólt s mint beljebb ment az Erdélyi Náci vonója egyre melegeedett a nóták birodalmában, egyre szórakozottabb lett ő is, egyre kurtább válaszokat adott> amint a derék)
- „ 24 mind jobban belemelegedett a nótákba (K: mindjobban <beletüzesedett . . .> belemelegedett a notákba)
- „ 26 ő is, s kurtább (K: ő is <. . . .> s kurtabb)
- „ 28—29 messze van. (K: messze van !)
- „ 36 cigánynak is megvan (K: cigánynak <meg> is megvan)
- „ 36—37 csodálatos instinktusa. (K: csodálatos <institusa> instinktusa.)
- „ 37 nóták tengerébe (K: nóták <tartományába> tengerébe)
- 76 : 1 Rárántotta (K: <Kirántotta> Rarantotta)
- „ 7—8 sor között K: <Oda hajolt kissé, megbillegtetette a valat negedesen, s azután azzal a hosszú csontos kezeivel, amibe öröкке az a bizonyos plajbasz van, elkezdte szép tempósan a taktust verni> <a dal>
- „ 8 völegény — szólt oda (K: völegény — <monda> szólt oda)

Lap Sor

- 76 : 10 Aláhajolt kissé (K: <Aztán> Aláhajolt kissé)
,, 13 taktust verni (K: taktust <<mutogatni Erdélyi Nácinak>
<.....>> verni)
,, 14—16 bőrükből. Valamelyik *polgár* (vagy a Tóth Mihályokból
vagy a Nagy Ferencekből *az egyik*) *önkéntelen lelkesedéssel*
kiáltott fel az asztal (K: bőrükből. <valami> Valamelyik
atyafi (vagy *az alsóvárosi Toth Mihályokból*, vagy a Nagy
Ferencekből <az egyik> *valo*) *vigan rikkantott* <közbe> fel az
asztal)
,, 18 teremtette közénk. (K: teremtette miközénk.)

Tárgyi magyarázatok

- 73 : 9—10 *hogy Bayreuthba járok a hangversenyekre* — MKnak ez
a megnyilatkozása is jelzi, hogy nem kedvelte a kortárs
komoly zenét; Bayreuthban Wagner mutatta be operáit és
zenekari műveit.
74 : 21—25 Tisza és a nemzetközi közvélemény. — MKnak ez az
utalása a Jansky-ügy külpolitikai utóhullámmzására vonat-
kozik.
,, 30—32 a múltkori tárcsáfróról. — Az utalás Borostyáni Nándor
1886. júniusi cikkére vonatkozik, a bevezető fejtegetéseink-
ben részletesebben szoltunk róla.
,, 33 *egy fölösleges is van: Haleczky*. — A helyi vonatkozású utalás
megfejtésére nem találtunk fogódzót.
,, 37—39 A meg nem hívottak panaszai. — A Függetlenség okt.
3-i számában jelent meg egy támadó cikk, amely sértőnek
érezte, hogy a város nem kormánypárti potentátait nem hív-
ták meg, különösen neheztelt Herman Ottó mellőzése miatt.
MK itt ezekre az érvekre válaszolt.
75 : 15—16 *valami mégis igen szép volt belőle; maga a színház és Nagy*
Ibolyka. — A színházról ld. MK *A szegei színház* c. cikkét;
Nagy Ibolya Csiky Gergely Prologját adta elő.
,, 36 *instinktusz* — ösztön

TABAJDY KÁROLY MEGHALT

- K. OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 83—84 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1886. október 9., 8. évf. 280. sz. (1., 2. 1.) A Pesti
Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két 36 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi
kutyanyelvre íródott. A K-ot a nyomdában — a gyorsabb szedés

érdekében — darabokra vágták és az egyes részeket I—IV római számmal jelölték.

A K jellege és papírja valószínűsíti, hogy MK a szerkesztőségben írta megemlékezését, a három kisebb javítás pedig lehetővé teszi azt a feltételezést, hogy maga végezte a korrekúrát. A K jellege arra utal, hogy írónk viszonylag könnyedén vetette papírra a nekrológ szövegét, az írás közben eszközölt javítások a jobb és pontosabb megfogalmazásra utalnak. Említésre méltó, hogy a 77 : 4—10 sorokban levő életrajzi jellegű mondatokat a lap szélére írta, talán ezek az adatok később jutottak birtokába.

Egy főispán halálára

A karcolat Mikszáth nekrológjainak a sorába tartozik. Tabajdy Károly alakja Mikszáth megvilágításában a politikus és hivatalnok mintaképévé válik. A személyes rokonszenven túl azonban nyilván az is meghatározta az írói megközelítést, hogy a főispán működése kapcsán kifejtette a nemzetiségi politikáról alkotott véleményét. Mikszáth nézetei megfelelnek a kormánypárt politikai koncepciójának. Az egységes magyar politikai nemzet elmélete azonban Mikszáth esetében nem jelenti a nemzetiségek gyűlöletét. Tabajdy Károly tevékenységével kapcsolatban is ezt a magatartást emelte ki.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 76 : 1 merész keze (K: merész és <szerencses> keze)
,, 5 nevez ki erre (K: nevez ki <ide> erre)
,, 6—7 legmeglepőbbek. Horvátország (K: legmeglepőbbek. <Van> <Horvath> Horvátország)
,, 7—8 Héderváry-Khuent. Mindenki (K: Hedervary-Khuen *Károlyt*. Mindenki)
,, 9 derekasan. (K: derekasan <Hedervary-Khuen jól volt kinézve.>)
,, 15 mindig (K: mindegy)
,, 17 szerencsés kinevezések (K: szerencsés <es merész> kinevezések)
,, 18 Károlyé is. (K: Károlyé is <ez az úgy mar azért is nagy fontosságú>)
77 : 2 nagyzerindi nótárius (K: nagyzerindi <jegyzo> notárius)
,, 4—10 sorig terjedő rész a kéziratban utólagos betoldásként található!
,, 5 az előbbi alispán (K: az <eddigi> előbbi alispán)
,, 6 neveztetvén ki, lemond (K: neveztetven, lemond)
,, 7 Tabajdyt választja (K: Tabajdyt <emeli az alispáni székbe> választja)
,, 11 Tisza nem reflektálva a főispánkodó megyei (K: Tisza <szakitva az uralkodo> nem reflektálva a foispánkodo megyei)
,, 11—13 családokra, a fiatal alispánt nevezi ki a megye kormányzójának 1879-ben, ugyanaz a Tisza, aki egyéb megyékben

- mereven (K: családokra, <ezt> a fiatal <ügyvédet> alispánt <szemeli> nevezi ki a megye kormányzójának 1879-ben <Mert a miniszter> ugyan az a <miniszter> Tisza, aki egyéb megyekben <nagyon is úgy> mereven)
- 77 : 14—15 tabella és a grófi címer odonsága (K: tabella <szerint> ültetve) és a grófi címer odonsága)
- „ 25 kell. Azonfelül (K: <kellet> kell. Azonfelül)
- „ 27 jól álljon (K: jól <van> álljon)
- „ 29—30 tartotta a nemzetiségeket (K: tartotta <es békítette> a nemzetiségeket)
- „ 32 rendet fenntartja erős (K: rendet <csinálja> fenntartja erős)
- „ 36—37 úton, sokszor furfanggal és erőszakkal kormányozzák (K: uton <es fur> sokszor <furf> furfanggal és erőszakkal <tartja kezében> kormányozzák)
- 78 : 1 ott fent (ti. Pesten), hogy minden (K: ott fent <(azt hogy all)> (ti. Pesten), hogy minden)
- „ 3—4 nemzetiségi eszme egyre jobban (K: nemzetiségi <agitációk egyre> eszme egyre jobban)
- „ 6 a nemzetiségieknek, hogy a követválasztásoknál (K: a nemzetiségieknek) tisegeinek <eszmenek> hogy <azt> a követválasztásoknál)
- „ 11 igazságossággal. Nem mutatott gyűlöletet (K: igazságossággal <s nem azt udvozta a> Nem mutatott gyűlöletet)
- „ 13—14 felelő. Méltányos volt (K: felelő. <Meltanyos> Méltányos volt)
- „ 14—15 lehessen és békülékeny, hogy szigorát megtűrjék. Magyar (K: lehessen és <ildomos volt> békülékeny hogy szigorát <éreztetesse> megturjek. <A> Magyar)
- „ 15—16 iskolákra éber szemekkel (K: iskolákra <vas figyelemmel> éber szemekkel)
- „ 17—18 alatt, mióta Arad (K: alatt, <mig> mióta Arad)
- „ 18 viselte, olyan erős (K: viselte, <ero> olyan erős)
- „ 19 teremtett, aminő ott (K: teremtett <ott> aminő ott)
- „ 20 karba hozta (K: karba <tartotta> hozta)
- „ 22 hogy midőn két év előtt a belügyminiszteri (K: hogy <ahány-szor> midőn <nem rég> két év előtt a belügyminiszteri)
- „ 25 De most az egyszer (K: De <szerencsére> most az egyszer)
- „ 26 rendszer: amint valakinek (K: rendszer: <hogy> amint valakinek)
- „ 26 hogy kitűnően (K: hogy <pon> kitünoen)
- „ 27 be állását (K: be <az> allasat)
- „ 30 évben súlyos (K: évben <egy> súlyos)
- „ 32 Betegségéről egyre (K: <Betegség> Betegségéről egyre)
- „ 33 mignem beállott (K: mignem <ma> beállott)
- „ 38—39 de hogy mennyit (K: de <azt> még hogy mennyit)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 76 : 7—8 *Horvátország bánjának egyszerre csak elbrántja gróf Héder-váry-Khuent* — Khuen-Héderváry Károly (1849—1918) 1883-tól 1903-ig horvát bán, a horvát nemzeti mozgalom kíméletlen ellenfele.
- „ 11 *intendánsnak kinevezi Keglevichet* — Keglevich István (1840—1905) konzervatív, majd szabadelvű párti országgyűlési képviselő, 1886 januárjától az Opera és a Nemzeti Színház intendánsa.
- „ 13 *Hertelendy, Kállay, Tallián kinevezése* — Hertelendy József (1833—1891), 1874-től Torontál megye főispánja. Kállay Albert (1843—1922), 1884—1905 között Szeged, illetve Hódmezővásárhely és Szabadka főispánja. Tallián Béla (1851—1921), 1886-tól Somogy megye főispánja.
- 77 : 2 *a nagyzerendi nótárius fia* — Nagyzerénd (Nagyzerind) Arad megyei község
- 78 : 34—35 *a java korában levő, deli férfi . . . hosszas szenvedés után kimúlt* — Tabajdy Károly okt. 8-án bekövetkezett haláláról a PH okt. 9-i száma két írásban is beszámolt. Az egyik Mikszáth fenti karcolata. A másik, névjelzés nélküli cikket kivonatosan közöljük. »(Tabajdy Károly) Arad és Krassó-Szörény megyék főispánja hosszas betegség után tegnap este elhunyt. Utolsó napjairól a következőket írják: Még július végén, az egenbergi fürdőből jövet, Bécsben meghűlés folytán bélgnyulladásba esett . . . Már ezelőtt két héttel a legkomolyabb fordulatot vette állapota . . . Tegnap ismét rosszabbul lett . . . Ormós alispán, ki a halál bekövetkezése után rögtön megtette a szükséges intézkedéseket, távirati értesítést küldött Tisza Kálmán miniszterelnökhöz, és Jakabffy Imre Krassó megyei alispánhoz és az összes megyei szolgabírákhoz. Alighogy a halál híre a városban elterjedt, tömegesen tödultak a résztvevők a megyeház köré. — A temetés szombaton délután fog végbemenni. A középületekre, s a minoriták templomának tornyára már kitétték a gyászlobogókat. A családhoz számos részvétsürgöny érkezett, többek közt Tisza miniszterelnöktől. A közeli megyéket különösen leverdleg érte a szomorú hír. Temesváron általános a részvét. Ormós főispán és az alispán elutaznak a temetésére. Krassó-Szörény megyét, mint Lugosról távirják, Jakabffy alispán vezetése mellett küldöttség fogja képviselni.« — A korabeli sajtóviszonyokra érdekes fényt vet a cikknek az a része, amelyből megtudhatjuk, hogy a szerkesztőségek, mivel Tabajdy Károly, súlyos állapota ellenére is olvasta még a lapokat, nem közölték a főispán betegségével kapcsolatos híreket. A VÜ okt. 17-i számában tudósította olvasóit Tabajdy Károly haláláról. Az írás érdekessége, hogy a halálesettel kapcsolatos hírek közül, feltételezhetően, éppen

Mikszáthét veszi alapul. Ezt bizonyítják különben a főispán »erélyéről«, egyszersmind »tapintatosságáról« szóló, Mikszáth véleményével egybecsengő sorok is.

NYÍLT LEVÉL MIKSZÁTH KÁLMÁNHOZ

M. *Pesti Hírlap. 1886. október 15., 8. évf. 286. sz. (1., 2. 1.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Herman Ottó teljes névaláírású levele és Mikszáth Kálmán *M. K.* szignós válasza.

Kötetben itt először.

Egy halálhír és a sajtó

Mikszáth eredeti ötlete volt, hogy Herman Ottó hozzá intézett nyílt levelét beépítette írásába. Imreh Aurél öngyilkossága kapcsán a sajtó illetékességéről folyt a vita. A nagyon tapintatos polémiában Herman Ottó az ügy egyéni, MK társadalmi vonatkozására hivatkozik. Mivel a függetlenségi párti Imreh Aurél halála és rendezetlen anyagi ügyei parlamenti körökben is szóbeszédre adtak alkalmat, feltehető, hogy a szintén függetlenségi párti Herman Ottó a párt politikai érdekeire való tekintettel állt ki Imreh Aurél mellett.

*

Imreh Aurél öngyilkosságával kapcsolatban a PH 1886. okt. 12-i számában, a Napi hírek rovatban a következő olvasható: »Imreh Aurél országgyűlési képviselő — mint nekünk sürgönyzik — Eperjesen agyonlőtte magát. A hír nagy szenzációt keltett ma az országházban, hol a képviselők azt beszélték, hogy a szerencsétlen véget ért képviselő fölötte költelező életet folytatott, s adósságai az utóbbi időben 165 000 forintra emelkedtek föl. Ezen összegben 52 000.— Ft letéti természetű tartozások voltak. Halála mély részvétet, de egyszersmind fölötte kínos benyomást is gyakorolt a parlamenti körökben . . .«

A PH következő, okt. 13-i száma további részletet közölt az öngyilkosság előzményéről: »Mint értesültünk, Imreh Aurél országgyűl. képviselő, mielőtt végrehajtotta volna végzetes elhatározását, sajátkezűleg írt folyamodást a budapesti váltó- és kereskedelmi törvényszékhez, melyben csődöt kért maga ellen. A folyamodást a képviselő postára tette s kevéssel azután végrehajtotta az öngyilkosságot . . .«

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

79 : 20—21 *annak műhelyeiben ma már idegen vagyok* — Herman Ottó publicisztikával is foglalkozott. 1872-ig a Magyar Polgár szerkesztőségének a tagja.

- 79 : 25—26 *Nekem ebben az ügyben a sajtó emberén kívül még magára az emberre is szükségem van* — Herman Ottó nem egyszerűen az újságíróhoz fordult, hanem az író Mikszáthhoz.
- „ 28—29 *Ódaszóltam Önt egy sírhalomhoz . . .*, Imreh Aurélt, a fiatal képviselőt takarja — Imreh Aurél haláláról a PH okt. 12-én számolt be »Öngyilkos képviselő« című cikkében. Imreh Aurél 1852-ben született Stószon, Szepes megyében. Jogi tanulmányai befejezése után ügyvédi irodát nyitott Budapesten. 1884-től a csákszentmártoni kerület függetlenségi párti képviselője volt.

A SZEGEDI SZÍNHÁZ

- M. *Vasárnapi Újság.* (Fel. szerk.: Nagy Miklós.) 1886. október 17., 33. évf. 42. sz. (677. l.) Névjelzés: —th —n.

Kötetben itt először.

A szegedi színház kétszeres megnyitása

A Krk korábbi köteteinek mindegyikében található Szegedről szóló írás. Ezek is azt bizonyítják, hogy az 1878 és 1881 között Mikszáthnak otthont és hírnevet biztosító városához szoros szálak fűzték. Az 1886 nyarán napvilágot látott polemikus hangvételű *Szeged városáról* c. tárcához fűzött jegyzetek között felsoroltuk azokat a Mikszáth-írásokat, amelyeket már a PH munkatársaként írt a Tisza-parti városról (ld. Krk 72. köt. 293. l.).

1883 októberében a szegedi rekonstrukció befejezésekor szervezett ünnepélyesorozatra a városba látogatott a király is. Ekkor nyitották meg a Tisza partján felépített impozáns színházépületet. Az ünnepélyes avatásról MK külön cikket írt *A szegedi színház megnyitása* címmel (ld. Krk 67. köt. 113—114. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 292—294. l.).

Alig másfél évvel az ünnepélyes megnyitás után 1885. április 22-én a szegedi színházban tűz ütött ki, és a pompás épület gyorsan lángra lobbant, az egész belső berendezése kieggett. A színház pusztulásáról rezignáltan emlékezett meg Mikszáth az *Egy kis emlékezés Aporra* c. karcolatában (Krk 71. köt. 67. l.).

Újabb másfél év telt el, a tűzkárokat helyreállították, a színházat újból megnyitották. Ebből az alkalomból Tisza Kálmán Tisza Lajos társaságában Szegedre látogatott. Részt vett az ünnepélyes megnyitón és az azt követő banketten. Mikszáth is ott volt a Szegedre látogatók sorában és *A miniszterelnök, ha mulat* című cikkében számolt be Tisza Kálmán szegedi tartózkodásáról. Az a cikk inkább hangulati elemeket tartalmazott, míg a jelen beszámoló a tényeket rögzítette.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 81 : 15 — 16 a gyönyörű színház leégett harmadéve. — MK tévedett: harmadéve nyitották meg a szegedi újjáépítés alkalmával rendezett ünnepségek során a színházat 1883 októberében, a tüzeset 1885 áprilisában következett be.
- „ 22 *legott megkérték Fellnert, az ismeretes színházépítőt* — Ferdinand Fellner nemzetközi hírnévével bécsi színházépítő volt, Helmer osztrák építésszel társulva több magyar színházat építettek: 1875-ben a Népszínházat (Budapesten), előtte 1872-ben Temesváron, 1880—83-ban Szegeden, 1882-ben Pozsonyban, 1883-ban Tatán, később ők építették a mai Fővárosi Operett-színházat és a Víg-színházat is.

EGY HALOTT

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 100 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. november 3., 8. évf. 304. sz. (5., 6. l.)* Rovaton kívül. *Egy kis hír* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K-ot eredetileg egy 36 cm hosszú és 15 cm széles, szerkesztőségi kutyanyelvre írta MK. A K-t a nyomdában kék ceruzás arab számokkal: 11, 11½, 12, 12½ látták el.

A K témája és a papír jellege valószínűsíti, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát, fogalmazás közben meglehetősen kevés történet, változtatást téve a szövegen. A 82 : 12 sorban a kézirat rossz olvasata következtében »elé« szó helyett »elő« szócskát szedtek a nyomdában, ez a korrektúra során is így maradt. A K alapján a szöveget javítottuk.

Egy ló pusztulásáról

Mikszáthnál ritka műfajt képvisel ez a kis írás: a Napi hírek rovat elé helyezett glosszájában megkapóan és érzékletesen emlékeztet meg a konflis előtt elpusztult lóról. Plasztikus képet fest az utca között heverő tetemről, elképzelte az igavonó állat végső perceit és gazdája döbrent reagálását. A glosszát két érzés hatja át; az elpusztult állat iránti sajnálat és a fővárosi lakos jogos felháborodása a városban uralkodó köztisztasági állapotok felett. Az intézkedésre jogosult rendőrök közönnyel haladtak el az utcán fekvő tetem mellett, míg a járókelők — az egyre erőteljesebben jelentkező kolerajárvány napjaiban — riadt borzongással kerülték el az utcán fekvő döglött állatot.

A kézirat szövegjavításai

- Lap Sor
- 82 : 7—8 meredve, feje (K: meredve, <hald> feje)
,, 8 leeresztve, nagy (K: leeresztve, <haldoklása> nagy)
,, 8 szemei kinyitva (K: szemei <rem> <kinyitja> kinyitva)
,, 9 homályos hályogával (K: homályos <belye> halyogával)
,, 11 farka a bal lapockája alá jutott, amidőn (K: farka <alá-
csuszott> a ballapockája alá <esett> jutott, <mi> a midőn)
,, 12 elé (PH: elő)
,, 13—14 az élettelenység merevsége megborzongtatja a járókelők
(K: az élettelenység <mely a> merevsége megborzongtatja
<a hal> a jarokelok)
,, 17—18 nézve komfortáblí ló (K: nevezve <fiakker> komfortáblí ló)
,, 18—19 összerogyott, páráját (K: osszerogyott, <vége volt> pá-
ráját)
83 : 1 és elnyargalt (K: es <me> elnyargalt)
,, 2 Gebhardthoz, »a bonorum (K: Gebhardthoz, <ott> »a bono-
rum)
,, 4 komfortábilis-kocsis sóbálvánnyá válva maradt ott (K: kon-
fortáblis-kocsis <allva> sobalvanya[!] valva maradt <a
mulandosag ar> ott)
,, 6 ló húzta (K: lo <vitte> huzta)
,, 7—8 hazahúzni a kocsit (K: hazahuzni a <hanem> kocsit)
,, 25 álmait megháborítani (K: almait <.....> meghabo-
ritani)
,, 30 közönségnek alkalma (K: közönségnek <...> alkalma)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 82 : 1—2 *Nem arról a nevezetes »egy halottról« lesz szó, akit évek előtt annyit emlegettek a muszka telegramok* — MK utalása az orosz—török háború orosz hadijelentéseire vonatkozik, amelyek visszatérően mindig csekély emberveszteségről adtak jelentést.
- 83 : 1—2 *elnyargalt volna rajta tisztelkedni dr. Gebhardthoz* — Gebhardt Lajos 1874-től a Rókus-kórház igazgatója volt, a fővárosi bizottság tagja, 1887-től a fővárosi tiszti főorvosa. — MK ironikus utalása a közegészségügyben betöltött tiszt-ségével kapcsolatos.
- ,, 2 *bonorum direktor* — jószágigazgató

EGY LEVÉL VISZONTAGSÁGAI, KALANDJAI ÉS HANYATTATÁSAI

- K. OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 101—102 folio.
M. I. *Pesti Hírlap*. 1886. november 4., 8. évf. 305. sz. (1., 2. 1.)

A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *A t.c. közönség okulására elbeszéli maga a levél* alcímmel. Névjelzés nélkül.

II. Jk 45. köt. = Hi 13. köt. *Anekdoták II. köt. Bp., 1917.*
63–67. l.

A kéziratról

A K-ot MK eredetileg három, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így nyert tíz papírszeletet 17–26-ig terjedő, kék ceruzával frott arab számmal jelölték.

A kézirat jellege arra utal, hogy a karcolatot a szerkesztőségben írta MK és a korrektúrát is maga végezte. Ez utóbbira utalnak a kéziratához képest a korrektúrán végzett változtatások (84 : 28, 84 : 30, 84 : 38, 85 : 9, 85 : 15, 85 : 16, 17–85 : 29, 86 : 13, 86 : 15, 86 : 23). A 84 : 22 sorban a szedő betűkihagyását a korrektúra során sem változtatta MK, a K alapján javítottuk.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Szatíra a postáról

Az akadozó szolgáltatás több ízben foglalkoztatta írónkat. A posta lassú és pontatlan tevékenységét a »szenvedő alany« a kalldó levél előadásában mutatta be. A PHban és a jelen Krkban fakszimilében közölt agyonpecsételt borítékot valószínűleg a PH egyik olvasója küldhette be a szerkesztőségbe. A postai pecsétéből kiolvasható »vándorlás« adhatta az ötletet e karcolat megírására. De az is elképzelhető, hogy az összevissza pecsételt boríték a lap grafikusának tollából származik, csupán a történet kerülhetett a szerkesztőségbe. A posta akadozó munkájáról a MK a következő 1887-es évben is megírt egy történetet a *Közérdekű bolondságok* c. írásában (ld. a Krk előkészületben levő 38. kötetében).

A levél kalandos történetének bemutatásakor figyelemre méltó az a mód, amellyel MK a társadalmi rangkülönbségek megnyilvánulását átvetítette a vasúti kocsiban együtt utazó levelek »magatartásába« is.

Szövegváltozatok

Lap Sor

- 83 : cím kalandjai és hanyatttatásai (K: kalandjai és <.....> hanyatttatása)
,, 1 halandó van (K: halando <ember> van)
84 : 3 kell mennem (K: kell <tenni> mennem)
,, 10 Nyáry Adolf (K: Nyary <Albert> Adolf)
,, 21–22 kezébe, ahogy illik (K: kezébe <mint> ahogy illik)
,, 22 K: rám nyomta (PH: ranyomta)
,, 28 Türelmetlen voltam (K: Türelmetlen is voltam)
,, 30 levelei. Kereskedők (K: levelei. *F*i* donc!* Kereskedők)

Lap Sor

- 84 : 32 túrhetetlen állapot (K: turhetetlen <allapott> állapot)
 „ 35 — Jaj, de borzasztó (K — <Oh be> Jaj de borzasztó)
 „ 35—36 csipogta. — Pedig nekem (K: csipogta — <Megy e vagy nem megy?) Pedig nekem)
 „ 38 morogta flegmával egy nagy (K: morogta *nagy* flegmával egy *oriasi* nagy)
 85 : 1 járok. Mindegy, ha egy (K: járok. <Ha> Mindegy ha egy)
 „ 9 kiáltám —, szalutálj (K: kiáltám *fel* — szalutálj)
 „ 18 mert ha fontosabb lennél (K: mert ha <!.....>) fontosabb lennel)
 „ 15 hallgatásba burkolóztam. (K: hallgatasba burkoloztam. *Ezentul egy levelet sem erdemesitettem arra hogy hozza szoljak. Mind alabb alott tarsadalmilag. Legalabb en megvoltam rola gyodzodve*)
 „ 16 unalmas volt. Egy jóbarátra *ilyenkor* szükség (K: unalmas volt <hol meg> Egy jo baratra *megis csak* szükség)
 „ 29 Csak néhány szóból (K: Csak <két> három szóból)
 „ 31 Tehetem, mert (K: <Hja, az onnan van> Tehetem, mert)
 „ 32 unokáim. (K: unokaím <mert>)
 86 : 7 Ott a tegnapi (K: Ott <.....> a tegnapi)
 „ 8—9 sor között a K-ban olvashatatlan törlésű sor található.
 „ 13 *liegt dieser Sz. György* (K: *liegt die Sz. György*)
 „ 15 vittek, míg végre (K: vittek, *hurcoltak*, míg végre)
 „ : 23 ezt. Egy erdélyi (K: ezt *a határozatot*. Egy erdélyi)
 „ 25 hivatalnok becsomagolt (K: hivatalnok <tévedesből> becsomagolt)
 „ 29 összeroncolt (K: összerombolt)
 „ 34 ugyanis becsomagolt (K: ugyanis <veletlenül> becsomagolt)
 „ 37 visszaemlékezvén (K: visszaemlékez<ett>vén)
 „ 38 eljutottam oda, ahova (K: eljutottam <az obligált ezüst tálcara> oda, ahová)
 87 : 4 én szomorú (K: én <...> szomorú)
 „ 4—5 végre szétmetszettek, (K: végre <bevittek> szetmetszve)
 „ 5 végső óhajom (K: vegso <sohajom az volt> ohajom)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 : 25 *ex offo* — hivatalból
 85 : 21—22 *An Jakob Kohn Jud in Pest* — Kohn Jakab zsidónak Pesten. — A jelzálogkölcsonre pénzt kérő arisztokrata szemléletét visszatükröző levélcímzést MK más korábbi írásában is felidézte.
 86 : 9—10 *Báró Nyáry! Az ördögbe is, most már ősz van! Most már nincsenek nyári bárók* — MK ezzel egy, a Nyáry báró rovására elkövetett szójátékot rögzített számunkra.
 „ 13 *Wo liegt dieser Sz. György tér?* — Hol van ez a Szent György tér?

Lap Sor

87 : 6—7 *testáalom méltóságos Gervay Mihály úrnaka.* — Gervay Mihály 1867-től 1888-ig az országos magyar postafőigazgatói állást töltötte be.

A HÉT TÖRTÉNETE

- K.** OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 103—104 folio.
M. *Pesti Hírlap.* 1886. november 7., 8. évf. 308. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés: *Krk.*

Kötetben itt először.

A kézitról

A karcolat szövegét MK eredetileg három, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles, szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a szedés érdekében szétszabdalták, és az így nyert papírszeleteket I—VIII római számmal jelölték.

A viszonylag kevés változtatást, módosítást tartalmazó kéziratot lehetséges, hogy MK nem a szerkesztőség nyugtalanabb légkörében írta, de a korrektúra során tett tíz stiláris változtatás egyértelműen arra utal, hogy a nyomdai levonatot maga nézte át (88 : 14, 88 : 16—17, 88 : 21—22, 88 : 24, 89 : 10—11, 89 : 17, 89 : 29—30, 90 : 9, 90 : 25 két helyen is).

November első hetének összefoglalója

Mint minden ilyen típusú Mikszáth-karcolat, ez *A hét története* is végigpásztázza az előző hét kül- és belpolitikai érdekességeit, a fontosabb eseményeket. Külpolitikai téren a bolgár fejleményeknél időzött el egy kevésbé és azonnal kapcsolódott annak belpolitikai vonatkozásához, hiszen éppen ez az időszak a monarchia közös ügyeinek megbeszélésére. A közös minisztériumok delegációi megkezdték a munkájukat, és az indító sorok szorosan kötődnek a bolgár eseményekhez. A külügyminiszteri beszéd hangnemét az újságok úgy értékelték, hogy ez lehet háborúra készülődés is. Különösen hosszasan időzött el a sajtó Smolkának, az osztrák delegáció vezetőjének egy mondatán, amely így hangzott: »Ausztria Magyarország hú népei szilárdan el vannak határozva a birodalomnak az őt megillető hatalmi állást csorbítatlanul fenntartani«. A hét eseményeihez tartozott még a budapesti Opera nehézségeinek feltárása, az a két hír, hogy az intendáns újabb pénzügyi támogatást kért, valamint egy új operaházi karnagy szerződését tervezte.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 88 : 1 Aesopus híres (K: Aesopus <tor> híres)
 „ 4 Annyira vitte (K: <Mar> Annyira vitte)
 „ 10 többi diplomaták, kik (K: többi <politikusok> diplomata, kik)
 „ 14 *És* még ezek (K: *De* meg ezek)
 „ 15 osztrák diplomácia (K: osztrák <pol> diplomacia)
 „ 16–17 van hozzá, *bánatos töprengésekbe merül, és* még Tirnovába (K: van hozzá, még Tirnovába)
 „ 18 Azért-e, mert (K: <Vagy> Azert-e)
 „ 20 Ne is kérdezzük (K: Ne<m> is kerdezzük)
 „ 21–22 Az öreg Pulszky *már megpróbálta*, azt kérdezte *egyszer* egy külügyészüinktől: (K: *Egyszer* az öreg Pulszky azt kérdezte egy <belügyeszüinktől> külügyészüinktől:)
 „ 24 diplomácia *ostobasága* taktika-e (K: diplomácia *ugyetlensége* taktika-e)
 „ 27 Mind jó volna (K: <De hat az> Mind jo volna)
 „ 28 kerülne pénzbe (K: kerülne <sok> penzbe)
 „ 29–30 magunkat, mintha lakajok volnánk (K: magunkat <<mint valami agról szakadt <.> mintha>> mintha <szolgak> lakajok volnánk)
 „ 34 haza, s legyünk (K: haza, s <akkor> legyünk)
 „ 36 A küzvarokat katona nélkül (K: A <kulgyeket ugya> kulzavarokat katona nélkül)
 89 : 10–11 látja *megnyitó* beszédeikből (K: látja *két elnoki* beszédből)
 „ 14 »fekete felhőket a láthatáron« (K: »fekete <pontokat> felhőket a láthatáron«)
 „ 15 érzik, hogy erre egy nagy (K: erzik, hogy <azokat nekik meg> erre egy nagy)
 „ 17 minden *delegacionális* kardcsörtetés (K: minden kardcsörtetés)
 „ 21 Gyula fog egy kicsit (K: Gyula <szetcsap egy kicsit> fog egy kicsit)
 „ 22 Béla lép ki szűzi (K: Béla <fog támadni> lép ki szűzi)
 „ 23 hogy mindent (K: hogy <amit> mindent)
 „ 29–30 éppen a *mi diplomáciánk működése* talál valami jóra kiütni. (K: éppen *ez a működésük* talál valami jóra <talál ez> kiütni.)
 „ 30–31 sor között K: <Hanem menjünk át a belugyekre>
 „ 35 operaszínház fenntartása (K: operaszínház <megnyit> fenntartása)
 90 : 5 Operaház nagyon (K: operaház <üres> nagyon)
 „ 8–9 sor között K: <Ezen állapot turhetetlen>
 „ 9 Ebből következik (K: Ebből *aztán* az kovetkezik)
 „ 9 pénztára is üres. (K: pénztára is üres. <Beállott a komoly pillanat.>)

Lap Sor

- 90 : 10 arccal emlékezik (K: arccal <szol> emlékezik)
„ 14 fölvetni azt a tervet (K: fölvetni azt <a kivan> a tervet)
„ 15—16 sor között K: <<— Berbe? — mondják a praktikusabbak.
— Hát azt hiszik az urak, hogy <akad> akad olyan bolond,
aki egy színházat bérbe vegyen az Erkellet?)>
„ 16—17 ideje reformot (K: ideje <tervet> reformot)
„ 19 — Lássuk csak, mit lehetne tenni? (K — <Nezzuk> Lássuk
csak mit lehetne <meg> tenni?)
„ 21—22 közül meg kell szabadítanom (K: kozul <meg lehet> meg
kell szabadítanom)
„ 23 könnyebbiket választotta (K: könnyebbiket <.....>
választotta)
„ 25 egészen jó intézkedés (K: egészen *boho* intézkedés)
„ 25—26 Erkel nélkül jobban lehet bérbe adni. (K: Erkel nélkül
<bér> jobban *is* lehet *esetleg* bérbeadni.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 88 : 2 *a Kaulbars dolga Bulgáriában* — »[Kaulbars] Ez a neve annak az orosz diplomata generálisnak, aki a cár megbízásából Bulgáriában oly nevezetes missziót teljesített, hogy függetlenségi törekvéseit megszüntesse, a meggyengült orosz befolyást visszaállítsa s talán azzal a titkos utasítással is, hogy a bolgárok vonakodása esetén az orosz okkupációt előkészítse s arra ürügyet találjon.« Így írt a VÜ okt. 17-i számában.
„ 3 *agent provocateur* — beugrató titkos rendőrkrém
89 : 3—4 *A »székely külügyminiszter« (Kálnoky de Kőröspatak)*
... olyan kardcsörtetéssel jött le — Ld. a bevezetésben összegzeteket.
„ 21 *Andrássy Gyula fog egy kicsit évelődni a kedves utódjával* — Az előző külügyminiszter, Andrássy gróf a külügyi politikát tekintve sokszor vitába szállt utódjával a hódító törekvések ellen. A PH nov. 6-i kis hírében valóban az állt: »A magyar delegáció külügyi albizottsága a jövő csütörtökön tartja első ülését.« A hír szerint többek között Andrássy Gyula gróf »szándékozott kérdéseket intézni a külügyminiszterhez.«
„ 34—90 : 2 *Tisza Kálmán érve a magyar Operaház költségei mellett.* — A képviselőház 1886-os költségvetési vitájában hangzott el Tisza ki említett indoklása. (Krk 72. köt. 316. l.)
90 : 14—15 *talán ki kellene adni bérbe magánvállalkozónak.* — Ld. ezzel kapcsolatban MK *Opera az irói körben* c. karcolatát a jelen kötet 98—101. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteket a 222—224. lapokon.
„ 20 *a közönségnek Erkel ellen* [van kifogása.] — Erkel Sándor, Erkel Ferencnek, nagy nemzeti zeneszerzőknnek harmadik fia, aki az Operaház vezető karnagya volt. A PH híre szerint

Lap Sor

az opera intendánsa, Keglevich gróf Erkel helyett Nikisch Artúr karnagyot szerződtette Lipcséből. A hír szerint Erkel Karlsruheba szerződött.

90 : 28 — 29 még postalopás is volt! — Ebben az időben történt az itt említett esemény. Harang Pál postakocsiból ellopott egy nagyobb összeget. A sikkasztót Gyöngyösön elfogták.

A GÉPEK KIRÁLYA

K. OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/105 — 106 folio.

M. *Pesti Hírlap*. 1886. november 8., 8. évf. 308. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolat szövegét MK három, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles szerkesztéségi kutyanyelvre írta. A nyomdai szedés alkalmával a K egyben maradt, csupán az OSZK Kézirattárában a feldolgozás során vágták négy részre.

A viszonylag kevés és jelentéktelen javítás arra utal, hogy MK-nak annyira megtetszett a történet, hogy szinte egy lendületben írta meg a históriát. A 91 : 15 sorban a »hitelezőjének« szót korrektúrajellel idegen kéz írta be a K-ba, így is szedték már ki. E szót az a kéz írta, amelyik a K szedési utasítását: »garm« és rovatolási jelzését: »Első tárca« is megjelölte.

Egy pénzhamisító mulatságos története

Az író 1886. október közepén járt Szegeden. (Ld. ezzel kapcsolatban a szegedi színház megnyitása alkalmával Szegeden tartózkodó író idevonatkozó karcolatát e kötet 73—76. lapjain.) Nem sokkal a látogatása után derült fény Kálmán Gergely pénzhamisító üzelmére. A karcolatba foglalt történetről szinte szó szerint beszámolt a Szegedi Napló is. Először okt. 26-án az Újdonságok c. rovatban jelenik meg egy rövid hír, miszerint: »A szegedi bűnkronikák lapja ma, az utóbbi időben páratlan szenzációs esettel szaporodott. A szerencsés véletlen, de elsősorban egy tanyai végrehajtó ügyessége olyan büntényt szolgáltatott az igazságszolgáltatás kezébe, melynek szálai az egész Alföldön szétágaznak, s amelynek lebonyolítása elé a legfeszültebb érdeklődéssel nézhetünk.« Ez a hír számunkra azt világítja meg, hogy az elárverezett »bankoprés« történetének az a motívuma, amely a rendőség nagy baklövésére utal, nem írói kitalálás, valóban elárverezték a hamis pénzcsináló masinát. A karcolathoz azonban még közelebb áll a Szegedi Napló okt. 27-i számában »Az üldözött bankóhamisító« címen megjelent cikk. Mikszáthot természetesen az eset humoros

oldala ragadta meg, ebben a történetben is egy jellegzetes esetet lát és gúnyosan idézi a helybeli hivatal és rendőrség baklövéseit. Még okt. 28-án is visszatér az esetre a Szegedi Napló, de ez a hír már csak rövid adalék a történethez és a karcolat szempontjából is kevésbé érdekes. Hogy írónk élvezettel ragadta meg a kínálkozó témát, azt a befejező mondat tanúsítja: »olyan mulatságos [a történet], hogy szinte kár lenne, ha nem volna igaz«.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 90 : 1 mindenféle pénzhamisítókról (K: mindenféle <pénzcsináló> pénzhamisítókról)
 „ 3—4 azokra illendően rávésette (K: azokra <becsületesen> illendően ráverette)
 „ 4 hitte okelme (K: hitte <hogyan> okelme)
 91 : 2—3 hogyha látogatójuk (K: hogy <amelyik> ha látogatójuk)
 „ 4 nyomott ki. (K: nyomott *akkor* ki)
 „ 5 aki egy napon belépett (K: aki <belépett> egy napon belépett)
 „ 8 csöngőlei Kálmán (K: <csöngőlei> csongolei Kálman)
 „ 10 állam, amint az (K: állam, <különben> amint az)
 „ 12 bankót. Csodálatos (K: bankot. <s mégsem 160 forint követe-
 lést kifizetni> Csodálatos)
 „ 13—14 nála. Mégpedig azért (K: nála. <De még csodalatosabb> Meg pedig azért)
 „ 15 egyik hitelezőjének 160 (K: egyik <adásának> hitelezőjének [idegen kézírása!] 160)
 „ 17 gépet is. Az ügyvédi írnok (K: gépet is. <Ez a gép »a gépek királya« volt.> Az ügyvédi írnok)
 „ 18 közönséges »képnymató (K: közönséges <.....> »képnyomató)
 „ 18 tartották (mert Kálmán (K: tartották <s egysz> (mert Kalman)
 „ 21—22 sor között K: <Időközben azonban>
 92 : 1 A foglalás idejétől (K: A foglalás<tol> idejétől)
 „ 4 zsidók, keresztények (K: zsidók <messze> keresztények)
 „ 10—11 sor között K: <Hol van a gép, merre van a gép?>
 „ 26 (Ej, ej, hát nem (K: <.....>) (Ej, ej, hát nem)
 „ 27—28 sor között K: <Most már csak az a kérdés, hogy>
 „ 37 Olyan különös, hogy szinte lehetetlennek (K: Olyan <lehetetlen> különös, hogy szinte <megtört> lehetetlennek)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 91 : 8—9 *Hanem a legmulatságosabb eset mégis a csöngőlei Kálmán Gergely nevű zúgtartó esete* — A Szegedi Napló fogalmazása rendkívül hasonló Mikszáthéhoz: »A rendőrség az egész felső

Lap Sor

- határt felverte az elszalajtott Kálmán Gergely bankócsináló zúgtanító után, kinek csöngőlei lakásán 130 darab hamis szárazast és egy bankóprést találtak» — olvashatjuk az 1886. okt. 27-i számban.
- 91 : 17 — 18 *közönséges »képnymató masinának« tartották* — A Szegedi Napló okt. 27-i cikke is említést tesz erről a tényről: »Kálmán azzal vezette félre akkor is az embereket, hogy a gépezetet szentképek s imádságos versek sokszorosítására használja...«
- „ 26 *garaboly* — [tájszó] kosár
- „ 30 *triumfus* — diadalmenet
- „ 32 *Kálmán Gergely uramat azonban elfelejtették elfogni.* — Ugyan- így vélekedett a Szegedi Napló az idézett cikkében: »És mindennek dacára nem tartóztatta le a jelen volt rendőr.«
- 92 : 8 *corpus delicti* — bűnjel

A HÉT TÖRTÉNETE

- K.** OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 110—111 folio.
- M.** *Pesti Hírlap. 1886. november 14., 8. évf. 315. sz. (1., 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. *Politikai fecsegések* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K-ot MK eredetileg három, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A nyomdában a K-ot fel-darabolták tizenegy szeletre és I—XI római számmal jelölték az egyes csíkokat.

A karcolatot a szerkesztőségben írta és a javítások tanúsága szerint a korrektúrát maga végezte. Három olyan hely tanúskodik erről, amely a korrektúra során került a szövegbe. Érdemes megemlí-teni, hogy a csattanót előbb sokkal lakonikusabban írta meg (ld. a 95 : 11—12 sor között található kihúzott szöveget), ezzel nem volt megelégedve, helyette az ötletet újraírta.

Egy újabb heti összefoglaló

Mint láttuk, a kötet egyik előző karcolata november első hetének eseményeit foglalta egybe azonos cím alatt. Ott is, hasonlóan a mostani karcolathoz, a bolgár események fejleményeivel indította írónk a beszámolót. Majd ugyancsak hasonlóan az előző íráshoz, a delegációk kérdésére tért át. Itt már részletesebben taglalta a delegációban folyó vitákat. A karcolat befejezése jellegzetesen mikszáthi. Tisza

betegsége és a beteg miniszterelnököt meglátogató király — ezek az események vonzották magukra a hét eseményein végigpásztázó író figyelmét.

A, kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 93 : 2—3 a változatos keleti drámában két új személy lép (K: a <.....> változatos keleti dramában <egy> két új személy <kezd> lép)
- „ 5 választottja. (K: választottja <a szobjanje>)
- „ 11 Az ipa, a dán király, így (K: Az <papa> ipa, a dan király, így)
- „ 13 Lánya (K: <A> Lánya)
- „ 17—18 dologhoz Szécsen Antal a magyar (K: dologhoz <Beothy Ákos> Szechen Antal a magyar)
- „ 19—20 nyakra-főre Mingrelia herceget, aki valahol a Kaukázusban csavarog és aki már (K: nyakra-fore <a Kaukázusban Mingrelia> Mingrelia herceget, <aki a fenseg címet> aki valahol a Kaukázusban csavarog és <aki Egy> aki már)
- „ 23 hogy még másodsor is kapjon (K: hogy meg <egyszer fejedelem legyen> másodsor is kapjon)
- „ 27 kicsit a közös hadügyminisztert (K: kicsit a <had> kozos hadügyminisztert)
- „ 32 egyikében ez volt (K: egyikében <azt mond> ez volt)
- 94 : 1 elfogadja a magyarországi (K: elfogad<om>ja <én is> a magyarországi)
- „ 1—2 iskolát a kormány. Csak (K: oskolát <de csak pé> a kormány is. Csak)
- „ 3 népek áldozatkészsége (K: népek <áldozat> áldozatkészsége)
- „ 7 egyikén eszébe (K: egyikén <ismét> eszebe)
- „ 7—8 valakinek és kiásta (K: valakinek <megreklamálni valakinek a mar elvben elfogadott planumot> és kiásta)
- „ 9 neki, adunk (K: neki, <meghozz> adunk)
- „ 12 idén az eddigi katonaintézetek is (K: idén <.... uresedés van> az eddigi katonaintézetek<ben> is)
- „ 14 kérdés is egyik (K: keres <.....> egyik)
- „ 18 esztendőben, mikor (K: esztendoben <mir> mikor)
- „ 20 esztendőben pedig a pénz (K: esztendőkben <mikor pénz> pedig a pénz)
- „ 21 kérdést. Vagy (K: kérdést. <Vagy az> Vagy)
- „ 23—24 sor között K: <Az utóbbi argumentumot fogja használni>
- „ 26 delegáció bizottságainak (K: delegáció <tanácskozásainak> bizottságainak)
- „ 28 tűzében gombolgatta ki a gérokkját. (K: tűzében <lógott ki> gombolgatta ki a <gérokkját> gérokkját.)

Lap Sor

- 94 : 29—30 vezércikkíró fogja fülön. (K: vezércikkíró < > fogja fülön.)
- „ 33—34 Azt a harcias jóslatú véletlent csak éppen megemlítem, hogy ugyancsak ma próbáltak meg (K: Azt < meg sem említem > a harcias jóslatu véletlent < hogy > csak éppen megemlítem, hogy < éppen az nap > ugyancsak ma próbáltak meg)
- „ 36 Sokan nézték a *muszkairtó szerszámokat*. A többi (K: sokan nezték a *drága látványt és hallgatták a drága hangot*. < Még Ivánka > A többi)
- 95 : 3 mameluk —, ha már (K: mameluk —, < mert > ha már)
- „ 5 ti. a nadrágja (K: ti. < egy nadr > a nadrágja)
- „ 8—9 sor között < Tisza bet >
- „ 11—12 sor között K: << Csuz férközött a lábába és hasogatta. A szívós államférfi ott feküdt < . . . > a divánon begöngyölt lábakkal és nem vett részt semmiben. De a kombináló hir nem hagyta itt se békén. Elég < rossz lábával > volt tudnia valamit a rossz lábáról s menten kieresztette a kacsát, hogy rossz lábon áll Kálnokyval.>>
- „ 12 noha nem vett (K: noha < otthon feküdt és > nem vett)
- „ 12—13 hagyta ki a (K: hagyta < pihenni > ki a)
- „ 15 Amiből annyi igaz (K: Amiből < csak az > annyi igaz)
- „ 19—20 amivel roppant dicsekedni fog otthon a falujában Urbanovszky Ernő és Prileszky Tádé. (K: amivel < boldog jól > roppant dicsekedni fog < . . . valal > otthon a falujában Urbanovszky Ernő < nek ha meghallja > és Prileszky < Samu > Tádé.)
- „ 24 hallgatta a Kálnoky (K: hallgatta < Kálnokyt, mintha > a Kálnoky)
- „ 26 pislogott, mintha (K: pislogott < hozza > mintha)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 93 : 4 *egy dán királyfi, Valdemár* — A VÚ 1886. nov. 14-i száma egy hosszú cikkben így emlékezik meg Valdemár jelöltségéről: » bármennyire rajta volt is Kaulbars, hogy a szobrányje megválasztása, majd meg összeülése minél továbbra elhalasztassék: az összeült, megnyitott s dacára, hogy sem Oroszország, sem a többi hatalmasságok nem állítottak föl jelöltet, megválasztották fejedelmüket Valdemár dán királyfi személyében. . . . Egyedül családi összeköttetéseinek köszönheti, hogy a választás reá esett.«
- 93 : 4 *a mingréliai herceg* — Az orosz kormány jelöltje a bolgár trónra. Teljes neve: Dadián, Davidovics Miklós, a cári belügyminisztériumban töltött be hivatalt. Részt vett az orosz-török háborúban. Jelentéktelen politikai személy volt. Nagy adósságokat csinált, és hogy rendezze anyagi természetű ügyeit, a cárnak visszaadta fejedelmi rangját. A VÚ cikke,

Lap Sor

- amelyben a herceg lehetőségeit tárgyalták így értékelte a helyzetét: »Azonban a bolgárok már nyugodtak lehetnek. Miklós hercegnek ma már komoly ellenjelöltje van, ki mellett a Dadianok szerepléséről szó nem is lehet. Koburg Ferdinándot hangoztatják Európa-szerte a bolgár trón jelöltjeként.« (A VÜ 1886. dec. 19-i számának egy anonim cikkéből.)
- 93 : 28—94 : 13 Az önálló magyar katonai iskola. — A korábbi delegációs tárgyalásokon is felmerült az óhaj (Ld. Krk 71. köt. 77. l.)
- 94 : 34—35 *ma próbáltak meg új ismétlődőfegyvereket is a lövöldében.* — Az új fegyvertípus kiválasztásáról tudósít MK a nov. 28-i *A hét története* c. karcolatában (ld. e kötet 145. l.).
- 95 : 18 *Ófelsége a király is meglátogatta beteg miniszterelnökét* — így rögzítette ezt az eseményt a VÜ nov. 14-i száma: »Ófelsége a király e hó 9-én látogatásával szerencsésítette Tisza Kálmán miniszterelnököt, aki gyengélkedése folytán kénytelen volt a szobát őrizni. Közel egy negyedórát tartott a látogatás, mellyel a felség a miniszterelnököt kiténtette.«
- „ 19—20 *Urbanovszky Ernő és Prileszky Tádé* — MK utalása a két képviselőnek Tisza iránti ragaszkodására vonatkozik.

A ZAB

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 112—113 folio.
- M.** *Pesti Hírlap. 1886. november 17., 8. évf. 318. sz. (1., 2. l.)* A *Pesti Hírlap* tárcája rovatban. *Egy kép a régi világból* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatok MK eredetileg három, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A nyomdában, a gyorsabb szedés érdekében a K-ot tíz szeletre darabolták és I—X római számmal jelölték az egyes csíkokat.

Igen valószínű, hogy MK a karcolatot a szerkesztőségben írta, de az kétségtelen, hogy a szedés korrektúráját maga végezte. Erről tanúskodnak kisebb javításai is (96 : 5—6, 96 : 9, 97 : 37), de a 98 : 9—10 sornak a korrektúrába való beillesztése végérvényesen ezt bizonyítja. Ennek ellenére két kisebb rossz betűolvasatot, ún. értelmes sajtóhibát MK nem vett észre, ezeket a 96 : 29 és 97 : 27 sorban a K alapján javítottuk. A címet valószínűleg MK beleegyezésével a szerkesztő vagy rovatvezető változtatta meg, nem akarván esetleges félreértést okozni a feszült helyzetben.

Új háborús hírek, régi emlékek

A cári Oroszországnak Bulgáriával kapcsolatos lépései már hosszú időn keresztül feszültté tették a nemzetközi helyzetet. Erről a parlamentben is szó esett, erről tárgyalt a Budapesten ülésező delegáció is. Ezekre az eseményekre vonatkozott Mikszáth nov. 7-i *A hét története* c. karcolatának két első része (ld. e kötetben a 88–90. lapokon és a hozzáfűzött jegyzeteket a 211–212. lapokon).

Az újkeletű háborús hírek idézték fel az íróban a gyermekkor emlékeit, a 19. század első felének falusi hírközpontját, az értesülések csereberélgetésének légkörét. A régi falusi műhelyeknek ezt a »mellék« funkcióját a későbbi *Prakovszky, a siket kovács* c. elbeszélésében is felvillantotta: »a kovácsműhelyek azon időben [ti. nagypapa ifjúsága idején] az újságokat pótolták. Messziről jött utasok megálltak a kovácsműhelyek előtt kocsi tataroztatni, lovat patkoltatni, s ami hírt összeszedtek útközben, azt kieserlítették a kovácsnál új hírekért, melyeket más országból jött utasok hagytak ott. Prakovszky a sok mindenféle hírből aztán ki tudta kombinálni a háborút és békét. Az utas újságolja például, hogy náluk ennyiért és ennyiért veszik a zabot. Kutyateremtette, ez a háborút jelenti, mert különben nem vennék annyiért...« (Krk 8. köt. 101–102. l.)

A jelen karcolat — úgy tűnik — a maga színességében őrizte meg a majd tíz évvel később keletkezett elbeszélésben felvillantott képet. Azt a tempós beszélgetést érzékeltette MK, amelyből a kovácsműhely mellett ülő vidéki köznemes fokról fokra összeszedte a fontosabb értesüléseit, sőt ha a javítás ideje hosszabbra nyúlt, akkor még a kisebb-nagyobb pletykákat is kihámozhatta. E beszélgetések hangulatának visszaadásával érzékeltette, hogy a zab árának emelkedése, a felvásárlásról szóló hírek mennyire voltak iránymutatók a háborús készülődésekkel kapcsolatban.

A végső csattanó frónktól kissé szokatlanul triviális, de úgy tűnik, ezt tartotta a legalkalmasabbnak a legfrissebb háborús hírekkel kapcsolatos véleménynek érzékeltetésére.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 95 : cím A zab (Egy kép a régi világból) (K: <Lesz-e háború?> A zab (Egy kép a régi világból) [A végleges cím idegen kéz ceruzás írása])
,, 2–3 ha falun lakott és komposzesszor volt (K: ha <a> falun lakott <leült a kovacs> és composessor volt)
,, 5 kezdődött (K: kezdő<dő>dött)
96 : 5–6 végigöntötték vízzel, sustorogva (K: végig öntötték, sustorogva)
,, 6 láng kétrofös (K: láng <ketro> kétrofös)
,, 8 fuvarosok, akik (K: fuvarosok <és> akik)
,, 9 megfordulnak, még külső országokban is, ezt hozzák (K: megfordulnak, ezt hozzák)

- Lap Sor
- 96 : 14 hiba esik (K: hiba <esett> esik)
 „ 14 vagy a lovak (K: vagy a <lovak> lovak)
 „ 15 egy-egy kapocs (K: egy-egy <csatt> kapocs)
 „ 16 útközben vala (K: útközben <meg> vala)
 „ 18 ez pótolta a lapokat (K: ez <egészen> pótolta a lapokat)
 „ 19 mert nagy ügyvel-bajjal (K: mert <ügykeze> nagy <faradtság>
 sággal) ügyvel-bajjal)
 „ 23 az út arrafelé? (K: az út <?> arrafele?)
 „ 26 közben a helyi (K: közben <az itteni> a helyi)
 „ 27–28 kérdésekre, legelőször (K: kérdésekre <a> legelőször)
 „ 29 magoknál (PH: maguknál)
 „ 30 Ez a kérdés s az erre való felelet az volt, ami (K: Ez <volt> a
 kérdés s az erre való felelet az volt, ami)
 „ 32 Ha drágának (K: Ha <azt is> drágának)
 „ 37 — Lánco adta. (K: <Akkor> — Lanco adta)
 97 : 5 ki? Mikor (K: ki? <Vajon na> Mikor)
 „ 10–11 vegyes események (K: vegyes <hi> események)
 „ 12 s száz (K: s <az> száz)
 „ 13 aki ilyen módon mindig (K: aki <igy> ilyen módon <volt>
 mindig)
 „ 14 csuromig akarta (K: csuromig <vegig> akarta)
 „ 24 a palatinustól, mely több (K: a palatinustól <jobot> mely
 <egyre> több)
 „ 27 így (PH: ugy)
 „ 31 volt. Mars (K: volt. <Ez volt> Mars)
 „ 34–35 Idegenekkel diskurálni (K: Idegenekkel <Sót ha ős> dis-
 kurálni)
 „ 37 Valaki elkezd újságolni valamit, de már (K: Valaki elkezdene
 <beszélni> újságolni valamit <amit tud>, de már)
 „ 37–38 többiek arcán (K: többek <...> arcán)
 „ 39 Mindnyájan egyformán (K: Mindnyájan <mindent> egy-
 formán)
 98 : 7 használtatik bizonyos lelkiállapot (K: használtatik <a>
 bizonyos <félelmet> lelkiállapotot)
 „ 9–10 sorok a K-ban nem találhatók!
 „ 12 zabszem . . . (K: zabszem . . . <m>)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 95 : 2 *komposzesszor* — közbirtokos
 96 : 31 *cicero* — a korabeli újságokban a nagyobb betűtípussal
 szedett szövegek
 97 : 4 *entrefilet* — a korabeli újságokban a vezércikk után követ-
 kező apróbb politikai hír
 „ 8 *garmond betűk* — a cicerónál két fokkal kisebb betűtípus.
 Ezzel szedték a kevésbé jelentős híreket.

Lap Sor

97 : 20—21 *Megtörtént az, amit a Deák Farkas könyvében olvasok* — MK utalása Deák Farkas »Adatok a „nagy” Csáky István életéből« (Bp., 1877.) c. munkájára vonatkozik.

OPERA AZ ÍRÓI KÖRBEN

M. *Pesti Hírlap. 1886. november 18., 8. évf. 319. sz. (6. l.)* A Tudomány rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről

Keglevich István gróf és az újságírók találkozásáról közzétett ironikus hangú beszámoló kétségtelenül MK írása. Szerzőségét bizonyítja a jellegzetes szerkezeti felépítés: az alaphangnemet megütő, hangulatos leíró bevezetés, a találkozó bemutatása, és nem kevésbé jellemző reá a kudarcba fulladt felelősségre vonás utáni atmoszféra jellemzése. A téma is közel állt írónkhoz: korábbi karcolataiban és parlamenti beszámolóiban — mint erről alább majd részletesebben szólunk — többször foglalkozott az 1886 elejétől az intendánsi posztot betöltő Keglevich István körül támadt légkörrel.

A Keglevich István-ellenes hangulat hullámvázása

1885 végén elterjedt a híre, hogy báró Podmaniczky Frigyes, aki már tíz éve töltötte be az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsi tisztét, megváltik posztjától. A híresztelések valónak bizonyultak. *Podmaniczky elmenőben* c. karcolatában méltatta Mikszáth a távozó érdemeit, és jelezte, hogy utódjának nem lesz könnyű színvonalasan és szerényen helytállni e kényes poszton (ld. Krk 72. köt. 7—10. l. és a jegyzeteket 251—254. l.).

1886. január közepén már beszélték, hogy gróf Keglevich Istvánt nevezik ki intendánssá. MK a jan. 15-i *A t. Házból* c. karcolatát *Az új intendáns* c. alfejezettel kezdte. Leírta a hír kiváltotta megjegyzéseket és véleményeket. A maga nézetét a következőkben összegezte: »Mindenki örült ennek a hírnek. Mert ha olyan embert neveznek ki intendánssá, akit szeretnek, mindenki sópánkodik, sajnálkozik, hogy „szegény ember, lám hova jutott”, de Keglevich grófot senki sem szereti (Tisza is, ha kinevezi, csak azért nevezi ki, hogy itt [ti. a Házban] ne legyen), minélfogva egy csöpp részvét sem nyilvánult a szerencsétlen gróf iránt, kit ezzel a sajtó martalékkául dobnak oda.« (Krk 72. köt. 90—91. l.).

Egy héttel később, jan. 22-én a belügyi tárca vitájakor többen hozzászóltak az Operaház költségvetéséhez. Justh Gyula észrevételte »hogy oly sok pénzt adnak ki annyi rossz hangért«, Herman a »potyajegyek« ellen szólalt fel, Szalay pedig — MK szavai szerint —

»kikezdte az új intendánst, akit senki sem fog szeretni«. Azért ironikusan hozzáfűzte: »Oho! A női személyzetért jót nem állok.« A képviselői észrevételekre MK felfigyelt, mert ez jelezte a hangulatot. Azonnal megjegyezte: »Az intendáns megkeserítése mindjárt a mézes hónapjában, rossz vért szült az újságírói karzaton, mert ezek az urak egészben akarták megkapni Keglevich Istvánt — fölszeldelés végett.« (Krk 72. köt. 108—109. l.).

A sajtó a korábbinál gyakrabban foglalkozott a két műintézet és Keglevich szervezői és vezetői módszereivel. Ennek sorába tartozott az a számonkérő sajtókonferencia is, amelyet az újságírók arra akartak felhasználni, hogy lehetetlenné tegyék Keglevich István intendánsi tevékenységét. Az ügyről a következőket érdemes megemlíteni: Az írói és művészi kör értekezletet tartott az Operaház bérbeadásának kérdésében. Urváry Lajos, a kör elnöke bevezetőjében elmondotta, hogy az Opera deficitese, a magas helyárák miatt látogatottságát nem lehet növelni. Az időközben megérkezett Keglevich István majd egy óráig tartó beszédében előadta, hogy az Operaház bérbeadásának gondolata már többször felmerült. De ezzel sem anyagi, sem művészi szempontból nem értett egyet. Részletesen szólt a gazdálkodási gondokról, a magas fenntartási költségről. A hibák okát abban látta, hogy nem képeztek kellő számú magyar művészt, túl sokat költöttek az előadások fényűző díszletezésére, korai volt különben is az önálló opera felépítése. Felkérte a sajtót, hogy támogassa a magyar művészeket, és ne csak a vendégművészek fellépéséről számoljon be. A beszéd elhangzása után Keglevich eltávozott. Az újságírók a nyilatkozatot meglepedéssel fogadták, abban állapodtak meg, hogy egy emlékiratban fogják majd összegezni álláspontjukat. (»Az Opera ügye az írói körben«. PH, 1886. nov. 16. 6., 7. l.)

A beszámolón kívül Borostyáni Nándor az újság első lapján hosszabb cikkben kommentálta az intendáns nyilatkozatát és a következő konklúzióra jutott: »Tehát még egyszer „Quid nunc?” Valóban, nehéz más megoldást találni, mint azt, amelyet gróf Keglevich ajánl és fejtett ki mai fiók-expozéjában. A deficit terhét az átmeneti években lehetetlen lerázni. De igenis kell nevelni egy magyar művészi generációt s azt lekötöni az Operaházunkhoz . . . S ha sikerül jeles erőket nevelni az Operaháznak, a közönség is le fog szokni lassanként arról, hogy csupán akkor látogassa műintézetünket, mikor vendégművészek szerepelnek. Ha gróf Keglevich programja életképességéről s az általa kezdeményezett munka várható sikeréről éppúgy meg tudja győződteni majdan a képviselőházat, amint meggyőződte a mai értekezletet: akkor az Operaház válságának kérdése, úgy hisszük, rövid idő múlva le fog tűnni a napirendről. S vele együtt az a gonosz kísértet is, melynek neve az Operaház bérbeadásának terve.« (»Az intendáns az operaválságról«. PH, 1886. nov. 18. l. l.)

*

Az a hangulat, amely az intendáns megbuktatására készülődő írói kör ülésének kezdetén megnyilatkozott, és amely gróf Keglevich

István taktikusan leszerelő és lehenгерlő fellépése következtében éppen ellentétébe, Keglevich ünneplésébe torkollt, robbanhatta ki Mikszáthból az erőteljes szatirikus hangot. Hiszen oly nagy volt a kontraszt a szándék és az eredmény között, hogy ez csak két dologra késztehetette írónkat: vagy hallgat, vagy élesen kipellengérezzi a kialakult helyzetet.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

99 : 19 *causerie* — könnyed beszélgetés, csevegés

„ 30 *slendrián* — felületes, hanyag

SZEGÉNY CIGÁNYOK

K. OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 114—115 folio.

M. *Pesti Hírlap*. 1886. november 18., 8. évf. 319. sz. (4., 5. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kézíratról

A karcolat kéziratát MK két, átlagosan 35 cm hosszú és 20 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A gyorsabb nyomdai szedés érdekében a kéziratot feldarabolták, és nyolc csíkját római I—VIII számmal jelölték.

A jelek szerint MK a karcolatot a szerkesztőségben írta, a korrek-túra során utólagos változtatást nem észleltünk. A szövegben talál-ható viszonylag csekély számú változtatás és javítás arra mutat, hogy MK lendületesen írta cikkét, és ez magyarázza, hogy a nyomdai sze-désben sem talált további csiszolnivalót.

A lenézettek és elnyomottak érdekében

A Bajorországból érkezett napihír — amely a megértő és együtt-érző sorok írására készítette: Mikszáthot — a PHban a következőképp hangzott: »Tilalom a cigányok ellen. . . . A kezdeményező ország Bajorország, mely a kóborló cigánycsapatokat az egész ország terüle-téről örökre kitiltja. Elrendelte ugyanis, hogy a külföldi cigányokat, akár csapatonként, akár egyenként érkeznek, az ország határanak át-lépésében még abban az esetben is akadályozzák meg, ha igazolvány-nyal bírnak és a fenntartásukra szükséges eszközöket is kimutatni képesek, az esetben pedig, ha sikerült nekik a határt titkon átlépni, az ország területéről azonnal toloncoztassák ki. A bajor kormánynak erről az intézkedéséről a [magyar] belügyminiszter — tekintettel nagy-számú cigányainkra — valamennyi törvényhatóságot értesítette és

felhívta, hogy a cigányokat a Bajorországba való menéstől tartsák vissza. (PH, 1886. nov. 17. 8. l.)

Három nap múlva, „Még egyszer a cigányok” címmel egy Cs.B. szignójú levelet tett közzé a PH, amely több ponton támadta MK névjelzés nélküli cikkének állításait. Ezek a passzusok a következők:

„... A P. Hírlap csütörtöki számában egy jó fiú érzelmesen siratja el a magyar cigányokat: hogy nem is hullatja a mai nemzedék bőgőbe a húszast, se ketté nem hasítja a nagy bankót, melynek kiegészítő fele akkor lesz a cigányé, ha az ő nótáját eltalálja — pedig hej így, hej amúgy! — ez volt hajdanában az igaz magyar tempó, míg mostanság csak a hitvány picula járja, az is, ki tudja, nem-e újpesti.

Persze, hogy persze! Foszlik a régi romantika! Irányi tanítja a mórest, Szapáry a spóreszt, s így nemigen röptetjük már a flórest...

A jó fiút az keserítette el, hogy Bajorországban kiadták a kemény parancsolatot: ahol csak egy szál cigány is mutatkozik otthon, azt kegyetlenül utasítsák vissza a határról; ha pedig mégis belopódzott Bajuvária áldott síkjaira vagy havas ormai közé: subbon tolják ki onnan...

... Nekünk is jó volna egy szigorú törvény, mely szerint, ha már meg nem bírjuk rögzíteni az oláh cigányságot, subboljuk ki.

Csakhogya a kérdés: hová? ... (PH, 1886. nov. 21. 6. l.)

A Cs.B. jelű közleményre MK nem reagált, őt meglepte és elgondolkoztatta a bajor kormány előítéletektől fűtött diszkriminációs intézkedése. Ennek az érzésének adott hangot *A szegény cigányok!* c. cikkében.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 101 : 1—2 valamit; ha kicsi (K: valamit; <mind> ha kicsi)
,, 2—3 van, a többieknek (K: van, <csak> a többieknek)
,, 8 gyökeret. A földkerekség (K: gyökeret. <A többi nemzet, a zsidók is> A földkerekség)
- 102 : 1 pedig húzták (K: pedig <szepen megfogtak a vonot ott, masutt egyebet s muzsikáltak, akiket a> húzták)
,, 14—15 Mi lesz? Talán (K: Mi lesz? <Hat már> Talán)
,, 20—21 szívük megolvadott (K: szívük <olvadoz> megolvadott)
,, 22 csengnek a porcelán (K: csengnek a <.....> porcellan)
,, 25—26 mulatni. Takarodjatok el (K: mulatni. <Menjetek> Takarodjatok el)
,, 30 illik egy (K: illik <az> egy)
,, 37—38 sor között K: <Mindenesetre>
,, 39 egy bajor (K: egy <köz> bajor)
- 103 : 1 ország kiadná (K: ország <meghozna?> kiadná)
,, 7 mórék, rakjátok (K: morek <so> <szedjete> rakjátok)
,, 11 Rossz idő közeleg (K: Rossz <világ> ido közeleg)
,, 12 innen is kiszorít (K: innen is <kiutasítanak> kiszorít)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 102 : 14 *Fáraó népe* — A középkortól a 19. századig elterjedt nézet szerint a cigányokat Egyiptomból származtatták (ld. Pallas Lexikon 4. köt. 361—364. l.). A 18. században merült fel a cigányok indiai származásának gondolata. A 19. században a kutatás bebizonyította Észak-Indiából való eredetüket, és azt is megállapították, hogy az 5. és 10. század között vándoroltak ki Indiából és szétszóródtak Ázsia és Európa országaiban.
- „ 23 *ha nem újpesti a fele* — az utalás az Újpestről származó hamisított hatos pénzérmékre vonatkozik.
- „ 24 *dili* — a szót a TESZ I. kötete a 637—638. lapon a 'dilinós', féleszi, 'együgyű', 'irigy' jelentésű cigány eredetű szóból származtatja; a *dili* alakot csonkítással származottnak tekintti, az első adatot 1908-ból jegyzi fel. Mikszáth adata *tehát 22 évvel korábbi* és a 2. 'irigy' jelentésben, még cigány szóként használja a szót.
- „ 36—37 *ki vannak irtva a cigányok Bajorországból: a művészetek hazájából a szegény vándorművészek!* — MK utalása a festőakadémiával rendelkező és pezsgő művészi központot képező Münchenre vonatkozik.

A KÖLTŐ NEJE

K. OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 119 folio.

M. I. *Pesti Hírlap. 1886. november 21., 8. évf. 322. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Jk 36. köt. = Hi 4. köt. Az én ismerőseim. Bp., 1914. 190—191. l.*

A kéziratról

A nekrológot MK egy 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában nyole szeletre vágták, és I—VIII római számmal jelölték.

A papír jellege egyértelműen arra utal, hogy írónk a szerkesztőségben készítette megemlékezését. Javításai az átlagosnál alacsonyabb számúak, ez azt jelenti, hogy gondolatát kielégelten vetette papírra. A korrektúra során egy utólagos változtatást észleltünk. Felhívjuk a figyelmet a nekrológ záró részének első fogalmazására (104 : 14—15 sor között), amelyet Mikszáth törölt, és találhatóbb, emelkedettebb hangúra változtatott.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A tragika halálára

Laborfalvi Róza idős korában sokat betegeskedett, egyre kevesebbet törődött önmagával és környezetével. Halálát csekély baj szövődménye idézte elő: egy jelentéktelen kelés támadt a hátán, vizes ruhával borogatta és megfeledkezve a nedves borogatásról, kiment a nyirkos novemberi utcára. Délután már a hideg rázta, rosszul érezte magát. Csak másnap hívtak orvost, és az tüdőgyulladást állapított meg. Az egész család a beteg körül forgott, Róza unokáját Jókai hazatáviratozta Münchenből. Nov. 16-án volt a krízis. Ezt követően a láz csillapodott, 18-án a beteg lázmentessé vált, kedélyállapota is javult, és az orvos is közeli felépülésével biztatta a családot. Nov. 19-én este »szélhűdés érte a hátgerincén«, és nov. 20-án hajnali négy óraker csendesen elhunyt. (Ld. a napilapok egykorú híradását és MK *Jókai Mór élete és kora* c. művét, Krk 19. köt. 132—134. l. — Ezt a részletet az életrajzi regényben Mikszáth az unoka, Feszty Árpádné Laborfalvi Rózának a Jövendő c. folyóirat 1904. évfolyamában, a 39. szám 7. lapján publikált visszaemlékezéséből merítette.)

A nagy művészno halála és Jókai Mór mély gyásza megrendítette a közvéleményt, a nagy temetésről a lapok, így a PH is részletesen beszámoltak. Jókai nem sokkal a temetés után a fiatal Róza unszolására hosszabb olaszországi útra szánta magát. A környezetváltozás, a kellemes élmények meghozták a kívánt eredményt. Jókai fizikailag kihverte a veszteséget, lelki oldódását a felesége emlékének szentelt »Utazás egy sírdomb körül« című munka megrírása hozta meg, bár Mikszáth a Jókai-életrajzban ezt a munkát Jókai »egyik gyengébb dolga«-ként jellemezte, amely »tele érzelgős, egészségtelen sopánkodásokkal« (Krk 19. köt. 134. l.). De a gyógyító idő végül meghozta a maga eredményét.

A kézirat szövegjavításai

Lap Sor

- 103 : 1—2 megvenül az ember, azon veszi (K: megvenül<ünk> az ember azon <vesszuk mar> veszi)
„ 4 éppen az az ember, (K: epen az <o férje irhassa meg, akinek n> az ember)
„ 6 És milyen férjnek (K: Es <ezt> milyen ferjnek)
„ 8 lát: őt. (K: lát <meg előtt> ot.)
„ 9 A gondviselés (K: A <halal> gondviselés)
„ 11—12 költőnek, ha azt (K: költonek, <hog> ha azt)
„ 13 megtörténik, más ember (K: megtörténik <másnak is faj a . . >, mas ember)
„ 14 bútor a koporsó; de itt kétszeresen (K: butor <az amit ugy hoznak be> a koporsó; de itt <sulyosabb> kétszeresen)
„ 16 állt már (K: állt<unk> mar)
„ 16—17 de mindig (K: de <a nemzet> mindig)
„ 18 aki megmaradt. Mert egy (K: a<kit> ki megmaradt. <Mert egy halhatatlantol> <Mert ez a nemzet szemefenyé> Mert egy)

Lap Sor

- 104 : 1 voltak ! Két (K: voltak ! <Pedig> Ket)
" 2 volna, ha közönséges (K: volna <ha az egyik> ha közönséges)
" 3 mert a feleség egy évtizeddel (K: mert <az asszony egy év-
tizednel> a feleség egy évtizednel)
" 4 legszebben írt magyarul (K: legszebben <irta> irt magyarul)
" 7 ír, összetörve áll a saját élettelen fele (K: ír <megto> össze-
törve áll a saját <elhidegült> <elkolt> élettelen fele)
" 8 S ez éppen (K: <De> S ez epen)
" 10 szivárványszínei visszaverődnek (K: szivarvany szinei
<.....> visszaverődnek)
" 13 tanácsadója oda van, de a többiek (K: tanacsadoja <megm>
oda van <az elő> de a többiek)
" 14—15 sor között a K-ban kihúzott bekezdés olvasható: <Am>
<Tudom csak sem adnak neki teljes vigasztalást, hanem ha
elmegy és megkerdezi tölük, hogy mit csináljon>
" 16 lombkoronásan talán azt (K: lombkoronasan <talan megis>
talan azt)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 103 : 1—2 és 104 : 11—12 Jókaitól vett két idézet. — A két citá-
tumot MK valószínűleg Jókai »Negyven év visszhangja« c.,
1883 májusában írt visszaemlékezéséből meríthette emlékezet
után. Itt Jókai Laborfalvi Rózáról a következőket írta:
»Egy írónak a kedély az, ami az eső és napsugár a kertész-
nek: mesterség, üvegház pótolja mind a kettőt; de a zamatot
csak amaz adja meg. S ezt a kedélyt köszönhettem az asz-
szonynak.« — A fákról pedig ugyanitt a következőket írta:
»És mostan, legvégül, hadd szóljak rólatok, leghívebb munka-
társaim, segítőim, gyámoltóim: édes, szép zöld fáim!...
Ti tudjátok mennyit suttoztatok nekem? Mennyi gondolatot
hullattatok alá virágaitokkal? Hányszor kerestem nálatok
eszmét, felüdülést? Mennyi álmod, ábrándot árnyékoltatok
be?...« (Jókai Mór Összes Művei. Nemzeti kiadás. 100.
köt. 130., 132. l.) — E feltételezhető forrásra Nagy Miklós
hívta fel figyelmünket, szíves segítségét ezúton is köszönjük.
- 104 : 3 mert a feleség egy évtizeddel volt idősebb a férjénél. — A múlt
században nagynak tűnő korkülönbség a valóságban hét év
tíz hónap volt: Laborfalvi Róza 1817. ápr. 8-án, Jókai Mór
1825. febr. 18-án született.

A SZÉPPRÓZAI ELBESZÉLÉS

- M. I. *Pesti Hírlap. 1886. november 25., 8. évf. 326. sz. (1., 2. l.)*
A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Beöthy Zsolt új könyvéről
alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.

A Krk jelen kötete a PH szövegét közvetíti.

Beöthy könyve kapcsán a kritikáról és a kritikusokról

A korabeli kritikáról, különösen a napisajtóban megjelent bírálatokról MKnak meglehetősen rossz véleménye volt. Nézetét több írásban kifejtette és megokolta. Érdemes felidézni az 1885 őszén a ma már elfelejtett Luby Sándorról írott *Egy fiatal poeta* c. ismertetését. Ez a karcolat nem a Lubyról szóló kritikai megjegyzésekért érdekes számunkra, hanem az a kesernyős, elégedetlen hang teszi értékesé, amellyel Mikszáth a kritika helyzetét jellemezte (ld. Krk 71. köt. 51—54. lap és a hozzáfűzött jegyzeteket a 249—253. lapon). Vadnai Károly *Az elmúlt idők* c. visszaemlékezés-kötetéről szóló ismertetésében pedig karikírozza a korabeli kritikusok fogásokat: pontokba foglalja a szempontokat és szellemes fordulatokkal bizonyítja, hogy hiába minden előzetes elképzelés, ha a kritikus átadja magát a mű élvezetének, akkor a mű diktálja a kritika szempontjait és sutba kell dobni minden besorolási skatulyát. (Ld. Krk 71. köt. 57—60. l. és a jegyzetek a 257—260. lapokon.)

Mikszáthnak a kortárs kritikával kapcsolatos véleménye értéketé teszi, hogy a jelen ismertetésben miért állította példakép gyanánt a tudós írókat és költőket az újságok hasábjain megszólaló kritikusok elé. Közismerten nem rokonszenvezett Gyulai Pál túlzott szigoráról és elfogultságáról híres kritikáival. Korábbi karcolataiban, sőt későbbi írásaiban, meg-megcsipdeste az irodalmi élet felett trónoló Gyulait. Nemcsak azért, mert a Budapesti Szemlében kíméletlenül megbíráta, hanem azért is, mert számtalan fiatal költőt és prózaírórt értetlenül elutasított vagy mellőzött.

Mikszáth Beöthy Zsoltnak *A szépprózai elbeszélés* c. irodalomtörténeti munkáját elolvastva döbönt arra rá, hogy a poeta doctus számára az irodalmi jelenség élő és eleven folyamat, amely arra teszi képessé az értekezőt, hogy az adott irodalmi művet az irodalom fejlődésében, változásában vizsgálja, észrevegye azokat a vonásokat, amelyek a szerzőt az elődökhöz kötik, de figyeljen fel azokra a mozzanatokra is, amelyek az egyéni hang, az egyéni út új csapásai felé vezetnek. Ez a gondolat hatja át Mikszáth egész írását, ez lehetett legnagyobb élménye Beöthy könyvének elolvasása és átgondolása után. A korabeli kritikai életben valóban csak Beöthy Zsolt és Gyulai Pál volt az, aki az alkotó érzékenységével tudta mérlegre tenni mások írói produktumát. Ez a tény magyarázza, hogy a jelen kritikában Mikszáth korábbi és későbbi írásaitól eltérően pozitívabban nyilatkozott Gyulai Pál kritikai tevékenységéről.

Beöthy Zsolt pályája közismert, de azért érdemes írói tevékenysége fontosabb állomásait felidézni. Tizenhat évesen jelentkezett a Fővárosi Lapok hasábjain, alig egy év múlva jelent meg *Elbeszélések*

az ifjúság számára» c. önálló kötete (1865). Második kötete az »Elbeszélések« 1871-ben jelent meg, ezt két regény: »Bíró Márton« (1872) és »Kálozdy Béla« (1875) követte, majd két újabb elbeszéléskötet, »A névtelenek« (1875) és a »Rajzok« c. gyűjtemény (1879). Az utóbbi kötetével a rajz műfajának egyik hazai úttörője lett. Külön figyelmet érdemel Mikszáthnak ezzel kapcsolatban tett vallomása: »Nekem legalább az ő „Zsebrák” című csodálatosan szép rajza volt az első sarkantyú arra, hogy én is rajzokat írjak. (Ha van valami érdem bennük, hát annak a létalapját is tőle kölcsönöztem.)« (105 : 1—4). Közben Beöthy 1873—74-ben szerkesztette az Athenaeum c. szépirodalmi és kritikai hetilapot is. 1878 és 1881 között a Nemzeti Hírlap és a PN színikritikusa volt, összegyűjtött színházi bírálatai »Színműírók és színészek« címmel 1882-ben látott kötetben napvilágot. A későbbi évtizedekben az irodalomtörténet és esztétika felé fordult figyelme, már 1878-ban egyetemi magántanár, 1882-ben helyettes, 1883-ban rendkívüli, végül 1886-ban nyilvános rendes tanárként működött a pesti egyetem esztétikai tanszékén.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 105 : 10—12 *nálunk csak egy hasznos kritikai irány van, az, melyet főképp Gyulai Pál és Beöthy Zsolt kezdett, illetőleg folytat a Bajzák és Erdélyiek nyomán.* — Ld. a jegyzet bevezetésében fejtegetetteket. Bajza József és Erdélyi János nevének említésével MK a belső és történelmi alapból kiinduló vizsgálódás folyamatát a reformkorszakig vezeti vissza.
- „ 18—21 *Az átlagos színházi kritikáról.* — MK itt ironikusan a napilapokra jellemző kritikai módszert jellemezte.
- „ 24—25 *az nem volna idővel más, mint magyar nyelven írt francia fűzfapoézis.* — MK ezzel és a megelőző fejtegetéssel a francia középfasúlyú társadalmi színművek túlzott divatja ellen szólt. Azt a kritikát bírálta, amely ebbe az irányba akarta terelni a magyar színpadi szerzőket is.
- „ 30—31 *kétszer-háromszor van a kofferjaikra ráütve a vasúti cédula : Páris, 60 kilogramm.* — A megjegyzés élével kapcsolatban ld. a 105 : 24—25 sorhoz fűzött jegyzetet.
- „ 37 *Nem is akarom említeni nagy irodalomtörténetét* — MK célzása Beöthy »A magyar nemzeti irodalom történeti ismeretése« c. két kötetes munkájára (1877—79) vonatkozik, amely a Toldy Ferenc-féle anyagot az újabb kutatásokkal kiegészítve, a magyar irodalom fejlődését önálló felfogással tárgyalta.
- „ 37—38 *vaskos, roppant terjedelmű művét a tragikumról* — a mű, az 1885-ben megjelent »A tragikum« c. könyv, amelyet a Kisfaludy Társaság adott ki, az Akadémia Karácsony-jutalommal díjazott.

Lap Sor

- 106 : 4—5 már évekkel ezelőtt még mint hézagos tanulmány a Kisfaludy Társaság száz aranyos pályadíját nyerte el, — A pályadíjat a társaság 1877. jan. 31-én tűzte ki, az 1880-as közgyűlésen a jutalmat Beöthynek átadták (ld. »A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban«. Előszó I—II. l.).
- „ 9—11 *Fájdalom, eredeti munka ritkán illik be ide, Taine, Macaulay, Ranke könyvei képezik e művek virágját.* — MK az Akadémia »Könyvkiadó Bizottsága« gondozásában több ciklusban megjelentetett sorozatra célzott, amely 1875-től javarészt külföldi szerzők összefoglaló műveit jelentette meg magyar fordításban. Így Macaulay: »Anglia története II. Jakab trónralépte óta« (hat kötetben); H. Taine: »Az angol irodalom története« (öt kötetben); uő: »A jelenkori Franciaország kialakulása« (két kötetben); L. Ranke: »A római pápák az utolsó négy században« (három kötetben). — A külföldi szerzők mellett kisebb arányban megjelentek magyar tudósok művei is, így többek között Beöthy Zsolt munkája. (Ld. Fráter Jánosné: »A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai.« Bp., 1974. 33—39. l., illetőleg 51—55. l.)
- 107 : 9—13 Mikszáth és az Akadémia. — Az előző években több cikket írt MK az Akadémia konzervativizmusa ellen; legutoljára 1885 tavaszán, az akadémiai tagválasztások kapcsán (ld. Krk 70. köt. 53—56. l. és jegyzeteink a 259—262. lapokon).

A LEGNAGYOBB SZÉLKAHAS

- K.** OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 122—124 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1836. november 30., 8. évf. 331. sz. (1, 2. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK három, többségében 40 cm hosszú és 15 cm széles kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében feldarabolták, és az így keletkezett papírseleteket I—XV római számmal jelölték.

A papír jellege egyértelműen arra utal, hogy MK a karcolatot a szerkesztőségben írta. A korábbi személyes élményt felelevenítő históriát könnyedén fogalmazta meg, javításai, változtatásai az átlagosnál alacsonyabb számúak. A korrektúrát maga végezte, ezt bizonyítja a szöveget tovább csiszoló öt javítása is (107 : 11, 108 : 23, 110 : 19, 111 : 21, 111 : 24—25).

Egy 1881-ből származó választási történet

»Egyszer az én Károly barátommal (aki azóta már képviselő) elhatároztuk — írta karcolata bevezető mondatában Mikszáth —, hogy megnézzünk egy kortesmozgalmat a választás előtti estén, hogy aztán annál élethívebben leírhassuk a „Pesti Hírlap”-ban.« Az indító mondattal MK utalt a történet helyére és időpontjára: 1881-ben a Pesti Hírlap szerkesztőségébe kerülése első hónapjaiban egy szobában dolgozott Szemere Attilával és Pulszky Károssal. (Erre utal a *Szemere Attila* c., 1890-ből származó visszaemlékezésében is, Jk 36. köt. 215—216. l.) Tehát »Károly barátom« csak Pulszky Károly lehet. Ezt erősíti MK zárójeles megjegyzése is: »(aki azóta már képviselő)«. Pulszky Károlyt az 1884-es választások alkalmával a Szepes megyei szepesszombati kerületben szabadelvű párti programmal képviselővé választották.

Nemcsak ezek a tények szólnak amellett, hogy korábbi élményt frissített fel Mikszáth, hanem az 1881. jún. 24-én *A választások előestéjén* címmel megjelent írása arról szól, hogy Pulszky Károssal ellátogattak a lipótvárosi ellenzék gyűlésére, és ott Pulszky beszédet rögtönzött az ellenzék jelöltje, Bródy Zsigmond mellett (ld. Krk 61. köt. 51—53. l. és Bisztray Gyula jegyzetét a 177. lapon). Ez a jún. 24-i cikk tehát egykorú nyoma annak, hogy Pulszkyval közösen jártak a választásra készülő főváros különböző kortestanyáit.

A jelen karcolat egy józsefvárosi ellenzéki tábortáborba vezetett, ahol Mudrony Soma hívei tanyáztak. A felizgatott tömeg »elleneséges« kémekek tekintette őket, csak Pulszkynek a függetlenségi érzelmire ható beszéde mentette meg kettőjüket a kellemetlenségektől. A Mudrony-féle kortestanyáról 1881-ben a választást megelőzően MK nem írt beszámolót, de a kerület szoros választási eredményéről, a mandátumát egy szavazattal megszerző Szilágyi Dezsőről már beszámolt a PH olvasóinak az 1881. jún. 26-án megjelent *Választási apróságok* [II.] c. karcolatában (Krk 61. köt. 56—57. l.).

Még meg kell jegyeznünk, hogy a karcolatban beszélő nevet viselő Kebelfy Aladár költő kiletét nem sikerült megfejteni, minden valószínűség szerint egy harmad-negyedrangú költő-ismerős gyáva magatartását akarta figurájával karikírozni MK.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor
107	: 2 egy kortesmozgalmat (K: egy <kovetvalasztasi> kortes mozgalmat)
,,	5 ügyes fiú. Atyjától nagy nevet (K: ügyes fiu <volt. Az atyjától örökölte az ügyességet> Atyjaton nagy nevet)
,,	7 Nincs az a szituáció (K: Nincs az <es> a situatio)
,,	11 Tehát egész bátran mehettem el vele (K: Tehat <egesen> egész bátran indulhattam el vele)

Lap Sor

- 108 : 1—2 menjünk. Ha valami baj találna lenni, majd csak (K: menjünk. <Hogy> Ha valami baj <?talalna?> talalna lenni majd <Kar> csak)
- „ 4—6 értünk, ahol szerteszt néhány száz becsípett, lármázó ember nyüzsgött, mozgott. (K: értünk <ahol is> ahol szerteszt <tömerdek> néhány száz becsípett, lármázó ember <t pillantottam meg. Hát ez már> <No ez egy csopet sem trefa dolog> nyuzsgott mozgott)
- „ 10 már, *amit* messziről (PH: már, *mert* messziről)
- „ 14—15 sor között a K-ban olvashatatlanul törölt három szó található.
- „ 15 állt s mely fehér (K: állt <s fe> s mely fehér)
- „ 19 asztalnál szerényen (K: asztalnál < . . . > szerényen)
- „ 21 csengtek: »Éljen az ipar! (K: csengtek: »Eljen<ek> az <iparosok> ipar)
- „ 23 palackok *elmúlt* dülő csatákat (K: palackok dulo csatákat)
- „ 25 szónokolt, tehát (K: szónokolt, <se toasztot> tehát)
- „ 27 Kebelfy Aladárt, a költőt. (K: Kebelfy<t> Aladart a költőt.)
- „ 29 Kebelfy ránk nézett, csudálkozóan, hidegen (K: Kebelfy <. . .> ránk nézett <es epen> csudalkoz<van> on hidegen)
- „ 32 az első üres (K: az első <. . . .> üres)
- „ 33 rendelve szelíd (K: rendelve <nagy ovatos> szelíd)
- „ 33—34 pincértől, aki egy fához támaszkodva (K: pincértől, <ki előre szedte be az árat. A pincér maga az> aki egy fahoz tamaskodva)
- „ 34—35 bizott benne. (K: bizott benne <a sor arakat es a bor arakat>)
- „ 38 Csak midőn megittam az első (K: Csak midon <mar kifizetem s> megittam az elso)
- „ 39 Károly hová lett? (K: Karoly <. . .> hova lett?)
- 109 : 2 zaj, tolongás (K: zaj <es> tolongás)
- „ 3—4 nem volt bevéve magyar (K: nem volt <. . . . kitalalva> bevéve magyar)
- „ 4—5 sor között a K-ban kihúzott szó található: <Mindannyi>
- „ 7—8 megy ez az élénkség. (K: megy <az> ez az élénkség.)
- „ 9—10 merészségével, ahelyett, hogy (K: merészségével <mindjárt az> ahelyett hogy)
- „ 13 Ezért viharzott végig (K: Ezért viharzott <Ezert> végig)
- „ 13—14 Ki vele! Ellenség! (K: Ki vele! <?Denuncians?> Ellenseg!)
- „ 18—19 sor között kihúzott szavak találhatóak a K-ban: <Ki kell oket>
- „ 20 egész elszántan (K: egész <. . . .> elszántan)
- „ 24 vagyok, nem hagyhatom (K: vagyok <. . . .> nem hagyhatom)
- „ 26 mondanak majd holnap! (K: mondanak majd holnap! <Megfogadtam magamban hogy többé ilyen veszedelmes emberel [sic] egy tapodtat sem megyek. De most ez egyszer még sem hagyom el, barmi történejék is.>)

Lap Sor

- 109 : 29 hogy ő észrevegye (K: hogy ő < > észrevegye)
„ 31 kovácmester kihúzta (K: kovács mester < kivette > kihúzta)
„ 36—37 Mégis vérlázító az, hogy ide mernek jönni. (K: Mégis
< botranys dolog > verlázító az hogy idemernek < >
jönni !)
„ 38—39 egy asztalos rekedt kappanhangon. — Üssük őket
agyon ! (K: egy asztalos << >, ?palackot? felénk
dobva >> rekedt kappanhangon < > Üssük őket agyon !)
110 : 1 Erre kacagás (K: Erre < elsz > kacagás)
„ 17 beszéd alatt, mint e pillanatban (K: beszéd < irant > alatt
mint e pillanatban)
„ 19 Cicero és Démoszthenész ékesszólását (K: Cicero es *Tullius*
ékesszólását)
„ 20 Károlynak. (K: Károlynak. < De ha nem is volt olyan okos
nyelve, ügyessége több volt még ezeknél is. >)
„ 26 Károly látván (K: Karoly < . . . > látván)
„ 27 és a mesteremberek érdekeiről (K: es < az iparosok > mester-
emberek érdekeiről)
„ 29 rettenetesebb zúgás (K: rettenetesebb < zugással >
zúgás)
„ 30—31 sor között kihúzott szó olvasható a K-ban: < Ekkor >
33 számúzetés kenyerét (K: számúzetés < keserű > kenyerét)
„ 34—35 kezdett valamennyire a tömeg. (K: kezdett < lecsende-
sült a tömeg > valamennyire a tomeg.)
111 : 11 A csizmadiák és timárok hangos (K: A csizmadiák < zokog-
tak > es timarok hangos)
„ 17 asztal fejére (K: asztal < tetejere > fejére)
„ 21 ivott ránk. Egy másik (K: ivott az egészségünkre. Egy másik)
„ 24 És hogy a dicsőség (K: Es < ekko > hogy a dicsőség)
„ 24—25 maradjon el, Kebelfy (K: maradjon ki Kebelfy)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 108 : 18 *primipilus* — főember, főkolompós
109 : 3—4 (*Akkor még nem volt bevéve magyar szónak az »abcúg«*) —
A »Le vele! Pusztuljon!« jelentésű szónak a politikai köz-
életbe való első előfordulását Tóth Béla az 1870-es évek köze-
pére teszi. (»Szájru! szájru«. Bp., 1895. 120—122. l.)
111 : 1 *Távol az édes hazától éltem le a gyermekeimeimet Londonban.* —
Pulszky Londonban született, majd az 1860-as évek elejétől
apja 1866-os hazatéréséig a Pulszky-család Firenzében élt.
„ 13 *periódus* — itt: körmondat a szónoklatban

TETSZETT MÁR OLVASNI A »PESTI HÍRLAP«-OT?

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 130—131 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1886. december 14., 8. évf. 345. sz. (5., 6. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot MK két, 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta. A K-ot a nyomdában a gyorsabb szedés érdekében felszabdalták és a csfokokat I—IX római számmal jelölték.

A papír jellege bizonyítja, hogy a történetet MK a szerkesztőségben írta, könnyeden, gyorsan fogalmazott, az átlagosnál kevesebbet javított szövegén. A korrektúrát is maga végezhette, erre mutat a 112 : 2 sorban található mondatnyi törlés.

A megtréfált képviselő esete

Ez a kis történet egy flegma képviselőről megírt anekdota keretébe foglalva tulajdonképp a PH népszerűsítését célozta. Ebben a vonatkozásban egy korábbi Mikszáth-rajzra emlékeztet, a Krk 34. köt. 46. lapján megjelent *Azok a nyájias olvasók* c. elbeszélésre. A kerettörténetben MK jó szemmel egy olyan valóságos típust választ ki, akit semmi sem tud kihozni a sodrából, egyetlen gyenge pontja van csak, egy dolog érdekli és rázza fel: ha véletlenül bekerül a nevé az újságba. Remekül rajzolja meg MK a képviselő izgatottságának fokozódását.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor	
111	: 2	szempontból tartom érdemesnek (K: szempontból <erdemesnek> tartom érdemesnek)
„	5	most a választás előtti évben (K: most <az utolsó> a választás előtti évben)
„	8	fogták el a pagatját, éppen (K: fogtak el <.....> a pagatjat open)
112	: 2	nem is hallaná. Miatta beszélhetett (K: nem is hallaná. <i>Országos ügy soha mozgásba a véret nem hozta.</i> Miatta beszélhetett)
„	9	hajtotta rá. Utoljára (K: hajtotta rá. <A rinoceros bo> Utoljára)
„	11—12	sor között a K-ban egy kihúzott sor található: <Nem rég a delutani kavejat szurcsolgetta>
„	20	— Lehetetlen! — <i>morogja</i> (K: — Lehetetlen! <kialtja> <i>mondja</i>)

- Lap Sor
- 112 : 22 csak akkor fordul (K: csak < . . . > akkor fordul)
- „ 24 közt, és mikor (K: közt < vagy > es mikor)
- „ 25 megnézi, nem maradt-e (K: megnézi < . . . > nem maradt e)
- „ 30—32 Kecskeméti utcába, ahol csakhamar találkozik egy ügyvéd ismerősével s a lelkére köti: (K: kecskemeti < képviselovel > utcába < s ott ismet > ahol csakhamar találkozik egy < képviselovel > ügyvéd ismerősevel s < kerí > a lelkere kotli)
- „ 34 képviselőt. Mondjad (K: képviselőt < arsunkat > Mondjad)
- „ 35—36 sor között a K-ban törölt szó olvasható: < A kep >
- „ 38 pincér, hozza (K: pincer < . . . > hozza)
- 113 : 1 A pincér csakhamar (K: A pincer < vagy > csakhamar)
- „ 4 Nászkay beszélgetni kezd (K: Nászkay < kezd > beszélgetni kezd)
- „ 15—16 akasztófára valók! (K: akasztófára valok! < Ugyan az most három >)
- „ 17—18 Nászkay szokott lassú tempójával lát hozzá, olvassa, olvassa (K: Nászkay < mohon > szokott < egykedvűsegevel > lassu tempójával lat hozzá, olvassa < kezdi > olvassa)
- „ 20 hevülettel átfürkészi (K: hevülettel < nezi > atfürkeszi)
- „ 26—27 bele az »elhaltak névsorá«-ba? (K: bele < Bele > az < halottak > elhaltak nevsoraba?)
- „ 29—30 valaki? Holmi dévaj menyecskék (K: valaki? < ? Olyas? > < Valami > Holmi devaj menyecskek)
- „ 31 bent. (K: bent < >)
- „ 32 »Ez mégis furcsa! (K: < Ej > < De mar > „Ez mégis furcsa!)
- 114 : 2 akkor reszkettek (K: akkor < reszkettek > reszkettek)
- „ 7—8 izgatottan —, benne vagyok (K: izgatottan — < levagyok [sic] írva a lapban > benne vagyok)
- „ 12—13 sor között a K-ban kihúzott sor található: < Mikor meg, mert nem találtak meg >
- „ 25 a tilalom, — az ezután következő (K: a tilalom — < a többi szamat > az ezután következő)
- „ 27—28 szolgál, hogy (K: szolgál, < min > hogy)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 113 : 19 *entrefilet* — kisebb, politikai jellegű hír, cikk
- „ 25 *eo ipso* — magától értetődően, természetesen
- „ 29 *Hátha a kishirdetéseken üzen neki valaki?* — A PH legutolsó lapján apróhirdetéseket lehetett közre adni. Ezek egy része »szerelmi találkákra« vonatkozott. Erre utalt MK tréfás megjegyzése.

A TÍZFORINTOS FIÚ

- M. *Pesti Hírlap. 1886. december 23., 8. évf. 354. sz. (5. 1.)* Rovaton kívül. *Vidéki zsidó-történet* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szerzőségről

A stílusfordulatok, a gondos kompozíció, a téma kifejtése és a történetet záró csattanó külön-külön jellegzetes mikszáthi eszköz-tárat vonultat fel, kétségtelen írónk szerzőségét bizonyítja.

Kedélyes vidéki történet

A kis életkép jellegű történet emlékeztet az 1886. okt. 15-i, *A koma* című történetre (ld. a Krk 71. köt. 54—55. lapjain). A történet eredetét nehéz lenne kideríteni, az író arra utalt, hogy a lap vidéki levelezőjétől hallotta a történetet. De az is megtörténhetett, hogy egy kedélyes beszélgetés közben bukkant Mikszáth a témára. Érdekes, hogy milyen élénk megjelenítő erővel ábrázolta MK a gyermek édesanyjának, kilétének kiderítési módját. A rendőrség a helység »minden-tudói«-hoz, a pletykás vénaasszonyokhoz fordult segítségért. Az írásmű »hítelét« pedig a sok felsorolt névvel biztosította. Jellemző erre a kis írásra, hogy megértő, szívélyes hangon adta elő Mikszáth ennek a nagyon szegény zsidó embernek tettét, amikor nagy szegénységében a szimbolikus értelmű vallási-közösségi szokást betű szerint értelmezve, újszülött gyermekét a rabbinak »ajándékozta«. Különösen ott derül ki írónk állásfoglalása, amikor a város véleményével szemben a helyzetet jól megértő rendőrkapitány álláspontját fogadta el a magáénak.

E szokással kapcsolatban Scheiber Sándor — *A tízforintos fiú* szövegét megismerve — a kötet sajtó alá rendezőjéhez intézett levelében a következő szíves felvilágosítást adta: »A tízforintos fiú háttérében a következő van. A bibliai időben (Ex. 34 : 20.) az állat elsőszülöttjét fel kellett áldozni, az emberéért váltságot fizettek. Ennek emlékére a zsidók máig az elsőszülött fiú számára harmincnapos korában egy kiváltási ünnepséget rendeznek (pidjon háben). Ezen a papi családból származó kohénnak szimbolikus pénzt adnak a gyermekért. Ez az összeg 5 sekel volt (Num. 18 : 16.). Ezt most is fémpénzben és nem papírpénzben adják.«

A PÓGÁR-GRÓF

- K.** OSZK Kézirattára Fol.Hung. 2169/1 138—140 folio.
M. I. *Pesti Hírlap*. 1886. december 28., 8. évf. 358. sz. (1., 2. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
II. *Jk 37. köt.* — *Hí 5. köt.* *Az én halottaim.* Bp., 1914. 139—143. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

A kéziratról

A nekrológ elejét és záró részét egy-egy 30 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre, középső részét három normál

méretű fogalmazási papírra írta MK. A K-ot a szerkesztőségben fel-
darabolták és a tíz részt I—X római számmal jelölték.

A kétféle kéziratpapír csak valószínűsíti, hogy szerzőnk a napi-
lap szerkesztőségében írta megemlékezését. A K átlagosnál nagyobb
számú javítása arra utal, hogy gondosan fogalmazta Bagi búcsúztató-
ját. A csiszolást még a kiszedett szövegen is tovább folytatta, összesen
tizennyolc helyen változtatott a fogalmazás szövegén: 117 : 15—16,
117 : 20, 117 : 21, 118 : 12, 118 : 14, 118 : 20—21, 118 : 27—28,
118 : 28—29, 119 : 1, 119 : 8—9, 119 : 26, 119 : 31, 119 : 35, 119 :
37—38, 120 : 5, 120 : 9, 120 : 17.

Egy legendás parasztnábob búcsúztatása

A csongrádi parasztnábobot, Bagi Józsefet MK személyesen is
megismerte. Az 1880-as évek elején történt találkozásuk nyomán írta
a *Bagi uram frakkban* c. elbeszélését (ld. Krk 33. köt. 101—103. l.;
a hozzáfűzött jegyzetekben — a 290—292. lapon — Bisztray Gyula
szól Bagi uram élettörténetéről és a róla kialakult anekdotákról,
amelyek halála után tovább gyarapodtak). Másfél évvel az elbeszélés
után a *Parasztmagnások* c. anekdotafüzérében MK újból felvillantotta
Bagi József alakját (Krk 34. köt. 183—184. l.).

A halálhír alkalmából a korábbi emlékek újból felidéződtek
MKban, az említett két írás történeteit felelevenítette és kiegészítette
más, Bagiról terjedő anekdotákkal.

A búcsú percei alkalmat szolgáltatott arra is, hogy történelmi-
társadalmi összefüggésben szemlélje a mesés gazdagságú és magas
kort megért különös parasztember tovatűnő alakját.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor	
117 :	9	sem állott 6 hátrább (K: sem <volt ?szegényebb?> állott 6 hátrább)
„	11	mintha penészes (K: mintha <valami> penészes)
„	14	világon, hanem az (K: világon <de> hanem az)
„	15—16	ritkasággá, hogy olyan egyszerűnek tudott megmaradni. (K: ritkasággá, hogy a <nagyon> roppant vagyon mellett is olyan egyszerűnek tudott megmaradni)
„	20	réten. Am ez is csak (K: réten. Ami csak)
„	21	különös, hogy mi az (K: különös, mert mi az)
„	23	kék abaposztó (K: kék <.....> abaposztó)
118 :	1	rajta a szomorú világban, hogy midőn (K: rajta <hogy a megyefőnök> midőn)
„	4	visszautasította: tessék (K: visszautasította <hogy> »tessek)
„	5	ruhát. Nem hagyta (K: ruhát <De De> Nem hagyta)
„	12	újságba is bejutott, ami igen (K: újságban is belejutott <és> ami igen)

Lap Sor

- 118 : 14 írjanak rólam olyan (K: írjanak *en* rólam olyan)
,, 15–16 Aminthogy igaz is, nem tett soha (K: Aminthogy <igaza is volt mert jozan igazsagos eszjarasa volt neki, es ugyan igaz is nem <is> tett soha)
,, 17 méltó. Birtokait szorgalmas (K: méltó. <A nagy vagyont> Birtokait szorgalmas)
,, 20–21 a hámból a csongrádi *nagy* vendéglőben (K: a hámból *is* <De hat mibe került ha hebe hóba ugyanis raripakodott> a csongradi vendéglőben)
,, 23 hozzon egy akó (K: hozzon <most fel nekem> egy akó)
,, 24–25 Ritkán esett meg az ilyesmi, de ha mindennap esik is, ez ugyan meg nem apasztotta volna a jószágot, melyről (K: <Éz ugy> Ritkán esett meg az ilyesmi <de ha gyakran történik is> de ha mindennap esik is, ez ugyan meg nem <apasztotta volna a nagy vagyont> apasztotta volna a jószágot melyről)
,, 27–28 — Ha ötven fia volna, és felosztaná köztük, valamennyi virilista (K: — Ha <Bagi uramnak> ötven fia volna, <mint> es felosztana köztük *a vagyont* <egytől egyik> valamennyi virilista)
,, 28–29 maradna az öregnek, hogy (K: maradna öreg *Bagi uramnak*, hogy)
,, 31 De ha neki magának nem ment is (K: De ha neki magának <<a nagy vagyon, egyszerű <.....>> <meg nem bírta> <.....>> nem ment is)
,, 32–33 annak amivé született, a gyermekeit már (K: annak <annak> amive szuletett, <ö nagy bölcsen csak <.....>> a gyermekeit már)
119 : 1 bundában aludt. (K: bundájában aludt.)
,, 5 s reggeli nélkül (K: s <elment> reggeli nélkül)
,, 7–8 akart venni, beállított (K: akart venni <.....> beállított)
,, 8–9 Ott megtetszett neki négy darab tinó (K: Ott meg *is* tetszett neki *vagy* <hat> negy <ökor> tinó)
,, 13 hiszen négyet vennék (K: hiszen <hatot> negyet vennék)
,, 14 — Négyenkint sem (K: — <Hatonkint> Négyenkint sem)
,, 19 lenézőleg az ökrök gazdája. (K: lenézőleg <Bagi> az ökrök gazdája)
,, 25 Szép állatokat nevelt (K: Szep <<ökröket <....>> állatokat nevelt)
,, 26 Nagy kort ért az öreg, nyolcvanhét (K: nagy kort <...> ért az öreg *ur*, nyolcvan hét)
,, 27 volt, józan (K: volt, <es> jozan)
,, 30 való érintkezés (K: valo <gyakori> érintkezés)
,, 31–32 öskaraktere. Különösen a politikában, mert kedvel izzate választások idejében. A függetlenségi (K: öskaraktere. <A politikában> *A politikát is* izzate választások idejében *es* a függetlenségi)

Lap Sor

- 119 : 34 sertésólját és elhajtották (K: sertés ólját es <ellop> elhajtották)
„ 35 alatt. Legott (K: alatt történt ez. Legott)
„ 37–38 tettest. Valami Kántor András cselekedte, be is vallotta a bíró előtt, amint (K: tettest. <A tettes> Valami Kantor Andras <.....> cselekedte a dolgot, be is vallotta a biro előtt <hogy is> amint)
„ 39 elégedetlenül szolt (K: elengedetlenu <?razta? a fejet> szolt)
120 : 1 megkérdezni a vádlottól (K: megkérdezni a <tanutol> a vadlottol)
„ 5 Bagi (K: Baghy)
„ 9 Bagi hitetlenül (K: Baghy uram hitetlenül)
„ 13 Ugyanis meg volt (K: <Bagh> Bagi uram ugyanis megvolt)
„ 17 a mi arany parasztjainknak, aki azért lett (K: ami [sic] gazdag parasztjainknak <<aki a maga penzet> <.....> <aki gyujtotta a penzt> <aki nem gyujtotta a penzt, hanem a kinel meggyult a penz, mert nem>> aki azért lett)
„ 20 Bagi uram kedvéért. (K: Bagi uram kedveert. <<Gyult, gyult, egyre gyult es szokasa szerint vonzotta magához es amilyen bolond hogy a szaladó <.....> <után iramodva kezd hatos forint> <.....> <az elire tett summahoz mint a lyikhoz a csirke hozza lapul egyre nagyobb tömegre növe>>)
„ 21 Hogy im félrerakta (K: Hogy <az egy helyre> im felre rakta)
„ 21 nőtt, a saját (K: nőtt <.....> a saját)
„ 26 csongrádi öreg harang (K: csongradi <nagy> öreg harang)

Tárgyi magyarázatok

- 118 : 3–9 A frakkba kényszerített Bagi uram és bosszúja — A bevezetőben jeleztük, hogy ezt a történetet örököltette meg MK a *Bagi uram frakkban* c. elbeszélésében. A jegyzetekben Bisztray Gyula közli a történettel kapcsolatban Bagi József szóbeli véleményét és ehhez fűzi a PHhoz eljuttatott tiltakozását is, idézve a MK által a jelen nekrológban a 118 : 14–15 sorban citált mondatot is. (Ld. Krk 33. köt. 291. l.) — A frakketéssel kapcsolatban Bisztray külön részben szól az irodalomtörténetírás által eddig feltárt motívumforrásokról (uo. 292–293. l.).
„ 13–15 *Énellenem is beküldött egyszer az újsághoz egy helyreigazító levelet: »Ne írjanak rólam olyan bolondságokat, rá nem szolgáltam én azokra.«* — Ld. az előző 118 : 3–9 sorhoz fűzött jegyzetet. — Megjegyezzük, hogy MK soraiból nem tűnik ki pontosan, hogy a *Bagi uram frakkban* c. elbeszélés váltotta-e ki a tiltakozó megjegyzést, így közelebbi időpont hiányában nem állt módunkban az újságban megtalálni Bagi József egykorú felszólamlását.

Lap Sor

- 118 : 23 Az akó fekete rendelése. — Ez a motívum a *Bagi uram frakkban* c. elbeszélésben (Krk 33. köt. 101. l.) és a *Parasztmágnásokban* is (Krk 34. köt. 184. l.) felbukkant.
- 119 : 1—4 Buncán való éjtszakázása gyerekeinél tett látogatásakor. — A *Parasztmágnások* c. elbeszélésében hasonló fordulatokkal jellemezte MK Baginak az eredeti életformához való ragaszkodását (Krk 34. köt. 183. l.).
- 120 : 15 az ismeretes *Csatár Zsigmond volt.* — Csatár Zsigmond előbb függetlenségi, majd antiszemita párti programmal lépett fel Csongrád képviselőjeként.

AZ ÚJ MINISZTER

M. *Pesti Hírlap. 1886. december 31., 8. évf. 361. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről

A közmunka- és kereskedelemügyi miniszterré kinevezett Baross Gábort bemutató írás kétségtelenül Mikszáthtól származik. A jellegzetes stílusjegyek és fordulatok mellett szerzőségét bizonyítja, hogy mindazok a vonások, amelyeket a cikkben Baross érényeiként emel ki, már korábban is írónk elismerését váltották ki. (Ld. ezeket alább.)

A miniszter Baross Gábor

Baross Gábor politikai életútja a dualizmus korának egyik leggyorsabban emelkedő karrierje. 1871-ben, huszonhárom éves korában szerezte meg az ügyvédi diplomát, még ugyanebben az évben Trencsén megye aljegyzőjévé választották, 1874-ben már a megye főjegyzője és árvaszéki elnöke, közben egy helyi újságot is alapít, a »Vágvölgy Lapot. 1875-ben, huszonkilenc éves korában szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselő lett. Képviselőként különböző bizottságokban működött: tagja és elnöke volt a közoktatási bizottságnak, tagja és előadója a közgazdasági bizottságnak, tagja és jegyzője a magyar delegációnak és a hadügyi bizottságnak. Végül több ízben a Ház egyik jegyzője is volt. 1883 áprilisában, Hieronymi Károly lemondása után őt nevezték ki a közmunka- és közlekedésügyi minisztérium államtitkárává Kemény Gábor miniszter mellé. Kemény Gábor 1886. szept. 19-én megvált a minisztériumtól, három hónapig Orczy Béla vette át a tárcát, 1886. dec. 29-én a király Baross Gábort nevezte ki miniszterré. 1892. máj. 9-én negyvennégy éves korában váratlanul bekövetkezett haláláig Baross Gábor állt a magyar közlekedésügy élén.

Mikszáth figyelemmel kísérte Baross politikai emelkedését, jellemző, hogy az 1883. jan. 13-i *A t. Házból* c. karcolatában Barossét már a »jövő miniszterelnöke«-ként aposztrofálta (Krk 65. köt. 64. l.), az 1883. márc. 25-i *A »tegnap« és a »ma«* c. karcolatában pedig meleg szavakkal szól az államtitkári székbe kerülő Barossról (Krk 67. köt. 39—40. l.), míg az 1883. ápr. 3-i és ápr. 10. *A t. Házból* c. karcolatokban a kinevezés képviselőházi fogadtatásáról számol be olvasóinak (Krk 66. köt. 6., ill. 27. l.). Egy 1884. februári sikertelen képviselőházi manőverrel kapcsolatban MK feljegyezte, hogy ez nem következhetett volna be Baross Gábor képviselőházi jegyzősége idején (Krk 68. köt. 145. l.) Baross tevékenységét minden alkalommal elismeréssel illette Mikszáth. De Baross kezdeményezését látta Tolnay Gábor távozásában az Államvasutak éléről, ezt akkor erőszakos beavatkozásnak minősítette (Krk 71. köt. 19. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 121 : 3—4 *Tehát csak az arisztokrácia nem örül, de nem is haragszik, mert rá nem ér a Széchenyi sorsán való busulás miatt.* — Ld. a Széchenyi Pál elleni támadásokról MK *Széchenyi és Matkovits* c. karcolatát és hozzáfűzött jegyzeteinket a jelen kötet 157. l., ill. 295—297. lapján.
- „ 9—10 *Nálánál csak egyetlen fiatalabb miniszterünk volt még: Széll Kálmán.* — Széll Kálmán 1875-ben harmincéves korában lett pénzügyminiszter, három és fél évig vitte a tárca ügyeit.
- „ 35—36 *Midőn 1882-ben Hieronymi megvált a közlekedési államtitkárságtól, székét Baross foglalta el* — A bevezetőben ezóltunk arról, hogy 1883 áprilisában lett Baross államtitkár, MK külön cikkben is szólt erről és két *A t. Házból* karcolatban is foglalkozott a változással. MK a dátumról megfeledezett és a szerkesztőségben írt cikkhez Halász Sándor »Országgyűlési Almanach«-ját használhatta, amely az 1882. évet jelöli az államtitkári poszt elnyeréseként (11. l.).
- 122 : 1 *A közlekedésügyi miniszteriumban, mióta Tisza Lajos ott-hagyta* — Tisza Lajos 1872 júniusa és 1873 decembere között volt miniszter.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1886. szeptember 19., 8. évf. 260. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az 1884. szept. 29-én megnyitott parlament harmadik ciklusa kezdődött az 1886. szept. 18-ára összehívott üléssel.

Az ügyrendnek megfelelően *Péchy Tamás* elnök ismertette a parlamenti szünet hónapjaiban beérkezett iratokat. *Tischler Vince* Abaúj-Torna megyei képviselő, valamint két magyar—horvát közös képviselő — *Csudics Miklós* és *Jaics Lipót* — halálának híreről tesz említést.

Ábrányi Kornél ismertette az időközben beérkezett kérvényeket, ezek közül is első helyen a Jansky-ügyre vonatkozókat. Tizenhárom megye, valamint Arad és Székesfehérvár intézett kérvényt a parlamenthez és kérték a hadseregben a magyar alkotmány szellemének tiszteletben tartását. Hasonló tartalmú kérvényeket nyújtott be még *Polónyi Géza* képviselő, amelyben egy szombathelyi népgyűlés kívánóságát tolmácsolta, valamint *Irányi Dániel*, aki egy Nyíregyházán tartott népgyűlés határozata szerint kérelmezte az önálló magyar hadsereg fölállítását.

Helfy Ignác hozzászólásában hiányosnak tartotta az elnök által a Ház elé tárt iratokat, mivel tudomása szerint a Jansky-üggyel kapcsolatban a király egy levelet juttatott a miniszterelnökhöz és úgy vélte, hogy erről az iratról az országgyűlésnek hivatalosan is tudomást kell szerezni. *Tisza Kálmán* azonnali válaszában szabályosnak minősítette az elnöki eljárást, szükségtelennek vélte egy a hivatalos lapokban már megjelent irat ismertetését. *Helfy* felszólalását támogatta még *Ugron Gábor* és *Csanády Sándor* is, de a miniszterelnökkel folytatott rövid vita után visszavonták javaslatukat.

Az elnök a bejelentett interpellációk elhangzása előtt még röviden ismertette azokat a tudnivalókat, amelyek a jegyzők és a bizottsági tagok megválasztására vonatkoztak.

Horvát Boldizsár interpellációjában *Sándor* bolgár fejedelem eltávolításának tényét használta fel arra, hogy a kormány külügyi po-

litikájával kapcsolatban kérdéseket intézzen a miniszterelnökhöz. *Irányi Dániel* ugyancsak a bolgár eseményekkel kapcsolatosan interpellált, és a magyar kormány szerepére vonatkozóan tett fel kérdéseket. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 3—11. l.)

*

MK karcolata az első ülés hangulatának megfelelően könnyed, csevegő hangon beszél az új ciklus kezdetéről. Csak a kedélyeket izgalomban tartó ügy kapcsán válik ironikussá hangja.

Finom fordulatokkal jellemzi Mikszáth a változásában is változatlan állapotot, amit tapasztalt. Ami megváltozott, az mind csak a külszín, a lényeges vonatkozásaiban ugyanaz a t. Ház, mint amelynek üléseiről már évek óta tudósít.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 125 : 20 A Jansky-ügy. — A Krk 72. kötetében »A Hentzi-sír megkoszorúzása és következményei« címmel összegeztük az eseményeket. (409—421. l.) — Itt röviden csak annyit, hogy Jansky Lajos vezérőrnagy 1886. május 21-én, Budavár visszafoglalásának évfordulóján megkoszorúzta Hentzi tábornok — az 1849-ben Pestet ágyúzó osztrák tiszt — sírját. Itt elmondott beszédében Hentzit mintaképül ajánlotta a magyar tiszteknek. Máj. 22-én a parlamentben két interpellációt is intéztek a miniszterelnökhöz az ügygel kapcsolatban. Tisza Kálmán válaszában »tapintatlannak és helytelennek« minősítette Jansky beszédét. Bécsben elégedetlenek voltak Tisza véleményével. Az ügyet végül a király leirata zárta le, ebben kiemelt szerepet kapott a következő mondat: »Sajnos ha egyes tények miatt az egész hadsereg kedvezőtlen bírálat alá vétének.«
- 126 : 1 *Rakovszky olvassa a királyi leiratot . . .* — A KNapló tanúsága szerint az ülészak megnyitása alkalmával ugyanazt a királyi leiratot olvasták fel, amellyel az előzőt lezárták. Ezért írja MK, hogy »Olyan mint a kulcs.«
- „ 11 *Az elnök nagyot bámul és méltatlankodva dörmögi:* — A KNapló szerint Péchy Tamás a következőket mondta: »T. Ház! Helfy képviselő úr hozzám intézven felszólalását, kötelességem arra válaszolni. (*Halljuk!*) Én a házszabályok 133. §-a értelmében a beérkezett előterjesztéseket, hivatalos beadványokat, azok tartalmának rövid megemlékezésével köteles vagyok a Ház elé terjeszteni. Ezt megtettem. Továbbá a házszabályok 171. §-a azt mondja: „Az elnök által a Háznak bemutatott kérvény felolvasatlanul a kérvény bizottsághoz

- tétetik át." Ezt meg is tettem, mert kijelentettem, hogy a kérvények a kérvényi bizottsághoz fognak áttétetni. En többet nem tehettem, mert engem a házszabályok többre nem utasítanak. *(Helyeslés. Úgy van!)* Ezt kívántam a t. képviselő úrnak felszólalására megjegyezni. (KNapló, i.h. 5. l.)
- 126 : 24—25 . . . *ha Horvát Boldizsár lágy szíve meg nem esik vala a szerencsétlen bolgár fejedelmen* — Battenberg Sándorról, a bolgár fejedelem személyéről és vele kapcsolatban az 1886. aug. 20-i szófiai államcsínyről van szó.
- „ 27—28 *meg nem korholja egy kicsit külügyi politikánkat* — A KNapló így őrizte meg a beszéd idevonatkozó részét: »És ami különösen hazánkat és monarchiánkat illeti, reánk nézve, kivált azóta, hogy a török birodalom — talán túlságos amputáció következtében, mindenestre azonban azon ingtagságánál fogva, amely kormányzatát és politikáját legújabbban jellemzi, s amely a nemzeti fölbomlás végstádiumában szokott mutatkozni — a Kelet sorsának intézésében fájdalom, inconmensurabilis faktorrá süllyedt alá, reánk nézve — mondom — az az egyedül helyes politika, amelyet Szerbia irányába inauráltunk és követünk a mai nap is, reánk nézve életkérdés az, hogy a Balkán félszigeten szabad és független államok alakulását mozdítsuk elő *(Élénk helyeslés)*, s hatalmunk összes súlyát a mérlegbe vessük ezek önállóságának fönntartására és biztosítására. *(Helyeslés.)* Minden elérés e politikától előbb-utóbb keserűen megbosszulná magát.« (KNapló, i.h. 8. l.)
- „ 29—30 *s négy kérdést nem intéz a miniszterelnökhöz.* — A KNapló így őrizte meg a négy interpellációs kérdést: »1. Való-e, hogy a külügyi hivatalunk I. Sándor bolgár fejedelem esetleges eltávolításába és illetőleg elejtésébe bizonyos föltételek mellett már előzetesen beleegyezett; és melyek voltak azon föltételek? 2. Azon szövetséghez, amely közöttünk és a német birodalom között fennáll, hozzájárult-e az orosz birodalom is, azaz: kettős vagy hármas szövetséggel van-e dolgunk? *(Mozgás.)* 3. Nyújtott-e és minő biztosítást nyújtott az orosz hatalom akár e szövetségen belül, akár e szövetségen kívül arra nézve, hogy távol tartja magát nemcsak a fegyveres, de minden olynemű beavatkozástól, amely a Balkán félsziget, különösen pedig Bulgária népeinek szabad elhatárolását megakadályozná? 4. Ha Oroszország azon törekvéseit ellenében, hogy a Balkán félsziget egyik vagy másik pontját kizárólagos vagy túlnyomó befolyása alá vesse, monarchiánk előbb vagy utóbb kénytelen lenne erkölcsi vagy fegyveres hatalmának súlyát a mérlegbe vetni: ezen eséllyel szemközt a német birodalom mint szövetségünk, a szövetség értelmében minő álláspontot foglalna el? *(Helyeslés.)*« (KNapló i. h. 8. l.)

Lap Sor

126 : 33 [Irányi] *egy pótinterpellációt vág ki erről a tárgyról.* — Az itt említett interpellációban Irányi valóban hét pontban fogalmazta meg kérdéseit, amelyekkel alapvetően a magyar, illetve a közös külpolitika szerepét szerette volna tisztázni az akkor zajló bulgáriai eseményekkel kapcsolatban.

ORSZÁGGYŰLÉS

K. OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 68. folio.

M. *Pesti Hírlap.* 1886. szeptember 22., 8. évf. 263. sz. (3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg egy 30 cm hosszú és 15 cm széles kéziratlapból állott. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—III római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja a szerkesztőségi munkára vall, a kézíraton kevés törlés található, ez arra mutat, hogy MK könnyedén írta meg karcolatát. A nyomdába adott kézíraton többet nem változtatott.

A parlamenti ülésről

A nyitó ülést követően szept. 21-én került sor a parlament alakuló ülésére. Mint általában az ilyen jellegű ülések, ez is rendkívül formális és rövid ideig tartó volt.

Az elnöki megnyitó, valamint az elmúlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után a különböző vármegyékből beérkezett feliratok ismertetésére került sor.

A napirend előírása szerint megkezdődött a választás, elsőként az első alelnök tisztjére adták a képviselők szavazataikat. Az első alelnök *Szontagh Pál* lett, a Ház második alelnökének *Bánffy Bélát* választották meg a képviselők. A jegyzőkre és a háznapgyra történt szavazáskor a következők kapták meg ezeket a tisztségeket. Jegyző lett *Tibád Antal*, *Törs Kálmán*, *Zsilinszky Mihály*, *Popovits István*, *Szathmáry György*, *Beöthy Algernon* és *Zay Adolf*. Egyhangúlag választották háznapgyvá *Kovács Lászlót*.

Az elnök miután lezárta a szavazást, röviden ismertette az elkövetkezendő ülés fontosabb napirendi témáit, így sor kerül a különböző parlamenti bizottságok tagjainak megválasztására, valamint a Fiume és a nyugati kikötők közötti hajóforgalom kérdését terjesztik majd vitára. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 11—13. l.)

*

MK az ülés jellegének és rövideségének megfelelően maga is csak vázolja az alakuló ülésen történeteket. A karcolat lényegében a két új jegyző személyéhez fűz megjegyzéseket. Külön figyelemre méltó az az igyekezet, amellyel MK Beöthy Algernon «komolyságát» eseteli. Az élelapokat hibáztatja a tréfamester képviselőről kialakult kép miatt, megfélekezni látszik arról, hogy a korábbi években *A t. Házból* c. karcolataiban milyen gyakran öröktett meg ő is egy-egy aldzsiadát.

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor
127	: 7 László tartósabb (K: László <aki a háznagyságban örege-
dett> tartósabb)
„	11–12 csinált (K: csinált<ak>)
„	12–13 vágni s szabadon (K: vágni <<s kedélyét nem tartja
< > a fontoskodás>> s szabadon)
„	16 a hírenél. (K: a hírenél. <<meg a pajtáskodás < >
ellenkező áll s majd mindenre kicsit>>)
„	19 jó fiú (K: jó <ember> <pajtás> fiu)
„	24–25 kötelessége, igen (K: kotelessége <lenne az> igen)
„	25 élceik közé. (K: elceik közé. <Mert a sot> <Ugyanis ne>)
„	27–28 Algernon a tisztviselők (K: Algernon < . . . > a tisztvisel-
lők)
„	29 Zay Adolfot (K: Zay <tet> Adolfot)
„	36 került be. A díszatilla (K: került be. <Az attila> A dísz
attila)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
127	: 7–8 Kovách László tartósabb háznagynak, mint maga a Ház
— Kovách László a kiegyezés (1867) óta volt háznagyi tiszt-
ségben a parlamentben.
„	22 <i>fumigál</i> — lenéz, megvet, semmibe vesz
„	36 <i>A díszatilla elmúlása</i> — MK utalása arra vonatkozik, hogy az
1886. febr. ülésen a képviselőház elfogadta azt a módosítást,
amely a két Ház között eltörölte a díszatillás jegyzők meg-
jelenésével való üzenetváltást, helyébe a két Ház elnöke
írásbeli érintkezését állították.
„	36 <i>nivelltroz</i> — itt: a különbségek eltüntetésével egy szintre hoz

A MAI ÜLÉS

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/4 157–158 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1886. szeptember 30., 8. évf. 271. sz. (1., 2. l.)
 Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A karcolatot eredetileg két, 40 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztősegi kutyanyelvre írta MK. A K-ot a nyomdában hét részre vágták és I—VII római számmal jelölték.

A papír jellege arra mutat, hogy a parlamenti beszámolót írónk a PH szerkesztőségében készítette, az átlagosnál nagyobb számú és terjedelmű törlése azt jelzi, hogy a téma megragadása, jobb kifejtése érdekében újra-újra fogalmazta gondolatait. Erdemes megemlíteni a 128 : 2—3, 129 : 21, 129 : 24—25 sorokban található változtatásait. A karcolat nyomdai korrektúráját is maga végezte, ekkor még további finomításokat és csiszolásokat eszközölt a parlamenti beszámoló szövegének következő helyein: 128 : 10—11, 128 : 15—16, 129 : 4, 129 : 20—21, 129 : 35—36.

A parlamenti ülésről

MK a parlament szept. 23-i és 25-i üléséről nem készített beszámolót. A 23-i ülés adminisztratív jellegű volt. Osztályokba sorolás és bizottsági tagok választása voltak a fő napirendi pontok, elhangzott egy interpelláció is, *Apponyi Albert* gr. intézett kérdéseket a miniszterelnökhöz a külügyi politikát érintve. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 13—19. l.)

A szept. 25-i ülésen azonban már vitára került az Adria társaság további segélyezése tárgyában a képviselők elé tárt törvényjavaslat. A Ház többsége általánosságban elfogadta a törvényjavaslatot. Az ülés interpellálója *Rácz Géza* volt, parlamenti szerepéhez híven most is antiszemita vádakot sorolt fel. (KNapló, i.h. 20—42. l.)

A szept. 29-i ülés érdemibb, nagyobb horderejű kérdés meg tárgyalásába kezdett, az Ausztriával fennálló vámszövetség megújításának kérdésébe. *Láng Lajos* képviselő, a közgazdasági bizottság elnöke fejtette ki először álláspontját, amelyben a változtatás nélküli vámszövetség mellett tett javaslatot. Az Ausztriával kötött egyezségből — véleménye szerint — Magyarország is kamatoztathat saját gazdasági életének fellendítése érdekében. Az előadói beszédhez *Enyedi Lukács* fűzött megjegyzéseket. Azt fejtegette, hogy a vámszövetség gátja az ország ipari és mezőgazdasági fellendülésének, éppen a fejlődés elősegítése miatt szükséges lenne a teljesen önálló vámrendszer kialakítása. *Apponyi Albert* szólt még a vitához. A meglévő vámszövetség felülvizsgálatát és annak a megfelelő korrigálását tartja a legcélravezetőbb útnak ebben a kérdésben.

Az ülésen elhangzott még két interpelláció. Az elsőt *Komjáthy Béla* intézte a miniszterelnökhöz. Az ügy, amelyben interpellált, a korábban már nagy vihart kavart Jansky-ügy folytatásának is tekinthető. Egy tartalékos állományban levő magyar tiszt ellen hozott törvénytelen határozat ellen emelt szót. Tisza azonnal reagált a képviselői interpellációra, amelyet a közös hadseregre nézve sértőnek talált és hivatkozott a királyi leiratra, amely a Jansky-ügy tulajdonképpeni lezárását is jelentette. A másik interpelláció a Balkán fél-

szigeten lezajlott eseményeket és a kormány külügyi politikáját érintette, a kérdéseket *Szilágyi Dezső* intézte a miniszterelnökhöz. (KNapló, i.h. 43—70. l.)

*

MK karcolatában híven rajzolta meg a parlamentben lezajlott eseményeket. Jól érzékeltette azt a hangulatot, amelyet egy ilyen komolyabb téma felvetése eredményez. Az interpellációk közül a másodikról szól különösen ironikus hangon.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor
128	: 1 a Ház a vámszövetségi (K: a Ház a <ku> vámszövetségi)
„	1—2 tárgyalását, ami (K: tárgyalását, <.....> ami)
„	2—3 az augurok kezelik (K: az <ug> augurok kezelik. <<A laikus hasztalan kiserne oket figyelemmel a mélységes titokba behatolni <teljes lehetetlenség> nem lehet, sot <amilyen> inkább meg belezavarodik latvan hogy az ellenzéki ember a napnál <...> világosabban bizonyítja be romlasunkat a vámszövetség eseteré, mig ellenben a kormányparti szonok szinte a napnál világosabban bizonyítja be ennek esszerű es hasznos voltat. Miutan csak egyiknek lehet igazá a ket part közül <a lelkiismeretet> de azt hogy melyiknek, eldönteni teljes lehetetlenség, <ebben> indokolt tehát hogy mindenki <.....> a saját partjabeli financiernek hisz.>>)
„	6 érteni e titkos (K: érteni <dolgokat> e titkos)
„	10 Legelőször az előadó Láng (K: Legelőször <Enyedi Lukács beszélt> az előadó Lang)
„	10—11 nyugodt, <i>erős érvelésével</i> , kimért sima (K: nyugodt kimért sima)
„	12—13 Ausztriával szükségképpen és talán (K: Ausztriával <tokeletesen esszerű> szuksegekpeni es <.....> talan)
„	14 Lukács s az ő nyugtalan (K: Lukács <a szelso bal> s az o nyugtalan)
„	15—16 hangjával és nagy tájékozottságával <i>szétszapp a számok, nyers és nem nyers termények között és szintén a napnál</i> (K: hangjaival szintén a napnál)
„	20—21 ember immár (K: ember <a partjaban> immar)
„	24—25 a lelkiismeretével a felhangzó éljen-harsogás (K: a lelkiismeretével <felall a harmadik szonok Apponyi Albert> a felhangzo <?zajos?> eljen-harsogás)
„	27 majd eldönti (K: majd <megmondja> eldönti)
„	37 lelkiismeret számára (K: lelkiismeret<ek> számára)
129	: 1 amit az ellenfél mondott (K: amit <a saját pártbelije mond> az ellenfel mondott)
„	2—3 A legméltányosabb metódus (K: A <legajanlatosabb> legméltányosabb methodus)

Lap Sor

- 129 : 4 odafönn (egy csomó szép menyecske volt elültetve (K: oda-
fön <volt ott> (egy csomo szep menyecske <ültek> volt ott
elültetve)
- „ 5 már-már álmosodni kezdett (K: mar már <zapolódni> álmo-
sodni kezdett)
- „ 7–8 fülek és az unatkozó asszonyok fölfrissítése végett bele-
szabadította (K: fülek <megesiklandozása> es az unatkozó
asszonyok fölfrissítése végett <bele> bele szabadit-
totta)
- „ 9–10 sor között kihúzott szavak találhatók a K-ban: <A
Komjathy Béla>
- „ 12 bár nem valami (K: bár <ont> nem valami)
- „ 14 mozogni kezd. Hogyne, hogyne . . . (K: mozogni kezd. <Mit
csináltak megint kopek> Hogy ne, hogy ne . . .)
- „ 19–20 pemzlijét. Összeszedi az egész (K: pemzlijét. <Meg-
elevenedik a Dinsztlik egész> Összeszedi az egész)
- „ 20–21 Dinsztliket s haragos mennydörgés kíséretében végig-
defilroztatja őket (Dinsztliket s vegig defilroztatja őket)
- „ 21 Házban. (K: Házban. <<Hallik a rettenetes kardosörgés,
tepett nemzeti zászlók foszlányai röpködnek a levegőben.
<Latjuk> Bemutatja magát a nemzetet egy orias alakjában
megtetesulve, amint horogve fekszik a földön leteperve,
<s be> keze <hatra> laba össze <.> kötve egy sarga-
fekete portopéval s osztrák katonatisztek a panganettel
szurkalják>>>)
- „ 23 Madarász, viharzik az egész szélsőbal. Tisza (K: Madarász
<<viharzik <a meltatl> <.> méltatlankodas
<szélsőbalon>>> viharzik az egész szélső bal. Tisza)
- „ 24–25 sor között törölt sorok találhatók a K-ban: <Hat bizony
a Herbert ügy><<Komjathy talan kisse tulzott a mai beszede-
ben, mert <.> való az öreg.>>
- „ 25 A Herbert-ügy bizony (K: A Herbert ügy <.>
bizony)
- „ 30–31 sor között törölt bekezdés található a K-ban: <Minél-
fogva az igaz hogy agyonutotte a legyet is de a butorait
osszertorte>
- „ 33–34 interpellációja, s annak magas (K: interpellatioja, <mit>
s annak <hatalmas> magas)
- „ 35–36 interpellált. Tisza ezt is csendesen hallgatta és bánato-
san nézett (K: interpellált, a <mire> melyre holnap fog Tisza
felelni. Tisza ezt is csendesen hallgatta es varakozolag <te>
nezett)
- „ 37 padjain, mintha Olay Szilárdot keresné. (K: padjain <<hog-
y> Ejnye hat <.> de nini hova lett>> mintha Olay Szilár-
dot keresné)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 128 : 2 *augur* — latin szó, madárjóst jelentett az ókorban
129 : 21 *végigdefiltroztat* — ünnepi menetben felvonultat
„ 25 a *Herbert-ügy* — Herbert János pécsi aljegyző, aki tartalékos tisztt is volt, sértőnek találta egy osztrák tisztt véleményét, amit a tisztt a Jansky-üggyel (ld. 272. l.) kapcsolatban tett. Miután Herbert ezt a véleményét nyilvánosság előtt is hangoztatta, katonai becsületbíróság elé került.

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 77—79 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. október 1., 8. évf. 272. sz. (2. l.) Rovaton* kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A K eredetileg négy kéziratlapból állott. A lapok 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdában szét-szabdalták és az így keletkezett cskokat I—XV római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja a szerkesztőségi íróasztalnál való elkészültére utal és a tizenkét változtatás bizonyítja, hogy a nyomdai korrektúrát MK maga végezte (130 : 19, 130 : 23, 131 : 24—25, 131 : 38—39, 132 : 1, 132 : 6, 132 : 13, 132 : 28, 132 : 35, 133 : 2, 133 : 31, 134 : 7—8). E változtatások többsége a találébb kifejezés vagy fordulat megtalálását célozta. Szembeötlő, hogy a kényes politikai téma jobb, pontosabb megfogalmazása érdekében MK a megkezdett bekezdést kihúzta és új módon fogalmazta meg gondolatát (132 : 5—6. 133 : 12—13, 133 : 27—28).

A parlamenti ülésről

A szept. 30-án megtartott ülésen folytatódott az Ausztriával újra megkötendő vámszövetségi javaslatról szóló vita. A kérdéshez *Gaal Jenő* szölt hozzá. Apponyi Albert előző napi felszólalásához csatlakozva, ő is azon a véleményen volt, hogy Ausztriának és Magyarországnak egymás érdekeit közösen védő, de önállóan is létező vám-és kereskedelmi szövetséget kell közösen kialakítani. Példának a Norvégiában és Svédországban meglévő és jól működő gyakorlatot említette meg. Ugyanígy állást foglalt az önálló adórendszer létrehozása mellett is, hivatkozva arra a tényre, hogy a két ország gazdasági fejlettségének szintje nagyon eltérő. Beszédének befejezése

képpen csatlakozott az Apponyi által felvetett határozati javaslatához, amelyben egy új — Magyarország érdekeihez jobban igazított — vám-szövetség kidolgozását körvonalazta.

Ezen a napon került sor a miniszterelnöknek az ún. bolgár kérdésben adandó válaszára. A korábbi napokon négy képviselő interpellált a bulgáriai eseményekkel kapcsolatban, ezekre válaszolt *Tisza Kálmán*. Beszédében visszaautasította azt a feltételezést, hogy a kormánynak tudomása lett volna a Sándor bolgár cár ellen készülő lépésekről, valamint elhárította azt a feltételezést is, hogy a magyar kormánynak bármiféle megegyezése lenne az orosz kormánnyal a Balkán-félszigetre vonatkozóan. A továbbiakban Tisza hangsúlyozta, hogy csak személyes véleményét mondhatta el ebben a kérdésben. Helyteltentette a bármiféle idegen hatalom által történő megszállást, valamint azt, hogy állandó befolyást gyakorolhasson idegen ország a balkáni államok bármelyikére. A négy interpelláló képviselő reagált a beszédre. *Horvát Boldizsár* elsőként fejezte ki elégedetlenségét a válaszzal kapcsolatban, mivel nem találta azt kielégítőnek. Előterjesztette azt a javaslatát, hogy bocsássák nyilvános vitára a parlament elé a miniszterelnök válaszát. *Irányi Dániel*, aki a külügyi politikát ez alkalommal több oldalról is megbírálta, csatlakozott a javaslatához. Ugyancsak támogatta az indítványt *Apponyi* és *Szilágyi Dezső* is.

Tisza azonnali válaszában nem tartotta indokoltnak az indítványt, a bolgár kérdést nem tartotta érettnak arra, hogy nyilvános vitára bocsáthassák, kérte a parlamentet, hogy válaszát fogadják el. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 70—90. l.)

*

MK a karcolatában jól érzékeltette, hogy az őszi ülészak első igazalmas napja volt ez. Különösen hatásos az a módszer, ahogy reflektorfénybe állítja a nap érdeklődéssel várt eseményét — a miniszterelnöki válaszbeszédet. A nap korábbi képviselői felszólalását csak futólag említette, a karcolat bevezetőjét is már hangulati előkészítésnek szánta. Nem követte a válaszokat sem nyomon. Sokkal több figyelmet szentelt a várakozó hallgatóság és a beszéd kiváltotta reakciók sokféleségének érzékeltetésére.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor
130	: 1 Battenberg Sándor is (K: <Képzelem mennyire haragszik> Battenberg Sándor is)
,,	2 haragudhatik pécskai Gaál (K: haragudhatik <pukai G> pécskai Gál)
,,	3 beszédét (K: beszédjet)
,,	5 sem hallgatta a pécskai (K: sem <hallgatott> halgatta a pécskai)
,,	6 volt. A mai (K: volt <Ma batra> A mai)
,,	6—7 délben. Senki (K: délben. <Ármi elobb volt> Senki)
,,	8 teljesen, de (K: teljesen, <...> de)

Lap Sor

- 130 : 9 találgatták: mit mond (K: találgattak: <a mélységes titkot: A Tisza választát. A választ> mit mond)
- „ 18 mond valamit, de azért a kakukk (K: mond <valamit — de valamennyi évet> valamit, de azért a <kakut> kakuk)
- „ 19 a biztosítási (K: az életbiztosítási)
- „ 19 mégsem hiszik (K: még sem <.....> hiszik)
- „ 20 megkondult, a villanyos (K: megkondult <.....> a villanyos)
- „ 22 zsufoolásig. (K: zsufoolásig. <Szep asszonyok>)
- „ 23 Szép hölgyek jöttek, egész légió (K: Szep <asszonyok> hölgyek egész légió)
- „ 23—24 almavirágszín arcú menyecskék (K: almavirágszín <arcu kom> arcu menyecskék)
- „ 26 Néhány (K: Nehany)
- „ 28—29 ül székén, egyszerűen, szerényen. Éppen nem látszik (K: ül székén, <<semmivel <...> törődve, csendes. Semmin se>> egyszerűen, szerényen. Éppen nem látszik)
- „ 33—34 tábora közepett királyi méltósággal meredezik (K: táborá<ban> közepett királyi meltosággal <nyujtozkodi> meredezik)
- „ 34—35 fegyverhordozójához, Pulszky Ágosthoz (K: fegyverhordozója<val>hoz Pulszky <Ágosttal> Ágosthoz)
- „ 37—131 : I sor között a K-ban kihúzott sor található: <<Busan> Édesdeden mereng a szomszed köz legvégén a Haz egyetlen muszkája Dobranszky Péter>>
- 131 : 1 Pitymáló tekintettel (K: Fitymalo <arccal> tekintettel)
- „ 2—3 Péter. »Csend, csend!« — pisszeg Bossányi László, aki a (K: Péter <Bossányi> »Csend Csend!« — (kialtja) pizseg Bossanyi László <aki közelebb erzim> aki a)
- „ 4—5 egész Háiz igatott, feszült, türelmetlen, Az újságírói (K: egész Haz <olyan mint> igatott <mint mikor valaki egy telegrammot bont fel hogy jaj mi lesz benne?> feszult türelmetlen Az ujsag iroi)
- „ 8 kolera!« suttogják (K: kolera!« <mondja valaki> suttogjak)
- „ 9—10 sor között a K-ban két kihúzott sor található: <<Csak messze a tavalban> <A nyugtalan chaoszban>>
- „ 16 Kemény Endre közé temetve. Ez báró (K: Kemeny <ember> Endre közé temetve <akinek revedezo tekinteten meglát-szik hogy messze kalandozik az esze: ez Kemény Gábor.> Ez báró)
- „ 20—21 teremben, a kis (K: teremben, <s me> a kis)
- „ 22 fölemel, minden zugban (K: fölemel <vegig vegig> minden zugban)
- „ 23 nyitott szelelőn (K: nyitott <ablakon> szelelőn)
- „ 24—25 múlva Londonban is, Szentpéterváron is hallani (K: mulva <Berlinben> Londonban is Szentpetervarott <.....> is hallani)

- Lap Sor
- 131 : 28 mamelukok meglapulva (K: mamelukok <szeket> meglapulva)
- „ 31—32 sor között K: <Persze, persze — nagyok>
- „ 38—39 Csiklandoznak, *bosszantanak*, lelkesítenek és (K: Csiklandoznak, *boszítenek*, <nevettetnek> lelkesítenek és)
- 132 : 1 Legelőször visszautasította (K: Legelőször *is* visszautasította)
- „ 5—6 sor között K: <Az orosz kormány es a mi kormányunk közt — folytata a miniszterelnök — nincs semmi egyezés a Balkan felszigeten gyako>
- „ 6 A második mondatban konstatálta, hogy (K: A második <mondat> mondatban *azt* konstatálta *a miniszterelnök*, hogy)
- „ 9 le a képviselők (K: le a <mamelukok> képviselők)
- „ 10—11 sor között: <A harmadik után>
- „ 13 mondat: *s mi* érdekünk (K: mondat, *hogy azon* érdekünk)
- „ 16 erre felcsillant *az* a bizonyos (K: erre <kigyult a ha> felcsillant a bizonyos)
- „ 17—18 világitanak a legjobban (K: világitanak a <legszebben> legjobban)
- „ 19 De a megzavarodott ellenzék (K: De <az> a megzavarodott ellenzék)
- „ 22—23 sor között K: <A képviselők> <A képviselők>
- „ 27 közé semminek (K: közzé <és lett belőlük semmi> semminek)
- „ 28 másik *amazt* látta. (K: *masik* *azt* látta.)
- „ 30 lap *nőtt-nőtt* egy perc (K: lap <nagyra terjedt> *nőtt-nőtt* egy perc)
- „ 32 Hiszen *ez* (K: Hiszen *az*)
- „ 35 pillangó. *Igy gondolta egy harmadik*. (K: pillangó.)
- „ 37 legcsattanósabbat, hogy a Balkán-félszigeten (K: legcsattanósabbat, hogy <amik szerint Magyarország> a Balkán-félszigeten)
- „ 37—38 sem engednek jogot (K: sem engedünk jogot)
- „ 39 fejét, megriadva, *mert* már (K: fejet <szinte meglepetve> megriadva, <De> *mar*)
- 133 : 2 hangzott, mintha (K: hangzott *mindenkinek*, mintha)
- „ 5 Mindenki ránézett (K: Mindenki <odanezett> *ranézett*)
- „ 7 olyan csendesesen diskurált (K: olyan <hangon> csendesesen diskurált)
- „ 7—8 ólomlábú óriás dolgában (K: olomlábú < > óriás dolgában)
- „ 10 Csalóka képzelődés (K: <<Nem csorogtett semmi <csorompolt semmi> fegyvert>> Csalóka képzelődés)
- „ 10—11 semmi. Nem látni (K: semmi. <Nincs is itt egyeb> Nem látni)
- „ 12—13 sor között: K: < > <Azzal legfeljebb a tyukszemet lehetne kivagni abból az olomlábból. Az már még még sem egészen elegendő>

- Lap Sor
- 133 : 13 Viharos tetszészaj (K: Viharos <eljenzes hangzott fel> tetszes zaj)
- „ 23 el őket, rohantak (K: el őket <Fogat után robogott> rohantak)
- „ 26 Vajon egész Európának (K: vajon <az> egész Europeanak)
- „ 27—28 sor között K: <<A borzianerek a bőrzére rohantak. Boszanyi Laszlo Zichy Jenot kereste sebbel-lobbal: Nosza <.....> menjünk Sandorert es vigyuk vissza Bulgariába>>
- „ 29 Tiszánk« lihegte (K: Tiszánk« <rebegte> lihegte)
- „ 30 Pulszky Ferenc (K: Pulszky <papa> Ferenc)
- „ 31 ha mondom. Próbálgatjuk, hogyha (K: ha mondom. *Egy nagy bolondság* <az egész diplomatia!> *Hm* <Mikor az egyik> Próbálgatjuk, hogy <olyan> ha)
- „ 32—33 sor között K: <Az egész Haz meg volt> <A mai nap fenyés nap>
- „ 33 tréfa oda, ma nagy (K: tréfa oda <a mai nap fenyés napja volt parlamentünknek. Kevés ilyen napunk jutott. A szerep, amelyet ma Tisza> <Tisza mai szerepe> ma <urak voltunk> nagy)
- 134 : 3—4 vallották. Mert ők másféle viszonzválaszra (K: vallották. Mert <az interpellálók> ők másféle <válaszra> viszonzválaszra)
- „ 5 beszédjeiken, hogy (K: beszédjeiken, <noha egytől egyig> hogy)
- „ 7—8 önérzetesebbet *a monarchiában* sohase hallottunk) csak a szélső (K: önérzetesebbet *Ausztriában* soha se hallottunk) <a minta megvan keves kivé> csak a szélső)
- 10 akarnak kötekedni (K: akarnak <kotekednek> kötekedni)

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
- 130 : 1 *Battenberg Sándor is haragszik Cankovékra . . .* — A bolgár fejedelem, Battenberg Sándor eltávolítása a trónról orosz érdekekből történt. Az eseményekben azonban bolgár csoportok is részt vállaltak. Cankov a puccs szervezésében jelentős szerepet vállalt (ld. erről *A rubel c.* karcolathoz fűzött tárgyi magyarázatokat).
- „ 30 [Tisza] *most mindjárt két császár szájával fog beszélni.* — MK utalása feltehetően Ferenc József-re és III. Sándor orosz cásra vonatkozik.
- 131 : 1—2 *Fitymáló tekintettel mereng a népes Ház tarka képén Dobránszky Péter.* — MK utalása az 1883 nyár elejei képviselőházi botrányra utal, amikor Dobránszky Pétert állítólagos orosz kapcsolataiért támadták (ld. Krk 65. köt. 203—209. l.).
- „ 7—8 A kolera terjedéséről. — MK a parlamenti karcolatba

- ékelt fordulattal is érzékeltette azt a feszültséget, amelyet a kolera megbetegedések számának növekedése okozott. MK-nak a kolerával kapcsolatos megjegyzései e kötet 44, 68—70, 82, 90, 137, 144, 147 lapjain olvashatók.
- 131 : 29—31 Tisza beszédének kezdete. — Tisza a KNapló szerint így kezdte beszédét: »T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Négyrendbeli interpelláció intéztetett hozzám a bolgár kérdésre vonatkozólag, tartalmazva nagyszámú kérdéseket, melyeknek egynémelyikére, egy függőben lévő ügygel szemben, sehol a világon semmi kormány nem válaszolhatna anélkül, hogy az állam érdekei ellen vétve, meg ne szegje legszentebb kötelességét... Az előre bocsátottakból önként következik, hogy minden egyes kérdésre külön felelni nem fogok s általánosan nyilatkozatomra utalom a kérdezőket; de előzetesen mégis nyilatkozom pár kérdéstről. (*Halljuk!*)» (KNapló, i.h. 77—78. l.)
- „ 32—33 *Lesütötte fejét Bulgáriai György Endre.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy György Endre az 1880-as években három ízben hosszabb ideig tartózkodott a Balkán-félszigeten.
- 132 : 1—20 Tisza érveinek felsorakoztatása. — A rövid bevezető után, amit a jelen karcolat 131 : 29—31 sorához fűzött magyarázatában már idéztünk, így fejtette ki véleményét: »Elsősorban visszautasítom azon feltevést, mintha külügyminisztériumunk a Bulgária fejedelmének letételeét kilátásba vette volna, vagy éppen a Sándor fejedelem ellen intézett merényletről előzetes tudomással bírt volna, és azt bármely feltétel mellett is helyeselte volna. (*Élénk helyeslés.*)» — Rövidebbel később: »Semmiféle egyezség az orosz kormány és a mi kormányunk között a Balkán félsziget nyugati vagy keleti részén gyakorlandó döntő befolyást illetőleg nem létezik (*Élénk helyeslés jobb felől.*), s így az semmi feltételekhez köthető nem volt.« Majd még később: »Egyéni nézetem gyanánt kimondottam, midőn először volt alkalmam 1868-ban a keleti kérdésben nyilatkozni, hogy tekintettel a következő eseményekre, ha ott változásoknak kell történniök, érdekünk az, hogy az ott élő népek egyéniségüknek megfelelő független államokká fejlődjenek (*Hosszan tartó általános helyeslés.*), s a közös külügyi hivatallal együtt azt tartom, hogy ez felel meg legjobban a monarchia érdekeinek ma is (*Úgy van! Jobb felől.*) és, hogy mellőzve minden növekedési vagy hódítási törekvést, a monarchia egész befolyása ezen államok önálló kifejlődésének előmozdítására (*Általános élénk helyeslés.*) és arra kell, hogy irányoztassék, hogy ott egyetlen idegen hatalom se állapíthasson meg a szerződéses szerint nem létező protekturátust és ne gyakorolhasson állandó befolyást. (*Általános helyeslés.*)» (KNapló, i.h. 78. l.)
- „ 21—22 *Állandó, állandó!* — *kiálták.* — *Mit jelent az az állandó?*

- A KNaplóban Tisza mondatát a következőképpen örökítették meg: »Semmiféle egyezség az orosz kormány és a mi kormányunk között a Balkán félsziget nyugati vagy keleti részén gyakorlandó döntő befolyást illetőleg nem létezik (*Élénk helyeslés jobb felől.*) s így az semmi feltételekhez köthető nem volt.« (KNapló, i.h. 78.) Egyéb közbekiáltásról nem tesz említést a KNapló.
- 132 : 25—35 Tisza beszédének hatása. — E sorokban MK a különböző pártállású és érzelmű képviselők reagálását, pontosabban gondolatait sorakoztatta fel.
- „ 37—39 *senkinek sem engednek jogot arra, hogy egyoldalúlag beavatkozzék vagy protektorátust létesítsen.* — MK által itt említett mondat a következőképpen hangzott el: »Külgügyi hivatalunk határozottan fenntartja azon ismételt kifejezett nézetét is, hogy a fennálló szerződések szerint, az esetben, ha Törökország a számára fenntartott joggal élni nem akar, a Balkán félszigeten senki másnak nincs joga egyoldalú fegyveres beavatkozáshoz vagy protektorátus létrehozásához (*Élénk általános helyeslés.*), és hogy egyáltalában a Balkáni félszigeten minden változás az államjogi vagy a hatalmi viszonyokban csak a berlini szerződést aláírt hatalmak beleegyezésével történhetik. (*Helyeslés jobb felől.*)« (KNapló, i.h. 78. l.)
- 133 : 7 *a nagy ólomlábú óriás* — A korabeli terminus szerint hol agyaglábú, hol ólomlábú óriásnak nevezték a cári Oroszországot.
- „ 16—32 Képviselői reagálások Tisza nyilatkozata után. — A 132 : 25—35 sorhoz hasonlóan MK a feltételezett reflexiókat sorakoztatta fel a beszéd elhangzása után.
- 134 : 7—9 *A miniszterelnök választát . . . csak a szélső ellenzék nem vette tudomásul és még néhány képviselő.* — A KNapló feljegyzéséből nem derülnek ki részletek, a képviselők felállással szavaztak.

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 85—87 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. október 10., 8. évf. 281. sz. (2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg négy kéziratlapból állott. A lapok 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—VIII római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja arra utal, hogy MK a szerkesztőségben írta cikkét, és a kézirat szövegét a nyomdai javításkor nyolc helyen változtatta meg. Ezek többsége a találébb kifejezés vagy fordulat megtalálását érzékelteti. Figyelemre méltó a cikk befejező sorain eszközölt változtatás, annak a tizenöt szónak a korrektúrába való beillesztése, amellyel jelentősen megváltoztatta a cikk végső kicsengését, az elismerés szavaiba sikerült az iróniát is belekevernie (136: 36—39).

A parlamenti ülésről

A jelen karcolat az okt. 9-i ülésről tudósít, az ezt megelőző négy ülésről nem készített Mikszáth karcolatot. A parlamenti ülés-szakon történtek folyamatos nyomon követése érdekében az alábbiakban röviden vözoljuk ennek a négy közbeeső ülésnek a menetét.

Folytatódott a vámszövetségi törvény meghosszabbításáról szóló javaslat megvitatása okt. 1-én. *Becker János* az önálló vámterület kialakításának gondolatát támogatta. Vitakozott ezzel a véleménnyel *Matlekovits Sándor* államtitkár, és a törvényjavaslat elfogadását javasolta. *Mocsáry Lajos*, aki azt a véleményt fejtette ki, hogy az önálló vámterületet nem gazdasági szempontokból, hanem politikai megfontolásokból ellenzi, csatlakozott az *Enyedi Lukács* által kialakított véleményhez. Ugyancsak ezen az állásponton volt *Almásy Sándor* is. *Beöthy Ákos* vitába szállt *Mocsáry* véleményével. Hozzászóltak még *Tisza* és *Széchenyi Pál* is, mind a ketten azt fejtegették, hogy Magyarország érdeke a közös vámterület fenntartása. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 91—110. 1.)

Okt. 2-én folytatódott a törvényjavaslat általános tárgyalása. Ez alkalommal a záróbeszédekre került sor. *Láng Lajos* ismételen kifejtette, hogy az önálló vámterület veszélyeztetné a gazdasági helyzetet, illúziósnak tartotta azt a nézetet, hogy az önálló vámterület hozzájárulna a gazdasági élet felvirágzásához. *Enyedi Lukács* válaszában elmondta, hogy nem illúziókat akar ébreszteni, tudatában van, hogy az önálló vámterület csak lehetőség az előrelépéshez. (KNapló, i. h. 111—136. 1.)

Okt. 4-én a parlament képviselőinek többsége megszavazta a vám- és kereskedelmi törvény meghosszabbítását. (KNapló, i. h. 137—139. 1.)

Újabb törvényjavaslat megvitatásába kezdtek okt. 7-én. A közös osztrák—magyar bank további működéséről vagy önálló magyar bank létesítéséről folyt a vita. *Helyi Ignác* nyújtott be határozati javaslatot az önálló bank létrehozásáról. A képviselők többsége azonban elvetette ezt a javaslatot, és megszavazták a közös bank további működésére vonatkozó törvényjavaslatot. (KNapló, i. h. 139—159. 1.)

A jelen karcolat az okt. 9-i ülésről tudósít. Az ülés első felében folytatódott az osztrák—magyar bank működését további tíz évre meghosszabbító törvényjavaslat vitája. Előttérbe az ún. 80 milliós bankadósság kérdése került. Végül is általánosságban elfogadták a törvényjavaslatot. Ismertették ezek után azokat a kérvényeket,

amelyeket a Jansky-ügy kapcsán nyújtottak be a különböző megyékből. *Polónyi Géza* ismételtén kérte, hogy ismertessék a királyi iratot, de kérését nem szavazták meg. *Gajári Ödön* a kérdéshez annak közjogi oldaláról szólott hozzá, *Győrffy Gyula* pedig az önálló hadsereg létrehozásáról terjesztett be határozati javaslatot. *Tisza Kálmán* a kérdésben adott válaszában elszigetelt esetnek nevezte a Jansky-ügyet, amelyből nem lehet az általános helyzetre következtetni.

Végül *Helfy Ignác* nyújtott be interpellációt Kaulbars orosz tábornok bulgáriai útjával kapcsolatban. (KNapló, i. h. 160—181. l.)

*

A karcolatban MK nagyon szorosán követhette az ülésteremben lezajlott eseményeket, mert azok szinte kínálkoztak a karcolatíró tollára. Ott tér csak el az eseményektől, ahol szokása szerint elidőzik a hallgatóság leírásánál.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 134 : cím: *A t. Házból* (K: <A t. Házból> *A mai ülés*)
 „ 2 hozott, ellátván magát (K: hozott <magával> ellátván magát)
 „ 3 téltre. Ma már (K: téltre <ma mar el is mondta az egyiket> Ma mar)
 „ 6 kezdődött a Jansky-ügy, ez a kedves nyári ismerős. (K: kezdődött a <Janszky> Janszki-ügy, ez a kedves <<nyári ismerős <vadalla> vadallat, mely mindig megharap valakit, de azért mégis szeretik piszkálni>> nyári ismerős <<mely ugy latszik egészen olyan mint a < . . . > ügy: hogy < >>)
 „ 8 utána (K: azután)
 „ 9 Tisza, és kimászott Jansky (K: Tisza Janszky kimászott)
 „ 9 azután belenyúlt őfelsége (K: azután <beonylodott> belenyúlt ő felsége)
 „ 11—12 bebonyolódott Gajári (K: bebonylodott <Ma a> Gajári)
 „ 16 o-ko-kos ember«. (K: o-ko-kos <em-ber-ber> ember«.)
 „ 17—18 odaajándékozza vala (K: odaajandekozza <volna> vala)
 „ : 20 A dolog egyébiránt (K: A dolog <ugy> egyebirant)
 „ 20—21 Géza (úgyis (K: Géza <neki> (úgyis)
 „ 23 felolvastatni. (K: felolvastatni <hiába igyekezett őt privatim kapacitálni Pechy Tamas, hogy az teljes bizalmatlanság>)
 135 : 1—2 vagyon, az nem visszhangozhat (K: vagyon, az <sem recitalhat> nem visszhangozhat)
 „ 2—4 Zsilinszky pedig valahol a lutheránus gyűlésen szerepel és elő nem lehet keríteni. (K: Zsilinszky pedig <lutheranus ember, az magat nem fo> <no az mar meg sem volna helyén, hogy lutheránus ember> valahol *a folyoson van* és elő nem lehet keríteni. <Tessék a tisztelt Haznak ab in visis disputálni a level fölött>)

Lap Sor

- 135 : 6 ülésen) szavazás (K: ülésen (<elmaradt> szavazás)
" 6—7 Ház kénytelen (K: Ház (<...> kénytelen)
" 8—9 sor között K: <Gajary Ödön>
" 9 A padok (K: <...> A padok)
" 9—10 válogatott *nőközönség* (K: válogatott *tarka közönség*)
" 12 katonáinkkal. Az új (K: katonáinkkal (<...> Az új)
" 13 haját simogatva. Ha nincs (K: haját <simogatja> simogatva.
<A szép Pulszkyné> Ha nincs)
" 14 szép Noémi az »Arany ember«-ből (K: szép <Julia a Romeó-
ból> Noemi az »Arany emberből«)
" 16—19 tanácsteremben gyűlt. Az egyik katonai kérdés most
foly a tapéton, de a másik *is olyan friss, hogy még párolog.*
Éppen most (K: tanácsterembe <got> gyűlt. <Epen két
Komjáthy> <Ott ül. ...> Az egyik katonai kérdés most
folyt a tapéton <a másik most végződik> de a másik a *szin-
falak mogott.* Epen most)
" 20 államtitkár, míg (K: államtitkár <a padok labirintusán>
míg)
" 21 megratulálja. (K: megratulálja. <Még is csak (<...>) hogy
van>>)
" 23 Lajos, aki (K: Lajos <duh> aki)
" 24—25 szemeit Gajárira (K: szemeit <Gajáryra> Gajarira.)
" 26 Gajári, szelíd (K: Gajári <halk, csendes> szelíd)
" 30—31 megkoszoruzása« ... *főlharsog* rettentő (K: megkoszo-
ruzása« ... <főlháborodva> *főlhaborog* rettentő)
" 32 bombáztatni? — kiáltja (K: bombáztatni <kotelesség> ?
— kiáltja)
" 37 eláll! — Dörgi (K: eláll! — <suviti> Dorgi)
" 38—39 hallgatagon ül sűrűn népesült mezőin. (K: hallgatagon
<nézi> ül <a> surun <betelepült> nepesult mezőin.)
136 : 1 rohannak. »Most már két Jansky van« — morogja (K: rohan-
nak. <Percekig t> »Most mar ket Janszky van« <<kiáltja
valamelyik, a (<...>) a helyzet szignatúráját, a
morogja>>))
" 4 fehéren, mint (K: fehéren <de bizonyos> mint)
" 6 szemek sárga-feketének (K: szemek <mar> sárga-feketének)
" 7 aggályos kifejezésénél (K: aggalyos <kifejez> kifejezésénél)
" 9—10 agyarkodó visszatetszés (K: agyarkodo <ellen elégedet-
lenség> visszatetszés)
" 15 Utána Gyórfy (K: Utána <egy fiatal katonatiszt> Gyorfy)
" 20 szónok a miniszterelnök (K: szonok <Tisza volt> a miniszter-
elnök)
" 21 úgy beszélni, hogy a nyári (K: úgy beszélni <<hogy a kuruc
<...> ember össze nem konfundalodott benne most a
békítő státus férfiúval>> hogy a nyári)
" 22 Kálmán nem jött ellenkezésbe (K: Kálmán <össze nem kon-
fundalodott> nem jött ellenkezésbe)
" 23—24 sor között K: <Tisza Gyórfyt tökéletes> <De akkor>

Lap Sor

- 136 : 25 hallgatta, de (K: hallgatta <csak> de)
„ 32 kiálták. (K: kiálták <közbe>)
„ 36 az első poétai frazís (K: az első frazís)
„ 36—39 hallottam. — *Szóvirág, melyet odatett a trónus lábához.*
... *Hja, mire viszi az ember, ha prológokat jár hallgatni.* (K:
hallottam. <S ez is sikerült neki>)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134 : 5 *Nyolcvanmillió, mi az?* — Az 1878. XXVI. törvénycikkben Magyarország nyolcvan milliót ismer el mint ún. bankadóságot. Ennek törlesztése is része volt az osztrák—magyar bankról szóló törvénynek. (KNapló, i.h. 161—164. l.)
„ 16 *a dadogó Sükey: nem ke-kell az o-ko-kos ember.* — Ezt a történelmi anekdotát MK később a *Jókai Mór élete és kora* c. munkájában mint korfestő mozzanatot újból felelevenítette (Krk 18. köt. 117. l.).
„ 22—23 [Polónyi] *mindenekelőtt a királyi kéziratot kívánta felolvasatni.* — A KNApló a következőképpen örököltette meg a felszólalást: »T.Ház! A kérvényi bizottság által szövegezett határozati javaslatban hivatkozás történik egy legfelsőbb királyi kéziratra, mellyel a szóban levő Jansky—Edelsheim-féle ügy elintézettnek kéretik kimondatni már annak idején, midőn a kérvények a háznak bemutatattak, kérelmeztetett ezen oldalról, hogy akkor, midőn az ország törvényhozó testülete oly fontos ügyben tanácskozásba bocsátkozik, merőben lehetetlen, hogy oly kézirat felett határozatot mondhasson, mely a tanácskozás napirendjére tűzve és a képviselőház elé, mint ilyen, előterjesztve nem lön.« (KNapló, i.h. 165. l.)
„ 24—135 : 4 A képviselőházi jegyzők elfoglaltságai. — MK ezzel az ironikus felsorolással érzékeltette, hogy politikai megfontolásból utasították el Polónyi Géza indítványát.
135 : 7 *ab invisis* — látatlanban, anélkül, hogy látni lehetne
„ 12—13 *Az új Heves megyei főispán* — gróf Keglevich Bélára vonatkozik MK utalása, aki 1886-ban Beöthy Lajost követte a főispáni székben.
„ 14 *a szép Noémi az »Arany ember«-ből.* — Az »Arany Embert 1884 decemberében mutatta be a Nemzeti Színház. MK a VÜ 1885. jan. 18-i számában *Az Arany ember alakjai* címmel írt a színpadra állításról karcolatot. Noémi szerepét P. Márkus Emília játszotta, róla van szó itt is (ld. Krk 70. köt. 23—25. l.).
„ 26—31 Gajári Ödön felszólalásának kezdete. — MK a KNApló tanúsága szerint pontosan közvetítette a helyzetet és a hangulatot. »T. ház! (*Halljuk!*) Az ügy, melyre a jelen kérvé-

- nyek vonatkoznak — talán szabad így jellemezni —, érdekes adalékot fog képezni honunk közjogi történetéhez. Nem ugyan a tényezők abszolút jelentőségénél fogva, avagy azért, mintha közjogunkban bármiféle változás állott volna be, korántsem ezen okból. Egy kötelesség teljesítése közben elvándorolt tábornok sírjának megkoszorúzása (*Zajos ellentmondások a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Jobb jelöl.*) ... Nem az én fogalmaim szerint t. képviselődéz. (*Nagy nyugtalanság és zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Eláll! Eláll!*)
- 135 : 32–37 Közbeciáltások Gajári beszédekör. — A beszéd a, KNapló tanúsága szerint heves közbeciáltások között hangzott el: THALY KÁLMÁN: Történelemhamisító (*Nagy zaj. Hosszan tartó mozgás a szélsőbaloldalon.*) ELNÖK: Még csak a kezdetén vagyunk, méltóztassék türelemmel lenni. (*Helyeslés jobbról.*) THALY KÁLMÁN: Budapestet bombáztatni kötelesség?! (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) *Felkiáltások: Eláll! Eláll!* (KNapló, i.h. 168. l.)
- 136 : 3 *Gajári mentegetőzni kezd, hogy nem úgy értette* — A felháborodást kiváltó beszédindítás után így próbált magyarázkodni: »Csak a legrosszabb akarat tulajdoníthat az én szavaimnak olyan értelmezést, amely értelmet azoknak most Thaly képviselő úr tulajdonított. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) Én azon kötelességre hivatkoztam, melyet az illető tábornok saját hadserege irányába teljesített. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Tehát egy harctéren elesett tábornok sírjának megkoszorúzása. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: az már más!*) ami azonban lényegileg a dolgon semmit sem változtat, mert azon szó, mellyel én éltem, nem abban az értelemben volt alkalmazva, melyet a t. képviselő urak annak tulajdonítottak, ... (KNapló, i.h. 168. l.)
- „ 14 *Hol van hát, hol van?* — Gajári Ödön beszédekör többször elhangzott ilyen jellegű közbeciáltás, mint például a következő: »Mi lehet és kell tehát, hogy legyen a hadsereg szellemének egyetlen ismérve, egyetlen kötelessége? Nem más mint az, amit a legfelsőbb királyi kézirat kifejez (*Úgy van! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol van?*), kifejez pedig nemcsak azért, hogy a nemzetnek tudomására hozza. (*Zajos közbeciáltások a szélsőbaloldalon: Hol van? Olvastassék fel!*) hanem, hogy kinyilvánítsa a közös hadsereg minden tagjával szemben is. (KNapló, i.h. 170. l.)
- „ 16 [Gyórfy Gyula] *nagyon óvatosan ostromozta a hagyományos szellemet* — Így hangzottak a felszólaló idevonatkozó érvei: »E hagyományos szellemet az 1867-iki kiegyezésnek mindent átalakító szelleme sem bírta gyengíteni... És ebből kifolyólag természetes, hogy ez a hagyományos szellem megragadott minden alkalmat, bizonyítani azt, hogy rá nézve a kiegyezés által megújított és szankcionált fogalmak: magyar

Lap Sor

- állam, magyar alkotmány, magyar nemzeti méltóság nem léteznek.« (KNapló, i.h. 172. l.)
- 136 : 21 — 23 *a nyári támadó Tisza Kálmán nem jött ellenkezésbe az őszí békítő Tisza Kálmánnal.* — A Jansky-ügy kirobbanásáról és Tisza 1886 nyár eleji magatartásáról ld. a Krk 72. kötetének vonatkozó cikkeit.
- „ 26 — 27 *Neki se engedték el a divatba jött közbeszólást, hogy »hol van«?* — A KNapló szerint a fenti közbeszólás így hangzott el a valóságban: »A másik kérdés, amit minduntalan hallottam hangsúlyozni, mire reflektálni akarok. (Halljuk! Halljuk!) Ez az, hogy midőn a legkegyelmesebb királyi kéziratról volt szó, minduntalan kérdezték: hol van? (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát hol is van?)« (KNapló, i.h. 177—178. l.)
- „ 28 — 34 *Tisza válasza a »hol van?«-ra.* — Az előző jegyzetben leírtak folytatásaként így hangzott: »T.Ház! Én megmondom. Először benne van a hivatalos lapban. (Egy hang a szélsőbaloldalon: Az privát lap!) Az nem privát lap, amelyben a törvények kihirdettetnek, amelyeket pedig azért talán mégis ismerünk, habár e Házban újabb időben nem hirdettetnek ki. (Mozgás a szélsőbaloldalon.) De van az egy sokkal jobb helyen, benne van a kézirat megjelenése után magát semmi izgatások által félrevezetni nem engedett, minden magyar ember szívében.« (KNapló, i.h. 178. l.)
- „ 38 — 39 *mire viszi az embert, ha prológokat jár hallgatni* — Tisza részt vett a pozsonyi színház megnyitásán 1886. szeptember 22-én. Jókai »Lidércfény« c. prológját adták elő. Erre az eseményre találunk ehelyütt utalást.

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol.Hung. 2169/1 87—88 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. október 12., 8. évf. 283. sz. (1., 2. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három kéziratlapból állott. A lapok átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—V római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja arra utal, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát, és a kézirat szövegén a nyomdai javításkor nyolc alkalommal változtatott. Ezek többsége a megfelelőbb kifejezés keresését jelzi (így az 137 : 21—22). Említésre érdemes, hogy a karcolat

hangulatához jobban illő megfogalmazás kialakítása során több sort kihúzott és más irányból közelítette meg mondanivalóját (137 : 28—29, és 137 : 37—138 : 1 Imreh Aurél halálára a végső megfogalmazásban csak utalt; 139 : 8—9 és 139 : 11—12 sor közötti, Tisza Kálmánra vonatkozó szöveg törlése).

A parlamenti ülésről

Az 1886. okt. 12-i ülésen a Jansky-ügy került terítékre. A kérdés már nyár óta foglalkoztatta a közvéleményt, a parlament őszi ülésén is gyakran szóba került. Az »ügy«-et részletesen a 72. kötetben a 409—421. lapon ismertettük. Ez alkalommal *Münnich Aurél* szólt elsőként, beszédében elmondta, hogy a királyi leirattal a maga részéről lezártnak tekintette a problémát. Ezenkívül előadta, hogy tagadja azt a nézetet, hogy a közös hadseregben magyarellenes szellem uralkodna. *Apponyi Albert* hozzászólásában a saját különvéleményét fejtette ki. Véleménye szerint ketté kell választani a kérdést. A probléma személyi részét, ami a Jansky—Edelsheim vonatkozásban jelentkezett, Apponyi is lezártnak tekintette. Nem tartja megoldottnak azonban a kérdést a hadsereg problémáját tekintve. A kiegyezéskor hozott törvények megváltoztatását tartaná megoldásnak. Beszédének ezzel a pontjával szállt szembe *Pulszky Ágost*, a következő hozzászóló. *Helffy Ignác* a nemzeti hadsereg létrehozása mellett foglalt ismételt állást, valamint a királyi kéziratot bírálta, nemzetellenesnek és alkotmányellenesnek nevezte azt. *Tisza Kálmán* válaszolt a hozzászólásokra. Nézete szerint nagyobb türelemre lenne szükség a hadsereg megítélésében. Nem a törvény megváltoztatását tartja megoldásnak, hanem azt, hogy a fiataloknak kell nagyobb kedvet csinálni ahhoz, hogy a tiszti pályát válasszák. *Polónyi Géza* — a nap utolsó felszólalásában — a kormány tehetetlenségét bírálta, kifejtette, hogy a jövőben sem várható, hogy a kormánynak bármiféle beleszólása lenne a katonai ki-vezések kérdésébe. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 182—209. l.)

*

A karcolat újszerű megoldást hoz az ülés leírására. Az első és utolsó beszédet — érdekes módon éppen azok ellentétes volta miatt — emelte ki MK. Majd a folyosóra vitte ki az olvasókat, mert így »írói kérdések« is szóba kerülhetnek. A nagy sikerű Apponyi-beszédet is részben a hallgatóság szempontjából értékelte. A karcolatban elég sok helyen idézi az eseményeket szinte »szó szerinti«, ahogy azok elhangzottak.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor
137 :	1—2 <i>Polónyi Gézával</i> végződött (K: <i>Polónyival</i> végződött)
„	2 közt most is (K: közt <melyet volt az eheto mag> most is)
„	3—4 sor között K: <Ambar Münnich Aurél>

Lap Sor

- 137 : 5 Azért hát röviden (K: Azert hát <ezekről nem is beszélünk> röviden)
- „ 8 fel) nagyon meglátszott (K: fel) <megl> nagyon meglátszott)
- „ 8—10 volt udvari ebéden. Polónyi pedig megint azt a benyomást (K: volt udvari ebéden. <Polónyi pedig az látszott meg, ami mindig, hogy bizonyára szereti a hazat. Szerencse> <Hat Polónyi> Polónyi pedig megint azt a benyomást)
- „ 19 fenyegetődözött, siránkozott és jósolt. (K: fenyegetődözött <es> siránkozott <S mikor meg ez sem volt elég: fogta magát és jósolt.> és jósolt)
- „ 21—22 Azt jósolta, hogy magyar születésű közös hadügyminiszter sohase lesz. (K: Azt jósolta, hogy *sohasem volt magyar születésű közös hadügyminiszter és sohase lesz.*)
- „ 25 volt a megbeszélésre. (K: volt <odakünn> a megbeszélésre <szomorú viggal vegyesen>)
- „ 26 fekete zászló . . . Megint egy áldozat. (K: fekete <lengő> zászló . . . <egy darab tarsadalmi rajz.> Megint egy áldozat.)
- „ 27 halál révébe. (K: halál <torkába.> révébe.)
- „ 28—29 sor között K: <<A < > halottjai nem sok szomorúságot szoktak okozni a konverzációkban. De az < Imre>> <De ha a képviselőhaznak egy halottja van> <<Elszomorodott arccal < > kérdezősködnék róla barátai>>
- „ 31—32 Neki huszonöt halottja van *ma*. (K: Neki <most> huszonöt halottja van.)
- „ 36 A folyosó vidékein (K: A folyosó *legszelesebb* vidékein)
- „ 37—138 : 1 és már reggel beérkezett. Gyulai Pál is beállított (K: es mar *kora* reggel <bes> beérkezett. <<— Ki halt meg? — kerde a gyasz lobogót megpillantva. — Imre Aurel — mondat — Párbanban? — szolt mohón. — Nem <Egy> Nagyot sohajtott csalodva, mintha mondana: Hat erdemes maskepp meghalni?>> <Az oreg Gyulai> <Eleg eleven> Gyulai Pál is beallított)
- 138 : 1—2 eszmecserére. Nyilván (K: eszmecserére <Bizonyosan> Nyilván)
- „ 2 jött szidni. (K: jött szidni. <Horváth Gyula nem győzi a bókokat fogadni a »Partikularizmus« miatt. Mindjárt körülötte gyűlnek>)
- „ 7 (Nota bene, e sorok trójának nem illik (K: *Nekem magamnak nem illik*)
- „ 8 volna kedvem (K: volna <kedvem> kedvem)
- „ 9 könyvet, körülbelül (K: könyvet < > körülbelül)
- „ 10 minő (K: aminő)
- „ 15 helyzet. Azonban . . .) (K: helyzet. <Azonban nekem> *De azonban . . .*) <De a villanyos drót> <E pillanatban nagyot szól a csöngetyű>)
- „ 16 Ejnye, nem lehet folytatni, zeng a (K: <Borzaszto> Ejnye, nem lehet folytatni . . . *zireg a*)
- „ 22 karzat, mely (K: karzat, <melyen n> mely)

Lap Sor

- 138 : 22—23 asszonytól, leánytól. Ez az (K: asszonytól, leánytól.
<<Hiába a < > kell lennie ha a karza>> <Apponyi gróf-
nak Ez az)
- „ 24 Odescalchy Gyulának (K: Odescalchy <hercegnek> Gyulának)
- „ 24 herceg fent ült (K: herceg <most is> fent ült)
- „ 26 Apponyinak is jó napja volt. Egyik legfényesebb (K: Appo-
nyinak is <fenyes> jó napja volt. < . . > Egyik <legnagyobb>
legfényesebb)
- „ 29 ember a mesterszónokoktól (K: ember a <az angol> mester-
szónokoktól)
- „ 30—31 átlátszó világossággal, hogy az egész Ház szemei nagy
érdeklődéssel csüggték — Szilágyi Dezsőn. (K: atlatszo
<vilagot ugy> világossággal hogy <<igaz monumentalis < . . . >>
az egész Ház szemei nagy érdeklődéssel <figyelme viszont
Szilágyi> csüggték — Szilágyi Dezsőn.)
- „ 32—33 éppen a monumentális (K: epen <mikor> a monumenta-
lis)
- „ 34 mondja egy (K: mondja <Csernátynak> <neki> egy)
- „ 37 — Honnan tudnád? (K: — <Honnan?> <Mikor> < >
Honnan <tudod?> tudnád?)
- „ 38 — Abból, hogy olyan (K: — Abból, hogy <nem valami nagy>
olyan)
- 139 : 1 Pedig most nem (K: Pedig most <Apponyiból> nem)
- „ 2 beszélt; egy sokkal (K: beszélt <hanem> egy sokkal)
- „ 3 volt ez, a hazaszeretet (K: volt ez <egy magyar államferfiu>
a hazaszeretet)
- „ 3—4 megtisztulva. Bátran (K: megtisztulva. <Taps> Batran)
- „ 6 tapintatosan, majd (K: tapintatosan <azutan> majd)
- „ 8—9 sor között K: <Csanády Sándor közbe szölt: »Még az is?>
<Még az is?>
- „ 9 mikor Tisza (K: mikor <végre> Tisza)
- „ 10 olyan elvenen (K: olyan <ügyesen> beszelt, mint a mult
ülésen> elevenen)
- „ 11—12 sor között K: <De hisz o róla fölösleges irni. Ot mar
elegge méltatták.>
- „ 12 erről szinte (K: erről <mar> szinte)
- „ 13 ismeri (K: ismeri)
- „ 14 Kemény Gábor a beszámoló beszédjében. (K: Kemény Gábor
<méltatta államférfiui> << > államférfiui>> <egyen
olyan szépen méltatta> a beszámoló beszédjében.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 137 : 14—16 Péchy Tamás közbeszólása. — A KNapló szerint az ülés
elnöke a következő megjegyzést tette: »Kérem a t. képviselő
urat, ne méltóztassék magát annyira feltűzteni. (*Élénk tetszés*)

- jobb felől. *Zaj, mozgás a szélsőbal felől.*) . . « (KNapló, i. h. 203. l.)
- 137 : 17—19 végigklavirozott a népszónoki iskola minden futamán, tanácsolt, bősztelt, érzékenyített, fenyegedődzött, siránkozott és jószolt. — MK jól érzékeltette a hosszúra nyúlt hozzászólást, álljon itt jellemzésül a beszéd egy kisebb részlete: »S most, t. képviselőház, miután ezt méltóztattak megengedni, hogy felolvassam: egy alázatos kérelmem van a mélyen t. képviselőház elnökéhez. Kegyeskedjék — akár most, akár később — ha netalán tán valamit tévesen, rosszul idéztem volna, ezt képviselőházi elnöki tekintélyével helyreigazítani; mert céлом ezzel nem volt semmi egyéb, mint hogy nekem jusson az a szerencse osztályrészsül, hogy azt a királyi kéziratot, amelyet a t. miniszterelnök úr megvont a t. képviselőháztól, az egész képviselőház egész szövegében általam ismerhesse és így tárgyalhassa. (*Derűtség. Helyeslés a szélsőbalon.*)« (KNapló, i. h. 207. l.)
- „ 20 *ingrediencia* — alkatelem, kellék
- „ 21—22 [Polónyi] *azt jószolta, hogy magyar születésű közös hadügyminiszter sohase lesz.* — A beszéd idevonatkozó részlete a következőképpen hangzott: »1867 óta 20 esztendő telt el: egyetlenegy magyar ember közös hadügyminiszter még nemcsak nem volt (*Derűtség jobb felől.*), de én a honvédelmi miniszter nagy keserűségére hozzáteszem: nem is lesz. (*Nagy derűtség.*) Pedig hát t. képviselőház, a honvédelmi miniszter úr rendkívül szorgalmasan elkövet mindent, hogy az osztrák hagyományos szellemhez magát méltóvá tevén, a közös hadügyminiszteri tárcát is elnyerhesse. (*Mozgás jobb felől.*)« (KNapló, i. h. 204. l.)
- „ 26 *Ódakünn az a fekete zászló . . . Megint egy áldozat.* — MK utalása Imreh Aurél függetlenségi párti képviselő halálára vonatkozik. — A szövegváltozatokból kitűnik, hogy MK két helyen is be akarta szőni Imreh nevét karcolatába (137 : 28, 137 : 37).
- „ 31—32 Tisza Lajos a szegedi kolerajárványról. — 1886. okt. 4-én Szegedet is elérte a kolerajárvány. Kezdetben naponta 30-on felül volt a megbetegedések száma, a haláleseteké pedig megközelítette a húszat.
- 138 : 2 [Gyulai] *Nyilván a Jókai kassai beszédjét jött szidni.* — MK utalása Gyulai és Jókai közismerten feszült kapcsolatára vonatkozik, amely Gyulainak Jókai műveiről írt vagy íratott kritikái miatt alakultak ki. Jókai különben néhány nappal korábban képviselői beszámolót tartott Kassán.
- „ 9—14 Horváth Gyula MKnak szóló ajánlása a »Partikularizmus« c. röpiratában. — A röpiratról az előző jegyzetben szölvünk, most a karcolatban megemlíttett, MKhoz szóló ajánlás teljes szövegét adjuk itt közre:
»Ajánló levél Mikszáth Kálmánhoz.

Kedves Barátom ! Fogadja e munkának felajánlását mint

ön iránti baráti vonzalmam és tehetsége iránti elismerésem kifejezését.

Őn távolabb áll a politikától, hogysem látókörét elfognák a napi kérdések: közelebb a társadalmi élethez, hogysem e munkában foglaltak egy része látókörén kívül essék. Igen jó barátom arra, hogy ne volna jogosítva az igazat fölötte elmondani; nevesebb író annál, hogysem a hiányokért a jót is, ami kevés benne lehet, ledorongolni volna kénytelen. Az erdélyi részekről írva, törekedtem az egész Magyarországot szemem előtt tartani; ha mint szerény munkásnak a szellemi téren, akkora képesség, amely arányban álljon a föladattal, rendelkezésemre nem is állott, igyekeztem ezt az igazság bátorságával pótolni.

Az eszmék harcában a bátorságot a gyengének is az a tudat adja meg, hogy ha a harcban elbukik, fog az elesett nyomában a harcosok egész sora támadni, kik végre az eszmét magát diadalra juttatják.

Manapság, midőn a középkor szelleme kísért, midőn egy kis darab protekció többet ér, mint egy nagy tehetség; egy jól alkalmazott bók többet, mint egy kötet könyv; egy kis családi nexus magasabbra visz, mint a költői ihlet; nem szokás poétáknak dedikálni valamit. Pedig én ezt mégis ki-számítással teszem.

Az ön neve és munkái túl fogják élni ama hatalmasok leg-többjeit, kikről ma azt hiszik, hogy személyükön fordul meg Magyarország sorsa. Bármilyen paradoxonnak látszik is, ön nagyobb erő egy jó ügy előmozdítására, mint a hatalmasok százai annak megakasztására. Ön a szellemi munka terén erős szövetséges; ezt kérem öntől nem magamnak, hanem az ügynek, melyet szolgálni óhajtok.

S ha a várakozás, mit e kis munkához kötöttem, teljesülni nem is fog: azt hiszem, az az egy reményem megvalósul, hogy e mű följajlásával önt tehetségei iránt érzett őszinte tisztületemről meggyőztem.« (Horváth Gyula: »Particularizmus«. Bp., 1886. Pallas irodalmi és nyomdai R.T.)

139 : 7—8 és kísütötte Tisza Kálmánra, hogy »rossz stíluszt« — A KNaplóban így jegyezték fel az idevonatkozó megjegyzést: »Alakilag benne van ezen kéziratban a t. miniszterelnök úrnak egész egyénisége, alakilag benne van még vitatkozó modora, benne van a polémia, benne van a fenyegetőzés, sőt benne van még az élc is, midőn azt állítja, hogy az egész csupán katonai szolgálati tekintetekből történt és benne van mindenekefelett a rossz stílus.« (Derűtség a szélsőbaloldalon. Úgy van!) (KNapló, i.h. 197. 1.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1886. október 13., 8. évf. 284. sz. (2., 3. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A parlamenti ülésről

Az 1886. okt. 12-i parlamenti ülésen folytatódott az előző napon megkezdett vita a Jansky-ügyről. Ez a nap már semmi újat nem hozott. Főleg olyan hozzászólások hangzottak el, amelyek a baloldali ellenzéki képviselők által beterjesztett külön javaslat mellett foglaltak állást. Elsőként *Matkovich Tivadar* szólt ilyen értelemben a témához. Beszédeik lezárásaképpen ugyancsak a különvéleményhez csatlakozott *Gulácsy Gyula* és *Irányi Dániel* is. *Ábrányi Kornél* felszólalásában bírálta a kormányt és Tiszát, a hadsereg kérdésében az *Apponyi-féle* állásponthoz csatlakozott. *Horváth Gyula*, aki a kormány-párt oldaláról közelítette meg a kérdést, beszédében elismerte, hogy szükségesek lennének bizonyos intézkedések annak érdekében, hogy a hadseregben és a hadseregen kívül megfelelő légkör alakuljon ki. A vitában utolsóként *Thaly Kálmán* szólalt fel. Szinte valamennyi hozzászóláshoz fűzött megjegyzéseket. Végezetül is csatlakozott az önálló magyar hadsereg létrehozását sürgető különvéleményhez. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 209—234. 1.)

*

MK karcolatában is érezhető, hogy az ülés nem volt különösebben érdekes. Nem abban a sorrendben írta le a felszólalásokat, ahogy azok a valóságban következtek, hanem kiemelte azt, amelyről úgy vélte, hogy a legérdekesebb lehet az olvasók számára. Ezért kezdődik a karcolat *Ábrányi* beszédjének leírásával. Hosszasabban időzött el *Horváth Gyula* személyénél és a karcolat végén a szélsőbaloldali párt új vonását emelte ki.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

139 : 10—11 [*Ábrányi*] *elkezdett csevegni magáról a miniszterelnökről, akit nem buktathat meg semmi s aki megbuktathat mindent.* — »Ha, t. Ház ezen 11 évi kormányrendszernek más célja nem volt, mint megmutatni azt, hogy *Tisza Kálmán*t nem lehet megbuktatni: akkor ez a cél teljesen el van érve.« Majd később: »Be kell látnia mindenkinek, hogy az az út még csak egyhez vezethet, egynek bizonyításához: ahhoz, hogy *Tisza Kálmán*t nem lehet megbuktatni semmi által, de ő általa mindent. (Ügy van! Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)« — A KNaplóban így követhetjük nyomon az idevonatkozó megjegyzéseket. (I.h. 225. 1.)

Lap Sor

- 139 : 20—140 : 4 Wahrmann jellemzése Ábrányi beszédéről. — A Wahrmann Mórnak tulajdonított kommentár jól jellemezte a beszéd felépítését és célzatosságát.
- 140 : 4—5 *Kár, hogy az anyósról nem szólt.* Az lenne az Albrecht főherceg. — Albrecht főherceg a közös osztrák—magyar hadsereg főfelügyelője volt. Ezért utalt ironikusan személyére MK.
- „ 38—39 *korifeus* — vezéregyéniség
- 141 : 14—18 *Hiába, okos ember volt Arany János, amikor azt írta a Helfy által a »Laternes« módjára szerkesztett »Magyar—Magyar« margójára: Helfy Ignác csámpás / Sohasem lesz »Lámpás«.* — MK utalása Helfy Ignácnak olaszországi emigrációja idején, 1869 és 1870 folyamán közrebocsátott kis formátumú, számonként 32 lap terjedelmű politikai röpiratára vonatkozik. A munka pontos címe: »A magyar, magyar. Politikai és társadalmi szemle. Írta és kiadja Helfy Ignác. Milano Via Solferino, N 11.« A röpiratból 1869. jan. 6-a és 1870. február között 17 szám jelent meg, folyamatos lapszámozással 1—576 lap terjedelemben. — A MK idézte kétsoros Arany János bökversikét az Arany-kritikai kiadás, az Arany János Összes Művei VI. kötete — ahová különben tartozna — nem tartalmazza. E megállapításunkat különben Sáfrán Györgyi szíves szóbeli közlése is megerősítette. *Így e két Arany János-sort a jelen Mikszáth-karcolat őrizte meg számunkra.*

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 89—91. folio.
M. *Pesti Hírlap.* 1886. október 14., 8. évf. 285. sz. (2., 3. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A K eredetileg három kéziratlapból állott. A lapok átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—XI római számokkal jelölték.

A K jellegzetes papírja arra utal, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát, és két — több szóból álló — betoldása (142 : 33—35, 144 : 20—22) és egy javítása (144 : 24) egyértelműen arra mutat, hogy a korrektúrát megvárta és maga végezte. Külön említésre méltó, hogy a *II. Nem hivatalos rész* alcímet két ízben is törölte (142 : 6—7 és 144 : 8—9), mert még egy-egy új ötletet fűzött az előző részben leírtakhoz. A Kossuth-levélből vett idézetnél maga jelölte a kézirat bal oldalán a »borgis« betűtípust.

A parlamenti ülésről

Az okt. 13-i ülésen a szokásos formaságok után *Péchy Tamás* a miniszterelnök határozati javaslatát terjesztette elő, amely szerint egy küldöttséget kell létrehozni a közös költségek újbóli aránymegállapításának megtárgyalására. A határozati javaslatához nem volt hozzászólás. Így azt átküldték a főrendiházba.

A továbbiakban folytatódott a Jansky-ügyben érkezett kérvények tárgyalása. Elsőként *Veszter Imre* szólalt fel. Az Apponyi Albert gróf által korábban előterjesztett különvéleményhez csatlakozott. Beszédében kitért a közös hadsereg tisztikarának összetételére. Véleménye szerint az lenne a cél, hogy több jól képzett magyar tiszt legyen a tisztikarban. *Vadnai Károly* hozzászólásában azt a nézetet fejtette ki, hogy nincs a hadseregben nemzetiségi ellentét, ill. lázongás. A Jansky-ügyet befejezettnek tartja, annál is inkább, mert véleménye szerint nem célszerű, hogy a nemzet és a hadsereg között tartósan bizalmatlan legyen a kapcsolat. *Szemnecz Emil* nem a Jansky tábornok beszédjét tartotta sérelmesnek, hanem a budai temetőben elmondott beszédet követően Szarajevóban elhangzott felkőszöntőt. Ezt a magyar alkotmány elleni céltudatos támadásnak tekintette, ezért a kijelentéséért elnöki figyelmeztetést kapott. Végezetül *Szemnecz* csatlakozott a szélsőbal különvéleményéhez és örömmel üdvözölte az önálló hadsereg létrehozásának gondolatát. A szélsőbaloldali véleményt támogatva szólalt fel még *Herman Ottó* és *Papp Elek*. A kormány álláspontját *Fejérvári Géza* báró, honvédelmi miniszter fejtette ki újólag. A miniszter ismételtlen egyedi esetnek nevezte a Jansky-ügyet és a hadseregről mondott bírálatokat cáfolta. Ellenezte az önálló hadsereg létrehozását. Az elmondottakra *Polónyi Géza*, *Thaly Kálmán* és *Herman Ottó* reagált röviden.

Az ülés végén *Herman Ottó* interpellációjára került még sor. A képviselő a szegedi kolerajárvány rendkívül gyors elterjedése miatt szólalt fel. Herman a járvány gyors elterjedésének okát abban látta, hogy a város csatornázása nincs megfelelő módon megoldva, a város ezenkívül nem volt kellőképpen felkészülve egészségügyi szempontból sem. Az interpelláció *Tisza Kálmán*hoz, a belügyminiszterhez szolt és három kérdést tartalmazott. Megtett-e minden szükséges előzetes intézkedést a belügyminiszter, ha megtette, akkor meg fogja-e szigorítani az intézkedés végrehajtásának ellenőrzését és hogy a szegedi hatóság ellen — amely vétkes a kialakult helyzetben — indul-e eljárás. *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt az interpellációra. Az első kérdésre azt válaszolta, hogy minden szükséges intézkedés megtörtént, a másodikra elmondta, hogy az ellenőrzéssel — mivel kevés a felügyelő — valóban voltak nehézségei, harmadszor pedig, Szeged elöljáróit vétlennek tartotta. A csatornázás kérdését is meg fogják oldani — válaszolta a miniszterelnök. *Herman Ottó* — bár válaszában kifejtette, hogy nem ért egyet a belügyminiszteri válasszal — elfogadta azt. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 234—257. l.)

Itt jegyezzük meg, hogy a delegációs ülések előtt még négy

olyan tárgyalási nap volt, amelyekről MK nem készített karcolatot. Tekintsük végig röviden, milyen események zajlottak le ezeken:

Az okt. 14-i ülésen a Jansky-vita lezárására került sor. Az előadó *Gajári Ödön* és néhány hozzászóló még egyszer összegezték az ügygel kapcsolatban kialakult véleményüket. A vita egyenkénti szavazással zárult. A képviselők szótöbbséggel elfogadták a kérvényi bizottság javaslatát, így a király által írt levéllel befejezettek tekintették az ügyet.

Becker János egy korábbi ülésen feltett interpellációs kérdéseire ezen az ülésen válaszolt *Széchenyi Pál* gróf. (KNapló, i.h. 258—273. l.)

Az okt. 15-i ülésen a már elavult ún. pótbírói intézmény megszüntetésének kérdését tárgyalták. Az igazságügyi bizottság jelentését és törvénymódosítási javaslatát *Literáty Ödön* terjesztette elő. Rövid vita után elfogadták az előterjesztést a *Teleszky István* képviselő által javasolt módosításokkal. (KNapló, i.h. 274—284. l.)

Az okt. 16-i ülés rendkívül rövid és formális volt. Két országos küldöttség — az ún. közös ügyek tárgyalására létrehozott és a közös költségek arányait felülvizsgáló küldöttség — tagjait választották meg.

Ezen az ülésen került sor a Herbert János szegedi tartalékos tiszt ügyében egy korábbi ülésen feltett interpellációs kérdések megválaszolására. A válaszban *Tisza Kálmán* érdemben nem foglalkozott a kérdéssel. (KNapló, i.h. 284—290. l.)

Az okt. 30-i ülés fő napirendi pontja a *Szapáry Gyula* által előterjesztett, 1887-re vonatkozó költségvetési javaslat volt. A pénzügyminiszter beszédét az előző év költségvetésének alakulását vázolva kezdte el. Az ország pénzügyi helyzete — mint ez a beszámolóból kiderült — valamelyest tovább romlott. A felmerült hiány pótlására néhány intézkedést kívántak bevezetni, mint a szállítási adó emelését, a törvénykezésnél használatos illetékbélyeg árának emelését és a postai díjmentesség korlátozását. (KNapló, i.h. 291—299. l.)

*

A karcolat két részből áll. Az alcímekkel is különválasztott két rész több olyan mozzanatot tartalmaz, amely a parlamenti események követéséből nem derülhetett ki. Az első — bevezető — rész, a Kossuth-levél ismertetése is ilyen. Ennek a motívumnak ugyanúgy, mint másutt, az is a funkciója, hogy visszautaljon egy korábbi karcolatra. Mikszáth ily módon mintegy karcolatfűzére alakítja parlamenti tudósításait.

Ugyancsak egyik jellegzetes eszközét alkalmazta a második rész intonálásánál is. A Beöthy Algernon által »elkövetett« kis tréfa minden bizonnyal az írói fantázia leleménye, amellyel az unalmas, egyhangú üléskezdeteket ironizálhatta. A karcolatban csak Herman Ottó interpellációját közvetítette részletesebben, és személyes megjegyzésével fokozottan érzékeltette, hogy Szeged sorsa változatlanul közelről érintette.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 141 : alcím I. Hivatalos rész (K: <Bevezetesul egy Kossuth level>
I. Hivatalos rész)
- „ 1 Lukácsról: még (K: Lukácsról <hogy> meg)
- „ 4 Október 5-éről ismét egy kéziratot intéz (K: November <ota>
5-éről ismét egy <levelet> keziratot intez)
- „ 5 a legközelebbi (K: a <jelen> legkozelebbi)
- „ 8–9 sor között K: <Szidja a tisztelt Házat.>
- 142 : 4 pozíciót (K: positiot. <Tanultam>)
- „ 6–7 sor között K: (II. Nem hivatalos rész)
- „ 7 akarja a hozzá intézett »kézirat«-ot (K: akarja a <maga>
hozza intezett keziratot)
- „ 8 hát legalább (K: hát <ezennel itt publikalom> legalabb)
- „ 8–9 sor között K: <II. Nem hivatalos rész>
- „ 11–12 mindenik. Apropodnkint gyűltek a követek, míg Beöthy
(K: mindenik. <Míg Beöthy> Apropodnkint gyűltek a követek,
míg Beöthy)
- „ 13 mohamedánusi dünnögéssel (K: mohamedánusi <mormo-
gással> dunnyogessel)
- „ 15–16 aki lesben áll ott s tágra nyitott (K: aki <kerekre> lesben
áll ott s tagra nyitott)
- „ 18 tárgyalására kiküldendő (K: targyalasara <kikuldott> kikul-
dendő)
- „ 19 passzusra jutna a sor, közé (K: passus<t>ra <mormogna>
jutna a sor, közé)
- „ 19–20 kicsit hangosabban az »átkos«szót ... ekképpen (K: kicsit
<halkabban> hangosabban az »átkos« <kormany> szot ...
<az atkos közösugetek targyalasara ki> <ekeppen>)
- „ 24 Mi ez? Nonono, mi ez? (K: Mi ez? <Ki beszél itt?> No no no,
mi ez?)
- „ 29 van. A karzat (K: van. <Egymas után> A karzat)
- „ 30–31 fáradtak ki, de már (K: fáradtak ki <de azért ők is meg-
lehetos uresek> de már)
- „ 32 sorompóba a jámbor (K: sorompóba <Veszter az öreg Helfy
és Pap Elek. Vesz> a jámbor)
- „ 33–35 Veszter, a sima tapintatos Vadnai Károly, aki tekintélyes
szónokká verte ki magát két év alatt és a köpcös, jól táplált
Szemnecz (K: Veszter, <az okos eszu> a hideg eszű Vadnay és
a köpcös Szemnec)
- „ 37 beszélt, felhozva (K: beszélt, <uj oldalról fog> <sok ujat
mondva> felhozva)
- „ 37 oldalát, s bizonyos (K: oldalát <<is s utalt <három> hazafias
hangu toaszttra, melyet szinte <két> magas rangu katonák
mondottak s Albrecht foherceg toasztja>) s bizonyos)
- 143 : 1 ellenében három másik toasztot sorolt föl (K: elleneben
<...> három masik toasztot <mutatott> sorolt föl)
- „ 2 hazafias melegséggel (K: hazafias <hangon> melegseggel)

Lap Sor

- 143 : 2–3 Erdélyben, a másik (K: Erdélyben a <harmad> másik)
„ 5 Albrecht *íðherceg*-féle toaszt (K: Albrecht <foherceg> fele
<tulajdonkepen> toaszt)
„ 9 az a »mienk< (K: az a <bizonyos> »mienk<)
„ 18–19 Mindenki bámult az elnök ötletén, mellyel (K: Mindenki
<csodalako> bamult az elnök <.....> otleten,
mellyel)
„ 19–20 öltöztette a tiszteletreméltó (K: öltöztette <a derek> a
tiszteletreméltó)
„ 28 báró volt, Gáspár apó (K: báró volt, *aki* <ugy nevezett ki>
olyan <volt> *ma mint* <a> Gaspár apó)
„ 31 Hermant meg a (K: Hermant meg <Pap> a)
„ 33 úgy, hogy Vadnai Károlyt (K: úgy hogy <Vadnayt> ki
Vadnay Karolyt)
„ 34 egyik sem lehetett (K: egyik sem <szamithatott> lehetett)
„ 36 csüggédöket megvigasztalja. (K: csüggédöket <egyenkint>
megvigasztalja)
„ 38 volt! Roppant (K: volt! <Nagy> Roppant)
144 : 1 kedvetlenül, mézes szájjal állta (K: kedvetlenül, <ezzel>
mezes szájjal állta)
„ 3 — Gyönyörű (K: — <Oh> Gyonyorű)
„ 4 még egypár hétig (K: még egy <darabig> par hetig)
„ 7–8 sor között K: <Pap Elekkel> <Pap Elek besz> <Ezalatt
bent a tanácsteremben>
„ 10 hogy a vita (K: hogy a <Jansz> vita)
„ 15–16 hogy a Ház elámul. (K: hogy a <szeme szája megall
tisztelt Haz> *t.* Ház elámul.)
„ 16 ki a helyeslés és tetszészaj (K: ki <vihar> helyeslés <es der>
es tetszészaj)
„ 19 volna egészen (K: volna <szep csend> egészen)
„ 20–22 kedélyben, *ha Szegednek nincs Herman Ottója, vagy ha
Herman Ottója van, de nincs kolerája. Vagy ha Herman Ottó,
aki e napokban* (K: kedélyben, *ha nincs ott Herman Otto,
aki e napokban*)
„ 22–23 mármaroskodni, neki nem ront a kormánynak, hogy el-
mulasztotta (K: mármaroskodni <s fel nem áll vadolni a
kormányt> *s* neki nem ront a kormanynak hogy elmulasz-
totta)
„ 24 hogy a dezinficiáló szereket (K: hogy az inficialó szereket)
„ 26 és a rekonstrukció (K: es a <rekont> rekonstrukció)
„ 33 városból haza — a saját (K: városból <ide> haza — a saját)
„ 37 kettőben meg Hermannak (K: kettoben meg <igaza van>
Hermannak)
„ 38 az, hogy ő csakugyan volt Szegeden (K: az hogy <a csator-
názás csakugyan nem jó> ő csakugyan volt Szegeden)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 141 : 1 *Vagy három hét előtt azt írtam Enyedi Lukácsról* — az 1886. szept. 30-án a PHban megjelent, *A mai ülés* c. karcolatról van szó. MK tehát két héttel előbb tette a Kossuth-levéllel kapcsolatban, akkor tréfának szánt megjegyzést.
- „ 4—5 *Október 5-éről ismét egy kéziratot intéz az öregúr a »palatinusá«-hoz, Helffyhez.* — Kossuth Lajos az aktuális politikai kérdésekkel kapcsolatos véleményét általában Helffyhez intézett leveleiben fejtette ki. A MK által jelzett levél az Egyetértés 1886. okt. 7-i számában látott napvilágot. Mindkét idézet szerepel a szövegben.
- „ 7—8 *Dicséri a Horváth Gyula . . . akarom mondani a Horvát Bol-dizsár magas horizonját a külügyi politikáról.* — A név-hasonlóság arra volt alkalmas, hogy Mikszáth tréfát rögtönözzön. Horváth Gyula kormánypárti képviselő, aki a megelőző két karcolatban is szerepelt. Különösen a »Partikularizmus« c. könyve kapcsán (ld. az okt. 12-i karcolat idevonatkozó jegyzetét a 267—268. lapon) foglalkozott ebben az időben MK Horváth Gyula személyével.
- 142 : 5—6 *Je lui fais mes compléments.* — Üdvözlöm őt.
- „ 7—8 *Minthogy Helfy sem akarja a hozzá intézett »kézirat«-ot a Ház elé terjeszteni — hát legalább itt legyen az meg.* — A parlamentben ebben az időszakban folyó ún. Jansky-vita kapcsán nagyon sokszor felmerült a szélsőbaloldali részéről, hogy a király kéziratát, amely az ügynek fontos része volt, olvassák fel a parlamentben. Ez a kívánság azonban sohasem teljesült, így fordítja Mikszáth tréfává a kéziratproblémát.
- 143 : 1—3 *A három hazafias emlékbeszéd.* — A KNapló szerint Vadnai a következőket mondotta: »Mert voltak ám olvashatók olyan toasztok is, melyek a dolgok új rendjéhez való simulás örvendetes bizonyosságai. (Igaz! Úgy van! Jobb felől.) Mondott egyet az erdélyi hadparancsnok egy kolozsvári ünnepélyen; mondott másikat egy szláv eredetű jeles ezredes — ma már tábornok — a búcsúlakomán, melyet tiszteletére a miskolci polgárság rendezett; mondott harmadikat a budai házi ezred parancsnoka a polgárság által megtartott ezredi jubileumkor.« (KNapló, i.h. 238. l.)
- „ 5 *az Albrecht főherceg-féle toaszt* — MK utalása Albrecht főhercegnek a Jansky-ügy kapcsán, Szerbiában elhangzott toasztjára vonatkozik, amelynek Janskyt védelmező kitételei élénken foglalkoztatták a korabeli közvéleményt. (Ld. a Krk 72. köt. 409—421. lapján olvasható összegezésünket.)
- „ 12—13 *de nem olvasván el e fent megírt soraimat (mert még akkor meg sem írtam)* — MK tréfás visszatalálása a korábbi sorokban megírt folyosói eszmefuttatásra.
- „ 13 *beleköttött a »szarajevói felköszöntő«-be* A KNaplóban így jegyezték fel azt a mozzanatot: »Ha mindazonáltal e kérdés-

- nél elítélő szóval járulok a vitához, teszem ezt azért, mert Jansky tábornok budai beszédét, illetőleg tapintatlan tettét követőleg Boszniában, Szarajevóban a 15. hadtestre a hadsereg főfelügyelője felköszöntőt mondott, melyben úgy tün- tette fel a 15. hadtestet, mely összetételével képviseli az összes nemzetiségeket, mely a hadsereg kipróbált hagyomá- nyai szellemében hűséggel és önmegtadással védelmezi a trón és monarchia tekintélyét s magasztos hivatásának a jövőben is meg fog felelni.» (I.h. 240. l.)
- 143 : 16—17 Péchy Tamás elnöki figyelmeztetése. — A KNapló szerint az elnöki figyelmeztetés így hangzott: »Mindenesetre figyel- meztetnem kell arra a t. képviselő urat, hogy e kifejezést, hogy célzatosan járt el az ország ellen, nem lehet használni oly férfiúval szemben, akiről köztudomású dolog, hogy mindenütt, ahol Magyarország felvirágzása vagy ügyeinek előmozdítása volt célul tűzve, első helyen szokott megjelenni. (KNapló, i.h. 240. l.)
- „ 23 *Falk Miksa szelíden nézett a szomszédjára, Jókaira* — Szem- necz Emil felszólalásában említést tett arról, hogy Falk Miksa cikkel reagált a főherceg Boszniában elmondott be- szédére. »Nemcsak Falk t. képviselő úrnak, a kormány fél- hivatalosának a cikke, hanem az ország közvéleménye is e felköszöntő hatása alatt ébredt és kezdett reagálni.« (KNapló, i.h. 240. l.)
- 144 : 18 *Az »Schmarn«!* — semmiség, jelentéktelen ügy
- „ 32—33 *mert én a kolera kiütése napján éppen a vöröspor-szag miatt menekültem el a városból haza — a saját koleránkhoz.* — MK utalása korábbi szegedi tartózkodására vonatkozik, 1886. október elején nyitották meg újra a szegedi színházat. Az ünnepségen MK is részt vett. (Ld. *A miniszterelnök, ha mulat és A szegedi színház* c. cikkeket a jelen kötet 73—76. és 81—82. lapján.)

A HÉT TÖRTÉNETE

- K.** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 120—121 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. november 28., 8. évf. 329. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szövegről

A K eredetileg két kéziratlapból állott. A lapok átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvek. A K-ot a nyomdá- ban szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—VI római szám- mal jelölték.

A K jellegzetes papírja arra mutat, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát. A kéziraton viszonylag kevés javítás található és egy értelmese, de a szövegkörnyezetbe nehezen illeszthető, tévesen szedett és ki nem javított szó előfordulása alapján (146 : 2) elképzelhető, hogy nem maga az író végezte cikke nyomdai korrektúráját.

A parlamenti ülésről

A jelen karcolat témájául szolgáló — a delegációs tárgyalásokat követő első — nov. 27-i ülés rendkívül rövid és formális volt. A kérvények ismertetése után *Fejérváry Géza*, a honvédelmi miniszter két törvényjavaslatot terjesztett be, az első az újoncok és póttartalékosok jutalékának megajánlásáról szólt, a másik az építendő katonai akadémia — a Ludovika — építési költségeinek 40 ezer forinttal történő megnöveléséről.

Az ülésen *Andrácszky Gábor* interpellált az igazságügy-miniszterhez. Interpellációjának tárgya az ún. szenvedő váltóképesség megszorítása volt ugyan, de mondanivalójának igazi célja antiszemita nézeteinek hangoztatása volt. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 300—305. l.)

*

A karcolatot az író maga két egységre tagolta. Az első rész a cím szerint a hét eseményeiről szól. Mivel ebben az időszakban nem ülésezett a képviselőház, így a delegációs tárgyalás atmoszféráját érzékeltette szatirikus fordulatokkal. A második részben az újra meginduló első ülésről tájékoztatta olvasóit. Az érdektelen eseményeket érthetően meglehetősen szűkszavúan követte. Csak az antiszemita felszólalást figurázza ki, s ezzel mintegy véleményt is formál.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor
145	: 2 rájuk. (K: rájok)
„	24 hogy tíz év alatt (K: hogy <már> tíz év <óta épen> alatt)
„	24 a zárszámadások előadói (K: a zárszámadások <ne> előadói)
„	27 És ezzel egy időre végeztünk (K: Es <ezennel már mindenkorra> ezzel egy időre végeztünk)
„	28 nagy bajusza (K: nagy <szakálla> bajusza)
„	29 Grünwald módosítványai (K: Grunwald <is be> módosítványai)
„	31 mellényeit útiböröndjébe (K: mellényeit <...> útiböröndjébe)
„	34 otthonunkat, a t. Házat (K: otthonunkat a <házat> t. Házat)
146	: 1 tűnt fel emelvényén (K: tűnt fel <zöldes katedrajan> <füstös katedráján> emelvényén)

Lap	Sor	
146	: 2	<i>elé</i> (PH: <i>alá</i> javítatlan sajtóhiba, javítottuk !)
"	3	kemence tetején. (K: kemence <táján> tetején)
"	5	Kálmán sorakoznak (K: Kalman <oda> sorakoznak)
"	7	Különben az ülés (K: különben <alig> az ülés)
"	7—8	meg sem melegedhettek (K: meg sem <meglap> melegedhettek)
"	8	pihent szájú (K: pihent <. . .> szaju)
"	9	rendkívüli nem (K: rendkívüli <sem> nem)
"	11	Nem is történt. (K: Nem is történt. <A kezdet elég megszokott volt.>)
"	12	Fejérváry miniszter (K: Fejérváry <. . . .> miniszter)
"	12	két papíraktát (K: két <nagy> papíraktát)
"	13—14	másikban pénzt. (K: másikban <vert> pénzt.)
"	18	semmit ! (K: semmit ! <De bizony>)
"	19	is kér — indemnyit. (K: is <kert> kér — indemnytit.)
"	21—22	kiutalványozhassa. (Hadd lássák (K: kiutalványozhassa. <.>) (Hadd lassak)
"	25—26	kérek. S interpelláció alakjában (K: kerek. S <egy> interpelláció <t> alakjában)
"	29	van-e erről a zsidóról az igazságügy-miniszter (K: van <errol> e erről a zsidóról <.> az igazságügyminiszter)
"	30	Különben, úgymond, Kohnnak (K: Különben <Kohnnak> úgymond, Kohnnak)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
145	: 3	<i>A delegáció a végét járja</i> — A közös minisztériumok és a monarchia közösen vezetett ügyeinek rendes évi megtárgyalására létrehozott bizottságok Budapesten megtartott ülése közeledett a befejezés felé.
"	3	<i>A puskakérdés eldőlt.</i> — A külügyi bizottságok (ld. az előző jegyzetet!) arról is döntést hoztak, hogy milyen ún. ismétlő-fegyverekkel szereljék fel a közös hadsereget. Az újságok figyelemmel kísérték, milyen nagy harc folyt a fegyvert készítő gyárok között a megrendelésért, végezetül a Mannlicher típusú fegyver mellett döntöttek.
"	6—8	Az ellenzék tevékenysége. — Az ellenzéki hangokat megtestesítő személyekre az eseményeket követve, az újságokból lehet következtetni. Feltehetően Beöthy Ákos az egyik, aki a hadügyi költségek emelése ellen szólalt fel. A másik Grünwald Béla, aki többször tett módosító javaslatot. Andrassy Gyula, a volt külügyminiszter is jelentős szerepet vitt a külügyi bizottság munkájában. Többször élesen támadta Kálnoky külpolitikáját, különös tekintettel a bulgáriai eseményekre. (PH, 1886. nov. 26.)
"	23—26	Hegedüs Sándor jubileuma. — A PN nov. 27-i száma rövid hírből megemlékezett arról, hogy Hegedüs

Lap Sor

- Sándor éppen a tizedik közös költségvetési elszámolásához érkezett ebben az évben. Ez alkalmából egy táblázatot közöl a tíz év (1875—1884) közös kiadásáról. Ezeknek végösszege a MK által is említett 1 342 067 503 forint.
- 145 : 28—29 Smolka nagy bajusza és Grünwald módosítványai. — Az osztrák delegáció elnöke volt Smolka. Grünwald a delegáció munkája során egyszer kifogásolta a közös költségvetés címét. Egyszer pedig módosító javaslatot nyújtott be a hadügyi költségvetési vitában, hogy a közös költségeken létesítsenek Magyarországon is katonai akadémiát. A javaslatot azonban elvetették.
- 146 : 17—19 A pénzügyminiszter bejelentése. — A KNapló e tényt a következőképpen rögzítette: »T. Ház! Van szerencsém benyújtani törvényjavaslatot az 1887. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő államkiadásokról, továbbá törvényjavaslatot a volt határőrvidéki részekben eddig fennálló külön adóknak megszüntetéséről, végre törvényjavaslatot a jelzálogkölesönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezményekről szóló 1881 : LXX törvénycikk érvényének meghosszabítása tárgyában.« (KNapló, i.h. 302 l.)
- „ 26—31 Andreánszky interpellációja — A MK által leírt fordulat nem az írói lelemény szülötte. Andreánszky valóban megnevezte az árust: »Valami Kohn nevű budapesti képerkeskedő szétküldi ágenseit az országba képeit részletfizetésre elárusítani, és az ágensek a részlethátralék biztosítása végett egy ilyen okmányt iratnak alá a vevővel. (*Felmutatja.*)« (KNapló, i.h. 303. l.)

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára Fol. Hung. 2169/1 125 folio.
M. *Pesti Hírlap.* 1886. december 3., 8. évf. 334. sz. (2. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Az egyik 20 cm hosszú, a másik 25 cm széles szerkesztőségi kutyanyelv volt. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—V római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát. Javításai a jobb, a találóból fordulat keresését jelzik, és két szöveg-átalakítása pedig egyértelműen azt bizonyítja, hogy a nyomdai korrektúrát maga végezte (147 : 7, 147 : 12—13).

A képviselőházi ülésről

Az országgyűlés dec. 2-án kezdte meg újból teljes létszámmal működését. Ez az ülés rövid és viszonylag érdektelen volt. *Fejérváry Géza* két jelentést terjesztett az ülés elé. Az egyik az épülő Ludovikával volt kapcsolatban, a másik a tisztképző intézményekbe kerülő fiatal magyar tisztjelöltekkel, akik alapítványi helyekre fognak kerülni. *Széchenyi Pál* gr. áruvédjegyekről nyújtott be törvényjavaslatot, valamint a Budapesten épülő minisztérium felépítéséhez szükséges póthitel ügyében terjesztett elő másik törvényjavaslatot. Az ülésen ezek után mentelmi ügyeket tárgyaltak. Döntött az ülés *Szemnecz Emil* képviselő ügyében, aki ellen az a panasz merült fel, hogy megzavarta a Cegléden 1884. márc. 15-én megrendezett Kossuth téri ünnepséget. A képviselők megszavazták, hogy *Szemnecz Emil* képviselői mentelmi jogát függeszék fel. *Vadnay Andor* képviselő mentelmi jogát egy nem tisztázott rágalmazási ügy miatt kellett volna felfüggeszteni, a mentelmi bizottság azonban nem javasolta a felfüggesztést. Ugyancsak meghagyták *Verhovay Gyula* mentelmi jogát, aki sajtóperbe került mint a Függetlenség című lap kiadója. Felfüggesztették azonban *Gyórfy Gyula* mentelmi jogát, aki párbajozott és ezzel megsértette a törvényt. *Szemnecz Emil* neve másodszer is napirendre került, mivel 1884. ápr. 1-én a képviselőházból távozó *Herman Ottóra* fegyver fogott, aki ezért feljelentette. A képviselő mentelmi jogát ebben az esetben is felfüggesztették. Az ülésen még *Ábrányi Kornél* interpellált a belügyminiszterhez. Kérte, hogy terjesszék az ülés elé a Nemzeti Színház bevételeiről és kiadásairól összeállított jelentést, valamint a szerződések listáját. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 306—310 .l.)

*

A rövid parlamenti karcolatban az író csak kevéssé figyelt az ülésen elhangzottakra. Mint írta is »unalmas jelentéseket olvastak az előadók«. Ezért érdeklődését inkább az újból összegyűlő képviselők kötötték le. Csak a mentelmi ügyek szereplőit veszi sorba, és az interpellációhoz fűzött egy ironikus megjegyzést.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 147 : 5—6 sor között K: <A generalis> <Attól javult meg, hogy a generalis mindenfele deputatiot>
„ 7 vannak) *megjöttek* azok is (K: vannak *itt vannak* azok is)
„ 7—8 akiket a *fekete* (K: akiket a <kol> *fekete*)
„ 10 fejedelem (Kemény János báró) is csak a kolera miatt (K: fejedelem <is> (Kemény Janos baro) is <azert> csak a kolera miatt)

Lap Sor

- 147:12—13 lapok híre *alaptalan*, mint derült sugár élénkíté a mai (K: lapok híre *légből kapott volt*, mint derült sugár <<mint fullad>> elenkíté a mai)
- „ 15 szeretik. (Hiába (K: szeretik <s hogy> Hiába)
- „ 18—19 leskeledének a miniszterekre. Egy csoport (K: leskeledének a <generalisra> miniszterekre. <Persze egy hónap sok kivanság gyulemlét> Egy csoport)
- „ 22 meg a füleket. (K: meg a füleket. <Negy szélsőbali képviselőt>)
- „ 23 kezében. Csend (K: kezében. <Csitt> Csend)
- „ 26 tempore ököllel (K: tempore <tenyerrel> ököllel)
- „ 28 elég egy (K: eleg <. . . .> egy)
- „ 29 függesztetik. (K: függesztetik. <Vadn>)
- „ 31—32 Emilt (annak már úgys mindegy) és Györffy Gyulát (K: Emilt <<és Györffy Gyulát (a <.> eset miatt)>> (annak már úgys mindegy) es Györffy Gyulát)
- „ 33 veszi szívére (K: veszi <fel> szívére)
- „ 33—34 sor között K: három olvashatatlanul törölt fél sor
- „ 36—37 sor között K: <Kar az ilyet> <Mert a vezget>
- „ 39—148 : 1 sor között K: <Hogy olyan rut volt>
- 148 : 2 tükröt vittek eléje (K: tükröt <mutattak neki> vittek eléje)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 147 : 3 *habitué* — bejáratos, bennfentes, itt: törzsvendég
- „ 8 *a fekete asszony-tól való félelem* — MK itt már a múltófélben levő kolerajárványt nevezi a korabeli szóhasználattal *fekete asszony-nak*.
- „ 10—16 Kemény János báróval kapcsolatos hírek. — Először dec. 1-én jelentek meg a hírlapokban. A PH egy rövid hírből számol be, hogy a képviselők között az terjedt el, hogy az idős képviselőt »szélhűdés« érte. A napok folyamán azonban kiderült, hogy a hír alaptalan volt, bár egy egészen enyhe betegség valóban fellépett Kemény bárónál.
- „ 26 *in illo tempore* — annak idején, akkor
- „ 37—39 A Basiliscus. — A hármas história, amelyet Haller János erdélyi fejedelmi tanácsos és műfordító latinból fordított magyarra, három részből álló könyv. Első részét a Pseudo-Callisthenes-féle Nagy Sándor-regény alkotja, a második rész a Gesta Romanorum fordítása, a harmadik egy Trója-történet. A Gesta Romanorum a Példabeszédek címet kapta. Anekdotikus történetei nagy mértékben hatottak Mikszáth művészetére. Egyik kisregénye, a *Galamb a kalitkában* is egy Gesta-beli történetet elevenít fel. A karcolatban említett Basiliscus kígyó esete azonban a Nagy Sándor-regény 57. története; a fejezet címe pedig a következő: »Sándor egy nagy basiliscusra talál«.

KÉPVISELŐI NAPIDÍJAK

- K.** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 128—132 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1836. december 12., 8. évf. 343. sz. (3., 4. l.) A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott, 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta MK. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett cskokat I—VIII római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja, hogy MK a szerkesztőségben írta karcolatát. A kiszedett szöveget a korrektúra során tovább csiszolta, finomította (148 : 4—5, 148 : 9—10, 148 : 12, 148 : 20—24, 148 : 29, 149 : 19—20, 149 : 27). E javítások közül figyelmet érdemel az 148 : 4—5 sorban Tisza Lajos nevének átcserélése Szapáry Gyuláéra a 148 : 20—24 sorban az ötlet teljes kibontakoztatása és a 148 : 29 sorban a *konc* szó *akcidencia* szóval való felcserélése.

Pillantás a parlament belső életébe

A téli ünnepek előtt a parlamenti élet kevésbé mozgalmas. Talán ez az oka annak, hogy a szokásos parlamenti karcolat helyett — a Pesti Hírlap tárcája című rovatban — ez a tárca jelent meg. Arra teremtett az író lehetőséget, hogy megcsipkedve a hazai képviselőházi viszonyokat, végigkalandozzon az európai parlamenti szokások egy vonatkozásán. Ez a karcolat érdekes adalék a mai olvasó számára, hiszen sok mindenre enged következtetni egy-egy parlamenterről alkotott pillanatkép. Jellegzetesen tükrözi az adott állam, és ezen túl természetesen az ország viszonyait az a szint, amelyen éppen működik a szóban forgó intézmény.

A kézirat szövegjavításai

Lap	Sor
148	: 4—5 se Pallavicini Sándor grófot, se <i>gróf Szapáry Gyulát</i> vagy Kiss Pált (K: se Pallavicini Sandor grofot, sem <i>grof Tisza Lajost</i> vagy Kis Palt)
„	7 osztályt: ott sokan (K: osztályt <azok kozul nem egy> ott sokan)
„	9—10 Föl is <i>emelnék</i> , szó sincs (K: Fol is <i>kellene emelni</i> , szo sincs)
„	12 pénze, a másik <i>az, ha</i> pénze (K: penze, masik <i>hogyha</i> penze)
„	13—14 illedelem, csak a másik (K: illedelem, csak <...> a másik)

Lap Sor

- 148 : 20—24 kerületekbe. (*Igazi csoda, hogy még eddig ki nem találta valaki, miszerint bérbe kellene adni a parlamentet egy vállalkozónak, aki bizonyos összegért tartoznék beszállítani a kormánynak a jövő öt éves ciklus számára, mondjuk, háromszáz (K: kerületekbe. (Bérbe kellene adni a választásokat es az egész parlamentet egy vállalkozónak, aki (...) bizonyos összegért tartozna beszállítani a kormánynak a jovo parlament számára (kétszáz) mondjuk háromszáz)*)
- „ 29 mellékes *akcidenciák*. A múlt (K: mellekes *koncok*. A múlt)
- 149 : 5 modorú, inakceptábilis (K: modoru, (<.....>) inaccepatibilis)
- „ 8 Németországban szeretik (K: Nemetországban <fizet> szeretik)
- „ 12 magukat (K: magokat)
- „ 15 vannak. Ott beszélük azt a históriát (K: vannak. <Ott be> <Onnan> Ott beszélük azt a (<.....>) históriát)
- „ 19—20 kupében laknak. *Elég szép élet az ugyis*. (K: kupében laknak.)
- „ 21 havonkint s az ülésszak (K: havonkint <a képviselő> s az ülésszak)
- „ 27 Legjobban megy a dolguk (K: Legjobb dolguk)
- „ 28—29 gyarmatok küldöttei (K: gyarmatok <kepviselei> küldöttei)
- „ 29 külön útiköltséget (K: külön <napidij> utiköltséget)
- „ 29—30 kapnak. (Ezért már érdemes szavazni.) (K: kapnak <Eze> (Ezért mar érdemes <beszélni> szavazni.)
- „ 38 kantonok fizetnek (K: kantonok <fizetik> fizetnek)
- 150 : 1 Államokban a képviselők (K: Államokban <képviselek> a képviselők)
- „ 2—3 kiszámított útiköltséget húznak. Norvégia is generózus (K: kiszámított útiköltséget <szamitanak> húznak. <Eleg szép ilyen fizetést allamtól.> Norvégia is (<...>) generózus)
- „ 5 azok, hogy olyan rövid (K: azok, hogy <.....> alatt ki> olyan rövid)
- „ 8—9 a szenátor képviselőnek kívánkozzék (K: a szenátor <be-kivankozzek> képviselőnek kívánkozzék)
- „ 10 adatok arra jók, látjuk (K: adatok <csak> arra jok <hogy legalabb> latjuk)
- „ 11 képviselőinket a többi (K: képviselőinket <s hogy nincs szukseg> a tobbi)
- „ 12 ideig szó sem (K: ideig (<...>) szo sem)
- „ 13 emeléséről. (K: emeleserol (<.....>))
- „ 15 azóta, hogy (K: azota ahogy)

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK'Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 132—133 folio.
M. *Pesti Hírlap.* 1886. december 15., 8. évf. (2. 1.) Rovaton kívül.
Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három kéziratlapból állott. MK három átlagosan 35 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelvre írta karcolatát. A K-ot a nyomdában szétszabdalták és az így létrejött csíkokat I—XI római számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja, hogy MK a szerkesztőségben készítette parlamenti beszámolóját. A kéziratban tett javítások egyikén-másikán látszik a mondanivaló megfogalmazásának gondja (150 : 18, 151 : 4—5, 151 : 12—13, 151 : 37—38 sor közti törlés ; 152 : 2). A nyomdai korrekktúra során is tovább csiszolta a karcolat szövegét, a 151 : 5—6 sorokban és a zárósorokban 153 : 9—10.

A parlamenti ülésről

A jelen karcolatban bemutatott ülést öt olyan tárgyalási alkalom előzte meg, amelyekről MK nem készített karcolatot. Ezek az ülések rövidek voltak és csak néhány jelentősebb esemény, probléma került napirendre. Röviden tekintsük át ezeket.

Dec. 4-én *Matuska Péter* nyújtott be törvényjavaslatot az irodalmi és művészeti alkotások szerzői jogának védelméről. *Istóczy Győző* a tőzsdén folyó adásvételi illeték emelése tárgyában tett javaslatot. A közgazdasági bizottság nevében *György Endre* szólt a kérdéshez és érvelésében arra hivatkozott, hogy nem jutna az állam ilyen módon akkora bevételhez, amiért szükséges lenne egy ilyen törvény megszavazása. *Istóczy* nem nyugodott bele egy ilyen megoldásba, újabb határozati javaslatot terjesztett elő, de a képviselők vita és név szerinti szavazás után ezt is elvetették. (KNapló, 1884—87. XIII. köt. 311—334. l.)

A dec. 6-i ülésen Gyöngyös választókerület képviselőjének ügyében szólalt fel *Lukács Géza*. A felszólalást vita követte. Megszavazták az írói és művészi jogdíjak ügyében benyújtott törvényjavaslatot. Majd 1887 első negyedévére szóló állami és ún. közterhekre vonatkozó törvényjavaslatot vitatták meg. A kérdés előadója *Hegedűs Sándor* volt. Beszédében nem tartotta a vitát időszerűnek. Nézete szerint erre akkor kell hogy sor kerüljön, ha a pénzügyi bizottság részletes jelentése rendelkezésre áll majd. *Horánszky Nándor* tisztázatlannak és nehéznek nevezte az ország pénzügyi helyzetét és nem javasolta a törvényjavaslat elfogadását. *Enyedi Lukács* azt a véleményét fejtette ki, hogy amíg a pénzügyi politika ilyen rendezetlen, addig nem tartja alkalmasnak a törvényjavaslat megszavazását. *Csanády Sándor*,

aki csatlakozott az előző felszólalókhöz, indokolásul azt fejtette ki, hogy a felmerülő összeget nem megfelelő célokra szánja a kormány. *Szapáry Gyula* szükségesnek vélte, hogy a további munkához a képviselők megszavazzák a javaslatot. A szavazás eredményeképpen a képviselők többsége elfogadta a törvényjavaslatot. (KNapló, i.h. 334—341. l.)

A rendkívül rövid — egy óras — dec. 7-i ülésen két jogi vonatkozású nemzetközi egyezményt fogadtak el a képviselők. (KNapló, i.h. 341—345. l.)

Dec. 9-én először a két nemzetközi jogi egyezmény végső megszavazására került sor. A véderőbizottság előterjesztése nyomán arról alakult ki vita, hogy szükséges-e emelni az újonctartalék létszámát. *Csanády Sándor* ellenezte a létszám felemelését, mert feleslegesnek tartotta, hogy idegen érdekből fiatal munkáskezeket vonjanak ki a termelésből. *Szemnez Emil* a függetlenségi 48-as antiszemita párt nevében csatlakozik a szélsőbaloldal véleményéhez. *Fejérváry Géza* az újoncok létszámának alakulásában javulást látott. A szavazás során elfogadták a törvényjavaslatot. *Tisza Kálmán* a főváros rendőr-főkapitányságának épülete ügyében terjesztett be törvényjavaslatot. (KNapló, i.h. 345—348. l.)

A következő — dec. 10-i — ülésen elfogadták az újonctartaléokra vonatkozó törvényjavaslatot. *Szathmáry Király László* az ország pénzügyi helyzetének javítása érdekében a nyugdíjhelyzet módosítására nyújtott be indítványt. *Tisza* az indítvány megtárgyalása ellen emelt szót. (KNapló, i.h. 348—351. l.)

A jelen karcolat a dec. 14-i ülésről szól. A pénzügyi bizottság három törvényjavaslat megvitatását tűzte a következő ülés napirendjére. *Istóczy Győző* dec. 4-i felszólalását folytatva a tőzsdé-bírótság megszüntetéséért emelt szót. Beszédében elfogultsággal vádolta a szervezetet. *Fabiny Teofil* miniszter válaszában nem tartotta jó megoldásnak a bíróság megszüntetését. A képviselők név szerinti szavazással — nagy többséggel — a javaslat ellen szavaztak. A földbirtokok adójának leszállítása nagy vitát váltott ki. A kérvényi bizottság azt javasolta, hogy az ügyet a pénzügyminiszternek kell átadni. *Papp Elek* elégtelennek tartotta ezt az elintézetést és egy újabb határozati javaslatot terjesztett elő. Ezt azonban a képviselők elvetették. A vitában a szélsőbaloldal képviselői szólaltak fel, hogy a földbirtok utáni adót szállítsák le. Az ülésen még a Kunszentmártonban létesülő vasút költségei és Fülöpszállás kérvénye került szóba. (KNapló, i.h. 352—369. l.)

*

MK jó ritmusérzőkkel kezdett az ülés leírásához. Remek hangulatteremtő képsorral vázolta fel a már lassan feloszló parlamentben uralkodó hangulatot, amelyet nemcsak a folyosói megnyilatkozások tükröztek, hanem a beszédek jellege is. Különös gúnnyal idézi a jól bevált fogást, mikor a képviselők adócsökkentést ígérnek választóiknak. Ugyancsak iróniával szól *Istóczy* kirohanásáról, ami azonban még vitára sem sarkentette a képviselőket. Ennél a momentumnál felhasználta

azt a lehetőséget, hogy a kérdésben név szerinti szavazásra került sor és a mindig érdekes folyosói beszélgetések leírására talált itt remek lehetőséget. A karcolat csattanója az antiszemita képviselő nevétséges bukása lett. A beszámoló szerkezete nem tette lehetővé, hogy írónk ezt követően folytassa az ülésen történtek további leírását.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 150 : 1 Locspocs idő (K: <Nagy tu> Locspocs idő)
 „ 2–3 a folyosókat, mely csak a magyar (K: a folyosókat <melyet annyira megszoktunk> mely csak <Magyarországon van szokásban — ölelkezés> a magyar)
 „ 3–4 van. Szeretkezés, ölelkezés, a bizalmas (K: van. <A Ma> Szeretkezés, ölelkezés, <mely> a bizalmas)
 „ 6 Igaz, már előre (K: Igaz, *hogy* mar előre)
 „ 10 szétmegyünk, uraim, és mától (K: szetmegyunk, <tisztelt> uraim, es <vége> mától)
 „ 13 ülést. Nem kevesebbről volt szó, mint hogy (K: ülést. <.....> Nem kevesebbről volt szo <minthogy> mint hogy)
 „ 15–16 ötletnek. S utána még (K: ötletnek. S utana <valamennyien> meg)
 „ 18 csodálatos, hogy a programbeszédék (K: csodálatos, hogy <egy bizonyos lehetetlen kivansag annyi ideig el nem kopik> a programbeszédék)
- 151 : 2 törekedni. (K: törekedni. <En az ad>)
 „ 4–5 sor között K: <<Hat csak az a csodálatos abban, hogy <.....> az említett szónokok meg mindig <.....> hiszik, hogy a nep>> <<Roppant naivitas kell hat ahhoz, hogy valaki <.....>>
 „ 5–6 *És mégis vannak még, akik hiszik, hogy vannak még, akik hisznek . . .* (K: *Hat mi következik abbol logice, ha <meg most is> a szent törekves meg most is az adók leszállítására irányul?* <Rosz> <Rosz jel!> *Mindenesetre rosz jel.*)
 „ 7 Az adóleszállítási vita előtt (K: <Hanem> Az adóleszállítási <előtt> vita előtt)
 „ 11 ebből sem lett. (K: ebből sem <tamadt> lett)
 „ 11 az Istóczy indokolására (K: az <Istóczy kedélyes> Istóczy indokolására)
 „ 12–13 hangja van, hogy szegényebb (K: hangja van, <<hogy aki őt hallja beszélni, hallja elmegy a kedve attól, hogy az <.....>> <minden kedve elmegy a szonoki baberoktól.> <<Az <.....> annak minden kedve elmegy attól, hogy beszéljen>> hogy szegényebb)
 „ 13–14 altató dallamosságával. (K: altató <monoto> dalamossagaval)
 „ 15–16 elálmosodván, az oly mulatságos játszi (K: elalmosodván <<.....> a szavazó gépbe <.....>> az oly mulatságos <.....> játszi)

- Lap Sor
- 151 : 16 istenigazában megszelleztették (K: isten igazában <megszellő> megszelleztettek)
- „ 19 szavazás nagy lassan (K: szavazás <...> nagy lassan)
- „ 21 nyúzták a közélet (K: nyuztak a <part> közelet)
- „ 22—23 sor között K: <Nemelyik Bende Imre>
- „ 25 hogy: igaz, ki tudja (K: hogy: *mini*, ki tudja)
- „ 26 fog a jövőre (K: fog a <...> a jövőre)
- „ 29—31 egyszerre nagynak, fényesnek látszik, amióta nem vet rá árnyékot Kemény Gábor. (K: egyszerre <nepszerű nagynak> nagynak, fényesnek látszik, amióta <Kemény Gábor nem> nem vet rá árnyékot Kemény Gábor.)
- „ 36—37 érezze meg és a nép is (K: érezze meg es <a kormánynak is> a nép is)
- „ 37—38 sor között K: <<— En tudok százezer forintot — <.....> találja ki az egyik. — Hol? — A kereskedelmi tarcánál!>>
- 152 : 1 — Melyik tárcánál? (K: — <Lehetetlen> Melyik tarcánál?)
- „ 2—3 — A kereskedelminél. Széchenyit kellene kibuktatni. A kormány (K: — <Széchenyi> A kereskedelminél. Szechenyit <ki kellene> <meg> kellene kibuktatni <A választok mindjárt olcsóbbak lennének százezer forinttal> <Ezt meg nem érezne> A kormány)
- „ 6—7 valaki egy strohmannal (K: valaki <a whistben> egy strohmannal)
- „ 7—8 játszik, azt még sohase (K: játszik <mulassa magát> azt meg soha se)
- „ 9 csoportja ... Fusson innen (K: csoportja. <Fussatok innen> Fusson innen)
- „ 13 nem bugyog. (K: nem <buzog> bugyog)
- „ 24 — Búsulok, édes gyermekeim — feleli (K: — Busulok, édes <öcsém, nagyon busulok — mondja egy> gyermekeim — feleli)
- „ 28—29 nem kapunk embert. (K: nem <...> kapunk embert.)
- „ 31 öregúr aggodalmainak (K: öregur *hazafias* aggodalmainak)
- „ 32—33 — Nem hiszem a mai világban — sóhajtja komoly meggyőződéssel (K: — Nem <keresi azt odafenn> hiszem a mai világban — sóhajtja <.....> komoly meggyőződéssel)
- 153 : 2—3 ezalatt a Ház közszeretben álló »Imre bácsi«-jának, az új (K: ezalatt <Bende Imrenek> a Haz közszeretben allo »Imre *batyja*«-nak az új)
- „ 3—4 gratulálnak. Amihez mintegy (K: gratulálnak. <.....>> Amihez mintegy)
- „ 4 gitárkiséretnek, szivarfüst (K: gitár-kiséretnek <...> szivarfüst)
- „ 9—10 *Harminchat keresztény magvető* esett ki belőle és *száznegyvennégy bélpöklos*. (K: *Harminc* <kilenc> *öt tiszta buzaszem* esett ki belőle és *száznegyven konkolyos név*. <A habarékból kétszer kellett. Mert azt> <A habarékból öten szavaztak antiszemita módra>)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 150 : 6 *Igaz, már előreveti árnyékát a feloszlás processzusa.* — Az öszi ülészak közeledett a befejezéshez. Egyúttal arra is emlékeztet MK, hogy az 1884—87. parlamenti ciklus is a végéhez közeledik és a képviselők már a közelgő választásokra is készülnek.
- 151 : 7—10 Az Istóczy-féle felszólalás. — Joggal nevezi Mikszáth Istóczy beszédét a zsidók elleni kirohanásnak. Illusztrálásul álljon itt egy részlete: »Az általam beadott törvényjavaslat, egy kissé későn ugyan, de mégis elégtételt akar szolgáltatni az 1869-i törvényhozásnak, amelynek tradíciói, az azóta az ország nyakára ült zsidó uralom lidércnyomása alatt, úgy látszik, feledékenységbe mentek.« (KNapló, i.h. 357. l.)
- „ 23 *Gúnyolták Komjáthy Bélát: — Hogy érzi magát a védenced? (Ti. Hay Bernát)* — Hónapok óta tartó — a közvéleményt nagyon érdeklő — per volt Hay Bernát pere, akit üzletszerű uzsoráskodással vádoltak. 1886. dec. 10-én kezdődtek újra a novemberben elhalasztott tárgyalások. A perben Hay Bernát védőügyvédje Komjáthy Béla volt.
- „ 38—39 *frondeur primipilus* — nyughatatlan főember
- 152 : 12 *amióta Szontagh Pál szalmaözvegy* — ez a megjegyzés az előző parlamenti karcolat jegyzetei közötti hírre utal (ld. a 281. lapon) arra, hogy Kemény János báró megbetegedett. *az új beszercebányai püspöknek gratulálnak* — 1886. dec. 3-án elhunyt Ipolyi Arnold püspök utódjáról, Bende Imre újvidéki apátról volt szó. A PH dec. 14-én közölte, hogy megérkezett Rómából a püspökké való kinevezése.
- „ 7—10 Az Istóczy-féle javaslat — A név szerinti szavazás eredménye a következőképpen alakult: »T. Ház! 449 igazolt képviselő közül 36 horvát-szlavon képviselő és az elnök nem szavazván kellett volna 412 képviselőnek szavazni. Igennel szavazott 36 képviselő, nemmel 144, távol volt 232, e szerint 108 többséggel az indítvány nem fogadtatott el, és így a törvényjavaslat napirendre nem fog tüzetni.« (KNapló, ih. 359. l.)

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 134—135 folio.
M. *Pesti Hírlap. 1886. december 18., 8. évf. 349. sz. (2. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg két kéziratlapból állott. Az első 40 cm hosszú, a második 20 cm hosszú és 15 cm széles szerkesztőségi kutyanyelv. A nyomdában a K-ot szétszabdalták és az így létrejött csikokat I—VI számmal jelölték.

A K jellegzetes papírja bizonyítja, hogy MK a szerkesztőségben írta parlamenti beszámolóját. A kéziraton viszonylag sok a javítgatás, a korrektúra alkalmával két kisebb stílárís javítást tett, a 154 : 19—23 sorokban a szövegből kihúzott, hogy könnyedebbé tegye megfogalmazását, a karcolatot berekesztő csattanót pedig (153 : 20—25) a korrektúra során fűzte karcolatához.

A parlamenti ülésről

A dec. 17-i ülésen a szokásos formaságok után *Orczy Béla*, a közmunka- és közlekedésügyi tárca megbízott minisztere nyújtott be törvényjavaslatot a Kunszentmártontól Szentesisig építendő vasút ügyében. A pénzügyi bizottság részéről *Busbach Péter* terjesztett elő jelentést a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium részére építendő palotával kapcsolatban felmerült többletköltségekről. A többletköltségek egy részét — az igazságügyi minisztériummal történt megegyezés szerint — az utóbbi minisztérium vállalná, s cserébe igényt tartana bizonyos intézményeinek elhelyezésére. A törvényjavaslattal először *Horánszky Nándor* szállt vitába felszólalásában, beszédében azt fejtette ki, hogy nem tartja indokoltnak a többletköltségek felmerülését. *Széchenyi Pál* visszautasította azt a feltételezést, hogy gondatlanul herdálná az ország pénzét. Nézete szerint a többletköltségeket nem a fényűzőnek tartott építkezés, hanem előre nem látható okok idézték elő. *Enyedi Lukács* beszédében azt hangsúlyozta, hogy nem tartja elég körültekintőnek az építkezési költségvetés összeállítását. Helytelenítette az igazságügyi minisztériummal kötendő egyezséget. Végezetül egy határozati javaslatot nyújtott be, amelyben kérte, hogy a minisztert gondatlansága miatt marasztalja el az országgyűlés, valamint ne szavazzanak az építkezés részére póthitelt. *Andreánszky Gábor* is felszólalt a túlzott költségek ellen. A határozati javaslatot *Herman Ottó*, *Barla József* és *Csanády Sándor* is támogatta felszólalásával. *Apponyi Albert* a szavazás lefolytatására tett javaslatot, véleménye szerint a határozati javaslatra két részben kell szavazni. *Enyedi* egyetértett a javaslattal. Név szerinti szavazás után a határozati javaslatot nem fogadták el. Ezen az ülésen még egy póthitelkérdés került napirendre. *Lukács László* a fiumei vasútállomás építkezési-bővítési költségeihez kért póthitelt. A kérdéssel kapcsolatban kialakult vitában *Apponyi Albert* és *Csanády Sándor* a póthitel megszavazása ellen voltak, míg *Enyedi Lukács* és *Baross Gábor* indokoltak látták a póthitel megszavazását. Még egy törvényjavaslat megszavazására is sor került. Az új főkapitánysági épület bérletbe vételéhez szükséges összeget rövid vita után megszavazták. A vitában *Thaly Kálmán* és *Lipthay Béla* szólaltak fel a törvényjavaslat ellen.

*

A jelen karcolatban MK az ülés eseményeinek csak egy momentumát emelte ki és írta meg részletesen: a kereskedelmi minisztérium palotájának építése körül zajló vita éreztetése tölti ki a karcolatot. Nagyon valószínűnek látszik, hogy az ülés későbbi szakaszában írónk nem is tartózkodott az ülésteremben, mert a további vitákról említést sem tett.

A kézirat szövegváltozatai

Lap	Sor	
153	: 2	Illó nehány (K: Illó <ezert hát> nehány)
„	4—5	sor között K: <<Még Apponyi Albert nagy szemében is ama <...> láng, helyesen harci tűz égett. A kisebb habarékiai is mind Horánszky>>
„	5	alakok, akiket (K: alakok <is elojottek a> kiket)
„	6	elöjöttek ma, mint a (K: elojottek ma <mint az ott>) mint a)
„	12	De nem volt érezhető (K: <De meg> De <meg akkor> nem volt <...> érezhető)
„	13	bizonyos szolnoki láng (K: bizonyos <szonoki láng> szolnoki láng)
„	15—16	a mamelukok, akik szeretnek (K: a <mam> mamelukok, akik <szeretik a> szeretnek)
„	16	maguk (K: magok)
„	20—21	sor között K: <Mert nem kevesebb>
„	23—25	javaslat a kereskedelmi és igazságügyi palota építéséről, amelynél már jóval túlköltekezett (K: javaslat <az igazság> a kereskedelmi és igazságügyi palota <épüléséről> építéseről a melyhez póthitelt kér a miniszter. <...> <Ámi> <<Ámi ket okból nagyon kellemetlen dolog a Haznak. Először mert penzt <kerneket> ker (pothitelt) másodsor>> amelynél már jóval túl <ment> költekezett)
„	25	összegen és póthitelt (K: összegen <es tehát> es pothitelt)
154	: 1—2	póthitelekre. (Széchenyivel szemben már régóta ideges.) (K: póthitelekre. <Szabalyos> (Szechenyivel szemben <pedig> már regóta <nagyon> ideges.)
„	6	mamelukok szintén kedvteléssel (K: mamelukok méla kedvteléssel)
„	13	istenek olyanformán választották (K: istenek is <a következő fakat kegyeltek. Jupiter> olyanformán választottak)
„	15—16	nyárfát. Egyszóval azokat (K: nyárfát. < A gyumolcs-telen> Egyszóval azokat)
„	18	Az egész vita azonban igen sovány (K: Az egész vita <lefo-lyasa> azonban igen <silany> sovány)

Lap Sor

- 154 : 19—23 Az ellenzék túlozott, Széchenyi ügyetlen volt a maga védelmében, Apponyi pedig egy taktikai hibába ugratta bele Enyedit, aki határozati javaslatát két részre szakította a szavazás alá. Külön a rosszalást, külön a hitel-megtagadást (K: Az ellenzék meglehetősen túlozott. Széchenyi igen ügyetlen beszédet tartott a maga védelmére, Apponyi pedig egy <szarvas> taktikai hibába ugratta bele Enyedit <.....> <Egy tarokk játszma, amelyet csupa rossz játékos játszik.> <Ugyanis Enyedi Apponyi felszólalására> aki a határozati javaslatot <melyben a> mely szerint a Haz mondja ki <a rosszalást> Széchenyinek a rosszalását es tagadja meg a póthitelt, két részre <szakítva juttatta mutatta> szakította a szavazás alá. Külön a rosszalást, külön <a pothitelnek a megtagadá)> <S így lón a rettenetes> <.....> a hitel megtagadást.)
- „ 24 az a furcsa eredménye a Széchenyi (K: az <.....>) az a furcsa eredménye a Szechenyi)
- „ 29—31 sorok a K-ban még nem szerepelnek !

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 153:13—14 *Magának Apponyi grófnak is az a bizonyos »szolnoki« láng égett a nagy okos szemében.* — A képviselőház 1884. februári ülésén tárgyalta egy javaslatot a karcagi és jászberényi törvényszék megszüntetéséről, ill. a kettő összevonásáról és Szolnokra helyezéséről. E vitában Apponyi — Jászberényi képviselőjeként — ellenezte a javaslatot. E vitánál alkalmazta MK a »Szolnok szónokai« kifejezést a helyi lényegtelen kérdés érzékeltetésére. (Ld. Krk 68. köt. 130—134. l.)
- „ 21—25 A miniszter az előre megtervezett összegnél már jóval többet költött. — Széchenyi gróf egymillió százezer forintot kért a telekvásárláshoz és a palota felépítéséhez. Ezt az összeget kb. 300 ezer forint póthittel kívánta megnövelni.
- 154:21—23 *a határozati javaslatát két részre szakította a szavazás alá. Külön a rosszalást, külön a hitel-megtagadást.* — A KNapló így rögzítette Enyedi Lukács idevonatkozó javaslatát. »T. Ház! Az énáltalam benyújtott határozati javaslatban a két pont, melyek közül az egyik a rosszalásra, a másik a törvényjavaslatnak meg igen vagy meg nem szavazására vonatkozik, külön van választva. Kérem tehát, méltóztassék külön szavazni...« (KNapló, i.h. 384. l.)
- „ 30—31 *Halálos vétek nem öt [Széchenyit] jelölni a bolgár trónra.* — Ez az időszak volt a bolgár események tekintetében a találgatások időszaka. Ki követi vajon az elmozdított Battenberg Sándort? Erre utal itt tréfásan Mikszáth. (A kérdéssel kapcsolatban ld. a nov. 14-i *A hét története* c. karcolathoz fűzött tárgyi magyarázatokat is.)

A T. HÁZBÓL

- K.** OSZK Kézirattára. Fol. Hung. 2169/1 136—137 folio.
M. *Pesti Hírlap*. 1886. december 19., 3. évf. 350. sz. (3. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A kéziratról

A K eredetileg három kéziratlapból állott. A karcolat szövegének 156 : 8 soráig terjedt két normál fogalmazási papírra, a további szöveget egy szerkesztőségi kutyanyelvre írta MK. A kéziratot a nyomdában szétszabdalták és az így keletkezett csíkokat I—VIII római számmal jelölték.

A kétféle papír ellenére — minden valószínűség szerint — MK a szerkesztőségben írta a karcolatot. A kézirat az átlagosnál kevesebb javítást tartalmaz, de néhány rész törlése arra mutat, hogy az írónak meg kellett küzdenie egy-egy hatásosabb fordulatért vagy tömörebb megfogalmazásért. Így a 155 : 2, 155 : 35—37, 157 : 10 sorok javításai is erre utalnak. A korrektúrát maga végezte, ez alkalommal is tovább csiszolta a szöveget, négy helyen módosítva a kézirat megfogalmazásán (155 : 2, 155 : 12, 155 : 35—37, 157 : 8).

A parlamenti ülésről

Az 1886. évi őszi ülésszak téli szünet előtti utolsó ülése volt a dec. 18-i. Az ülés a korábban heves vitákat kiváltó törvényjavaslatokat fogadott el. Például a Széchenyi gróf által az új minisztériumi palota építéséhez szükséges költségek emeléséről szólót. Ezek után a kérvények megvitatása került sorra. Elsőként Szapáryfalva nevű helység kérvényét tárgyalták, amelyben a község lakói azt kérvényezték, hogy tekintettel a mostoha természeti viszonyokra, engedjék el a földterület váltságdíjának további törlesztését. A kérvénnyel kapcsolatos vitában *Thaly Kálmán* szólalt fel és támogatta a kérést. Vajka, Doborgas és Keszölcés nevű Duna-menti községek kérvénye bizonyos erdős területeikre vonatkozott, amelyeket nem akartak az államnak átengedni, majd Moson megye kérvénye, amely az Ausztriával határos területeinek határkérdéseit tárta fel, váltott ki rövidebb vitát. Az utóbbi kérvénnyel kapcsolatban *Irányi Dániel* hasonló ügyben szólalt fel: az ún. Királyhágón túli részek határkérdéseinek ügyében. A problémára maga *Tisza Kálmán* válaszolt.

Az ülésen ezek után az interpellációkra került sor. Elsőnek *Hodossy Imre* szólalt fel. Interpellációjának témája az 1884-es választások alkalmával Hont megyében elkövetett visszaélésekkel kapcsolatos volt. Néhány közigazgatási tisztviselőt (szolgabírókat és jegyzőket) vád alá helyeztek, hivatalos hatalmukkal történt visszaélés vádjával. Az interpellációban a képviselő azt a kérdést intézte a belügyminiszterhez, hogy miért nem bocsátották el hivatalukból ezeket

a tisztviselőket. Az interpellációra *Tisza* azonnal válaszolt. Helytelenítette az úgy ilyen mérvű elhúzódsát és kilátásba helyezte, hogy ha a megyei szervek nem intézkednek az ügyben megfelelően, akkor maga fog eljárni. A választ még rövid vita követte, amely az idevonatkozó törvények értelmezéséről folyt elsősorban. A következő interpelláló *Apponyi Albert* volt. A választási szabadság törvényes megerősítése érdekében intézett kérdést a belügyminiszterhez. *Komlóssy Ferenc* interpellációja egy fővárosi árvaház felállítása ürügyén, antiszemita propagandabeszéd volt. *Papp Elek* a pénzügyminiszterhez intézett kérdéseket bizonyos Szabolcs megyei városok adómentességének ügyében. Utolsóként ismét *Komlóssy Ferenc* interpellációja hangzott el. A vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett kérdésében arra kér választ, hogy szándékoznak-e a gimnáziumokban párhuzamos osztályokat szervezni, külön katolikus és zsidó gyerekek részére, illetve teljesen külön gimnázium felállítására kötelezni a zsidó vallásúakat. (KNapló, XIII. köt. 1884—87. 394—408. l.)

*

MK ebben a karcolatában, ha az előző, ebben az ülészakban írt karcolatokkal hasonlítjuk össze, jóval többször élt írói fantáziájának szinesítő elemeivel. A szürkének induló ülés mozgalmassá válása — úgy tűnik — inkább írói fogás, mint valóság. A karcolat első részében ecsetelt »tologás« az interpellációs könyv körül például, bizonyosan az írói fantázia szüleménye, mert hiszen a KNAplóban pontosan feljegyezték, hogy az interpellálók — egy kivétellel — az előző napon jelentkeztek szólásra. Nyilvánvalóan ilyen írói képzelet szülte motívum a Péchy Tamás és *Tisza Kálmán* közötti beszélgetés is, és az azt követő szakasz is írói túlzásokkal tarkított leírása a tényeknek. Ugyancsak nem ragaszkodik az ülésen elhangzottak valóságos sorrendjének megtartására. Írói mondanivalójának megfelelően csoportosította át az eseményeket. Természetesen ezek a mikszáthi átalakítások szerkezetileg és gondolatilag egységesebb és világosabb képet adnak, mint a szimpla regisztrálás.

A kézirat szövegváltozatai

Lap Sor

- 154 : 3 kedvéért van, hogy (K: kedveert <vagyon> van hogy)
 „ 4 ment a mezei hadak (K: ment a <kepviselok> mezei hadak)
 155 : 2—4 kérvények voltak. Lehetetlen ezekből valami veszedelemnek kerekedni. Az ülést is (K: kervények <volt> voltak. <Nyugodtan mehetek haza a tegnapi ülés után; „Széchenyi” volt is, volt is. Nem is volt mar semmi hír, hogy vita legyen) Lehetetlen <ebbol> ezekbol valami veszedelemnek kerekednie. <Minden modja el volt zarva.> Az ülést is)
 „ 12 Ez az ügy (K: Ez az egyetlen ugy)
 „ 19 célt. Megint (K: celt. <Ha> Megint)

Lap Sor

- 155 : 20 véget. Cipelik ismétlen a rákospalotai (K: veget. <Viszik megint> Cipelik ismetlen a rakospalotai)
- „ 24—25 Jakabfy? Mert vannak (K: Jakabfy? <Annak se lett foganatja.> Mert vannak)
- „ 25 amik éppen az okos (K: amik <csak az> epen az okos)
- „ 25—26 sikerülnek. *Csalódtak*. A Jakabfy interpellációjának se lett (K: sikerulnek. A Jakabfy <is interpellalt, annak> interpellatiojának se lett)
- „ 31 és beírta, hogy (K: és <beírta> beírta, hogy)
- „ 32 szóló törvényhozási (K: szolo <. . .> törvényhozasi)
- „ 32—33 érdekében fog (K: érdekében <interp> fog)
- „ 35—37 szerető Pap Elek *egy területbeli ármentesítő társulat adómentessége* kérdésével (K: szerető Pap Elek *az ideiglenes adomentesség* kérdésével)
- 156 : 3 betűkkel iktatta be (K: betukkel <jegyzte> iktatta be)
- „ 5 könyvet a székelyek (K: konyvet a <jegyzo> székelyek)
- „ 12 Komlóssy két antiszemita (K: Komlossy <elleni> ket anti-szemita)
- „ 23—24 sor között K: <Min>
- „ 28 Eközben a »whipper-in«-nek (K: Ekozben <Es> a wipper-innok)
- „ 34 névsort, Apponyi (K: nevsort, <Szila> Apponyi)
- „ 36 Úgy a Hodossy (K: Ugy a <Haz> Hodossy)
- „ 37 Az egy idő (K: Az <. . .> egy ido)
- „ 38 zajongni. Ideges, türelmetlen (K: zajongni. <. . .> Ideges <lett majd> türelmetlen)
- „ 39 fölkevert (K: folkevert)
- 157 : 1—2 válaszolt, hogy úgy emlékszik (K: valaszolt <A törvényre hivatkozott és a méltanyossagra. Mind a kettot szem előtt tartotta. Ee különben ugy emlékszik, hogy mar fel is függesztette> <bebizonyítva> hogy ugy emlékszik)
- „ 4—5 sor között K: <De Hodossynak ez nem volt elég. Mert nem előbb függesztette fel őket>
- „ 7 sem elégszik (K: sem <emlekszi> elégszik)
- „ 8 elégedjék meg, mikor a *tábor kicsiny.*) (K: elégedjék meg *valamivel*, mikor *a mamelukok* <.> *nincsenek itt.*)
- „ 10 háromszor *csaptak össze*, kesztyűsen, illendő (K: haromszor <kesztyuben> kesztyusen <modorosan> illendő)
- „ 11—12 sor között K: <Égyik se adta meg magát, vegre is>
- „ 13 is a táboroknak kellett (K: is a <tabornak> táboroknak kellett)
- „ 14 zaj közt (K: zaj <es> közt)
- „ 17 kezdték megszámolni (K: kezdték <olvasni> megszámolni)
- „ 19 hogy a felálló (K: hogy a <nagyobbik fele volt a> felallok)
- „ 21—22 mondani otthon Hontban a jó szelíd (K: mondani <Ivan-ka> otthon Hontban a jó szelid)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 155 : 4 *Az ülést is 11 órára tűzte ki az elnök* — A KNaplóban az ülés kezdetét 10 órában jelölték meg. (KNapló, i.h. 394. l.)
- „ 7—156 : 8 *Az interpellációs könyv körüli közjáték.* — Ez a helyzet írói lelemény, mert kivételesen pontosan közli a KNapló, hogy ki mikor jegyezte be magát. Hodossy Imre, Apponyi Albert és Komlóssy Ferenc 17-én jelentkeztek interpellációjukkal, (KNapló, i.h. 394. l.) és 18-án csak Papp Elek és Komlóssy második interpellációját jegyezték elő.
- 156 : 9—10 *Késő volt: az eddigi interpellációk is egész délutáni két óráig tágtották ki az utolsó ülést.* — Érdekes módon ezt az időpontot sem közli pontosan frónk, a feljegyzés szerint 1 óra 25 perckor ért véget az ülés. (KNapló, i.h. 408. l.)
- „ 11—12 *még a jámbor Berele Hay is belekerült a Komlóssy két antiszemita témájába.* — A második interpellációban került szóba az akkoriban éppen zajló tárgyalás kapcsán Hay Bernát neve. »Annak illusztrálására, hogy hiszen a zsidónak mindig és mindenben igaza van, és hogy a törvény a zsidókat pártfogásba veszi, hivatkozom Hay Bernát esetére.« (KNapló, i.h. 407. l.)
- „ 36—39 *A Hodossy és Tisza között zajló vita.* — A KNapló tanúsága szerint hangos közbekiáltások és közbeszólások kísérték a beszédeket. (Ld. KNapló, i.h. 400—404. l.)
- 157 : 1—4 *Tisza válasza.* — A miniszterelnök beszédének ezt a részletét így olvashatjuk a KNaplóban: »Éppen azért, midőn hozzám panasz intéztetett, azonnal felszólítottam igazolásra és a törvényes intézkedés megtételére a főispánt. Azt hiszem, de azt már pozitíve nem tudom, hogy azóta ez meg is történt.« (KNapló, i.h. 401. l.)
- „ 16—20 *A szavazás lefolyása.* — A miniszteri válasz elfogadása valóban izgatott légkörben zajlott le. Tanúságul idézzük a KNapló vonatkozó szövegét. »ELNÖK: Kérdem a t. Házat: méltóztatik-e a miniszterelnök úr választát tudomásul venni. (Igen! Nem!) Kérem azokat, akik tudomásul veszik, méltóztassanak felállni. (Megtörténik. Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Ellenpróbát kérünk!) Tehát kérem azon képviselő urakat, akik a választ nem veszik tudomásul, méltóztassanak felállani. (Megtörténik. Felkiáltások a bal- és szélsőbaloldalon: Itt a többség! Meg kell számlálni!)« (I.h. 404. l.)

SZÉCHENYI ÉS MATLEKOVITS

M. *Pesti Hírlap. 1886. december 24., 8. évf. 355. sz. (1. l.)* A Pesti Hírlap tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

Mikszáth szerzőségéről

A parlamenti belső csatározásokról, személyi harcokról számot adó karcolat kétségtelenül MK írása. Jellegzetes stílusfordulatai és szerkesztési módja mellett szerzőségét bizonyítja számtalan olyan belső utalás is, amely Széchenyi korábbi parlamenti szereplésének ismeretéből fakadt, így a trónörökösnek adott miniszteri kézcsók (157 : 2), az Országos Kiállítás költségvetési túllépései (158 : 1—2). Matlekovits Sándor államtitkári tevékenységével és személyével kapcsolatos célozgatások is írónk helyzetismeretét tükrözik. Valószínűleg Rubinyi Mózes is hasonló megfontolások alapján illeszthette ezt az rást Mikszáth művei sorába (ld. Bibliográfia. 122. 1.).

Az ellenzék újabb támadása Széchenyi Pál ellen

A parlament üléséről számot adó dec. 18-i, *A t. Házból c.* karcolatban Mikszáth beszámolt a kereskedelmi palota építkezési költségeinek túllépéséről folytatott elkeseredett parlamenti vitáról és a csak kis szavazattöbbséggel elhárított bizalmatlansági indítványról (ld. e kötet 153—154. lapján és a karcolathoz fűzött jegyzeteinket a 288—291. lapokon).

A jelen karcolat röviden összegezi a mérsékelt ellenzék padjaiból a kormánypárt soraiba átlépett és a miniszteri bársonyszéket hamarosan elfoglaló Széchenyi elleni korábbi támadásokat. E támadásokat csak felfokozta a miniszter nagyravágó államtitkárának, Matlekovits Sándornak szereplése és magatartása is. Az Országos Kiállításról szóló, 1885-ben keletkezett írásaiban maga MK is többször szóvá tette az államtitkár szerénytelenségét, magamutogatását. Így a *Hogy fogy Matlekovits?* és *Az önimádók c.* karcolataiban is kifigurázta magatartását. (Ld. Krk 71. köt. 55—57. és 70—74. lapok és hozzájuk fűzött jegyzeteket a 254—257. és 272—275. lapokon.)

A jelen karcolat második részében (158 : 21-től a karcolat végéig) Mikszáth felújítja a Matlekovits tevékenységével kapcsolatos korábbi kifogásait és érzékelteti, hogy maga a miniszter is rádöbbent, hogy a személye ellen irányuló támadások egy része a Matlekovits Sándorral kapcsolatos ellenérzésekből fakadhatott.

A Széchenyi Pálról és Matlekovits Sándorról szóló karcolat megírására a készíthette Mikszáthot, hogy a képviselőház dec. 23-i igen rövid és formális ülésén Széchenyi a következő szavak kíséretében nyújtotta be az 1885-ös Országos Kiállítás deficitjéről szóló törvényjavaslatot: »Van szerencsém az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás pénzhiányának fedezéséről szóló törvényjavaslatot indoklásával együtt a t. Ház asztalára letenni azon kéréssel, hogy azt a pénzügyi bizottsághoz utasítani méltóztassék.« (KNapló, 1884—87. XIV. köt. 3. 1.)

Valószínűleg a deficit hivatalos elismerése újabb indulathullámokat váltott ki Széchenyi ellenfeleinek köréből és a folyosói vélemények hatására írhatta MK a miniszter közeli bukásáról szóló jóslatait. Az alábbi Tárgyi magyarázatokból, majd kitűnik, hogy feltételezése

megalapozatlan volt, a Ház 1887. febr. 7-i ülésén éles hangú vita után a többség elfogadta a deficitet. (Ld. az előkészületben lévő Krk 74. köt.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 157 : 2 *A csók nem hozott neki szerencsét.* — MK utalása arra vonatkozott, hogy 1885. november elején, az Országos Kiállítás ünnepélyes bezárásakor, amelynek ünnepi beszédét Rudolf trónörökös tartotta, gróf Széchenyi Pál hódolata és megilletődése jeléül kézcsókkal üdvözölte Rudolfot (ld. MK *Az eltűnt paradicsom* és *Az önimádók* c. cikkét a Krk 71. köt. 68., ill. 72. lapján). A trónörökösnek adott kézcsók interpelláció formájában a parlament nyilvánossága elé is került (ld. Krk 71. köt. 109—110. l., és Széchenyi választát Krk 72. köt. 112—113. l.).
- 157 : 5 *Pedig igazi »grand seigneur» volt, jól neveztek el az ellenzékiek.* — MK utalása Horánszky Nándornak a képviselőház dec. 17-i ülésén elhangzott beszédére vonatkozik, amikor megállapította, hogy Széchenyi eljárása »sértő ... még azért is, mert ezeket a t. miniszter úr oly grand seigneuri modorban teszi (*Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon*), mely a pénzzel és az ország közjövendelmével való bánást, vagyis azt, midőn arról van szó, hogy valamire mit és miként kell kiadni, legutolsó foglalkozásnak, hogy ne mondjam alacsony foglalkozásnak tekinti.» (KNapló, XIII. köt. 373. l.)
- 158 : 8—14 MK jóslata Széchenyi leszavazásáról. — Írónknak ez a közeli prognózisa nem következett be. Széchenyi Pál 1889 áprilisáig megtartotta tárcáját, akkor kettéválasztották a minisztériumot kereskedelemügyi, illetőleg földművelésügyi minisztériumra; az előbbi 1889-ben Baross Gábor, az utóbbit Szapáry Gyula vette át.
- „ 23—24 *az államtitkár úrról lesz szó, akinek egy ritka almafaj viseli a nevét.* — Ld. MK *Hogy fogy Matlekovits* c. karcolatát, ahol megtalálható e megtisztelő névadás leírása. (Krk 71. köt. 56—57. l.)
- 159 : 2 *Hűsen már Madách mondta: »Az ember gyenge-gyenge».* — MK korábban, az 1880 novemberében keletkezett *Az örökös vlegény* c. írásában is hasonlóan hivatkozott Madách-ra. (Krk 31. köt. 29. l.) Bisztray Gyula ennek kapcsán megjegyezte, hogy »nem szó szerinti idézet, hanem csak utalás „Az ember tragédiájá”-ra. Vagy a mű egészének megszólaltatását foglalja össze tömören, vagy esetleg a XIV. szín (eszkimó jelenet) következő részének parafrázisa: „... mi nyomorult, Akit remeknek alkotál, az ember!”» (I.h. 281. l.)
- „ 21—23 MK jóslata. — Ld. a 158 : 8—14 sorhoz fűzött jegyzetet.

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek a személyi adatai magyarázzák Mikszáth írásait. A feltüntetett adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetben való előfordulásra utalnak.

- Ábrányi Kornél* — (1849–1913) író, lapszerkesztő. 1882–83-ban az Ország–Világ szerkesztője, a PN főmunkatársa, 1887-től szerkesztője. 1884-ben a Borsod megyei Dédesd országgyűlési képviselőjévé választották. — 130, 138, 139, 147, 243, 269, 270, 280
- Aesopus* — (i. e. 6. sz. eleje — i. e. 6. sz. közepe) görög meséíró. — 88
- Albrecht Frigyes Rudolf Domokos* — (1817–1895) ausztriai főherceg, a cs. és kir. osztrák–magyar hadsereg fővezére. — 27, 140, 143, 270, 275
- Almássy Sándor* — 1861-től a Heves megyei fügedi kerület képviselője, a függetlenségipárt egyik szervezője. — 258
- Andrássy Gyula*, gróf — (1823–1890) miniszterelnök, 1871–1879 között a Monarchia külügyminisztere, lemondása után visszavonult az aktív politikai tevékenységtől, a főrendiház tagja. — 89, 98, 145, 213, 278
- Andrássy Manó*, gróf — (1821–1891) az MTA tagja, az 1884–87-es ciklusban Gömör és Kishont megye rozsnyói kerületének szabadelvű párti képviselője. — 148
- Andréánszky Gábor*, báró (1845–1905) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenezte a egyes házasságot. 1884-ben antiszemita programmal a Tolna megyei pincehelyi kerület képviselőjévé választották. — 146, 277, 279, 289
- Apponyi Albert*, gróf — (1846–1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején az ellenzék egyik vezére, az 1884–87-es ciklusban Jászberény mérsékelt ellenzéki képviselője. — 125, 128, 130, 138, 139, 140, 153, 154, 155, 156, 248, 251, 252, 264, 269, 271, 289, 291, 293, 295
- Arany János* — (1817–1882). — 141, 270
- Asbóth János* — (1845–1911) író, újságíró, 1892-től az MTA leve-

- lező tagja. Az 1887-es nyári választásokon szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselő lett. — 145
- Bachwirt*, az ausseei népének — 20, 175
- Bagi József* (1799—1886) Szegegy környéki dúsgazdag paraszt-birtokos. — 117, 118, 119, 120, 166, 238, 240, 241
- Bajor Lajos* ld. II. Lajos
- Bajza József* — (1804—1858) kritikus, publicista, szerkesztő és költő. — 105, 230
- Bánffy Béla*, gróf — (1831—1888) az 1884—87-es ciklusban a Kolozs megyei bánfihunyadi kerület szabadelvű párti képviselője. — 127, 246
- Barcsay Domokos* — az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet egyik alapító tagja. — 186
- Barla József* — (1841—?) visontai evangélikus lelkész, az 1884—87-es ciklusban a Somogy megyei nagyatádi kerület függetlenségi párti képviselője. — 289
- Baross Gábor* — (1848—1892) az 1884—87-es ciklusban Győr város szabadelvű párti képviselője, 1883-tól közlekedésügyi államtitkár, 1886-tól közmunka- és közlekedésügyi miniszter. — 120, 121, 122, 151, 241, 242, 289, 297
- Bartha Miklós* — (1847—1905) az 1884—87-es ciklusban a Csík megyei csíkszeredai kerület függetlenségi párti képviselője, a kolozsvári Ellenzék szerkesztője. — 53, 186
- Battenberg Sándor* — (1857—1893) Bulgária első fejedelme 1879—1886 között I. Sándor néven. — 49, 50, 51, 68, 130, 131, 165, 184, 185, 191, 196, 243, 245, 252, 255, 256, 291
- Becker János* — (1835—?) Csanád megye nagylaki kerületének függetlenségi párti képviselője. — 258, 272
- Bende Imre* — (1824—?) újvidéki plébános, 1886-tól beszercei püspök, az 1884—87-es ciklusban Újvidék szabadelvű párti képviselője. — 153, 288
- Beöthy Ákos* — (1838—1904) publicista, az 1884—87-es ciklusban a Veszprém megyei somlyóvásárhelyi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 253, 278
- Beöthy Algernon* — (1839—1900) 1875-től szabadelvű párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei ugrai kerületben, 1891-ig a képviselőház egyik jegyzője. — 24, 127, 134, 142, 143, 175, 246, 247, 272
- Beöthy Lajos* — 1886-ig Heves megye főispánja. — 261
- Beöthy Zsolt* — (1848—1922) irodalomtörténész, egyetemi tanár. — 104, 105, 106, 107, 229, 230, 231
- Berele Hay* ld. Hay Bernát
- Bethlen Gábor*, gróf — (1836—1897) politikus, 1876-tól Nagy-Küküllő vármegye főispánja, 1885-ben az egyik megalapítója és haláláig elnöke az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyletnek. — 55, 150
- Bismarck, Otto* von, herceg — (1815—1898) német államférfi és diplomata. — 9, 37, 38, 43, 50, 51, 66, 77, 177, 184, 191
- Borostyáni Nándor* — (1848—1902) újságíró, szerkesztő, MK szerkesztőségi kollegája a PH-nál. — 113, 198, 201, 223
- Bossányi László* — (1823—1899) megyei tisztségviselő, 1881-től a Pest megyei gödöllői kerület szabadelvű párti képviselője. — 131
- Braun, Gaston* — a Braun A. D.

- és Tsa francia cég munkatársa. — 36, 177
- Brüsson, Nordin* — MK által kitalált név. — 58, 59, 61, 62, 188, 189
- Bródy Zsigmond* — (1840—1906) újságíró, 1873-tól a Neues Pester Journal főszerkesztője. — 232
- Bugyi András*, a híres pénzhamisító. — 90
- Busbach Péter* — (1827—1905) ügyvéd, 1881—87 között Budapest terézvárosi kerületének szabadelvű párti képviselője. — 188, 289
- Cankov* — bolgár politikus, az ún. orosz párt vezére 1886-ban. — 51, 130, 185, 255
- Cicero, Marcus Tullius* — (i. e. 106 — i. e. 43) római író, szónok, politikus. — 110
- Czobor Béla* — (1852—1904) műtörténész, az MTA tagja, 1886-tól a nagyváradai püspöki papnevelő intézet igazgatója. — 188
- Csajkos Mihály*, MK által kitalált választó neve — 42, 43
- Csáky István*, gróf — (1603—1662) tárnokmester — 97, 222
- Csanády Sándor* — (1841—1892) földbirtokos, 1861-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban Kiskunfélegyháza függetlenségi párti képviselője. — 126, 129, 142, 149, 150, 153, 243, 284, 289
- Csatár Zsigmond* — (1836—1893) függetlenségi, majd antiszemita párti programmal Csongrád képviselője. — 120, 241
- Csernátony Lajos* — (1823—1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa, 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban Fiumét képviselte. — 138
- Csiky Gergely* — (1842—1891) író, drámaíró, műfordító. — 197, 201
- Csudics Miklós* — (?—1886) horvát—magyar közös képviselő. — 243
- Csuporfalvi Csupor Vince* — MK által kitalált név. — 46
- Dadián, Davidovics Miklós* — orosz nemes, 1886-ban jelölt a bolgár trónra. — 218, 219
- Dankó Ferenc* — bajor földön élő obsitos katona. — 34
- Darányi Ignác* — (1849—1927) nagybirtokos, ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója. — 188
- Daudet, Alphonse* — (1840—1897) francia író. — 176
- Deák Farkas* — (1832—1888) író, történetíró, az MTA tagja. — 97, 222
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 63
- Démoszthenész* — (i. e. 384—322) athéni államférfi, az ókor egyik legnagyobb szónoka. — 110
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közgazdász, statisztikus, 1881—87 között a Csík megyei gyermekószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 131, 255
- Dondukov-Korzakov Mihajlovics Sándor*, herceg — (1822—1893) 1878—79-ben Bulgária főkirálymánya, 1880-tól különböző oroszországi kormányzóságok vezetője. — 50
- Edelsheim-Gyulay Lipót*, báró — (1826—1893) cs. és kir. lovasági tábornok, 1874—1886-ig Magyarország főhadparancsnoka. — 163, 164, 175, 182, 261, 264
- Edelsheim-Gyulay Lipótné* — (1841—?) Kronau Friderika né-

- met színésznő, 1873-ban kötött házasságot Edelsheim-Gyulay báróval. — 27
- Enyedi Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője, az 1884—87-es ciklusban a Csongrád megyei tápéi kerület függetlenségi párti képviselője. — 128, 141, 142, 164, 248, 258, 275, 284, 289, 291
- Eötvös Károly* — (1842—1916) ügyvéd, író, hírlapíró, a függetlenségi párt politikusa. A tiszaezslári várvádat-perben a védelem képviselőjét látta el. 1884-ben nem jutott mandátumhoz. Az 1887-es képviselőválasztáson Nagykőrösön megválasztották. — 11, 12
- Erdélyi Ignác* (Náci), szegedi cigányprimás. — 76, 76, 197
- Erdélyi János* — (1814—1868) költő, kritikus, esztéta, filozófus, népköltészetgyűjtő. — 105, 230
- Erkel Sándor* — (1846—1900) Erkel Ferenc harmadik fia, az Operaház karnagya. — 90, 213, 214
- Fatiny Teofil* — (1822—1908) 1881-től a legfelsőbb ítélőszék bírójája, 1886-tól országgyűlési képviselő szabadelvű párti programmal, 1886—1889-ig igazságügy-miniszter. — 151, 190, 285
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től országgyűlési képviselő. Az 1884—87-es ciklusban Arad szabadelvű párti képviselője. — 143, 276
- Farkas László*, dr., orvos. — 64
- Fejérváry Géza*, báró — (1833—1914) tábornagyszereplő, 1884 októberétől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. — 144, 146, 271, 277, 280, 285
- Fellner, Ferdinánd* — (1847—1916) műépítész, színházépítő. — 81, 207
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től a Veszprém megyei ugodi kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 153
- Ferdinánd*, III. — (1608—1657) német-római császár, Magyarország királya. 1637—1657-ig uralkodott. — 175
- Ferenc József*, I. — (1830—1916). — 7, 8, 165, 174, 182, 255
- Frigyes*, német császár — (1831—1888). — 184
- Futtaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvgyűjtőjének szerkesztője és tulajdonosa. — 65, 190
- Gajári Ödön* — (1852—1919) újságíró, politikus, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei dunapataji kerület szabadelvű párti képviselője. — 134, 135, 136, 259, 261, 262, 272
- Gaál Jenő*, pécskai — (1846—1934) megyei tisztviselő, 1878-tól országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Arad megyei pécskai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 130, 251
- Gebhardt Lajos*, — (1836—?) a Rókus-kórház igazgatója. — 83, 208
- Gerlóczy Károly* — (1835—1900) Budapest első alpolgármestere. — 188
- Gervay Mihály* — (1819—1896) országos postafőigazgató. — 87, 211
- Gromon Dezső* — (1838—1912) főispán, 1881-től a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület sza-

- badelvű párti képviselője, 1884-től honvédelmi miniszteriumi államtitkár. — 135
- Grünwald Béla* — (1839—1891) publicista, történész, az MTA levelező tagja, 1871-től Zólyom megye főispánja, 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Zólyom megye szilvácsi kerületben választották meg. — 89, 93, 145, 278, 279
- Gulácsy Gyula* — (1850—?) földbirtokos, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei dunavecsei kerületben választották meg függetlenségi programmal. — 141, 269
- Gül Baba* — a hagyomány szerint 16. századi török harcos, akit vértanúként tisztelték. — 46
- Gyórfy Gyula* — (1858—?) függetlenségi párti képviselő, 1884-ben a Csík-karcsfalvi kerület képviselőjévé választotta. — 136, 147, 259, 262, 280
- György Endre* — (1848—1927) közgazdász, az MTA levelező tagja, 1878-tól kisebb megszakítással országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Ugocsa megyei halmi kerületben választották meg. — 131, 256, 284
- Gyulai Pál* — (1826—1909) 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 104, 105, 138, 267
- Haleczky* — feltehetően szegedi illetőségű személy. — 74, 201
- Haller János*, báró (?1626—1697) erdélyi politikus, író. — 106, 147, 281
- Hangyás Gedeon* — nemes, nyáregyházi földbirtokos — 189
- Hangyás Gedeonné* — (?—1886) földbirtokos. — 62, 63, 64, 166, 189, 190
- Hardang pék* — MK alkotta norvég név. — 59
- Hay Bernát* — uzsorás, 1886-ban országszerte figyelemmel kísérték a perét. — 151, 156, 288, 295
- Haynald Lajos* — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, a felsőház tagja, az MTA tiszteleti tagja. — 19, 174
- Héderváry-Khuen Károly*, gróf — (1849—1918) horvát bán. — 76, 204
- Hegedűs Sándor* — (1847—1906) politikus, publicista, 1876-tól Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a Ház pénzügyi bizottságának előadója. 1884-ben a kolozsvári kerületben is megválasztották, ettől kezdve Kolozsvárt képviselte. — 143, 145, 278, 284
- Helfy Ignác* — (1830—1897) Kosuth személyes híve, a függetlenségi párt egyik vezető egyénisége, az 1884-es választásokon kisebbségben maradt, az 1884-es pótválasztások alkalmával az Udvarhely megyei székelykeresztúri kerületben választották meg. — 53, 126, 131, 139, 141, 142, 171, 243, 244, 258, 259, 264, 270, 275
- Helmer, Hermann* — (1849—1919) színháztervező, Fellner Ferdinánd társa. — 207
- Hentaller Lajos* — (1852—1912) publicista, Fülöpszállás függetlenségi párti képviselője volt, az 1884-es választáson kibukott. — 137
- Hentzi, Heinrich* — (1785—1849) osztrák tábormok, Buda ostromakor halálosan megsebesült. — 32, 36, 163, 170, 171, 174, 176, 179, 244
- Herbert János* — pécsi aljegyző, tartalékos tiszt, a Jansky-ügy

- egy későbbi »szereplője«. — 129, 251, 272
- Herman Ottó** — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged város 2. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 14, 75, 80, 143, 144, 147, 152, 170, 171, 172, 201, 205, 206, 222, 271, 272, 280
- Hertelendi József** — (1833—1891) 1874-től Torontál megye főispánja, 1885-től kinevezett főrendiházi tag. — 76, 204
- Hieronymi Károly** — (1836—1911) mérnök, politikus, közlekedésügyi államtitkár, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei zsombolyai kerület szabadelvű párti képviselője. — 121, 197, 241, 242
- Hjalmár Ingrid** — MK által alkotott név. — 57, 58, 62
- Hodossy Imre** — (1840—1909) jogász, politikus, 1869-től tagja a képviselőháznak; az 1884—87-es ciklusban a Sáros megyei kisszebeni kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 155, 156, 157, 292, 295
- Horánszky Nándor** — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben balközépi programmal képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párt-hoz, 1881-től három cikluson át Esztergom mérsékelt ellenzéki párti képviselője. — 154, 155, 284, 289, 297
- Horvát Boldizsár** — (1822—1898) jogtudós, 1867—1871 között igazságügyminiszter, az MTA tiszteletbeli tagja, az 1884—87-es ciklusban Temesvár párton kívüli képviselője. — 126, 130, 141, 243, 245, 252, 275
- Horváth Gyula** — (1845—1897) publicista, 1875-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Kis-Küküllő megyei balavásári kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 53, 54, 138, 140, 141, 143, 186, 197, 267, 269, 275
- Imre bácsi** ld. Bende Imre
- Imreh Aurél** — (1852—1886) képviselő, 1884-től a csíkszentmártoni kerület függetlenségi párti képviselője. — 79, 205, 206, 264, 267
- Ipolyi Arnold** — (1823—1886) folklorista, művészettörténész, nagyvárad püspök, az MTA tagja. — 16, 188, 288
- Irányi Dániel** — (1822—1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884). 1872-től Békés várost képviselte. — 126, 130, 243, 244, 246, 252, 269, 292
- Isaák Dezső (Izsák)** — (1836—?) földbirtokos, megyei tisztviselő, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Szatmár megyei fehérgyarmati kerület függetlenségi párti képviselője. — 150
- Istóczy Győző** — (1842—1915) ügyvéd, politikus, 1872-től tagja a képviselőháznak, az antiszemita párt egyik alapítója és szervezője. Az 1884—87-es ciklusban a Vas megyei rumi kerületben választották meg. — 90, 151, 284, 285, 288
- István I.** — (?1967?—1038) — 48, 183
- Ivánka Imre** — (1818—1896) 1848-as honvédezredes, 1865-től tagja a képviselőháznak előbb balközépi, majd szabadelvű párti, Tisza Kálmán személyes híve. Az 1884—87-es ciklusban Szabadka I. kerületét képviselte. — 131

Ivánka Zsigmond — (1817—1902) a szabadságharc leverése után Kossuthal emigrált. 1865—1878 között országgyűlési képviselő, az 1884-es választásokon Ipolyág jelöltje volt, de nem kapott szavazati többséget. — 94, 155, 157

Jaics Lipót — (?—1886) közös horvát és magyar országgyűlési képviselő. — 243

Jakabfy István — (1847—?) földbirtokos, 1884-ben a Hont megyei szalkai kerületben választották meg mérsékelt ellenzéki képviselőnek. — 155

János fejedelem ld. Kemény János, báró

Jansky Lajos vezérőrnagy, 1886-ban Budapesten a 61. gyalogdandár parancsnoka volt. — 16, 24, 25, 36, 40, 45, 125, 126, 129, 134, 135, 136, 141, 142, 143, 163, 164, 165, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 184, 198, 201, 243, 244, 248, 251, 259, 261, 263, 264, 269, 271, 272, 275, 276

Járókelő — Bartha Miklós álneve

Jékelfalussy Lajos — (1828—1899) országgyűlési képviselő, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 197

Jókai Mór — (1825—1904) 1869-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Kassán választották meg szabadelvű párti programmal. — 103, 138, 166, 197, 227, 228, 261, 263, 267, 276

Jókaivné Laborfalvi Róza — (1817—1886) színésznő. — 103, 166, 227, 228

Justh Gyula — (1850—1917) ügyvéd, megyei tisztségviselő. 1876-ban a gyulai járás főszolgabírája, függetlenségi állás-

pontja miatt 1878-ban a szabadelvű párt megbuktatta. Viszszavonult, majd 1884-ben Makó függetlenségi párti képviselőjévé választották. — 222

Kállay Albert — (1841—1922) jogász, az 1879-es szegedi árvíz után a kir. biztosság tagja, 1884 és 1905 között Szeged főispánja. — 76, 197, 204

Kálmán Gergely, a csöngölei pénzhamistó. — 91, 92, 214, 215, 216

Kálnoky Gusztáv Zsigmond, gróf — (1832—1898) diplomata, miniszter. 1881—1895 között a Monarchia közös külügyminisztere. — 89, 94, 95, 126, 134, 145, 213, 278

Kántor András — Tisza-vidéki parasztember. — 119

Karavelov, Petko — (1843 vagy 1845—1903) bolgár politikus, 1880-ban pénzügyminiszter, majd miniszterelnök, 1881-ben lemondott állásáról, 1884-ben ismét a minisztérium élére állt, 1886 utána régenstanács tagja, 1887-ben felségsértés gyanúja miatt elfogták, de szabadon bocsátották. — 51, 185

Károly barátom ld. Pulszky Károly

Kaulbars, tábornok — 1886-ban az orosz cár különmegbízottja. — 88, 93, 213, 259

Kebelfy Aladár — MK alkotta költőnév. — 18, 111

Kégl György, Fejér megyei birtokos. — 21, 22, 175

Keglevich Béla, gróf — (1833—1896) cs. és kir. kamarás, 1886-tól ismét Heves megye főispánja. — 261

Keglevich István, gróf — (1840—1905) földbirtokos, 1884-ben a Bars megyei aranyosmaróti kerületben párton kívüli képviselő

- selőnek választották meg, később a szabadelvű párthoz csatlakozott. 1886-ban a Nemzeti Színház és az Opera intendánsa. — 76, 98, 188, 204, 214, 222, 223, 224
- Kemény Endre**, báró — (1845—1898) erdélyi országgyűlési képviselő, költő. 1875-től az Alsó-Fehér megyei marosújvári kerületet képviselte. — 131
- Kemény Gábor**, báró — (1830—1888) az MTA tiszteletbeli tagja. 1878—1882 között földművelésügyi, 1882 és 1886 között közmunka- és közlekedésügyi miniszter volt. A főváros ferencvárosi és kőbányai kerületét képviselte. — 22, 55, 120, 131, 139, 151, 188, 189, 241
- Kemény János**, báró — (1825—1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő. Az 1884-es nyári választáson nem kapott szavazattöbbséget. Az őszi pótválasztásokon Dicsőszentmártonban megválasztották. — 147, 152, 281
- Kölkényessy István**, ilinkei — MK alkotta nemesi név. — 31, 32, 33
- Keszelaky Gábor** — MK alkotta beszélő név. — 41
- Kiss Pál** — (1856—?) 1882 óta a korponai kerület szabadelvű párti képviselője. — 148
- Klopinszky István** — Mikszáth alkotta Sáros megyei dzsentri név. — 8, 10, 12, 13
- Koburg Ferdinánd (Nándor)** — (1861—1948) Bulgária 1887-ben megválasztott fejedelme. — 219
- Komjáthy Béla** — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től a képviselőház tagja. Az 1884-es nyári választásokor kisebbségben maradt, de a pótválasztásokon a Jász-Nagykun-Szolnok megyei karcagi kerület függetlenségi párti képviselője lett. — 129, 135, 151, 248, 288
- Komlóssy Ferenc** — (1853—1915) prépost, történész. Az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei verbói kerületben választották meg antiszemita programmal. — 155, 156, 293, 295
- Kossuth Lajos** — (1802—1894). — 36, 111, 128, 141, 270, 272, 275
- Kovách László**, visontai — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Szatmár megyei krassói kerület szabadelvű párti képviselője, haláláig a Ház háznagya. — 127, 246, 247
- Krajtsik Ferenc** — (1838—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Nyitra megyei privigyei kerület szabadelvű párti képviselője. — 131
- Kricsfalussy Vilmos** — (1845—?) szabadelvű párti képviselő. 1884-ben a huszti kerületben választották meg. — 170
- Laborfalvy Róza** ld. Jókainé Laborfalvy Róza
- Laci bácsi** ld. Mihálka László
- Lajos, II.** — (1845—1886) bajor király. — 30, 31, 34, 39, 175, 176, 178, 191
- Lajos, XIV.** — (1638—1715) a napkirály, uralkodott: 1643—1715. — 20, 174
- Láng Lajos** — (1848—1918) statisztikus, politikus. 1878-tól országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Pápa városa választotta meg szabadelvű párti programmal. — 128, 130, 248, 258
- Leó, XIII.** — (1810—1903) 1878-tól pápa. — 37
- Lipthay Béla**, báró — (1827—1899) katonatiszt, nagybirtokos, a képviselőháznak 1865-

- től tagja, 1881—84 között a főrendiház tagjaként működött, az 1884—87-es ciklusban a Torontál megyei lovrini kerület mérsékelt ellenzéki képviselője lett. — 143, 289
- Literáty Ödön* — (1847—1887) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Bereg megyei munkácsi kerületben választották meg. Pisztolypárbajban kapott sebébe belehalt. — 272
- Luby Sándor* — (1855—1905) költő, újságíró, a PH belső munkatársa. — 229
- Luitpold herceg* — (1821—1912) bajor régensherceg 1886 és 1912 között. — 34, 35, 176
- Lukács György* — (1865—1950) jogász, 1886-tól a belügyminisztérium tisztviselője, majd főispán, miniszter. — 197
- Lukács László* — (1850—?) jogász, bányatulajdonos, 1878-tól szabadelvű párti képviselő. — 289
- Lükő Géza* — (1822—1893) ügyvéd, a szabadságharc idején az egyik szabadsapat tisztje. 1865-től kisebb megszakítással tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Tolna megyei görgői kerület függetlenségi párti képviselője. — 284
- Lyka Döme* — (1854—?) földbirtokos, 1878-tól tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban Bereck város mérsékelt ellenzéki képviselője. — 130, 148
- Macaulay, Thomas Babington* — (1800—1859) angol történet-író, politikus. — 106, 173, 231
- Madách Imre* — (1823—1864). — 159, 297
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, 1868-tól a negyvennyolcas párt egyik vezető egyé-
nisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 129, 135, 150, 151, 170
- Majhényi László*, báró — (1820—1908) 1867—1890 között Hont megye főispánja. — 95, 155
- Margaretta* — Umberto olasz király felesége. — 39
- Mária Terézia* — (1717—1780) — 183
- Márkus Emília* — (1860—1949) színésznő, a Nemzeti Színház ünnepelt tagja. — 261
- Matkovich Tivadar* — (1853—?) az 1884—87-es ciklusban Veszprém megye enyingi kerületének függetlenségi párti képviselője. — 141, 269
- Matlekovits Sándor* — (1842—1925) közgazdasági író, az MTA tagja, 1881-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Budapest 7. kerületének szabadelvű párti képviselője, az 1885-ös Országos Kiállítás elnöke. — 55, 158, 159, 242, 258, 296
- Matuska Péter* — (1841—?) ügyvéd, 1872-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Liptó megyei liptószentmiklósi kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 284
- Mihálka László* — (? —1886) máramarosi alispán. — 13, 14, 16, 166, 169, 170, 171
- Milán, Obrenovics, király* — (1854—?) Szerbia uralkodója (1868 óta). — 51, 185
- Müllöcker, Karl* — (1842—1890) osztrák operettszerző. — 197
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) politikus, 1861—1892 között országgyűlési képviselő, 1861-ben alapító elnöke a függetlenségi pártnak. A nemzetiségi kérdésben tanúsított mérgé-
rtő

- magatartása miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. — 141, 258
- Mudrony Soma* — (1841—1897) közigazdasági író, 1875-től függetlenségi párti képviselő. — 107, 108, 232
- Murillo, Bartolomé Estéban* — (1617—1682) spanyol festő. — 28
- Münnich Aurél* — (1856—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Szepes megyei iglói kerület szabadelvű párti képviselője. — 137, 264
- Nagy András János* — hódmezővásárhelyi paraszt-földbirtokos. — 55, 56, 187
- Nagy Ibolya* — (1864—1946) színésznő. — 75, 197, 201
- Nagy Sándor* — Arad megye alispánja, majd törvényszéki elnök. — 77
- Napoleon, I.* (Napoléon Bonaparte) — (1769—1821). — 50
- Nászkay*, képviselő — MK alkotó tagja. — 111, 112, 113, 114
- Neubauer*, a linzi vendéglős. — 25, 26
- Nordin* ld. Brilon Nordin
- Nyáry Adolf*, báró — József főherceg udvarmestere, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 84, 86, 210
- Nyáry Pál* — (1806—1871) 1836-tól Pest vármegye főjegyzője, 1848-ban első alispánja, majd országgyűlési követe. 1861-ben ismét alispán, 1871-ben öngyilkos lett. — 62, 63, 190
- Odescalchy Gyula*, herceg — (1828—1896) 1878-tól a Nyitra megyei nagytapolcsányi kerület szabadelvű párti képviselője. — 138
- Olay Lajos* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től a Baranya megyei siklósi kerület függetlenségi párti képviselője. — 135
- Olay Szilárd* — (1844—?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei bácsalmási kerület függetlenségi programmal megválasztott képviselője. — 129, 156
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1871-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei újfalui kerület függetlenségi párti képviselője. — 134
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró. 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 241, 289
- Óváry Lipót* — (1833—1919) történész, levéltáros, az MTA lev. tagja. — 188, 189
- Pálffy Ferenc* — Szeged polgármestere. — 197
- Pallavicini Sándor*, gróf — (1853—?) diplomata, 1884-ben a szegvári kerület képviselőjének választotta meg. — 33, 148
- Papp Elek* — (1837—?) mérnök, az 1870-es években rövid ideig Karcag polgármestere, 1884-ben a nádudvari kerület függetlenségi párti programmal képviselővé választotta. — 143, 144, 155, 271, 285, 293, 295
- Péchy Tamás* — (1829—1907) az Abaúj megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880—92 között a Ház elnöke. — 125, 133, 137, 143, 145, 147, 156, 243, 244, 266, 271, 276, 293
- Pejachevics Miklós*, gróf — (1833—1890) lovassági tábornok, 1886 júliusától hadtestparancsnok. — 47, 164, 182

- Podmaniczky Frigyes*, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között a képviselőház tagja, az 1884—87-es ciklusban a Bács megyei ökanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1875—1885 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa. — 197, 222
- Polónyi Géza* — (1848—1920) ügyvéd, 1881—84-ben Szolnok függetlenségi párti képviselője, 1886-ban — pótválasztáson — Németújvárott választották újra. — 125, 134, 137, 144, 172, 243, 259, 261, 264, 267, 271
- Popovits István* — képviselő, 1886-ban jegyzővé választották az őszi ülészak megnyitásokor. — 246
- Porubszky Jenő* — (1855— ?) jogász, az 1881—84-es választások alkalmával a bobrói kerület választotta meg képviselőjévé *Apponyi Albert* gróf ellenében. Megválasztásától a képviselőház mentelmi bizottságának tagja. — 147
- Prileszky Tádé* — (1826—1895) 1869-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Pozsony megyei szentjánosi kerület szabadelvű párti képviselője, a képviselőház zárszámadási bizottságának elnöke. — 95, 219
- Pulszky Ágoston* — (1846—1901) jogfilozófus, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, 1881-től a Nógrád megyei Szécsény mérsékelt ellenzéki képviselője. 1884-ben párton kívüli programmal lépett fel. — 130, 137, 139, 264
- Pulszky Ferenc* — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemelkedő alakja. 1866-ban tért haza az emigrációból, több ízben volt képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Bács-Bodrog megyei újverbázi kerület párton kívüli programmal megválasztott képviselője. — 29, 88, 133, 135, 137, 153
- Pulszky Károly* — (1853—1899) művészettörténész, író, az MTA levelező tagja. Az Iparművészeti Múzeum öre, majd az Országos Képtár igazgatója. Az 1884—87-es ciklusban a Szepes megyei szepesszombati kerület szabadelvű párti képviselője. — 107, 108, 109, 110, 111, 232, 234
- Rácz Géza* — (1858— ?) tanár, az 1884—87-es ciklusban a Pest megyei Fülöpszálláson antiszemita programmal képviselővé választották. — 248
- Rácz Istók* — MK által kitalált név. — 42
- Radetzky János Károly*, gróf — (1766—1858) osztrák tábornagy. — 36, 176
- Rákóczi György, I.* — erdélyi fejedelem, uralkodott: 1630—1648. — 175
- Rakovszky István* — (1847—1910) jogász, 1881-től a Turóc megyei szucsányi kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke, a Ház jegyzője. — 46, 126, 127, 244
- Ranke, Leopold von* — (1795—1886) német történetíró. — 106, 231
- Ráth Károly* — (1821—1897) ügyvéd, főpolgármester, 1885-től a főrendiház kinevezett tagja. — 187, 188, 189
- Révai Mór János* — (1860—1926) A Révai Testvérek kiadó egyik tulajdonosa. — 173, 174
- Rudolf* trónörökös — (1858—1889) — 190, 297

- Sághy Gyula* — (1844—1916) jogász, egyetemi tanár. Az 1884—87-es ciklusban a Pozsony megyei dunaszerdahelyi választókerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 153
- Salamon Ferenc* — (1825—1892) publicista, történész, egyetemi tanár, az MTA tagja, 1867-től a Budapesti Közlöny c. hivatalos lap szerkesztője. — 7
- Sándor fejedelem* ld. Battenberg Sándor
- Sándor, II.* — orosz cár, uralkodott: 1855—1881. — 178
- Sándor, III.* — (1845—1894) orosz cár, uralkodott: 1881—1894. — 184, 225
- Sándor József*, az EMKE titkára. — 53
- Sardou, Victorien* — (1831—1908) francia színműíró. — 105
- Schuster Konstantin* — (1817—?) 1877—1886 között kassai püspök, 1886-ban váci püspök. — 152
- Smolka, Franz* — (1810—?) lengyel származású osztrák politikus, 1881-től a birodalmi gyűlés elnöke. — 145, 211, 279
- Stesser József* — (1845—?) belügyminisztériumi osztálytanácsos. — 197
- Sükei Károly*, Sükey — (1824—1854) újságíró, költő, a pesti márciusi fiatalok egyik vezére. — 134, 261
- Szalay Imre* — (1846—1902) politikus, 1875—1884 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője, 1884-ben antiszemita programmal választották meg, de nem volt tagja az antiszemita pártnak. — 152, 222
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832—1905) 1878—1887 között pénzügyminiszter, az 1884—87-es ciklusban a Jász-Nagykun-Szolnok megyei törökszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 35, 148, 150, 272, 282, 285, 297
- Szász Domokos* — (1838—1899) erdélyi református püspök és egyházi szónok. — 52, 186
- Szathmáry György* — (1845—1898) közgazdasági szakíró, 1881-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője. — 146, 246
- Szathmáry-Király László*—országgyűlési képviselő. — 285
- Szathmáry Miklós* — az 1884—87-es ciklusban az Abaúj megyei gönci kerület szabadelvű párti képviselője. — 152
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy megyei marcali kerület mérsékelt ellenzéki képviselője, 1882-ben belépett a szabadelvű pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter lett. — 121, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 242, 258, 272, 280, 289, 291, 292, 296, 297
- Szécsen Antal*, gróf — (1819—1896) a főrendiház tagja, diplomata, az MTA tagja. — 93, 188, 189, 232
- Szell Kálmán* — (1845—1915) politikus, 1875—1878 között pénzügyminiszter, 1879-től párton kívüli képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Vas megyei kőszegi kerület képviselője. — 121, 242
- Szemere Attila* — (1859—1905) újságíró, utazó, MK szerkesztő-ségi kollegája volt a PHnál. — 187
- Szemecz Emil* — (1859—?) katonatiszt, majd a Függetlenség újságírója. 1886-ban a

- halálozás folytán megüresedett zalaegerszegi kerület antiszemita képviselője lett. — 142, 143, 147, 271, 276, 280, 285
- Sziglőti Ede* — (1814—1878) színműíró, színész, műfordító. — 197
- Szilágyi Dezsd* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti parlamenti képviselő, a fúzió után a szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett, 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője lett. Az 1881—84-es és az 1884—87-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerületét képviselte mérsékelt ellenzéki programmal. — 125, 129, 130, 138, 151, 232, 249, 252
- Szlávy Olivér* — (1851— ?) 1875-től országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban is a Bihar megyei élesdi kerület szabadelvű párti képviselője. — 122, 133, 157, 158
- Szluha Ágoston* — (1843—1890) szegedi ügyvéd, az 1880-as években Szeged főkapitánya. — 197
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus, 1865-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban a Nógrád megyei balassagyarmati kerület szabadelvű párti képviselője. — 127, 152, 246, 288
- Tabajdy Károly* — (1833—1886) Arad és Krassó-Szörény megye főispánja. — 76, 77, 78, 166, 202, 204
- Taine, Hippolyte* — (1828—1893) francia pozitivistá filozófus, történész. — 106, 107, 231
- Tallian Béla* — (1851—1921) Somogy megye főispánja. — 76, 204
- Tarka Péter* — közlegény neve MKNál. — 18
- Teleszky István* — (1836—1899) ügyvéd, jogi író, 1874-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban az Ugocsa megyei nagyszőlősi kerület szabadelvű párti képviselője. — 272
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, az MTA tagja. 1878-tól tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban Debrecen 1. kerületének függetlenségi párti képviselője. — 135, 141, 262, 269, 271, 289, 292
- Tibád Antal* — (1843—1902) jogász, 1875-től tagja a parlamentnek, az 1884—87-es ciklusban újból az Udvarhely megyei székelyudvarhelyi kerület szabadelvű párti képviselője. 1881—89 között az országgyűlés jegyzője. — 146, 152, 155, 156, 246
- Tinnson*, az orvos — MK alkotta norvég név. — 59
- Tischler Vince* — ügyvéd, 1878-tól képviselő, előbb mérsékelt ellenzéki programmal, majd szabadelvű párti lett. 1884-ben az Abaúj megyei szeptesi kerület szabadelvű párti programmal képviselővé választotta. — 243
- Tisza Kálmán* — (1830—1902) miniszterelnök, belügyminiszter, az 1884—87-es ciklusban is Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 15, 32, 39, 40, 73, 74, 75, 76, 77, 89, 95, 120, 121, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 152, 156, 157, 158, 163, 164, 170, 171, 175, 177, 182, 183, 197, 198, 201, 204, 206, 213, 216, 219, 222, 243, 244, 248, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 263, 264, 268, 269, 271, 272, 285, 290, 292, 293, 295
- Tisza Kálmánné*, Degenfeld Schombourg Ilona grófnő — (1839—1913?). — 47, 74

- Tisza Lajos*, gróf — (1832—1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjáépítésének kir. biztosja. 1883-ban grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged város 1. kerületének országgyűlési képviselője. — 48, 74, 81, 89, 122, 125, 137, 146, 197, 206, 242, 267, 282
- Tolnay Gábor* — (1837—1918) mérnök, 1886-ig az Államvasutak igazgatója. — 242
- Török János* — (1843—1892) Temesvár polgármestere, 1885. február elején nevezték ki Budapest rendőrségének főkapitányává. — 44, 76
- Tórs Kálmán* — (1843—1892) író, újságíró, MK személyes ismerőse. 1878-tól képviselő, az 1884—87-es ciklusban is Szentés város választotta meg függetlenségi programmal. — 146, 246
- Turgenyev, Ivan Szergejevics* — (1818—1883). — 127
- Ugron Gábor* — (1847—1911) politikus. 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1884—87-es ciklusban Marosvásárhely 1. kerületét képviselte. — 126, 243
- Umberto* — (1844— ?) olasz király. — 39
- Urányi Imre* — (1833— ?) jogász, 1878-tól a Máramaros megyei szigeti kerület szabadelvű párti képviselője. — 170
- Urbanovszky Ernő* — (1826—1904) 1865-től előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal képviselő, az 1884—87-es ciklusban is Trencsén megye bicsei kerületében választották meg. — 95, 219
- Vadnai Károly* — (1832—1902) író, 1864 és 1893 között a Fővárosi Lapokat, majd a Budapesti Közlönyt szerkesztette. Az 1884—87-es ciklusban Miskolc 2. kerülete szabadelvű párti képviselője. — 138, 142, 143, 229, 271, 275
- Vadnay Andor* — (1859—1901) jogász, 1882-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Zala megyei tapolcai kerületben antiszemita programmal választották meg. — 147, 280
- Valdemár*, dán herceg — 1886-ban a bolgár trón jelöltje. — 93, 218
- Veray János* — (?1846—1905) vándor népköltő. — 20, 175
- Verhovay Gyula* — (1848—1906) hírlapíró, politikus, 1878—1887 között Cegléd függetlenségi, majd antiszemita képviselője. — 147, 280
- Veszter Imre* — (1839— ?) 1878-tól a Zala megyei alsólendvai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 142, 271
- Vincze Péter* — MK alkotta kocsmáros név. — 42
- Wagner, Richard* — (1813—1883). — 175, 201
- Wahrman Mór* — (1832—1892) kereskedő, 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületét képviselte előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti programmal. — 133, 139, 146, 148, 188, 270
- Wesselényi Miklós*, báró — (1796—1850) politikai író, az MTA tagja, a magyarországi reformellenzék egyik vezetője. — 129
- Wittelsbach, Otto* — Lajos király, II. Lajos öccse. — 68, 191
- Wodianer Béla* — (1831—1896) közgazdász, szabadelvű párti képviselő. — 133

- Zalay István* — (1837— ?) ügyvéd, az 1884—87-es ciklusban a Zemplén megyei mádi kerület szabadelvű párti képviselője. — 147
- Zay Adolf* — (1850—1907) ügyvéd, 1875-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban is a brassói kerületet képviselte a szász néppárt programjával. — 127, 135, 246
- Zeyk Károly* — (1848— ?) 1885-től a Kolozs megyei kolosi kerület szabadelvű párti képviselője. — 131
- Zichy Ágost*, gróf — (1852—1925) utazó, az MTA lev. tagja. — 192
- Zichy Jenő*, gróf — (1837—1906) politikus, Ázsia-kutató, az Országos Iparegyesület elnöke, 1881-től tagja a képviselőháznak, az 1884—87-es ciklusban Budapest belvárosi kerületét képviselte, az 1885. évi Országos Kiállítás másodelnöke volt. — 55
- Zsilinszky Mihály* — (1838—1925) tanár, szakíró, az MTA tagja, 1875-től képviselő, az 1884—87-es ciklusban Békéscsaba szabadelvű párti képviselője. — 135, 246
- Zsótér Andor* — (1824—1905) szegedi polgár, hajóépítőüzem és téglagyár tulajdonosa. — 197

1 7 5 6

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Vadászat (Borsszem Jankó, 1886. aug. 1.)
- II. Battenberg Sándor, Bulgária fejedelme (VÚ, 1886. aug. 29., 35. szám. 560. l.)
- III. Hiába, hiába . . . (Borsszem Jankó, 1886. okt. 17.)
- IV. A szegedi színház (VÚ, 1886. okt. 17., 42. szám. 677. l.)
- V. Tisza és a Jansky-ügy (Borsszem Jankó, 1886. aug. 22.)
- VI. Az 1886. okt. 10-i »A mai ülés« c. parlamenti karcolat első kéziratoldala.
- VII. Jókainé utolsó képe (VÚ, 1886. nov. 28., 48. szám. 772. l.)
- VIII. »A gépek királya« c. karcolat első kéziratoldala (OSZK Kézirat-tára Fol. Hung, 2169/105 folio.)

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal.)

CIKKEK, TÁRCÁK

A gyanú	7 167
Egy alispán	13 169
Janskyságok	16 171
Utazás a németek közt	19 172
Királyok a camera obscura előtt	36 176
A murokfalvi határozat	40 178
Milyen a német?	43 179
Három ünnep	45 181
A rubel	49 183
Az elmaradt toaszt	52 185
Az eső ellen	55 186
A budapesti ünnepek	57 187
Az utolsó földesasszony	62 189
Az emberiség komédiája	65 190
Nehéz idők	68 191
A nemzet szája	70 194
A miniszterelnök, ha mulat	73 196
Tabajdy Károly meghalt	76 201
Nyílt levél Mikszáth Kálmánhoz	79 205
A szegedi színház	81 206
Egy halott	82 207
Egy levél viszontagságai, kalandjai és hányattatásai	83 208
A hét története (nov. 7.)	88 211
A gépek királya	90 214
A hét története (nov. 14.)	93 216
A zab	95 219

Opera az írói körben	98 222
Szegény cigányok	101 224
A költő neje	103 226
A szépprózai elbeszélés	104 228
A legnagyobb szélkakas	107 231
Tetszett már olvasni a »Pesti Hírlap-ot«?	111 235
A tízforintos fiú	114 236
A pógár-gróf	117 237
Az új miniszter	120 241

PARLAMENTI KARCOLATOK

A t. Házból (szept. 19.)	125 243
Országgyűlés	127 246
A mai ülés	128 247
A t. Házból (okt. 1.)	130 251
A t. Házból (okt. 10.)	134 257
A t. Házból (okt. 12.)	137 263
A t. Házból (okt. 13.)	139 269
A t. Házból (okt. 14.)	141 270
A hét története (nov. 28.)	145 276
A t. Házból (dec. 3.)	146 279
Képviselői napidíjak	148 282
A t. Házból (dec. 15.)	150 284
A t. Házból (dec. 18.)	153 288
A t. Házból (dec. 19.)	154 292
Széchenyi és Matlekovits	157 295

JEGYZETEK

Rövidítések	162
Bevezetés a jegyzetekhez	163
Életrajzi jegyzetek és névmutató	299
A képmellékletekről	315

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A szerkesztésért felelős: Mérey Zsoltné — Műszaki szerkesztő: Berkesné Keresztes Júlia
Terjedelem: 20 (A/5) ív ív + 8 oldal képmelléklet

79.580\$ Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

Area 44-71